

DOBRY (13 270) *ai*

dobry (13 269), **dobr** [w regularnym wierszu sylabicznym] (1); *dobry* : *dobr* *CiekPotr* (58 : 1; 25).
dobry, *dóbr*.

comp i sup -lepszzy (1517 + 476); -lepszzy (161), -lépszzy (3); -e- : -é- *SienLek* (25 : 2), *KochPs* (3 : 1). *sup* *nálepszzy* (404), *najlepszzy* (72); *naj-* *LibLeg*, *Diar*, *OrzQuin* (3), *RejAp* (2), *GórnDworz* (14), *ZapKościar*, *GórnRozm* (3), *Calep*, *VotSzl* (2); *nã-* : *nãj-* *MurzNT* (4 : 1), *GroicPorz* (3 : 2), *BibRadz* (12 : 1), *KwiatKsiąż* (5 : 1), *Mącz* (4 : 13), *SienLek* (5 : 3), *WujJud* (2 : 6), *ModrzBaz* (5 : 8), *Oczko* (14 : 1), *GostGosp* (4 : 1), *SarnStat* (5 : 4), *CiekPotr* (3 : 3). ~ *nã-* (297), *na-* (7), *n(a)-* (100); *nã-* : *na-* *BierEz* (5 : 1), *MurzNT* (1 : 3), *BibRadz* (11 : 1), *Mącz* (3 : 1), *RejZwierc* (34 : 1); ~ *nãj-* (65), *naj-* (2), *n(a)j-* (5); *nãj-* : *naj-* *Mącz* (11 : 2).

sg m N *dobry*, *lepszzy*, *nálepszzy* (1469), *dóbr* (1); ~ (*attrib*) *dobry* (580), (*praed*) *dobry* (799), *dóbr* (1). ◊ *G* *dobrégo*, *lepszégo*, *nálepszégo* (443); -égo (48), -ego (1), -(e)go (394); -égo : -ego *MurzNT* (1 : 1). ◊ *D* *dobrému*, *lepszému*, *nálepszému* (168); -ému (13), -emu (3), -(e)mu (152); -ému : -emu *KochPs* (2 : 3). ◊ *A* *dobry*, *lepszzy*, *nálepszzy* (333), *dobrégo*, *lepszégo*, *nálepszégo* (176); -égo (8), -ego (1), -(e)go (167); -égo : -ego *Strum* (3 : 1). ◊ *I* *dobrym* (313), *dobrem*, *lepszem*, *nálepszem* (32); -em *PatKaz III*, *GlabGad* (2), *MurzHist*, *MurzNT* (6), *Diar*, *GórnRozm* (2), *Paprup* (4); -ym : -em *LibLeg* (8 : 3), *FalZioł* (7 : 1), *GliczKsiąż* (3 : 10), *BielKron* (19 : 1); ~ -em (7), -(e)m (25). ◊ *L* *dobrym*, *lepszym*, *nálepszym* (111), *dobrem*, *lepszem*, *nálepszem* (10); -em *FalZioł*; -ym : -em *LibLeg* (6 : 4), *MurzHist* (3 : 1), *BibRadz* (2 : 1), *ModrzBaz* (1 : 3); ~ -em (1), -(e)m (9). ◊ *V* *dobry*, *nálepszzy* (96). ◊ *f N* *dobrá*, *lepszã*, *nálepszã* (601), *dobra*, *lepsza* (10), *dobr(a)*, *lepsz(a)*, *nálepsz(a)* (310); ~ (*attrib*) -ã (331), -a (5), -(a) (90), (*praed*) -ã (270), -a (5), -(a) (220). ◊ *G* *dobréj*, *lepszéj*, *nálepszéj* (761), *dobry*, *lepszzy* (31), *dobryj* (8), *dobré*, *lepszé* (7); -yj *MurzHist* (6), *MurzNT* (2); -é *OpecŻyw* (2), *OpecŻywPrzedm*, *KlerPow* (2); -éj : -y : -é *Mącz* (67 : 1 : -), *SkarJedn* (4 : - : 1), *ZapKościar* (6 : 25 : 1), *CzechEp* (2 : 1 : -), *CzahTr* (3 : 4 : -); ~ -éj (91), -ej (1) *MurzHist*, -(e)j (669); -é (5), -(e) (2). ◊ *D* *dobréj*, *lepszéj* (66), *dobryj* (1), *dobry* (1), *dobré* (1); -yj *MurzHist*; -é *OpecŻyw*; -éj : -y *Mącz* (2 : 1); ~ -éj (11), -(e)j (55). ◊ *A* *dobrá*, *lepszą*, *nálepszã* (702) [w tym zapis: *dobre* (1) *RejKup* ł3 *prawdopodobnie błqd*]. ◊ *I* *dobrá*, *lepszą*, *nálepszã* (289) [w tym zapis: -ãm (1)]. ◊ *L* *dobréj*, *lepszéj*, *nálepszéj* (274), *dobryj* (5), *dobry* (3), *dobre* (1); -y *MetrKor*, *ZapKościar* (2); -éj : -yj : -e *MurzHist* (- : 3 : 1), *MurzNT* (1 : 2 : -); ~ -éj (33), -(e)j (241); -e (1). ◊ *V* *dobrá* (10). ◊ *n N* *dobré*, *lepszé*, *nálepszé* (823); -é (53), -e (3), -(e) (757); -é : -e *Strum* (1 : 1), *Oczko* (4 : 1), *KochTr* (1 : 1). ◊ *G* *dobrégo*, *lepszégo*, *nálepszégo* (1495); -égo (118), -ego (12), -(e)go (1365); -égo : -ego *MurzHist* (1 : 8), *MurzNT* (7 : 3), *KochPs* (1 : 1). ◊ *D* *dobrému*, *lepszému* (291), *dobrému* (1) *MurzHist*; -ému (17), -emu (5), -(e)mu (269); -emu *MurzNT*, *OrzQuin* (3), *KochPs*. ◊ *A* *dobré*, *lepszé*, *nálepszé* (880); -é (67), -e (2), -(e) (811); -é : -e *OpecŻyw* (7 : 1), *ZawJeft* (2 : 1). ◊ *I* *dobrym*, *lepszym*, *nálepszym* (266), *dobrem*, *lepszem*, *nálepszem* (75); -em *ListRzeź*, *WróbŻółt*, *RejPs*, *KromRozm II*, *KromRozm III*, *LubPs*, *Mącz*, *RejPos* (3), *HistLan*, *KuczbKat*, *BudBib* (3), *MycPrz*, *BudNT*, *Paprupan*, *KochPs*, *SkarŻyw*, *ArtKanc*, *GórnRozm*, *Paprup*, *KołaKszczęśl*, *SarnStat*, *SkarKazSej*; -ym -em *LibLeg* (2 : 1), *MetrKor* (1 : 1), *FalZioł* (2 : 9), *GliczKsiąż* (3 : 5), *BibRadz* (5 : 5), *GórnDworz* (3 : 5), *RejZwierc* (15 : 3), *ModrzBaz* (2 : 4), *SkarŻyw* (21 : 3), *CzechEp* (18 : 1), *ActReg* (2 : 1), *GrabowSet* (2 : 2), *PowodPr*

(4 : 2), *SkarKaz* (1 : 1), *CiekPotr* (3 : 2), *CzahTr* (1 : 1); ~ -em (3) *MurzHist*, *KochPs*, *SarnStat*; -ém (2) *Mącz*, *OrzJan*; -(e)m (70). \diamond *L* dobrym, lepszym, nlepszym (187), dobrém, lepszém, nlepszém (22); -ém *FalZioł* (3), *BudBib* (2), *BudNT*, *ModrzBaz* (5), *GórnRozm*; -ym : -ém *LibLeg* (7 : 2), *GliczKsiąż* (3 : 2), *Leop* (8 : 1), *BibRadz* (2 : 2), *Mącz* (4 : 1), *SkarŻyw* (18 : 1), *SarnStat* (2 : 1); ~ -ém (2) *Mącz*; -em (1) *SarnStat*; -(e)m (20). \diamond *pl N m pers* dobrzy, lepszy, nlepszy (308), dobry (1) *HistRzym* 51v, lepsi (1) *ModrzBaz* 61. *m an* dobr(e), lepsz(e) (8), dobrzy, lepszy, nlepszy (5); -(e) *Mącz*, *ModrzBaz*; -y *KwiatKsiąż*, *OrzQuin*, *SienLek*; -(e) : -y *FalZioł* (6 : 2). *subst* dobré, lepszé, nlepszé (562), lepszy (1); -é : -y *RejKup* (1 : 1); ~ -é (41), -e (5), -(e) (516); -é : -e *Oczko* (12 : 4), *OrzJan* (1 : 1). \diamond *G* dobrych, lepszych, nlepszych (751), dobr(e)ch (1); -ych : -(e)ch *ActReg* (3 : 1; 73). \diamond *D* dobrym, lepszym, nlepszym (260), dobrem, nlepszem (17), dobrém, nlepszém (2); -em *MurzHist* (2), *Paprup* (3); -ym : -em: -em *MurzNT* (- : 1 : 2), *GliczKsiąż* (1 : 1 : -), *BibRadz* (2 : 2 : -), *BudNT* (1 : 1 : -), *ModrzBaz* (14 : 3 : -) *SkarŻyw* (4 : 1 : -), *GórnRozm* (4 : 3 : -); ~ -em (2), -ém (1), -(e)m (14); -em *MurzNT*; -em : -ém *MurzHist* (1 : 1). \diamond *A m pers* dobré, lepszé, nlepszé (170), dobrych (10); -ych *StryjWjaz*, *ReszList*, *PowodPr*; -é : -ych *LibLeg* (2 : 4), *RejPs* (1 : 1), *BielSat* (1 : 1), *SkarKazSej* (3 : 1); ~ -é (14), -(e) (151). *m an* dobr(e), lepsz(e) (8), nlepszych (1) *MiechGlab*. *subst* dobré, lepszé, nlepszé (491); -é (25), -e (4), -(e) (467); -e *MurzHist* (3); -é : -e *MurzNT* (2 : 1). \diamond *I m* dobrémi, lepszémi, nlepszémi (105), dobrémi (1), dobrymi, lepszymi (82); -émi *ZapMaz* (3), *RejPs*, *RejRozpr*, *SeklWyzn* (3), *RejJóz*, *DiarDop* (3), *GroicPorz*, *UstPraw* (2), *Mącz* (11), *RejAp* (4), *GórnDworz* (5), *RejZwierc* (9), *WujJudConf*, *Paprupan* (2), *ModrzBaz* (6), *SkarJedn*, *KochPs* (5), *GórnRozm* (3), *KochDz*, *ArtKanc*, *Paprup*, *LatHar* (2), *SarnStat* (2), *SkarKaz* (7), *GosłCast*; -ymi *BierEz*, *OpecŻyw*, *ForCnR*, *BielŻyw* (3), *SeklKat* (6), *KromRozm I*, *KromRozm III*, *KrowObr* (5), *RejZwierz*, *KwiatKsiąż* (3), *OrzQuin*, *Prot*, *BiałKat* (3), *KuczbKat*, *BudBib* (2), *WierKróc*, *CzechRozm* (2), *KarnNap*, *CzechEp*, *ReszPrz* (2), *ReszList*, *Phil*, *GrabowSet*, *PowodPr*, *CiekPotr* (2), *CzahTr* (2); -émi -ymi *LibLeg* (3 : 2), *GliczKsiąż* (4 : 1), *Leop* (1 : 1), *BibRadz* (2 : 1), *BielKron* (4 : 7), *RejAp* (2 : 2), *WujJud* (4 : 2), *SkarŻyw* (4 : 9), *KochFrag* (1 : 1), *WujNT* (2 : 10); -emi : -emi *MurzHist* (1 : 1); ~ -émi (14), -emi (2), -(e)mi (92); -emi *MurzHist*; -émi : -emi *KochPs* (4 : 1). *f* dobrémi, lepszémi, nlepszémi (24), dobrymi, lepszymi (8); -émi *BierEz*, *FalZioł* (2), *Leop*, *GórnDworz* (2), *RejPos* (4), *RejZwierc* (2), *BielSpr*, *BudNT*, *ModrzBaz* (3), *SarnStat* (3), *PowodPr*, *CiekPotr*; -ymi *OpecŻyw*, *PatKaz III*, *BielKron*, *ReszHoz*, *WujNT*, *SkarKaz*; -émi: -ymi *HistRzym* (1 : 1), *NiemObr* (1 : 1); ~ -émi (4), -(e)mi (20). *n* dobr(e)mi (7) *FalZioł*, *GliczKsiąż*, *BielKron*, *SienLek*, *ZapKościer*, *LatHar*, dobrymi (5) *BibRadz*, *KwiatKsiąż*, *SkarŻyw*, *SkarKazSej* (2). \diamond *L* dobrych, lepszych, nlepszych (163). \diamond *V m pers* dobrzy (4). *subst* dobre (1). \diamond *dubium* dobre (1) *BierRozm* 3.

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVI – XVIII w.*

[Zwracamy uwagę, że zarówno *comp* jak i *sup* przymiotnika „dobry” ma znaczenie relacyjne tj., że nie orzeka oprzysługiwaniu cechy „dobry” osobom, przedmiotom lub sytuacjom porównywanym.]

1. *Taki*, *jaki* być powinien; *bonus* *Murm*, *Mącz*, *Vulg*, *PolAnt*, *Modrz*, *JanPrzyw*, *JanStat*, *Cn*; *probus* *Mącz*, *JanStat*, *Cn*; *rectus* *Mącz*, *Modrz*, *Cn*; *sanus* *Mącz*, *Vulg*, *Modrz*; *diligens* *Mącz*; *certus* *Cn* (2898) :

a. O osobach: wykonujący należycie swoje obowiązki, sprawny, biegły, staranny; wyróżniający się; *bonus Mącz, Vulg, Modrz, JanPrzyw, Cn; probus Mącz, JanStat, Cn; diligens Mącz (533) : MetrKor 38/286; Osieł iż głofu grubego/ Mamy trębaczá dobrego BierEz S2, L4v; FalZioł V 50v; Vlgilius zewfzech poetow łacinfkich nalepzy. BielŻyw 122, 120; Suche kolana znamio. człowieka mocznego, fmiálego/ taiemnika chytrcza, y dobre⁶⁰, bieguna. GlabGad P6v, B5v, P2; LibLeg 10/113v; MurzHist Mv; kto chce dobrem łácinnykem ołtác/ do Kolegium álbo do łzkoły ma fie wezbrác. GliczKsiqż L2, K2, K4v [2 r.], K5v, Mv, N4; A nalepzy lutniftá kiedy ma złe łtruny/ Bárzo fie nie zgadzáią wnet iego bárduny. RejWiz 119, 48v, 80, 89, Cc8v; Leop 1.Reg 16/17, 1.Petri 4/10; UstPraw Fv; Krol rzekł/ wolę iż dobry łzermierz mię vbiye/ Niżliby pártácż s cieniá/ co fie w kácie kriye. RejZwierz 9v, 28v; BibRadz I 346; Exekucya w Rzeczypólpolitey bywa/ iákoby modła iáka/ wedle ktorey dobry Cieślá náchylony dom wltáwia w klobę fwá. OrzRozm B3, D4v, E, E4v, G2v, Iv; Ten Kápiłfran był Káznodzyeią dobrym BielKron 391, 65, 168v, 213v, 334v, 360v (10); to piłanie [...] dobry Krześciáńkiew prawdy miłownik/ mężnie iá forytuiąc y podpomágáiąc/ Grzegorz Páweł teraz ná iásniá wydawa GrzegRóżn A2; KwiatKsiqż B2; Mącz 6a, 14c, 26a, 168b, 247b, 249c; OrzQuin B4, H2v; Prot C4; SienLekAndr a2; Bo iáko nie káždy ielt dobry budownik/ kto buduje/ ták też nie káždy ielt prawdziwie hoinym/ kto rozdawa. GórnDworz Ii5, D2, 13, I5v, N5v, Ff6 (17); im więcéy fye będżielz tym báwił [czytaniem tej ksiqżki]/ tym lepłzym będżielz Geometrem. GrzepGeom B4v; HistRzym 40v, 53v, 95, 122; RejPos 251v, 319 marg; BiałKat 35v; HistLan E2v; RejZwierc 167v, 232, 238v, 262; BielSpr 15, 51v; WujJud 11v; teraz iuż bárho z pracá dobrego Mnichá ználeść WujJudConf 144v; RejPosRozpr b4; MycPrz I B3; Strum Kv, R3; BiałKaz I3v; BudNT 1.Petr 4/10; Tám koniá y páchołká dołtániefz dobrego PaprPan B3v, D2, I2; dobrzi Piłárzowie [bonis scriptoribus]/ (ktorych fię iáko mogę trzymam) gdy co porządnie á wedle náuki piłzá/ tedy fię [...] ná wfzech rzeczy przyrodzenie ogláđáią. ModrzBaz 1v, 30v, 92, 99, 130v; SkarJedn 52, 70; SkarŻyw 30, 118, 398; iuż pierchác chcieli/ Lecz przy dobrym Hetmánie fmiáłość ná fię wzdzieli StryjKron 732, 220 marg, 240, 737; CzechEp 102, 123 [2 r.], 124, 208 [2 r.], [390]; Iuż teraz bárzyey obá ná fię ważá/ Przelkoki lepłzá opátruią łtrażá. KochSz B4v, A2; PudłFr 13; GórnRozm F3v, I2, N3; KochProp 8; V. Dworu, directores dobrech niemasz. ActReg 73, 13, 169; GostGosp 18, 20, 40, 162 [2 r.]; GostGospSieb +3; Phil I4, N4, 02; GrabowSet I3; OrzJan 56; WujNT 1.Petr 4/10, Ccccc 4v, Dddddd; SarnStat 241, 411; KmitaSpit Bv; PowodPr 62, 68; VotSzl B4v, C2v, E3v, E4v; CiekPotr 2, 26, 65; PaxLiz B3v; SkarKazSej 694a, 705b; KlónFlis H3.*

dobry w czym (3): GlabGad M3v; białáglowá s przyrodzenia káżda/ rádá by była mężczyzná/ á thegoby ifcie nie prágnęłá/ by nie widziáłá we wfzythkim być lepłzego mężczyznę/ niż fiebie. GórnDworz X8; CzahTr H2v.

W połączeniu szeregowym (1): Bo [urzędnikowi] dobremu/ pilnemu/ łpráwnemu/ wielkie wychowánie y wielki datek dáć/ mnieyfza łzkodá/ niż máłe wychowánie y mnieyfzy datek niepilnemu á nierzádnemu. GostGosp 154.

W charakterystycznych połączeniach: dobry budownik (3), cieślá (3), dłuźnik (3), filozof (3), hetman (10), jeździec (3), káznodzieja (7), łacinnik (2), miłóśnik ojczyzny (5), młynarz (3), myśliwiec (2), pacholek (2), pasterz (4), praktyk (2), prokurator (3), senator (4), strzelec (4), szafarz (9), szermierz

(4), wodz (2), wykładacz (3), (wy)- mowca (3); *dobry barzo* (3), *dostatecznie, tak(o)* (4), *wielmi; daleko lepszy*.

Przysłowia: Lepyeyći być dobrem chłopem niżli złem/ yáko Polacy mowya/ popem. *GliczKsiąż* O6.

kto raz będzie szybałem y łgarzem/ Ten iuż nigdy nie będzie dobrym gośpodarzem. *KlonWor* 41.
dobry pafterz tylko łtrzyże owce/ Iedno to Wilk drapieżny/ łupi ie iáko chce. *RejZwierz* 30;
BielKron 140; Boni pastoris est tondere pecus non deglubere, Proverb. Dobry páfters ná wełnie/
álbo ná mleku ma przeštáwác/ á nie z łkorey odźierác. *Mącz* 26b.

Wyrażenia: »dobry cesarz« 2 : 2] (4): *LibLeg* 7/103; *KromRozm III* P2; Bo což może być pocźciwżego Cefárzowi/ iáko że go zowá fynem kościelnym? Abowiem dobry Cefarz iest w kościele/ á nie nád kościołem. *WujNT* 93, 73.

»co (na)lepszy« (5): woyłká było trzydzieści tyłiac/ miedzy kthorymi było Krześcijan trzy tyłiace co nalepżych mężow *BielKron* 458; przemienił prędko swoy Ordynek Scipio/ co lepże męże ná przodku y s tyłu poštáwił/ á podłeyże we środ *BielSpr* 40, 40, 41, 55.

»dobry dworzanin« = *bonus aulicus* *Modrz* (6): *MetrKor* 61/223; kto czefsciey a nie wftidliwiey przifięga ten nalepży dworzanyń tak męfcifna iako zencifna. *SeklKat* Fv; *KromRozm I* B; rychleiby w. m. ludzie dobrym bákálarzem názwáli/ niż dobrym dworzáninem *GórnDworz* li2, N7; *ModrzBaz* 17v.

»dobry gospodarz« = *bonus arator, diligens arator* *Mącz* [szyk 34 : 7] (41): *GliczKsiąż* F6; Opifuie porządek á łpráwę dobrego gośpodarzá w domu *Leop Ps* 100 arg; *BielKron* 439v; Homo navus et industrius, expertissimus ac diligentissimus arator. Człowiek dofcipny/ prętki/ ostrożny/ wiadomi á wielmi dobry gośpodarz. *Mącz* 169b, 177c; *Prot* C4; Ale kiedy do dobrego gruntu/ dobry gośpodarz przyłthąpi/ [...] tám łie bez pochyby dobrze vrodzić muśi. *GórnDworz* Kk2v, D2, Ff3, Kk2v; ABowiem podobne iest krolełtwo niebiełkye ku dobremu gośpodarzowi [*patrifamilias*] kthory wyłzedł bárzo ráno ku zmawianiu robotnikow do winnicze swoiey. [*Vulg Matth* 20/1] *RejPos* 58v, 37, 63 marg, 311v, 346; *RejZwierc* 136, 172 [2 r.], 175; *Strum* Q4v, Rv; *PaprPan* R2v; *SkarŻyw* 312; *KochFr* 47; *GórnDworz* K; Owa kto chce bydź dobrym gośpodarzem/ trzebá mu pilności do tego y pracey przyłožyc *GostGosp* 8, 8, 48, 64, 102, 104 (10); *LatHar* +2v; *SarnStat* 492; *SkarKaz* 7b, 421b; JEłt też iedno złodźieyłtwo dofyc nie pocźefne/ y dobrym gośpodarzom ciężkie y bolełne *KlonWor* 18, 41.

»dobry junak« [szyk 1 : 1] (2): A gdyby ktemu przyłszło co potrzebnieyżzego/ Mielibyłmy s Chłopefiá iunaká dobrego. *PaprPan* Q, B3v.

»dobry kapłan« [szyk 7 : 1] (8): Książd Biskup złupił kościoły z chwały Pana Boga, kapłany dobre i kaznodzieje prawdziwe z nich wygnał i przenaśláduje *Diar* 59, 59; pierwey łye da zábic dobry Kápłan/ á niżli on łye da łádzic Krolowi w rzeczách Duchownych łwych *OrzRozm* C4, H2v, H4v; *PaprUp* L4; *LatHar* 124; *SkarKaz* 420b.

»dobry kozak« = *chwát* (2): *GliczKsiąż* K8; łwemu kto krádnie złodźiey iest: kto nieprzyacielowi/ dobrym kozakiem zwan bywa. *OrzRozm* L.

»dobry krol, krolik« = *rex bonus* *Modrz*; *bonus princeps JanPrzyw* [szyk 30 : 14] (43 : 1): *BibRadz* I*2v, *3; *OrzRozm* A2, M2, Q3; [*papież Sykstus IV*] Miáło Rzym y kościoły opráwił [...] zbytnie álbo zuchwále kroliki wypędził á dobrymi oládził. *BielKron* 189v, 64v, 265v, 327v; to przysłucha który ieft dobrym Krolem/ yżeby też był mocnym ryczerzem. *KwiatKsiąż* M2; *OrzQuin* S4, T4v; to też ieft powinność dobrego krolá/ żeby táki porządek vczynił w fwey zyemi [...] iákoby poddáni/ czáfu pokoiu pocźciwie nábytego żyli we wśelákim beśpieczeńśtwie *GórnDworz* Hh, Ff8v, Gg3, Gg7, Ii8; *RejPos* 247v; *RejZwierc* 147v, 149; *KochMon* 25; *WujJud* 16; *BiałKaz* Iv, K2, L; *CzechRozm* 177v, 251, 251 v; *ModrzBaz* 15, [16], 106v; *SkarŻyw* 130; *StryjKron* 532; pozełlich Krolach Iagielowem potumśtwie nadobrego trafić nie mogliłmi *PaprUp* D4, F2; *ActReg* 170; *Phil* S3; fámi bezmála ze wśyftkich narodów nie widzieliłmy tyránná nád łobá żadného/ ták/ iż téz pográniczné narody wzoru królów dobrych od nas biorą *OrzJan* 51, 121; *WujNT* 73; *SarnStat* 941; *SkarKaz* 162a; *VotSzl* B3.

»dobre książe« (2): Bogowie daycie nam tak dobre Kłiążę iáko to było *BielKron* 322, 88.

»dobry lekarz, medyk« [szyk 6 : 2] (7 : 1): [*Chrystus*] iáko dobry lekarz/ dáwał podług natury ij niemocy czyiey. *OpecŻyw* 60v; Lecz fie á pana Boga wzyway najlepszego lekarza łobie ku pomocy/ á będziefz zdrow. *FalZioł* V 95; *GórnDworz* T3; *RejPos* 327v; *RejZwierc* A6v, 74; wśedźzy w ogród Páwła Nowikápianá/ Medyká dobrégo y vczónégo/ nádźedłem łłupá *Oczko* 8v; to dáleko lepśzy lekarz/ który ták chowa człowieká/ żeby nie záchorzał/ niśli ten który lekárftwy vzdrawia chorego. *GórnRozm* C2.

»dobry mąż [= rycerz]« [szyk 22 : 17] (39): LVdwik Kłiążę Báworfkie/ s łáfiády woiował/ Gdzie wiedział dobre męże/ tedy ie przyjmował. *RejZwierc* 26; Turek Wálent/ á Pereni/ á Budeferens/ tylko fámi byli w Węgrzech najlepszemi mężmi/ y łprawcámi w rycerfkich rzeczách. *BielKron* 312, 242v, 247, 252, 310v, 312 (12); A ták ma mieć [*Hetman*] ná fwá łtronę dobre męże/ ták iezdne iáko piefze/ ták pomocne iáko y główne ktorzy w łprawie łtoią. *BielSpr* 18v, 4, 21, 42v, 60, 66 (21); Y Temu Bog dopomoż mężowi dobremu/ Wierz mi że nie przepuści y namężnieyźzemu. *PaprPan* Z, E3v; *StryjKron* 15; *PudłFr* 45; ile łzláchćicow tyleby rycerzow y mężow dobrych było. *GrabPospR* K4.

»dobra misterkini« (1): Phryne białagłowá piękna/ połóżyła fie podle niego/ vżywáiąc dziwnych przyłmákw/ (iáko w tym była dobra miłsterkini/) áby fie mogł ku miłości zápalić *GórnDworz* Aav.

»dobry mistrz« = *bonus magister* *Modrz* [szyk 23 : 9] (32): Iego rozum pochwalili: Rzekąc dobrego Miłtrzá ma/ Przetoć táko odpowíada. *BierEz* C3v, F3v; *OpecŻyw* 174v; acźkolwiek ia wiele Słow odmienił albo włóżył niedla tegom vczynił że bych był lepśy miłtrż nato/ alie wiele łłow niemogł wjczyfćz *RejKupSekl* a6; *KromRozm* I L2; Rozno bęcżą orgány/ gdy łłábo dmą miechy/ Nie będzye z nich najlepszý miłtrż miał nic pociechy. *RejWiz* 119v; *OrzRozm* Dv; Weneći łą najlepszý Miłtrzowie ná znánie korzenia álbo wśelkich rzeczy. *BielKron* 449, 8, 26v, 28; *GrzegRóżn* A2, D2v; Aleć prozuo [!] nam inéy drogi nád tę łzúkác/ którą nam podał dobry Miłtrż ARIłtoteles *OrzQuin* H4; pan Tárło náśz podczáłzy Krák. miał we wśytkim thym co vmie/ dobre miłtrze *GórnDworz* E6, E6, E6v; *BielSat* N3; *BielSpr* 9, 22v, 28; *CzechRozm* 72; *PaprPan* Ff2; *ModrzBaz* 12v, 15; *SkarŻyw* 119, 573; *KlonŻal* D3; *BielSjem* 39v; *GostGosp* 58; Ale wierźzem ozdobnym/ y rymy głádkiełmi/ Mam nádźieię/ że z miłtrżmi porównam dobrémi. *KochFrag* 21; *WujNT* 81.

»dobry Polak« [szyk 1 : 1] (2): bo się każdy tak opatrzył, że ma o czym Rzeczypospolitej służyć – jakoż to każdy dobry Polak zawsze rad z chucią czyni *DiarDop* 110; *JanNkar* D2v.

»dobry obrońca« [szyk 2 : 1] (3): *GroicPorz* e4; [*Cesarz Justynus*] był dobry obrońcą y miłownik kościoła Rzymkiego *BielKron* 162; nietilko fwemu KroleŃtwu bel obronca dobrem *PaprUp* C2v.

»dobry obywatel« = *bonus civis* *Modrz*, *JanStat* [szyk 17 : 1] (18): Ná dobrego obywatela należy/ żadnego zwycięŃstwa więcey łobie nieważyc/ iedno to/ ktore iest zá dozwozeniem praw nábyte *ModrzBaz* 63v, 125v; [P]HILOPOLI[TES] To iest. [Mi]łownik Oyczyzny/ álbo o powin[noŃci] dobrego obywatela/ Oyczyźnie dobrze [c]hcącego *Phil* B, B, B3 [3 r.], D2, G3, H3 (14); iżeŃ ty zápomniawłzy dobrého obywatela y wierného poddaného powinnoŃci/ mówił to álbo owo przeciw perfonie królewŃkiéy *SarnStat* 141, 412.

»dobry preceptor, nauczyciel, bakałarz« [szyk 7 : 2] (4 : 3 : 2): Drugi zá rok gdy dobrego náuczycyela popilnuye/ wyęcey pochyćić może niź drugi ktoryby fwyęcił á proznował zá kilká lat. *GliczKsiąż* Nv, K5v, L5v, Mv; dobrzy bákalarze nietelko czytác dzieci málych vczą/ ále y inych obyczáikow vczáiwych *GórnDworz* Ff2v, Iiv; *RejPosWstaw* 21v; *PaprPan* K4; izem fie z młodu nie *obiter* vczyl *artes* y *partes* pod dobrými přceptormi *SarnStat* *7.v.

»dobry robotnik, robotniczek« [szyk 6 : 3] (8 : 1): Ręka z palci ktore fie nie mogą wŃzpaczyć tilko proŃto Ńtoią, znamionuią kępcza, łakomcza/ myŃliwczá/ y robotnika dobrego *GlabGad* P2v; *SienLek* 187v; *RejPos* 59v, 115; *Strum* E2v; á Kmiotek ma bydź teź opátrzon taką rolą/ iákoby chlebá nie kupował w dobry rok robotnik dobry. *GostGosp* 8, 36 [3 r.].

»nalepszy rządzca« (1): [*Bóg*] iáko nalepŃzy rządzcá/ mądroŃcią fwą y rozumem fwym/ [...] czyni iáko mu fie nalepiey zda. *CzechEp* 239.

»dobry rzemieŃ(l)nik« = *probus artifex* *Mącz*; *bonus artifex* *Cn* [szyk 5 : 2] (7): *GliczKsiąż* L5v; *GroicPorz* k4; *Mącz* 17a, 323b; *WujJudConf* 51 v; A iestliź mądroŃć wŃzytki rzeczy Ńpráwuie izálz nád nię iest gdzie lepŃzy rzemieŃnik w tŃch rzeczách ktore Ńá [*quis eorum quae sunt quam illa magis est artifex*]? *BudBib Sap* 8/6; mogliby Krol Ie⁸⁰ M. rofkazác/ poŃtárác fie o rzemieŃniká dobrego/ ktory [...] będzie vŃtáwicznie robił ármáturę *GrabPospR* L.

»dobry sędzia« [szyk 9 : 1] (10): *BielŻyw* 76; to iest poŃpolita práwda/ że dobry Ńędziá/ Ńędzi dobrze *MurzNT* 61, 61; *BielKron* 208v; *GrzegRóżn* A3; *GórnDworz* G8; Zgniewu azwałni zaden dobri Ńędzia Ńędzić niema nikogo *PaprUp* H3; *Phil* K4v, L3; Lecź dobry Ńędzia nie ma ná to wzglądu: ZnoŃi takie dubia, pilen Ńwego Ńądu. *KlonWor* 80.

»dobry sługa« = *bonus minister* *Vulg* [szyk 22 : 19] (41): czy ktorzy inŃŃe sgarŃfaią [...] maią bycz karani, aby dobry sługa przy złym Ńie niesgorŃŃił *ListRzeź w.* 43; *MetrKor* 37/4v; dlatego do was przyacziela swego poŃłá do dworv naschego slvge naszego dobrego na ymie Iofupha *LibLeg* 11/65, 11/19, 88 [2 r.], 92; *BierEz* C2v; *RejJóz* G3; *Diar* 74; Miły Boże co to yuź náŃtáło nowego że pánowye wolą fie o pŃy Ńtárác niź o Ńlugi dobre *GliczKsiąż* N6v; *KrowObr* Cv; *RejWiz* 59; *Leop Luc* 19/17; PAchołká ŃáŃiádowi/ ŃáŃiad przykázowál/ A zá dobrego Ńluge/ pewnie obiecował. *RejFig* Cc3v; *RejZwierc* 118 [2 r.], bb3v; *BibRadz Matth* 25/21, 23; *GórnDworz* B2v; *RejPos* 324v; *KuczKat* 5; *Strum* R2, R3; *BudNT* 1. *Tim* 4/6; *SkarŻyw* 470; *GostGosp* 124; [*ma ziemianin*] przyacziela wiernego/ Ńluge dobrego/ ŃáŃiádá zgodnego: k temu czáfu ile chce *GostGospPon* 169; *LatHar* 445; Dobrze Ńlugo

dobry: iześ był ná mále wiernym: będźiefz miał władzą nád dzieśiącią miaft. *WujNT Luc* 19/17; dobrym będźiefz łługą Chriřtułá Ieřulá/ wychowanym w łłowách wiary y náuki *WujNT 1.Tim* 4/6 [przekład tego samego tekstu *BudNT*], *Matth* 25/21, 23, s. 267; *SkarKaz* 6a, 7b, 611b; Coż mnie do tego, iefli ty mařz dobre álbo Złe łługi. *CiekPotr* 80; *GosłCast* 74; *KlonFlis* Cv.

»sprawca dobry« [szyk 8 : 7] (15): *FalZioł* V 51v; Abowiem obaczywamy tak, jako i oni mądrzy ludzie a dobrzy sprawce Rzeczypospolitej, że frustra arma foris, nisi sint recta consilia domi. *Diar* 66; Acżkolwiek był dobrym řprawcą Krol Ian/ wřzakze dořyc trudnořci vřywał z Węgry y z řwemi. *BielKron* 326, 49, 156v, 253v, 318, 437; *GórnDworz* Ii2, Ii6v; *RejPos* 21v marg; *ArtKanc* K13v; *SkarKaz*)(2v, 551b; lud řwoy dobrzy řprawce wybawiáią. *SkarKazSej* 664a.

»stroż dobry« [szyk 4 : 3] (7): *SkarŻyw* 69; Będźiefcief mieć řtroże dobre Daćiefli pieniádze řzczodre. *MWilKHist* B3v; *CzechEpPORz* *3v; Strách tedy/ dobry řtroż iefł/ y z řtráchu káżdý iefł pořłufzny. *GórnRozm* Kv; *OrzJan* 54; *KochFragJan* 4; *SkarKaz* 352a.

»dobry řwiádek« = *bonus testis* *Mącz*; *probus testis* *JanStat* [szyk 14 : 2] (16): *WróbŻołtGlab* A4; *LibLeg* 11/137v; żeřmy podatku przez niemáły czas juź starego wieku jego nie dawali, a nas wolne bez ktorego podatku odumarł, czegořcie WM są dobrzy řwiádkowie. *Diar* 37, 43; *DiarDop* 108; *KrowObr* 45, 98; *RejWiz* 188v; Tu optimus es testis quam fuerim ocupatus, Ty naleřzy řwiádek yeřteř/ yákóm był zářrudniony. *Mącz* 266d; vřzy tho łáme řáđzą [że grecki język jest nacudniejszy]/ nie pořhrzebá lepřzych řwiádkow *GórnDworz* F7; *BudBib Dan* 13/40; Pánie/ tyř dobry řwiádek moiéy niewinnořci *KochPs* 36; *SkarŻyw* 567; *SarnStat* 603; *CzahTr* A2v, B4v.

»dobry urzędnik« [szyk 7 : 3] (10): *KromRozm III* Hv; Miey ná dobrym baczeniu/ dobre Vrzędniki/ Wyżeń od řwego dworu/ błazny pochlebniki. *BielSat* N4v; Y ták powiedam/ iź w mniefřzym řá vćifku tář ludzie/ gđzie řá práwá złe/ ále dobrzy vrzędnicy: niźli tář gđzie práwá řá práwie dobre ále vrzędnicy od dobrych dálecý. *GórnRozm* I2, I2, I3v, I4; *GosłGosp* 38, 154; *SkarKaz* 611b [2 r.].

»dobry żołnierz, rycerz, bojownik, walecznik« = *bonus miles*, *bonus pugnator* *Vulg* [szyk 14 : 3] (8 : 6 : 2 : 1): *GliczKřiqź* K8; Ale y z Gáđdy zbiegli do Dawidá/ gdy řie chował po puřczey męřowie bárzo duży co lepřy boiownicy *Leop 1.Par* 12/8; *BibRadz 2.Tim* 2/3; *GórnDworz* E5v, Q4v; *HistRzym* 28v, 109; *BielSpr* 10; *BudBib 2.Reg* 17/10; *PaprPan* B3; *ArtKanc* 19; *GórnRozm* K3v; ZAcny Koronny Hetmánie, Wiem żeć wřzytkiefgo dořtánie, Czego trzebá ku boiowi Dobrému walecznikowi *KochProp* 5; *WujNT 2.Tim* 2/3; Abowiem gđzie trzy/ cztery/ álbo y piéć kroć řto tyřiefcy żołnierzá dobrego řtánie/ co v nas być może/ może naywięřtiefzego Monárchę zářtrożyć. *GrabPospR* K2v, K4; *SkarKazSej* 691b.

Szeregi: »dobry i baczny« (1): ciężřza iefł iedná godziná w cymborzech Tátářkich/ ábo ná galerách Tureckich/ á niźeli wielka gromádá pozwow zadwornych/ ktorych iednář nie miewáią/ od dobrych y bácznych Krolow Pánow nářzych *VotSzl* B3.

»dobry a biegły« (1): gdy ná rzemyęřlo ktho dáye řyna/ poleca go dobremu á byęřtemu rzemyęřnikowi. *GliczKřiqź* L5v.

»dobry a przykřadny« (1): [bracia okazujá wam opata *Sieciechowskiego*] dobrego aprzikřadnego Kapłana ozdobce abo naprawiefciela Kofćiola Bozego *PaprUp* L4.

»dobry i pożyteczny« (1): Thákowym tedy vmyŕłem y przedŕwzięćim będąc vzbroieni/ Obywáthele [...] zá dobre y pożyteczne ŕyny Oyczyzny ŕwey/ máią być ŕlufznie miani *Phil* B2.

»dobry, (i) rządny« (3): A przeto też onych czáfów dobrzy/ rządni/ á ŕwyeći biŕkupowye bywáli *KromRozm III* I7v; W Miáfách goŕpodárŕtwo y dochod rzemioŕlá nawiętŕzy/ młyny/ tárgi/ iármárki/ cłá: á ták áby Młynarz był dobry y rządny. *GostGosp* 140, 60.

»dobry, własny« (1): Opifánie powinnoŕci dobrego włafnego Oy[czy]zny miłofnik[á]. *Phil* B.

»(nie tylko, choć) dobry, (ale też i, a(l)bo, a, i, choć) zły« [szyk 5 : 5] (10): Tak też o Lvtrze rozvmiem/ o biŕkvpiech/ y o inych kaznodzieiach dobrych/ abo złych. *SeklWyzn* c3; *KromRozm III* Hv, L2 [2 r.]; *RejPos* 59v; *CzechRozm* 251v; *GostGosp* 36; *SkarKaz* 611b [2 r.]; *CiekPotr* 80.

»(jako) dobry a (tak też) znamienity« [szyk 2 : 1] (3): Iakož to piŕzą o znamienitim á barzo dobrim philozophie ktoremu imię było Socrates. *GlabGad* L8; *OrzRozm* Q4v; *GliczKsiąž* K8v.

b. O abstraktach, ludzkich działaniach i ich skutkach: ŕluszny, naležyty, włáfciwy; wystarczający; prawdziwy; bonus *Murm*, *Mącz*, *Vulg*, *PolAnt*, *Modrz*, *JanStat*, *Cn*; *rectus* *Mącz*, *Modrz*, *Cn*; *sanus* *Mącz*, *Vulg*, *Modrz*; *verus* *JanStat*; *certus* *Cn* (1439) : *MetrKor* 26/62v; ŕbaw myá panye bože moy ŕbawyenya me^{ŕo} dawŕŕfimy dobrá ŕkrucha *BierRaj* 19; Aleć iuž mam dobrá mowę/ Wízyŕtki rzeczy práwie zowę *BierEz* A3v, A3, G; *PatKaz III* 120; [syn] Niemože miecz czwiczenia lepszégo/ Iedno biorącz prziklad z oycza swégo. *KlerPow* [7]; *FalZioł* III 35c, IV 2a, 43d, V 66; Vcz ŕie w ŕwym domu dobre^{ŕo} goŕpodarŕstwa. *BielŻyw* 11; by namgleyŕza obrona dobra ieŕt będzieli tilko zgodna. *BielŻyw* 41, 169; *GlabGad* D3, D3v, Mv, O3, P4v; A dla lepszégo obaczenia ŕpoŕobu ziemie tey y też obyczaiow ludu Zmodŕkie^{ŕo} ŕlufza wiedzieć [iž] *MiechGlab* [88], 33; *KłosAlg* A4v; *LibLeg* 7/9v, 11/42, 88, 172v; *MetrKor* 59/75; ále iuž teraz ŕnadz będe wnalepŕŕŕey pieczy miał ŕwięte ŕłowá twoie *RejPs* 180, 16v, 25v, 70v; *ComCrac* 12v; Bo ŕnadz by nalepŕŕŕe zdánie Przedŕię ná nim nie przeŕtánie. *RejRozpr* F4v, A2v; *LibMal* 1544/83v; *SeklWyzn* f2v; Podczáfzy dziękuie Iozephowi za dobry wykład ŕnu *RejJóz* I8v, H8v, L5v *marg*; *RejKup* a7, f8, h7; *HistAl* I8; Bo z rozmaitych przikladow iako we zwierciedle widziemy ktoreby poŕŕępkie w ŕprawach náŕznych nalepŕŕŕe mogły być *HistAlHung* A3; *MurzHist* K3, T2; *KromRozm II* r2 [2 r.]; *KromRozm III* C3v, Q; može KJM Pan nasz za dobrem ŕzafunkiem kaźde poŕŕy wedle potreby odprawowác i opatrowác *Diar* 37, 35, 60, 68; *DiarDop* 102, 107 [2 r.], 109; A ten co ma dobre rozeznánie/ Przećiw temu powie ŕwoie zdánie *BielKom* Av; Czýrŕtwoŕć młodym moc dawa y dobra ćwiczyzná/ A stáremu przynoŕŕi pocźćiwoŕć ŕiwizná. *BielKom* Cv, A3v [2 r.], B2v, B3v, B6, B7v (14); Náuki tedy iž to yeŕt dobra á trwála podporá/ ma ŕie kaźdy człowyek pirwey nižby co pocźynał chyćić *GliczKsiąž* H6, F4v, K4, M7, P5v; *LubPs* G *marg*; PRzyŕyęgá komu ieŕt nákazána/ ma iá vczynić wedle ŕumnienia dobrego/ áby iáko w ŕercu rozumie/ ták vŕty wyznał/ z dobry rozmyŕlenim/ z dobrá bącznoŕciá/ ŕpráwiedliwie *GroicPorz* y4; thedy dla lepszégo vznánia prawdy/ ŕpráwę onę ná inny czás odłóży/ zwłáfzczá gdzie idžie rzecz o zágubienie człowieká *GroicPorz* aa3v, A4v, C, a2, h4v, q2v (10); *SeklPieŕ* 32; *RejWiz* 1, 13, 37, 132, 163, 189; Ale ieŕt ŕfaleńŕtwo ktore obŕfituie we złoŕci: á niemáŕz tám ŕmysłu (dobrego) gdzie ieŕt gorzkoŕć [*non est sensus ubi est amaritudo*] *Leop Eccli* 21/15, 3. *Reg* 18/24, 1. *Tim* 1/8; *OrzList* b; *RejFig* Ee3, Ee4; Dobrać oná przypowieŕć/ poŕpolita byŕlá/ Bielŕza ręká gdy iedná drugá ŕpołu myłá. *RejZwierz* 121, 51, 56, 82, 100v, 103, 109v, 124v; Słowá ktoreŕćie džiŕ mowili do ludu nie ŕá dobre [*non rectum*

verbum vestrum quod locuti estis coram populo in die hac] o przyśiędze którąście wczynili między Bogiem y między sobą *BibRadz Iudith* 8/9, 2.*Reg* 17/7, 14 [2 r.], 1.*Esdr* 3/31, 1.*Tim* 1/8, 18; nie śtarał o to pilnie/ aby dobry rząd/ pokoy/ śprawiedliwość/ rzecz pośpolitą dobrą w Niemcech pośtánowił *BielKron* 226; Ná then czás iefzcze Słowacy báltwany czarhowkie chwalili/ tylko tho wždy v nich było/ ze złego lepfze dzierzano/ iż w człowieku śmiertelnym żadney nádzieie zbáwienia nie pokládáli *BielKron* 338v, 200v, 242, 247v, 265, 344v (39); Abowiem iefli ten początek wiary o iednym Bogu Oycu iefł dobry/ tedyć y koniec o iednym Kryśtuśsie [...] muśiałby być dobry *GrzegRóżn* D4v; *KwiatKsiąż* B, B3v, E2v, E4v, Fv, I2v; *KochSat* B3v; *Mącz* 42d, 84a, 93b, 213c, 269b (9); *OrzQuin* O2v, O4v [2 r.]; *Prot* B2v, B4 [2 r.], D2v, D3; *SienLek* 2, 187, 194; *LeovPrzep* C2v, Iv; *RejAp* 86, 180v; chcę to mieć [u *dworzanina*] żeby z łuku dobrze śthrzelał/ pięknie śtał zá nim/ dociągał/ y miał dobrą rozrywkę. *GórnDworz* Ev; Kánclerz Koronny/ Włótkim kśtałtem dom pyękny zmurować kazał/ iáko dla wiela inych dobrych przyczyn/ ták teź dla tego/ áby [...] miał mieyfce/ gdzieby pośtronne ludzi/ á wielkich Krolow pośły czćić mogł. *GórnDworz* B6v, D, E3, F3v, Ff2v, Ii6v (13); *HistRzym* 57v, 72v, 96, 96v; á owłzem tu zá czáfu żywotá śwego śzukay tych drog/ iákobyś dobry pogrzeb wczynił dużycce śwoiey *RejPos* 163v, 68, 82, 140v, 238v, 239 (9); *BiałKat* 343v; Widźim iż o dobry rząd/ mężowie niedbáią *BielSat* I4, C3v, H2, N2v; *HistLan* C3, C3v, C4, E; *KuczbKat* 285; Rownemu z rownym ożenieie nalepfze. *RejZwierc* A5v, 7, 7v, 15v, 31v, 29 (25); *BielSpr* 20v, 25v, 28, 31, 69v; A ktoź tego niewie/ że to naylepfzy Pośt duchowny iefł/ od grzechu nie wśtrzymáwác *WujJud* 191, 7, 20, 196v, 212, 216v, 257, Nn6v; Abowiem ná to dobra á prośta odpowiedź iefł/ iż Kryśtus wźem Ciáło y Krew śwoię dáie *WujJudConf* 261, 14, 29v, 146v, 152v, 181v, 191v; *RejPosWstaw* 42; *BudBib Prov* 13/5; *BudBibKaw* A; *Strum* B2v, B3, C4v, H3, F3v [2 r.], G, M2v; *BiałKaz* G; *BudNT przedm* b5, 1.*Tim* 1/8, *Hebr* 9/21; *CzechRozm* 44v, 80 [2 r.], 80v [2 r.], 94v, 114 (13); DObrego tho ćwiczenia dawno ći pánowie/ iáko w Rycerfkich śprawach ták teź y w rozmowie *PaprpAn* K4, B3v, G, G3v, L, M3v (12); *KarnNap* A2v; ábowiem mądrość vkázuie śpośob dobrego rządu [rationes bene regendi]/ á cnotá dawa chcę ku śtánowieniu dobrego rządu [efficiendi optimi regiminis] *ModrzBaz* 19v; Bo kto chce o Rzeczypośpolitey dobre śtáráníe mieć [nam qui rem pub[licam] recte curare vult]/ ma y wśzytki częśći ie y opátrzac *ModrzBaz* 99; wiela ludzi mądrych vkazáli drogi y śpośoby dobrego náuczania młodych ludzi [vias et rationes ostenderunt iuventutis recte instituendae] *ModrzBaz* 135, 4, 5v, 9v, 10 [2 r.], 12 (30); *SkarJedn* 72, 202, 205, 356, 357 (12); *KochOdpr* D; przepurgowawłzy [chorego]/ y w dijetę dobrą wprawiwłzy/ obáčmy/ iefłli wátroby gorácý/ álbo głowy zápalónéy *Oczko* 26, A4, 28v, 34v; *KochPs* 157; Piśmo S. iefł ći káždemu zbáwienną potráwá: ále ma wielką w śobie trudność/ y dobrego wykłádu káplánow/ ktorým śamym podane iefł/ potrzebuie. *SkarŻyw* 257, 2 [2 r.], 332, 357, 481, 507 (12); *StryjKron* 250; *CzechEp* 56, 168, 204, 285, 321 (10); *CzechEpPORz* *3; *NiemObr* 6, 27 [2 r.], 29; *ZapKóścier* 1583/35v; TO nie grzeci/ iendrzeiu/ że zárázem y ty Ná fébrę śtękałz/ y ia łeb nośzę záwity. Lepfzy fortel rodzeni Lákonowie máią/ Co śobie iednéy duśze wzaiem poźyczáią. *KochFr* 55; *ReszPrz* 67, 68; *ReszHoz* 119; tám PAn Bog łáłkę śwoię/ [...] ośobliwie wlewa/ gdzie śię poymuią z rozmyśłem dobrym *WerKaz* 304, 276, 303; *BielSjem* 3, 4, 13, 18, 19, 29, 38; *KochPieś* 1; *KochSob* 67; *KochTarn* 74; *PudłFr* 22, 43; *ArtKanc kt*; *BielRozm* 9 [2 r.], 21; Tákte teź lepfze to práwo/ ktore zábiega temu/ żeby człowiek źle nie czynił/ niźli to ktore złośći iufz

popelnione karze. *GórnRozm* C2, B2v, C2, C4, D2, D4v (15); *KochWr* 24, 33; teraz by było woiska tylo toby nalepszabyłaratio bellica, gdzie niebespieczenstwo poslac dostatek ludzi *ActReg* 6, 33, 73, 101, 110, 124 (12); *Calep* 1040b; Kárbárze [...] pilnować máią młódzby/ wymłacánia dobrego z fłomy *GostGosp* 46, 20; łzczodrobliwość ma pochodzić z wważenia dobrego/ wáruiąc łie tákowym dobrze czynić/ ktorzyby potym mogli [...] wielce łzkodzić *Phil* F3, B, G3, I, P2; *GrabowSet* I2v; *OrzJan* 52, 69 [2 r.], 125; *WyprPl* B2v; *LatHar* 73, 514; *KołakCath* C3; Słudz y aby pánom łwym byli poddáni [...] nie ofzukawáiąc/ ále we włzytkim dobrą wierność pokazuiąc [*sed in omnibus fide[m] bonam ostendentes*] *WujNT* Tit 2/10, *przedm* 9, 14, 31, s. 108, *Rom* 7/16 (14); dla okazánia lepźégo, położyłem to, A w téy Ortográphiiéy Páná Kochánowłkiégo, [...] wedle poźledniégo zwyczáiu iégo. *JanNKar* E, D2v, D3; A nayđieli kto Orthográphią liepfłá/ i krótfłá/ i llátwiéifłá do wyrozvmiénia/ tedy ia łwéi odłtápię. *JanNKarGórn* H2; GDyż w rozmyśle dobrym zależy mátká cnót *Discretio*, to iéłt/ dobre rzeczy wważenié y rozeznánié *SarnStat* 144; A Zeby porządek dobry y kárność miéędzy łtudenty był záchowan [*ordo debitus et rigor ordinatus* *JanStat* 219]: chcemy/ áby włzyłcy žacy y Studentci [...] łwégo Rektorá mieli *SarnStat* 202; kórtzy tym łpołobem z oboiéy łtrony wybráni vznakwłzy przyczynę wyłtępku/ będą powinni łprawiedliwość dobrą z niego vczynić [*bonam facere iusticiam* *JanStat* 895] *SarnStat* 1112, 86, 199, 256, 1233, 1294 (45); *GrabPospR* L2, M3v; *KlonKr* D2, E2; *PowodPr* 5, 60, 68, 71, 76, 83; *SkarKaz* 7b, 116b, 311a, 419a, 489b (17); ná dobrym vżywánium dárow miéłego Bogá y łkárbow oyczyłtych/ włzytko należy *VotSzl* D4, A2, A2v, B3, B4, B4v (10); *CiekPotr* 28 [2 r.], 43, 86; *CzahTr* K2; *GoslCast* 39, 74; Vpor też nieprzyiaciel iéłt mądrołci/ ktery wywodom lepźym nie vłtępuie *SkarKazSej* 661b; Iednego pánowánié dobrymi práwy opátrzone/ náde włzytko nalepfze: á tám gdzie ich nie wiele rołkázuié/ iéłt przednie: á gdzie wiele/ tám rząd we włzytkim łłaby. *SkarKazSej* 690b; Práwo też to żadnego pożytku nie niełie/ ktore łię dobrą exekucyą/ y pilnym wykonánim nie opátrzy *SkarKazSej* 699a, 664b, 678b, 686a, 690b (12); *KlonFlis* H3v; *KlonWor* 72.

W połączeniach szeregowych (23): *MetrKor* 59/76; *KromRozm* I D; A przeto práwá y vłtáwy yégo [*Boga*] dobre/ nyeomyłne/ dołkonałe/ y wyeczne łá/ á łámy w łobyé żadney odmyány álbo popráwy ludzkyey nyepotrzebuyą. *KromRozm* II b2, a4v; *Diar* 55; *GliczKsiąż* H5; *LubPs* c3v marg; zakon Boż[y] iéłt dobry/ Święty y łprawiedliwy iáko Święty Páweł mowi *KrowObr* 43v, 43v [2 r.], 227v; *RejPos* 311v; *RejZwierc* 17; *WujJudConf* 74, 251; *CzechRozm* 77; tym przerwánim lepźy/ iáłnieyłzy/ dowodnieyłzy y pewnieyłzy łię porządek łprawy [...] vgruntuie *StryjKron* 288; *PapUp* L; *WujNT* 186, 544; *SkarKazSej* 697a; Ale Práwo nie może bez łprawiedliwołci/ Być dobre y chwalebne/ krom ludzkiey przykrołci. *KlonWor* 66.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) dołwiadczenie (3), dowcip (6), dyjeta (3), naprawa (2), obaczenie (3), odprawa (5), opatrzenie (5), opatrność (5), piecza (42), pomoc (3), porządek (45), rozeznanie (11), rozkaz(ow)anie (3), rozmył (23), rozmyłlenie (7), rząd (70), rzáđenje (6), rzeczpospolita (6), testament (4), tradycyje (3), uważenie (3), uznanie (4), (wy)mowa (5), wyrażenie (2), wywod (2), zgoda (10); dobry barzo (10), jawnie, prawie, tak(o) (3).

Przysłowie: káżdá obroná/ Słábfza gdy dobrej rády/ nie máłz o niey domá. *RejZwierc* 91.

Wyrażenia: »dobre (-a) baczenie, bacność« [*w tym: mieć [co, kogo] na dobrym baczeniu* (32), *mieć dobre baczenie [na co, na kogo] = commendatum habere aliquid* *Mącz* (6), *być dobrego baczenia* (4)]

= *sanitas animi Mącz; sana mens Vulg, Modrz; ratio (bona), sensus Modrz; ratio vera JanStat* [szyk 66 : 11] (63 : 14): *GlabGad* N7; A to mayą na bacznosczy dobrej miecz y o to lfy pylnie staracz y okolo tego chodzycz *LibLeg* 11/26, 10/70, 11/39v; *Diar* 89; *GliczKsiąż* F7, Lv [2 r.]; *GroicPorz* d2 [2 r.], y4 [2 r.], mm; *RejWiz* 63, 129, 133v, 141, 189v; śilny to pomocnik/ k dobremu baczeniu/ Gdy kto oczom co widzyeć/ da ku przyrodzeniu. *RejZwierz* 79v; *BibRadz* I *4; *BielKron* 231; *Mącz* 183a, 206c, 367c; *SienLek* 243; *LeovPrzep* I; ná tho wżytko dofyć ták powiedzieć/ áby Dworzánin rozładku/ á baczenia był dobrego *Górndworz* I3v, E6v, I4, K5, M3v, V7v; *BielSat* N4v; fie godzi ná wżytko mieć dobre baczenie. *HistLan* C4v; *RejZwierz* A2, 113, [121], 135v, 215, 241v, 253; Inádnie może nieprzyaciela pożycz/ wżiawży przed fie ty rzeczy z baczeniem dobrym/ ktore fą s pomocą/ á ktore ná przekázie bywáią. *BielSpr* 20, 19v, 25v, 26v [2 r.], 71; *KochMon* 29; dobre baczenie zawnždy przed oczymá mieć potrzebá *Strum* R4, B2, E2v, E3v, Rv; *CzechRozm* 145v, 237v; *Paprpán* Mv, O2, R3v; bo o dobrych [*ludzkich namiętnościach*] iuz nie niemowię [!]/ ktore się z rozumem ábo z dobrem baczeniem zgadzáią *ModrzBaz* 7v, 8v, 12, 46v, 89v; *KochPs* 65; *SkarŻyw* 293; *CzechEp* 103; *WisznTr* 13; *Zapkościer* 1587/70v; *WujNT Mar* 5/15; *SarnStat* 8, 56, 889, 1090; Vważay zły á głupi rozum tego Nábálá mężá mego/ á lam vżyi dobrego baczenia fwego *SkarKaz* 313b; *SkarKazSej* 661a; *KlonFlis* B; *SapEpit* A4v.

praw. »dobry dowod« (2): *LibLeg* 11/182v; Czego iednak iuramentem oná ftroná winná poświadczyć, która lepszé dowody ná Wiziiéy pokazálá. *SarnStat* 1284.

»dobra droga [= *sposób*]« = *bona via Modrz* [szyk 9 : 1] (10): *BielKom* F6; áby Kfiążetá oštátek rozbieráli/ á vkažáli tę dobrą drogę/ iákoby ziednoczenie wiary Krześciánftwo miáło *BielKron* 219, 227v; Aliquando etiam pro itinere ab breviato, Krótfza á lepfza drógá/ Krótkie opifanie niektórey rzeczy. *Mącz* 288d; *Górndworz* K8v, Hh3; *ModrzBaz* 133; *OrzJan* 26; Przeciw haeretykom y fortelom ich nie máfz lepfzey drogi/ iáko w proftocie świętey do tego áppellowác czego z pocztaku vczono *WujNT* 576; *GosłCast* 26.

»dobry fundament, grunt [= *podstawa*]« = *fundamentum bonum Vulg* [szyk 11 : 7] (11 : 7): *KromRozm I* K3; *BielKron* 319; *GrzegRóżn* Fv; *RejPos* 334; Ktokolwiek tu czo fpráwuie/ A rozumem przepátruie/ Ku czemu tho potym przyść ma/ Ná dobrym gruncie zákláda. *RejZwierz* 232; Bo iefli fundáment v nas dobry/ iáko to lámí znaćie/ tedyć y wiárá dobra. *WujJud* 7, 8, Mmv, Nn2v; *CzechEp* 102, 252; *ReszPrz* 152; tym znácznieyfze poftępki w cnotách y nabożeńftwie vczynifz/ im lepfze grunty ná nie káždego dnia záložylz *LatHar* 1, 2; *WujNT* 1.Tim 6/19; *PowodPr* 64; *VotSzl* B4; Máfz iuz dobry fundáment/ gdyś wpoły zléczona/ Choroby kiedy komu przyczyná wiadoma. *GosłCast* 34.

»dobra nauka« = *bona ars Murm, Modrz; bona doctrina Vulg; w pl niekiedy sztuki wyzwolone, bonae artes Lac sr* [szyk 32 : 16] (48): *BierEz* G; *OpecŻyw* C3; De bonarum artium professoribus. Von den professores [!] der gutten kunsten. O Doctorzech dobrych náuk. *Murm* 177; dla fłowa bożego prawdziwego/ mam navkę dobrą/ prawdziwą przyjmowác. *SeklWyzn* c3; *SeklKat* H4v; *KromRozm III* L5; nie stoimy przy mnamaniu swym tak upornie, žebyśmy za lepszá nauką odstępic swego nie mieli *Diar* 88; Náuk dobrych náfláduy czáfu nie vtracay *BielKom* C4, F6v; Acz ci go ty nye dafz do fzkoly ná náuki dobre/ przed fię go domá od złości nye vftrežełz *GliczKsiąż* I7v, 15; *LubPs* C3v marg; *BielKron* 44; *KwiatKsiąż* Av, A2, A3v [2 r.], Ev, E4v, O4; Fingere iuventutem, Młodź vczyc y wychowác w

dobrych nawkách [!]. *Mącz* 127b; *SienLek* 35; *LeovPrzep* C2v; *GórnDworz* G3v [2 r.], Gg4; *RejPos* 14v; *BiałKat* 141, 363v; *KuczbKat* 130, 310, 325; *BielSpr* b3, 10; *RejPosRozpr* c3; *BudNT* 1.Tim 4/6; Tak tedy rozumieymy/ że szkolny łtan ieft nacudnieyfzy y rzeczám ludzkim naypożytecznieyfzy/ ktory nam ták wiele miłtrzew dobrych náuk [*magistros optimarum artium*] łpłodził *ModrzBaz* 130v, 59, 80, 128v, 133, 136v; *SkarŻyw* A4, 390; *CzechEp* 48, 72; *ReszHoz* 134; To przekłádáiac bráciey/ dobrym będziefz łługá Chrıstufá Iefufá/ wychowanym w łłowách wiáry y náuki dobrej ktoreyes dołzedł. *WujNT* 1.Tim 4/6.

»dobra obrona« [szyk 15 : 1] (16): A dla lepszey obrony fiedm zamkow (aczkolwiek grubo á nie fubthilno) zbudowali kazdemu Hethmanowi ieden. *MiechGlab* 59; Poštáwiwfzy Romulus miáfto Rzym w dobrej obronie y opráwie/ rádžil około tego z dzyadem łwoim Numitorem/ iákoby Rzeczpóspolitá [...] poštánowali *BielKron* 99, 49, 55, 176v, 179v, 193v (10); *BielSat* L3; *BielSpr* 32v; Widząc Krol czarny/ że zle ná wíze łtrony/ Vciekł fie y łam do lepszey obrony. *KochSz* B3v, C; *SkarKaz* 120a.

praw. »dobre postanowienie [= ustanowienie]« = *bona forma, recta institutio* *Modrz* [szyk 19 : 3] (22); *LibLeg* 11/42; *Diar* 55; *DiarDop* 106; *GliczKsiąz* H5; [*Grakus Krok rzqdzil*] ták iz zá iego łpráwá Polacy w dobrym poštánowieniu byli. *BielKron* 340v, 199 [2 r.], 200v, 209v; Instituta Dobre poštánowienie vftáwy práwá. *Mącz* 413c; *GórnDworz* Ev; *RejZwierc* 31v; ku popráwieniu á dobremu poštánowieniu porzádku w oyczyźnie łwey [*ad res domesticas emendandas*]. *ModrzBaz* 11v, 128v, 143; *SkarŻyw* 403, 456; *KochWr* 40; *Phil* P2; *RybGęśli* C3v; *SarnStat* 950; *PowodPr* 21.

»dobra praca, robota« = *bonus labor Vulg* [szyk 12 : 1] (7 : 6); *BibRadz* I *5, *Sap* 3/15; *BudBib* b3; *ZapKóscier* 1580/10v; *SkarŻyw* 250; Do Ianá Kochánowskiégo. PRáwieš łye vkochał w náuce/ y cnoćie: Znáć żeš łye nie lenił ku dobréy roboćie. *PudłFr* 12; Máiac to iuz nápomnienie/ iuz łię k dobrej pracy mieymy/ obfituy káždy w miłóści *ArtKanc* F19v; *SarnStat* 1079; *PowodPr* 60; Iáko łię Apóftoł wefelił/ mowiac: Dobrám robotę zrobił/ biegum dokonał/ wiárym dochował [*bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi Vulg* 2.Tim 4/7] *SkarKaz* 8a, 6b, 351a; *CiekPotr* 64.

»dobre prawo« = *bona lex Mącz, Modrz, JanStat; bonum ius Mącz* [szyk 17 : 13] (30): Niegdy teź [*Arystoteles*] przymawiał Athenianom że wiele praw dobrich vftanouiwfzy więcey chytróci pożywali niźli praw łwoich. *BielŻyw* 89; *GroicPorz* ee2; *RejZwierz* 1v; *BielKron* 121v [2 r.], 360; *Bonae leges ex malis moribus procreantur*, Dla złóslivych vczinków dobre práwá wynaleziono. Bo by nie trzeba żadnych praw kiedyby wíziłtcy ludzie dobrzi byli. *Mącz* 26b, 126a, 266d; *PaprPan* Hh2v; Wyznaymyź to przeto/ że rodźicielką naylepszych praw ieft Szkołá. *ModrzBaz* 129v, 99; *KochSz* B4; Gdzie ma bydź dobrze poštánowiona Rzeczpóspolita tám trzeba y práwá dobrego/ y dobrych obyczáiw *GórnRozm* C2v, A4v, D2, I2, I3v, I4v; ná kłztałt praw naylepszych w wielu ziemiách Krześciáńfkich poštánowionych vftáwiamy/ áby *SarnStat* 517 [*idem*] 927; *SkarKaz*)(2v; Iednego pánowanie dobrymi práwy opátrzone/ náde wšzytko nalepše *SkarKazSej* 690b, 659b, 692a, 697a [2 r.], 697b, 698a, 700a *marg.*

»lepsze przymierze« = *potius testamentum PolAnt* [szyk 5 : 2] (7): *BudNT Hebr* 7/11 [22]; Ale to nie idzie za tym/ aby dla te⁸⁰/ iż przymierze lepsze y doskonałsze trwa/ z cielesne⁸⁰ prawie w duchowne odmienione/ żeby też y obrzezanie cielesne stać miało. *CzechRozm* 80, 79v, 80, 86, 95, 173.

»dobra rada, porada, porządzenie, narządzenie« = *consilium rectum a. salubre a. sanum Mącz; bonum consilium Modrz* [szyk 65 : 25] (83 : 3 : 3 : 1): *BierEz* H4, N2, Ov; *FalZioł* IV 2c, 58a; Z młodu wcz się mierności, a wtrzymania na starość mądrości y dobrego porządzenia. *BielŻyw* 35; *GlabGad* P4; pień pirwła/ iest o Iezufie panie naszym/ iż miał dobrą radę y naukę ludu dawać *WróbŻołt* D; *RejJóz* L3v marg; *SeklKat* Iv; *RejKup* k6, cc8; *HistAl* D5v, Ev; *BielKron* B8, G5 [2 r.]; *GliczKsiąż* D4v; miłość na tym się zamyka aby ieden drugiemu wżytkiego dobrego życzył/ rady dobrej w potrzebach dodawał *GroicPorz* mm4, e3v, v3v; *RejWiz* 29 marg, 31 marg, Cc5; *RejZwierc* 48v, 91, 108v; *OrzRozm* T3; *BibRadz* l.Mach 4/45; *BielKron* 82v, 88v, 415v; *Mącz* 318a, 348d, 366a, 367c; nienawiść nas [...] W Polfzce zaślepiał/ tak iż ku drzwom dobrej rady trafić/ na żadnym Seymie/ żadną miarą nie możemy. *OrzQuin* E3v; *RejAp* 200; *RejPos* 325v; *BielSat* G3; *RejZwierc* 41v, 76v, 230; *BielSpr* 37; *WujJudConf* 141; *PapPan* D2, Ev, Hv, K4, N3, V4; Y owżem tak iest każde wzrżenie serdeczne/ iż zamyka drogę rozumowi y radom dobrem. *ModrzBaz* 7, 80v, 98, 99, 114v, 115 (10); Bo radę dobrą starfzy y od młodszych/ gdy dobra iest/ przyimuie. *SkarJedn* 76, 210; *KochDryas* A2; *Oczko* 15v; *SkarŻyw* 334, 353, 397, 484, 509; *GórnRozm* K2v; *WerKaz* 276; Consulte – Mądrze, Z dobrą radą. *Calep* 247b, 247b; *LatHar* +++v, 102, 182; *SarnStat* 124, 285, 930; aby [Bóg] nas wżytkich wyfluchawfzy/ dał Duchá rady dobrej na pomoc wżytkiemu ludowi Bożemu *SkarKaz* 657b, 661a, 662a, 662b, 668a [2 r.], 694a (9).

»dobry rozsądek« = *rectum iudicium, recta ratio Modrz* [szyk 15 : 4] (19): Vřęgáč chce rozum mieć/ ale go nie naydzye/ Kto dobrego rozřadku/ sam do niego zaydzye. *BielKom* B8v; *GroicPorz* C2, hhv; *GórnDworz* li7; *WujJudConf* 251; *CzechRozm* 234v; Tym řpořobem y o drugich wotowaniu będzie potym lepszy rozřadek dawał [*rectius postea iudicabit*] *ModrzBaz* 25v, 5v, 7, 24v, 58, 90; *NiemObr* 15; *ActReg* 83; *GostGosp* 1, 18; *GórnTroas* 5; przyřięgi prawdziwey/ řprawiedliwey/ rozważney/ á z dobrym rozřadkiem wczynionej/ nie tylko Bog nie zákázuie/ ale iá owżem rořkázuie. *WujNT* 22; *SkarKazSej* 698a.

»dobry rozum [w tym: być przy dobrym rozumie = *compotem rationis existere JanStat* (1)]« = *sana mens Mącz* [szyk 45 : 8] (53): *BierEz* P4; *OpecŻyw* 111v; Naturalis, matura deliberatio, dobry rozum *BartBydg* 69v; *FalZioł* IV 48a; głowa řucha á okrągła dobry rozum wkazuie *GlabGad* N4; Brzuch mały á podługowati, wkazuie řłowieka dobrego rozumu y też obaczności, řtatecznika, pracowitego *GlabGad* P5v, N3, N3v, N6v, N7, O2 (23); *KłosAlg* A4; *MetrKor* 59/75; *RejKup* x3v; Zařię mu tedy poczná mówić/ aby nadzieię miał pokiby przy dobrym rozumie był *MurzHist* O4; każdy dobrego rozumu řłowiek wnet to obaczy/ gdy cnotę która przy chwale Bożey řtoi v řiebye wważy. *GliczKsiąż* E7v, D2, H4, I5v; *BibRadz* 2.Esdr 10/28, *Prov* 3/4; Prořił Szczępan s. Páná Bogá za nim widząc młodzyeńcá godnego/ aby go raczył lepszym rozumem ořwiećić/ y řtáło řie tak. *BielKron* 143; *KwiatKsiąż* L4v; *Mącz* 90b, 216b, 367c; *RejPos* 40v; *RejZwierc* 8, 93v; *PapPan* A3, T2, Hh2; *SkarŻyw* 552; *SarnStat* 684, 1248; cnotá nie ma być naięmna/ ale řprawiedliwa/ y řkłonna do tego co P. Bog/ y zakon iego/ y dobry rozum każe. *SkarKazSej* 670b, 696b.

»dobra rzecz« = *bonum Vulg, PolAnt, Modrz; res bona Modrz* [szyk 77 : 41] (118): wżytki rzeczy dobrze poznay/ Dobrych się dzierz á zle pułzczay. *BierEz* L3v; *PatKaz II* 65; *PatKaz III* 145v; Tego dnia iest dobra rzecz, nicz niepoczynac bo to iest znamię w fwey chytróci y fałszności. *FalZioł V* 50, V 52; *BielŻyw* 19; wżelka rzecz dobra we łrzodku á w mierności zależy. *GlabGad* E4, A4v [2 r.], K8v, L7v, L8v, N2, N3; Przetho w dobrich rzeczach zwali thę Liczbę [*dwoie*] łtarzy mędrzi zgodą towarzyłtwa/ y łprawiedliwołcią/ iż łie w dwoich częłciach kocha rowno rozważonych. *KłosAlg* A2, A2 [2 r.]; *SeklKat* P2v; *HistAl* K4v; A yełli też nyektorych dobrych rzeczy álbo witaw źle wżywano álbo wżywają/ tedyby ábuřum łámego okázác y zložyc/ á rzecz w łobyie dobrą w fwey myerze y wadze zołtáwić. *KromRozm I O, O marg; BielKom* A; *GliczKsiąż* E2v; Abowiem co Bog rzetą niedobrą zowie/ to wy dobrą zowiecie? co Bog dobrą tzyni/ tho wy złą tzynicie? *KrowObr* 221, 116, 214v, 221; *RejWiz* 62; Bo vrok omyłności/ zácmiwa dobre rzeczy [*obscurat bona*] *Leop Sap* 4/12, *Prov* 14/22; Abowiem ci ktorzy wzgárdzaią mądrołcią nie thylko tę łzkodę odniołá iż o rzeczách dobrych nie wiedzą [*quod non cognoverunt bona*] *BibRadz Sap* 10/8, I 273v, 1.*Mach* 14/9; *OrzRozm* Q2v; wřtáwił też áby żadny duchowny nie był łwięcon/ który nie ma włáznego Tytułu/ y wiele inych rzeczy dobrych wřtáwił. *BielKron* 177v, 151 v, 167, 168, 183v, 186v (11); *KwiatKsiąż* F, Fv, K3v, Q2; *RejAp* 77v; Vpor táki/ Rzekł pan Kołtká kthory łie ku rzeczy dobrej łciąga/ mamy zwác łtałócią *GórnDworz* Y3v, E5v, X2, X8v, Ee4; *RejPos* 142, 201; *BiałKat* 66, 103v; *GrzegŚm* 7; *RejZwierc* 28, 70, 77v, 131, Aaa3v; *WujJud* 91v, 197; *RejPosWstaw* [21²]; Dáleko iest rzecz łepřza kárác niřzli gniew chowác [*quam bonum est redarguere potius quam irasci occulte*] *BudBib Eccli* 20/2 [1], C3v; *CzechRozm* 71v, 224; Ale do praw przydáne bywáią zapłáty y karánia/ áby nimi ludźie bywáli zátzimawáni w powinności ich/ ktorzi z dobrej woli łwey máł baczenia máiá ná dobre á łłufzne rzeczy [*qui sponte sua boni et aequi parum sint observantes*]. *ModrzBaz* 70, 1, 8v, 12v, 15, 17 (12); *SkarJedn* 354; *SkarŻyw* 261; *StryjKron* 522, 692; *CzechEp* 44; Wiele rzeczy onych czálów/ działo łię dobrych y pożytecznych/ ták w náwrácaniu niewiernych/ iáko w potwierdzeniu wiernych *NiemObr* 41, 88; *WerKaz* 291; *KochSob* 58; *ArtKanc* M4; Dźiwna to rzecz iest/ ze wy Polacy cudzoźiemcow w rzeczách dobrych náładowác niechcecie. *GórnRozm* G4, C4; *ZawJeřt* 35; *ActReg* 55; *Phil* I; *LatHar* 366, 571, 689, 704; Mniemam tedy to być rzeczą dobrą/dla teráznieyřzey potrzeby/ iż dobra iest rzecz człowiekowi ták być [*Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse*]. *WujNT* 1.*Cor* 7/26, *Matth* 12/34, 35, s. 607; *SarnStat* 306; *KlonKr* D2; *PowodPr* 3; *SkarKaz* 84b, 313b, 518a; *GosłCast* 29; *SkarKazSej* 695b; *KlonFlis* D3v.

»dobry sposob« = *bona ratio Mącz, Modrz* (8): In contumeliam vertere quod alius bene gesserit, We zle obrácác co kto w dobry łpołób czynił. *Mącz* 485d, 250b, 347b, 459c; *CzechRozm* 91; *ModrzBaz* 14v; *SarnStat* 1020; káždemu łię pánem Zołtác, złymlı dobrymlı łpołobem chce. *CiekPotr* 77.

»dobra sprawa [= ład porzqdek]« [szyk 39 : 17] (56): y iest tho pospolithe prawo wřłędi, Skąd rząd y sprawa dobra pochodzi *ListRzeż w.* 20; *FalZioł V* 7; A tak to iest znamię dobrej łprawy w człowiecze gdy kto ma zimne ręce po obiedzie *GlabGad* K5; iest [...] wiele wřtáv potrzebnych a pożytecznych ku dobryi łprawie połpolitęgo dobra *MurzNT* 76; *Diar* 65, 74; *GliczKsiąż* E4v; *GroicPorz* v; *RejWiz* 41v; O Pánie ięłli niedopusćiřz łrudze twemu/ ábyłmy łie modłili przed tobą/ á żebyř nam dał náłienie

fercu/ á fmyflowi dobrą fprawę [*et des nobis semen cordi et sensui culturam*]/ fkdby mógł być owoc *Leop 4.Esdr 8/6; BibRadz I *3*; boć ia thobie inne rzeczy wżytki mogę dąć/ áleć fzcześcia dąć niemogę/ á fzczeście z dobrej fprawy przychodzi. *BielKron 258, 9v, 88v, 119, 121, 129 (20); RejPos A3v; BielSat N; RejZwierc 86, 92, 145, 185v [2 r.], 186 (8); BielSpr 26v, 75; PaprPan C4*; Z tych rzeczy wiele fię infzych do dobrej fprawy drog náleść może [*multae rerum gerendarum occasiones arripi possunt*]. *ModrzBaz 112, 8v, 123v*; niemaią dobrej fprawy miedzy fobą/ á znami iefł Pan Bog/ ktory nas fprawuie y rżdzi. *SkarŻyw 500; BielSjem 33, 36; BielRozm 6; PaprUp A2v; GostGosp 6, 142*; z zwierzchności náfżey tego doyrzemy/ áby fżkoły té w dobréy fprawie były. *SarnStat 201, 594*.

»dobra sprawa [= *sprawność*]« = *ars Modrz [szyk 5 : 5] (10)*; *RejZwierc 108v*; *HERkules [...]* ine Kfiążetá y Rycerze meřtwem y dobrą fprawą przechodził. *BielKron 62*; Bacząc Amurat iego [*Skanderbega*] fprawę dobrą/ wżywał go w wielgich pořługách wřzędzie/ zwłafzczá przeciw Grekom *BielKron 242v, 259v, 422; GórnDworz Z5; BielSpr 10v, 59v, 71*; [*Rzymianie*] nie ták mnořtwem żońierzow/ iáko dobrą fprawą á biegłością [*quam arte et peritia*] zwycięřtwo otrzymawali. *ModrzBaz 112v*.

»dobre sprawowanie [*czego*]« = *recta administratio Modrz [szyk 3 : 1] (4)*; Zá dobrym lepák fprawowánim fádow przychodzi pokoy/ zgodá/ y zdrowie pořpolite *ModrzBaz 138; SkarŻyw 321*; A iż my dla dobrégo fprawowánia rzeczy [*pro bene gerendis rebus JanStat 903*] y Pańřtw ná rozmáite częřtokroć mieyřcá od źiem przerzeczonych dálekié z potrzeby muřimy odiéřdzáć *SarnStat 1119; SkarKaz)(4*.

»dobra straż, stroża« (*3 : 2*): *BielKron 20v*; przywiedziono przedén dziewkę bárzo cudną/ y zacne^go rodu z Afryki/ ktorą kazał řtrożá dobrą opátrzyć/ áby była poćciwie chowána. *BielSpr 48, 26; SkarŻyw 249*; Byřmy gniew hámowác y w dobrej řtraży trzymác vmieli *SkarKaz 314b*.

»dobra ustawa« = *bonum institutum, regula recta Modrz [szyk 5 : 5] (10)*; Bo ode dni oycow wářfych odřtąpiliřcie od dobrych vřthaw moich [*a legitimis meis*] *Leop Mal 3/7*; Vřtáwá káżdá dobra to w fobie ma mieć/ áby oná řlųżyłá Rzeczypořpolitey/ á nie Rzeczypořpolita řlųżyłá Vřtáwie. *OrzRozm N4v; BielKron 171v, 172v; CzechRozm 81; ModrzBaz 5v [2 r.], 62v, 63v; GórnRozm L3*.

»dobra wiadomořć« [*szyk 2 : 1] (3)*: przifyřgam [...] vkazacz granicze [...] podle moiey nalieypřchei wiadomóřci nyeboyancz sye zadnego roskazanya *MetrKor 61/35; GroicPorz aa3v*; przypominam rzeczy té/ ktorých lepřzá wiadomořć niř ia mieć racyzř *OrzJan 122*.

»dobra wiara« = *prawdziwe wyznanie [szyk 34 : 11] (45)*: pocřkáy Iezufie [*mówili licemiernicy*] przewrótzáles wiare dobrą/ powiedáles naukę zákonowi przeciwná. *OpecŻyw 108; WróbŻořł D5v*; ledwe by mi byłá myřł moiá wdobrej wierze wytrwáłá. *RejPs 39v, 17v, 90v, 116, 136, 136v, 147v, 170; RejJóz K; SeklKat L4v; RejKup e5v, m7v, r2, r3v*; Nyemowyęć ya iřeby dla wyáry komu co brano/ ále iż dla brányá řtárey á dobrej wyáry przodkow řwych odřtěpuyećye. *KromRozm I A4; MurzHist N3v, P2; LubPs C3v marg; Day [...]* w dobrej wierze řkonanie/ a pořmiercy na wieky řtobá krolowanie. *SeklPieř 16; BibRadz I 196a marg; BialKat 26, 153v, 288v, 336, 386*; Ktore [*uczynki*] iefłi w kim dobre będá: tedy řá iednym pewnym řwiádeřtwem wiáry iego dobrej. *CzechRozm 214*; Wřzakže pořřtom onym Pan Bog ná ich pořřtotę y dobre řerce pátrząc/ zbłádzic nie dopuřcił/ dobrá S. Kátholická wiare przyięłi *SkarJedn 228, 158; SkarŻyw 59; CzechEp 60, 173, 370; ReszHoz 134*;

zawżze rozumiano/ że fię tám nayrychley zádáne wierze chrześcijánkfiey rány poleczyć mogli/ gdzie wiára dobra zádneý klęfki/ áni wfczerbienia nigdy nie ćierpiála. *ReszList* 191, 184; *Calep* 470b; Dziękuie tobie/ żeś mię/ profzek nikczemny/ raczył przez kąpiel Chrztu S. od grzechu pierworodnego oczyścić/ wiarą dobrą opatrzeć *LatHar* 566, 100, 428, 643; *WujNT* 791; *PowodPr* 57 marg; *SkarKaz* 278b.

»dobre wychowanie« [szyk 27 : 9] (36): Tego iefzcze trzeba w nowým panie/ Aby było dobre wychowanie *KlerPow* 10; Wfzákże dobre wychowanie/ Zá wielką rzecz człeku ftanie. *BielKom nlb* 6, B5, C4; A bowim siła ná tym záprawdę należy/ kiedy kto dobrem wychowaniem á ćwiczeniem ieft wfpofozion *GliczKsiqz* A3v, A3, A3v [2 r.], A4, E4, E6 (14); *Disciplina efficax ad rite vivendum*, Nauká á dobre wychowanie yeft wielmi pożiteczne ku cnotliwemu życiu *Mqcz* 115b; *GórnDworz* D2v, Gg4; *RejZwierc* 7v; *BiałKaz* I3; *SkarŻyw* 143, 153; *ReszHoz* 129, 137; *GostGosp* 155; Nie rodzą fię z mądrością: ále iey nábywáią od rodziców/ y z dobre⁶⁰ wychowania. *SkarKaz* 420a,)(3v,)(4, s. 420a, 420b [2 r.]; *CiekPotr* 52; *SkarKazSej* 660a.

»dobre (wy-, z-)rozumienie« [szyk 16 : 4] (20): *GlabGad* E2; Ku lepszemu wyrozumieniu tego/ Figurę z liniami obacz. *KłosAlg* D; *MurzOrt* B3; *KromRozm III* B6v; Náuká w ktorey fie kto obyerać chce/ potrzebuye dobrego wyrozumienya y wmyflu á chuci *GliczKsiqz* 15; *LubPs kt*; fobie vprošimy ku lepszemu zrozumieniu podpárcie á wfpomozenie Duchá s. *RejPos* 1; *GrzegŚm* 54; *WujJudConf* 74; *RejPosWstaw* [143²]; *CzechRozm* 13, 62; ktore z ludzi piłmo ieft/ á ktore z Bogá: ktore iego rozumienie dobre/ á ktore fałzywe: to podległo rozładkowi kościelnemu y żywey Ewánieliey *SkarŻyw* 364; *CzechEp* 150, 340, [402]; *ActReg* 143; *WujNT przedm* 20, 21, 29.

»dobre wyznanie« = *bona confessio Vulg* (4): Opowiedam tobie przed Bogiem ożywiájącym wfzytko/ Iefufem Chriftem/ ktory oświádczył przed Pontfkim piłatem dobre wyznánie *BudNT* 1. *Tim* 6/13, 1. *Tim* 6/12; wyznałeś dobre wyznánie [*confessus bonam confessionem*] przed wielą świádkow. *WujNT* 1. *Tim* 6/12, 1. *Tim* 6/13.

»dobry znak« = *bonum signum JanStat* (8): *LibLeg* 10/70, 11/27; *BielKron* 27; ftaw natim mieifcu dal barzo wielki wfipac/ yednak ktoby niewierzel dobre znaki tego áwlałne obatzi. *PaprUp* E4; *Calep* 246b; Tedy fąd ma fkazać y pořláć vrzędniki Ziemskie do tego należące: á która ftoną przed nimi lepszé y znácznieyřé znáki vkaże [...] tedy tám máią byđ czynioné gránice *SarnStat* 472, 464, 1176.

Szeregi: »lepszy i doskonalszy« (8): Oto tu prorocztwo iż ofiary ftarego zakonu miały wfłac, abowiem w nowym zakonie lepsza y doskonalsza ofiara przyřła *WróbŻolt* Q4; křtałt Krztu ř. y řpofob nalepfzy y dořkonářzy być rozumiemy ten/ ktorym Pan Chrifus řam ieft od Ianá ř. okrczon *WujJudConf* 167; *CzechRozm* 71 v, 80 [2 r.], 92v, 173; *CzechEp* 48.

»dobry i dostateczny« (1): [*ustawiamy*] áby káždy Vrzędnik ziemfki [...] w oney ziemi/ która fwóy řąd ziemfki ma/ był ořiáđły. Wymuiąc z tego tylko Woiewody: kóřzy w kóřéykolwiek ziemi onégo Woiewóđztwá będą mieli ořiáđłość/ zá dobrą y dořtáteczną ma byđ rozumiána. *SarnStat* 72.

»dobry, (i) mądry« [szyk 1 : 1] (2): *CzechRozm* 98v; Teřáloniceńcy/ z dobrym vważenim/ y mądrym dořwiádczenim [...] dořnáli tego/ iż nie były powieřci ludzkie/ ále prawđziwe řłowo Boże *NiemObr* 89.

»dobry a (i, albo) (nie)słuszny« (4): *MetrKor* 37/4; twarz y czoło łączno fie przemienić może/ á to według wzrúszenia namiętności człowieczey ku dobrej albo też nie słuźney rzeczy *GlabGad* N3; Szedł potym do Delfu pytać bogá Apoliná/ dobreli práwá á trwále wftáwił w oyczynie. Ktory odpowiedzwał/ iż dobre y słuźne *BielKron* 121v; *ModrzBaz* 70.

»(nie) dobry, (i, ani) pewny« [szyk 7 : 1] (8): *KromRozm I* L4; Gdyż ten pirwszy reces piotrkowski chociemy ji mieli za dobry i za pewny dosyc jednak tak bezpieczny nie był, aby glozowan być nie miał od MW. *DiarDop* 118; *GroicPorz* aa3v; *UstPraw* Iv; *RejPos* 350; Co się ticze reguly, ktoras mi V m napisal, abych iej ftrzegł in wertendo, ieft barzo dobra i pewna. *KochList* 2; *CzechEp* 7; *ZapKościar* 1586/68v.

»dobry i porządny« (3): *CzechEp* 103; *SarnStat* 443; [bez rozumu przyrodzonego] żadna ípráwá dobrá być y porządną nie może. *SkarKazSej* 658a.

»dobry, (i) pożyteczny« (12): *KromRozm II* b; *KromRozm III* D3 marg; *GliczKsiąż* A; tá nauká ktorás w. m. dał/ ieft dobra/ y pożytheczna *GórnDworz* liv; *BielSpr* 22; *CzechRozm* 84v; Y niemálfz/ iáko to pogáńfki rozum znał/ lepźzego y pożytecznieyźzego rzádu/ miedzy ludzmi nád Monárchiá *SkarJedn* 55; niech przodek wdobrych vczyńkách máią ktorzy Bogu wierzą. toć ieft dobre y pożyteczne. *SkarŻyw* A2; *NiemObr* 41; *WerKaz* 276; *Phil* I; *LatHar* 661.

»dobry, (i) prawdziwy (a. prawy)« [szyk 5 : 2] (7): *SeklWyzn* c3; [kościół] nas ípráwuye/ ktora zła á omylná/ ktora dobra y prawdziwa nauká *KromRozm III* L5; *SkarŻyw* 389; *CzechEp* 72, 89; *OrzJan* 26; wiára bez vczyńkow ieft práwa y dobra wiára: ále do zbáwienia niepłatna y nie pożyteczna. *WujNT* 791.

»dobry i przystojny« (2): *SkarŻyw* 538; Y dáleko ieft lepźzy y przyftoynieyźy ftáry porządek Ewángeliy/ od czáłow Apoftolífkich w kościele záchowány *WujNT* 396.

»dobry a (i) sprawiedliwy« = *iustus et bonus Vulg* [szyk 2 : 1] (3): *MurzHist* L4; *WujNT Rom* 7/12; tym ktorzy dobre y ípráwiedliwe Práwá ftáwiá/ ieft błogóśláwieńftwo. *SkarKazSej* 697a.

»dobry i (a) własny« [szyk 4 : 1] (5): Widzę iż te mieyfcá dobrym á włálnym ich wyłóženim ořtác fie beřpiecznie mogą *CzechRozm* 144v; *Paprup* E4; *WujNT przedm* 22; *SkarKaz* 608a; Przyrodzony ípořob ieft w ćiele/ áby iedná głowá rzádzilá: ták też w Rzeczypořp: przyrodzona y nalepźza y nawłáfnieyźza rozumowi ludzkiemu ieft Monárchia ábo iedynowłádztwo/ y rzáđ iednego. *SkarKazSej* 689a.

»dobry a (i, abo) zacny« (3): *KwiatKsiąż* F; Bo to wolno było iemu [Bogu] on [zakon Mojżeszowy] odłóżywźy/ lepźzym y zacnieyźjm ípořobem ludzi ku żywotowi wieczne^{mv} prowadzić. *CzechRozm* 91; *ModrzBaz* 123v.

»(báđź, i, tak itp.) dobry, (a(l)bo, i, a, jako i itp.) zły« [szyk 15 : 15] (30): *BierEz* L3v; *GlabGad* A4v, L7v; *KłosAlg* A2; Czytánye á gadánye o wyerze/ yákye dobre álbo złe. *KromRozm I* N2 marg; *GliczKsiąż* D4; *BielKron* 333v; *RejPos* 317 marg; Bo ieft nieiáki ípořob życia/ áni ták dobry/ żeby tych rzeczy po śmierći nie potrzebował áni ták zły/ żeby mu te rzeczy po śmierći pomoc nie miały. *WujJud* 202v, 43 [2 r.], 202v, 216v, Nn4v; Wczym ieřli fię nie zgadzamy/ wiáry iedney nie będzie. A dwie łobie rozne być dobre nie mogą: álbo tá dobra/ á oná zła: álbo tá zła/ á oná dobra. *SkarJedn* 349; *StryjKron* 522, 692; Prżeto iakom pierwej powiedźiał/ y bárzo dobry/ y bárzo zły/ to ieft Státut.

GórnRozm C4, A2v, B4; Calep 470b; RybGęśli C3v; WujNT przedm 18; KlonKr D2; SkarKaz 6b, 84b; CiekPotr 77; SkarKazSej 701b; PudłDydo B4v. [Ponadto w innych połączeniach strukturalnych 5 r.].

W użyciu przysłówkowym [skostniała forma N sg f] (10):

Frazy: »dobra, (na)lepsza jest« = *bonum a. melius a. optimum est Vulg* [szyk zmienny] (3 : 2): Lepśia tedy iefth być dwiema ípołem/ niż iednemu [*melius est ergo duos esse simul quam unum*] Leop Eccle 4/9; Boć nie dobra iefth odeymować chleb íynom á miotác póm. WujNT Mar 7/27; Abowiem nalepśza iefth ferce vtwierdzić łáfką/ nie potráwami WujNT Hebr 13/9, Matth 15/26, 1.Tim 2/3.

»dobra, lepsza by to była« [szyk zmienny] (1 : 1): Dobraby to była co mowířz/ gdybyřz to mogł z łowá Bożego pokázác/ że go wzywác mamy CzechRozm 200v, 228.

»nalepśza to« [szyk zmienny] (3): Lecź to mniefźza gdy fie kto/ íwymi przodki řzyrzy/ Nalepśza to gdy fie kto íwá cnotą opierzy. RejZwierz 85v; IZ częłto choroby ná ludzie Pan Bog zá grzechy dopuřcza [...] nalepśza to/ od řumnienia lekarřtwo duchowne záczać. LatHar 647, 50.

[»dobra nasza« = *salva res a. spes est, bene ac feliciter evenit, bene habet Cn*: rzekł [minister]: że ia przedřię przy íwym wyznániu řtoię [...] RAD. [= ks. Radzymiński:] Dobra nářzá/ że cię iuź ná vporze widzimy. PrzyłDysp 93.]

Wyrażenia przyimkowe używane na oznaczenie wiarygodności lub upewnienia [przeważnie w tekstach lub użyciach prawniczych; przymiotnik w comp (61)] (62):»dla lepszej (krzepkości i) mocności« (2): a thak ya dlya lepschey krzepkořczy y mocnořczy mam wola na tho obrawíchi od dworv swego czlowieka ktorego dobrego, y mam pyřfacz do Sandziaka Bialahrodzkiego LibLeg 10/61, 6/80.

»ku lepszemu objařnieniu« [szyk 1 : 1] (2): obiecowá [PanBóg] záwźdy pořyłác Duchá řwego řwiętego ku lepřzemu obiářnieniu Bořtwá řwoiego RejAp 2v; SarnStat [1023].

»dla, na, ku lepszej pamięci« (7 : 2 : 1): Powiedzze mi o czymći iefczze fie mył kręci/ Abychći wźdy co przywiódł ku lepřzey pámięci. RejWiz 35v, 155; Ale żeby to řkończenie řwiátá káźdemu ná lepřzey pámięci było: krotkiemi ie rymámi Polřkiemi wypifuię. LeovPrzep Fv; RejPos 4, 11, 24v, 27v, 34; Summá s tego listu Páwłá řwiętego dla lepřzey pámięci krotko zebrána. RejPosWstaw [22³], 44.

»dla lepszej, dobry pewności (a. upewnienia)« (14 : 1): ktory zaklad strony prziięly dobrowolnye a dla lepssey pewnořczy ranczyly ZapWar 1550 nr 2665; A potym moźelź pomazowatz tym lekarřtwem/ dla lepřzey pewnořczy FalZioł I 4b, IV 45d; otořmy WM przynieřli spisek ten ktory nam od WM jest podan [...] nieco w nim dla lepszego upewnienia poprawiřszy. Diar 38; GroicPorz 1v; BielKron 199v, 206v, 408v; BielSat L4v; RejZwierz 196v, Aaa; CzechRozm 129v; dla pewnořzy [!] dobry y liepszy wiary dalismy to w kxęgy nasze w piszacz ZapKořcier 1583/39v; BielSjem 28; KlonFlis E.

»na lepsze pořwiadczenie« (1): iź o niej [o obronie] radzi mowić będziem, a na lepsze tego pořwiadczenie w spisek ten, na ktorychmy się o odłózeniu egzekucyi a upewnieniu sejmu przyszłego z WM zgodzili, wpiřac dozwolili. Diar 40.

»dla lepszego potwierdzenia« (1): dlia liepřzego potwierdzenia Contractu thego, wksięgi wrzędowe wwieřć then Contract ZapKořcier 1580/14.

»dla lepszej sprawiedliwóci (i prawdy)« (2): nathom dlia lepsey spraviedlivosćzi hy prawdi piecząc swoiá ktemv listhu przilozilem ZapWar 1537 nr 2494; BielKron 321v.

»dla lepszej sprawy i zgody« (2): *MetrKor* 59/76v; A dla lepszey sprawy y zgody w łzacunku tem/ może być iako ná Trybunale poštánowanie *GrabPospR* L4v.

»na lepsze świadectwo, dla lepszego świadectwa, ku lepszemu świadectwu« = *in evidens testimonium JanStat* (4 : 3 : 3): a dla lepszego fwyadecztwa y abi fye wżytky rzeczi wipelnly pyeczeczy swe własne przilożyłymi *LibLeg* 11/109; *ZapWar* 1549 nr 2657, nr 2658, 1550 nr 2665; Ku lepszemu świadectwu ręką swą ten List podpisał y pieczęć swą do niego przyłożył. *ActReg* 76; *SarnStat* 129, 1003, 1025, 1028, 1128.

»na lepsze świadomie« (1): A Nalepże szwyadomye spolne pyeczanczy są przilożyly y nyekthorzy są są podpifały. *LibLeg* 6/119.

»dla lepszej wiary [= *pewności*], ku lepszy wierze, na lepszą wiarę« (13 : 1 : 1): Ná kthorey rzeczi lepszą wiarę y świadectwo Pieczęć Vrzędu mego ielt przyćifnioná *GroicPorz* p2v; y powiedział im Aaron wżytki łowa Pánłkie/ a dla lepszey wiary czynił znaki przed nimi. *BielKron* 29, 214v; *BielSpr* 42, 43; y slubyeli vczyewyemy a dobremy slowy trzimacz te articuli [...] a ku lepszey wyerze a ku poczwierdzyenyu temu Dali łzobyę wzegi wyełcz *ZapKościer* 1586/64v, 1580/14, 1582/33v, 1583/37v, 39v, 1586/68v (9); *SarnStat* 876.

»dla lepszej wierności« (1): y dla lepszey wyernołczy kv onemv lyftv y pyeczecz fwoye przilożylem y dalem ten lyftł moy panom wałchim *LibLeg* 11/107v.

c. O przedmiotach: odznaczający się należyta jakością, gatunkiem; *bonus Vulg*, *PolAnt*; *pulcher Vulg*; *probus Cn* (800) : O gárdłálmy łie [*lisięta*] wípierały: Kożdy łwoie lepże mnimał *BierEz* M2, M2, L4v; Nagotuyecież téż motznych powrozow/ ij dobrych lańtuchow abyłcie go dobrze zwiázali *OpecŻyw* 85; niebędatz łwiado^m dobrich gołpód/ łtanąłes v tak niedołtateczne^{so} a niepowołného gołpodárza? *ForCnR* B2v, A2; *HistJóz* B3v; braciei Gotharthovy y Pawlovy przydzye wydzielicz thak wiele y thak grunthu dobrego gdzie sye braciey rzeczoney podobacz bendzie. *ZapWar* 1550 nr 2666, 1532 nr 2415; Wezmi [...] Cinamonu dobrego cztyrzy łoty/ łpiki nardowey/ mułzkatowego kwiathu *FalZioł* V 76v, III 35a, IV 45c, V 24v, 39v, 62v (17); *BielŻyw* 70; *MiechGlab* nłb 9; Item kłzyazaczyu Slowaczkyemu vkradł trzi kołfulie dobre zezlothem *LibMal* 1548/143, 1543/70, 1544/91v, 1545/104, 1554/183v, 184; *RejRozpr* D2; *RejKup* k6, X; *HistAl* H2; málarz co ma dobre fárbly ná málowányu chramye/ á obrázow nye dobrze łtáwya/ imyę łwe tráci y vpułłcza. *GliczKsiąz* P8, I4v, M8v; *RejWiz* 150v; lepże łą pierłi twoie/ niźli wino/ woniáiące máłłciámi nalepłłemi. *Leop Cant* 1/2, *Ex* 3/17, *Deut* 1/25, 35, 4.Reg 3/25, *Sap* 18/3, *Ez* 27/18; *RejFig* Ccv, Dd6v; *RejZwierz* 84v [2 r.]; abyłcie łię ofiedźieli w łziemi dobrej y zołtáwili ią w dźiedźictwo potomłtwu łwemu ná wieki. *BibRadz* 1.Par 28/8, *Gen* 47/11, *Eccle* 7/12; Háł miáłto nie dáłeko Inłzpurku/ gdzie dobrą zbroię czynią/ táłże y Sol wárzą. *BielKron* 287; więcey łie my w łeleźie dobrym kochamy niź w łłócie *BielKron* 352, 17v, 54v, 95 [3 r.], 99v, 294 (32); *KwiatKsiąz* O2; *KochSat* A4; *Medicata ficus*, Figowe drzewo/ nieyáką nauką ták vliczone že lepże figi rodzi. *Mqcz* 212c, 114a, 125d, 206c, 214c, 294c (8); *Prot* C4, D4; *SienLek* 80v, 83v; ktorzy fáłzuią czerwone złote/ połpolicie im dáią taką fárbę/ iź ná poźrzeniu ielczze łie lepże zdádzą/ niź dobre. *GórnDworz* Q6; owo proźna by robothá byłá/ kiedyby ktho ná łzczyrym piáłku połiał dobrą płzenicę *GórnDworz* Kk2; piękny kwiat ná drzewie znakiem ielt dobrego owocu *GórnDworz* L15, E5v, L5v, S8, Kk2, Mm5v; áż do dźifiefyźzego dñiá

prze żałość nie bralifmy ná fie lepszego odzienia. *HistRzym* 21v, 34v; Ieśli dobra faletrrá/ będzie s niey proch czyfity. *BielSat* N3, Cv, N3 [2 r.]; *RejZwierc* 15v, 17v, 21v, 41v, 103 (9); *BielSpr* b2v, 22, 65v, 72v [2 r.], 73 [6 r.], 73v; Y (zás) záfnał/ y fniło fię mu powtore: áno liedm klofow wychodziło z iednego zdzblá pełnych y dobrych [*septem spicae ascendebant in culmo uno pingues, et pulchrae*] *BudBib* *Gen* 41/5, *Gen* 41/24, *Ex* 3/8, *Deut* 1/25, 4/21, 22 (13); *Strum* Fv, K, Kv, M, Mv (16); *CzechRozm* 198v [2 r.]; *PaprPan* O2v, Z; ma Vrząd pilny dozor mieć: rzeczy z inąd przywieżione ieśli fá dobre oględowác [*rerum aliunde advectarum bonitatem cognoscere*]/ cenę im vftáwiác *ModrzBaz* 34; nie gáni hándlu tych/ ktorzi kupuią tákowe rzeczy/ ktore záfie vczyniwfzy ie pracá fwą y dowcipem lepszé/ przedawáią *ModrzBaz* 34v, 110, 119v, 121; *Oczko* 8v, 9v; *SkarŻyw* 135, 161, 500; *ZapKościér* 1580/5, 7; *StryjKron* 31; W ktorym wożie gdyby rowno y zgodnie wfzytkie kołá nie biegály/ nie byłby woz dobry. *CzechEp* 306, 224 [2 r.]; *KochMRot* B; *ReszList* 163, 172; *WerGośc* 251; *BielSjem* 20, 24, 39 [3 r.]; *BielRozm* 17; Vkażec rozmáite futrá/ czarne bobry/ Choćia drogo fzácuie/ rzadko ktory dobry. *BielRozm* 17; *GórnRozm* B3, K, L3v [2 r.]; *Calep* 1151a; Siáno ma bydź fprzátziono przed żniwy/ kto chce áby dobre miał. *GostGosp* 104, 8, 20, 90, 104 [4 r.], 108 (14); *GostGospPon* 170; *WyprPl* A4v, Bv, B2 [2 r.]; *LatHar* 467; *RybGęśli* B; Záfie podobne ieft kroleństwo niebiekie człowiekowi kupcowi/ fzukájącemu dobrych (*marg*) ábo pięknych. G. (-) pereł [*bonas margaritas*]. *WujNT Matth* 13/45 [*przekład tego samego tekstu LatHar* 467]; *JanNKar* A4; dosyc ieft ná *Mechániká* proftaká, że on vczyni lutnią dobrą, á drugi czyiá to ieft profesia, niechay ná niey gra. *SarnStat* *7v, 380, 657, 668; *GrabPospR* L; *KmitaSpit* C4; *SkarKaz* 121a, 350b, 352a, 420b, 611b; *CiekPotr* 53; *PaxLiz* E2v; *SkarKazSej* 695a; Ieśli kto w dobrej fukni y z bogátym trzošem: Ná d tym dľugo fzermuie dzwonkiem y kutašem. *KlonWor* 48.

W przeciwstawieniach: »podły ... lepszy« (1): gdy iey fzáty dobre poľtano/ brálá od vbogich síoftr podľe/ á im lepszé one dawálá. *SkarŻyw* 161.

»zły ... lepszy« (2): *RejZwierc* 84; Bráćie/ widzę iľz maľz zľá fuknią. wezmi tę lepszá odemnie *SkarŻyw* 134.

W charakterystycznych poľczeniach: *dobry* (-a, -e) *armata*, *brant* (2), *broń* (2), *cynamon* (2), *dom* (4), *droga* (2), *drzewo* (*drwa*) (5), *gospoda* (6), *grunt* (9), *korzenie* (4), *koszula* (3), *łóże*, *miecz* (2), *odzienie* (3), *owoc* (6), *perła* (2), *pościel* (3), *proch* (6), *rola* (10), *siano* (2), *suknia* (6), *sukno* (3), *szabla*, *szata* (7), *szczep* (2), *strzelba* (3), *zboże* (2), *zbroja* (9), *ziemia* (30), *żelazo* (2), *żyto*; *dobry barzo* (5), *prawie* (2), *śrzednio*, *tak(o)* (2); *daleko lepszy*.

Przysłowia: Dobra iabłoń pľonek nie vrodzi *KlerPow* [6].

Bo fnaďz to nalepszé pierze/ Kto fie w fwey zacnoći fzyrzy *RejPos* 358.

Niepotrzeba wiechy wybornemu winu/ á fama fie rzecz dobra chwali *FalZioł* +2v; *ModrzBazBud* ¶5.

Kotká ktora dobrá fkorę ma/ będzie obľupioná. *March*¹ A3; *March*³ V.

Poľpolicie dobry fzczep/ dobry owoc rodzi *RejZwierz* 74v; *PaprPan* Dd2.

Złotá ogniem probuią/ Gďdzie dobre bydź czuią. *CzahTr* I.

Wyrażenia: »co (na)lepszy« (11): w tichże lefiech, ognifka rozdzielone wedľug domow y rodzaíow na ktorich palili ciała vmarłe z konmi, z fiodľy, z fzatami czo lepszymi. *MiechGlab* [90]; *LibMal*

1553/175; Tákże y ze wżytkich dochodow fwych co nalepřze oddacie Pánu zá ofiárę [*ex omnibus donis vestris elevabitis elevationem domini*]/ áby była poświęconą. *BibRadz Num* 18/29; *BielKron* 33v; *SienLek* 7; Sieftrześ oddał co lepřze grunty y klenoty *HistLan* A4v; *HistRzym* 45v; *RejZwierc* 84; *BielSpr* 68; Iozáphát w co nalepřzą/ zbroię fie przybirał/ A Acháb teź krolewřki/ vbior s fiebie zbirał *HistHel* D2v; *SkarŻyw* 249.

»dobra rzecz« [*szyk 6 : 5*] (11): *FalZioł* +2v; Item zeznal yřz zmlodořci řwey vzdi kořřulie řzuknye y ynne rzeczy dobre kthorech řzyą kolwyek mogli dorwacz kradl *LibMal* 1545/109; *BibRadz Matth* 13/48; *OrzRozm* Ov; *BielKron* 63v; *Instructus paterfamilias*, We wřzelkie rzeczy dobre opátrzony gořpodarz. *Mącz* 423a; Wodzowie biorą więćřřą część [*řupu*]/ odłóżywřzy pierwey co lepřze rzeczy Carzykowi řwemu. *BielSpr* 68; *ModrzBaz Bud* ¶5; *MWilKHist* Cv; *ActReg* 63; *GostGosp* 132.

Szeregi: »lepszy i cudniejszy« (1): Bo áććci ieřt dobre řrebro řámo przez řię/ ále lepřze y cudniejszye kiedy będzie pięćnie pozłococono. *RejZwierc* 148.

»dobry i nienaruszony« (1): áby miał ná pilnem baczeniu rzeczy ktore przywożą y wywożą: áby dogłádał/ ielli řą dobre y nienáruřzone/ á cenę iym wřtáwiá [*res ... quae importentur ... observet, earum bonitatem exploret, modum et precium constituat*]. *ModrzBaz* 33.

»dobry a prawy« (1): *Nardus Pistica in Bibliis latine fidelis*, Dobra á práwa Spicá nárdy. *Mącz* 241a.

W przen (123) : *RejPs* 85v; Synu od młodořci twey bierz náukę/ á až do řředźiwořci najđriefz mądrořć. Iáko ten ktory orze/ y ten co fieie/ przyřtěp do niey/ á czekay dobrych owocow iey [*et sustine bonos fructus illius*] *Leop Eccli* 6/19; gdzieby fie náydowáli tácy Alchimiřtowie ludzi/ iáko fie náyduią czerwonych złotyeh/ mogli by to kto rozumieć/ żeř w. m. fáłřzywy/ gdyžeř ieřt dobrze z lepřzego y z iářnieyřzego złotá/ niź ktory iny. *GórnDworz* Q6v; Iákub Glinká Podřtárořci ná Podháicach. Wierz mi to dobra Glinká nie máže nikogo/ Stoi zá pięćny Szmárag co go plácą drogo *PaprPan* G4; Tedy wřzytká rádá plákáłá/ á mowili: práwác corká Antygonowá y Eufrázyey: práwy narod twoy Cefářki: dobrego korzeniá dobra rořczká *SkarŻyw* 225, 208 [2 r.].

a) *W metaforyce przypowieřci ewangelicznych i aluzjach do tych przypowieřci; bonus Vulg, PolAnt* (115) : Y iuź teź on złořnik nářiał był miedzy dobrą přzenicę kákolu nieużytecznego. *CzechRozm* 184v; *ReszList* 183; Pátrzę z pilnořcią po řwiećie řzerokiem: Co godno chwały/ á co fie nie godźi: Gđzie źiárno dobre/ gđzie fie kákol rodźi. *GrochKal* 3.

W przeciwstawieniu: »dobry ... zły« = *bonus ... malus Vulg, PolAnt* (38): *KromRozm III* C7v; *BielKron* 88v; Abowiem řadnym obycźáiem dobre drzewo nie może s fiebye podác złego owocu: á tákyeź złe drzewo dobrego owocu. *RejPos* 187, 186v [3 r.], 189v *marg*; *WujJud* 130; Nie ieřt bo dobre drzewo/ czyniące owoc zły. Ani drzewo złe/ czyniące owoc dobry. *BudNT Luc* 6/43; Bo gđzieć będzie zła y bezboźna wiárá/ tedyć teź pewno nigdy z řiebie owocow dobrych nie wypuřci. A gđzie teź dobra y z Bogá będzie/ koniecznie złyeh nie wyda. *CzechEp* 57; *ReszList* 183; *WujNT Matth* 7/17 [2 r.], 18 [2 r.], 12/33 [2 r.], s. 52 [2 r.], *Luc* 6/43 [2 r.] (15); *SkarKaz* 352a.

Wyrażenia: »drzewo dobre« = *arbor bona Vulg* [*szyk 11 : 5*] (16): ktorzi řą przod drzewé dobrim/ tich owoc będzie dobri *SeklKat* M; *KrowObr* 59, 61; Zywy kořćioł ieřt gdy ná křřtałt dobrego drzewá podawa owoce dobre *BibRadz* II 135d *marg*; *RejPos* 186v [2 r.]; *BudNT Luc* 6/43; Tákći wřzelkie drzewo dobre/ owoce dobre rodźi: á złe drzewo/ owoce złe rodźi. *WujNT Matth* 7/17; Ná woley

to ieft káždego/ mowi Auguſtin ś. ábo obráć co ieft dobrego y być drzewem dobrym; ábo obráć co ieft złego/ y być drzewem złym *WujNT* 52, *Matth* 7/18, 12/33, s. 52, *Luc* 6/43, Yyyyy2v [2 r.]; Z dobrego drzewá ten zły robak roście/ ktory to fámo drzewo vczynkow dobrych płuie. *SkarKaz* 352a.

»dobre nasienie« = *bonum semen Vulg, PolAnt* (24): przypodobané ieft królestwo niebieſkie człowiekowi (*marg*) roſiewcy dobré⁸⁰ naſięniá (—) ktoryto ſiáł dobré naſięnié na roli fwoiéy *MurzNT Matth* 13/24, *Matth* 13/27; Ten ktory rozliewa dobre naſienie: ieft fyn człowieczy. A rola: ieft tento fwiát. A dobre náſienie: toć fá fynowie kroleſtwá *Leop Matth* 13/37-38, *Matth* 13/24, 27; *BibRadz Matth* 13/24, 27, 37, 38; A tu w Ewányeliey wſłyzyłz/ iż Pan záwždy fie o to ſtárał/ áby fie tu było mnożyło dobre náſienie narodu ludzkiego/ á ktemu y náuki iego. *RejPos* 52, 51v, 52, 52v, 53; *BudNT Matth* 13/24; *SkarJedn* 341; *SkarŻyw* 372; tá fá má ieft prawdziwa Ewángelia/ ktorą Apoſtołowie y ich potomkowie w koſciele rozſiali y ſzczepili: A inne poſlednie/ oney pierwſzey przeciwné (poſiane od nieprzyaciéla ná dobrego náſienia záduſzenie) fá haeretyckie y fáłszywe. *WujNT* 652; *Matth* 13/24, 27, 37, 38.

»owoc dobry« = *bonus fructus Vulg* [szyk 21 : 18] (39): *KlerPow* 3; *SeklKat* M; *MurzNT Luc* 3/9; ábyś był takieſz iáko gi obras/ ſuchym y ſprochniałym drzewem/ bes żadnego owocu dobrego/ ábyś był pothym wycięty y w ogień wietzny wrzucony. *KrowObr* 114v, 59, 60, 206v; mądrość ktora ieft zwierzchu/ napierwey tedy ieft wſtydliwa/ potym ſpokoyna/ ſkromna/ vmowna/ z dobrymi zgodliwa/ miłofierdzia y dobrych owocow pełna/ nie poſádza/ y bes obłudnoſci. *Leop Iac* 3/17; *RejZwierz* 74v; Zywy koſciół ieft gdy ná kſztałt dobrego drzewá podawa owoce dobre *BibRadz* II 135d *marg*, II 27b *marg*; Ezechiałz fyn Acháłow krolował nád Iudą w Ieruzálem lat XXIX. dobry owoc ze złego drzewá był *BielKron* 88v; *RejAp* 173v; Owocze złe y dobre Prorokow fáłszywych iáko poznać. *RejPos* 189v *marg*, 156v, 186v [3 r.], 189v; *WujJud* 130; *BudNT Luc* 6/43; *CzechRozm* 257v; *PaprpPan* Dd2v; *CzechEp* 56, 57; bo dobre vczynki z wiárá Lutherſką walczą/ iáko ogień z wodą nie mogą być weſpołek: iáko [...] ná złym drzewie dobry owoc *ReszList* 183; *WujNT Matth* 3/10, 7/17, 18, 19, 12/33, s. 52 (10); *SkarKaz* 84a, 312b; Zoſtáią tedy [*heretycy*] iáko ogrod bez wody/ y rola bez deſzczu/ rodzić owocow dobrych nie mogą. *SkarKazSej* 687b.

»dobre ryby« = *boni pisces Vulg* (4): W ſyeći teź dobre y złe ryby/ áź do wywleczenia ná brzeg/ to yeft do ſkończenia ſwyáthá/ yáko pan fá m wykláda *KromRozm III* C7v; *WujJud* 130; *WujNT Matth* 13/48, Zzzzz2v.

»dobra ziemia, rola« = *bona terra Vulg* [szyk 17 : 12] (26 : 3): On lepák ktory ieft na dobryi ziemi zaſiany/ tenći ieft/ ktory ſłucha ſłowa i rozumie ie *MurzNT Matth* 13/23; Aby nigd niemniemál/ żeby kto był dobrą ziemią/ piérwyi niſzby ſłowo pańſkie wſłyżál i wyrozumiál *MurzNT* 66, 66 [5 r.], 138v; A drugie [*nasienie*] vpáđło ná dobrą ziemię: á wſzczedwſzy vczyniło owoc ſtokrotny. *Leop Luc* 8/8, *Matth* 13/23; *BibRadz Mar* 4/8, 20, *Luc* 8/8, 15; *RejPos* 62v [2 r.], 64v; *BudNT Matth* 13/23; *SkarŻyw* 13, 28; ále ná prawdziwey chrzeſciáńſkiej Apoſtołkiey/ ſwiętey/ powſzechney/ Rzymſkiey wierze/ iáko ná dobrej roli [...] dobre vczynki rość muſzą. *ReszList* 154; *ArtKanc* K18; *WujNT Matth* 13/8, 23, *Mar* 4/8, 20, *Luc* 8/8, 15; *SkarKaz* 312b.

α. *O zwierzętach; bonus Vulg, Modrz* (70) : iżem kupić chciał: Co bych nálaźł wyborneho/ Słuęe álbo ołá dobrego *BierEz* A4; *BielŻyw* 43; *MiechGlab* 22; *LibLeg* 11/141; Yáko czynią páłtuchowye

w oborze około fkotu y bydłá/ dobre á zdrowe owce od párflywych á zaráźliwych przeładzáyá/
aby fye nye myęfłáły/ y fámy od fyebye nye káźily. *GliczKsiqż* B4; *RejWiz* 11v; *Leop Gen* 1/25;
dobrych síłá Koni/ síłkápieie w chomácie. *RejZwierz* 81 v; *BibRadz* 1.Reg 15/9; *OrzRozm* P3; Oni
to wdzięcznie przyiáwłzy/ pośłáli mu zá to koń dobry/ fiodło pozłóccone z dekiem *BielKron* 299, 235,
255, 320, 380, 398v (9); Iumentum etiam, Dobre bydłátko robotne yáko koń álbo ósieł. *Mqcz* 179c;
Tertium locum Milesiae oves obtinent, Trzecie mieyfce Mylefeyfkie owce máyá/ to yeft bywáyá
poczitáne zá naylepze po dwoyich. *Mqcz* 447d, 143d, 180d, 230a, 247c; Suchych nóg/ pośłádku
fzerokiego/ A ten małz znák koniá dobrego. *SienLek* 187v, 164v, 186 [3 r.], 186v [2 r.], 187, Aaaav
[3 r.]; *GórnDworz* I7, Ff5v; *BielSpr* b2v; Abráhám bieżał/ y wziął cielę młode á dobre [et tulit filium
bovis tenerum et bonum]/ y dał młodzieńcowi/ y pretko ie zgotował. *BudBib Gen* 18/7; *PapPan* Z;
ModrzBaz 71v, 110 [2 r.]; *SkarŻyw* 165, 188, 451; *ZapKościar* 1580/11; *StryjKron* 467; *BielSen* 11;
PudlFr 59; *GórnRozm* E4; *GostGosp* 118; Miáre trzymay we wżytkim: y kón miernie rofły Lepfzy niż
bárzo drobny/ y názbýt wyniofły. *WyprPl* B3, B3v, B4, B4v, C; *CzahTr* L3; *KlonFlis* D4; *KlonWor* 20.

W porównaniu (1): Ian Pilecki/ Wáwrzyniec Myfżkowlki/ y Ian Zborowlki/ iáko dobrzy/ czuyni/
mężni/ přęty/ iádowici na wilki pfi/ przed infzymi wżemi zbroyni przeplywáli przez Orfżę Rzékę
ná Mołkę. *OrzQuin* R.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) bydłátko, cielę, koń (35), osioł, owca (4), pies
(3), skop, stado, woł (4), zwierzyna (3); dość dobry.

Przysłowia: dobri ptak dobrze fpiewa. *WróbŻółtGlab* A4v.

Pozna wołu dobrego y po iednym rogu. *PapPan* K3.

Wyrażenie: »co (na)lepszy« (5): przedawłzy dwu koniu co nalepfzych miał, nakupił wołku
MiechGlab 72; Saul y z ludem fwym przepuścił Agágowi/ y co nalepfzem owcom/ wołom/ y bydłu
tłuftemu y báránom/ y wżytkiemu co było nalepfze *BibRadz* 1.Reg 15/9, 1.Reg 15/15; *CzechRozm*
140, 238v.

Szereg: »dobry, zły« (1): áż gdy náznáczá dzień ciągnienia/ tedy dopiero myślá o koniech/ dobreli
złeli [quo iure quaque iniuria]/ by ich iedno dośtác *ModrzBaz* 116v.

β. *O potrawach:* smaczny, posilny; bonus *Vulg* (299) : ya tho dobrze vyem ysz Ian Mrosz szrasznow
barthnyk kszyaszacy pvsczey kamyenyeczskyey dal dwye Raczcze myodv dobrego nyephalszyvego
dany kszyaszaczey *ZapWar* 1507 nr 2015; kto dobre [wino] dobrym roztwarza/ rad fye czyftego
nápija y ieffcze powtarza. *March*¹ A3; *BierEz* P, P4; *OpecŻyw* 41 [2 r.]; mięfo iego czyrwone/
nie tak dobre iako w łofofiu, á tego zowá po náfzemu Klepień. *FalZioł* IV 35a; Wfzytko w nim [w
łososiu] dobre ieft/ y to czo w nátrż/ dobri ieft fuchy y fwiezy, pieczony y warzony. *FalZioł* IV 44d;
ma być pofilona [kobieta rodzqca] iaká dobrá potrawká/ á takiefz theż trunkiem dobrim wina/ albo
mużkatelli dobrej *FalZioł* V 19b; Nadewfzytko po tym dobre mleko poznać/ ktore wftrykniene
na paznogcie v palczow: nie zpłynie gdy profto rękę dzierzy *FalZioł* V 36; Ma iadać dobre wołowe
mięfo vwarzone/ takiefz fkopowe y cielęcze. *FalZioł* V 94v, I 76d, 77a, IV 17c, 41b, V 26 (94); z
pokarmu by nalepfzego czyni fie zła krew gdy on zle będzie ftrawion. *GlabGad* F5v, G [2 r.], I8
[3 r.], I8v [2 r.], Kv, K2; *March*³ V [2 r.], V8v; A Woyt że fie to iáł gđákác Czymżeby tę gębę
zátkáć. Gdzieś to dzban piwá dobrego Przegadałby mędrćá tego. *RejRozpr* A3; Napiymy fie gorzałki

W Chocimiu v łzynkarki Bo tam dobra. *LudWieś* B5v, B4, B5; *RejKup* R, Rv; Y trućinyc by fye łączno vłtrzec/ by yey nye flodzono/ á w dobrym yedle álbo pićyu nyezádawano. *KromRozm I* [L3]; *BielKom* G3v; nigdy obyad dobry być nie może bez octu *GliczKsiqż* F8v, G6v; *GroicPorz* dd3; *RejWiz* 14v [2 r.], 48; Dobra iest fol. Ale iefliby fol wywietrzálá czymże będzie folono? *Leop Luc* 14/34, *Mar* 9/50; Mozełz zyełcz dobrą pieczenia/ Abo y gełz nadzyewaną. *Goski* 14; *RejFig* Bb8v, Cc4; Włęc poydzyefz do piwnice/ báryłek kołztowác/ W ktorey lepłze/ á s ktorey/ małz gołcie czełtowác. *RejZwierz* 142v; *OrzRozm Lv*; gdzie fie nam dziwowáli iżełmy łnimi nie chćieli ludzkich ćiał ieść/ mowiac: że tho nalepłza potráwá ná łwiećie. *BielKron* 445; ktorzy ie [*mięso elefantowe*] przypráwiáli dziwnym obyćzáiem/ á wždy nie dobre było/ ále iż kiedy niewola mułiáło dobre być. *BielKron* 452, 248v, 276v, 431, 442, 451v (25); *Mącz* 116d, 131a, 154a; *SienLek* 4 [2 r.], 6, 6v [4 r.], 7v [3 r.], 8 (32); poczał ono wino dziwnie chwalić/ przyłięgáiac iż iáko żyw nie pił lepłzego *GórnDworz* Nv, F, H6v, Nv, Qv; *RejPos* 41v [2 r.]; Owa łtárzec podobno dáley niż do roku/ Był chowan to mogę rzec ná dobrym obroku. *HistLan* A4v; Bo z iábłufzká mozełz łobie kilká potrawek uczynić/ dobre wárzone/ dobre łmázone/ dobre pieczone/ dobrze im geś nádziác/ dobra kálzá z nich przetárłzy przez durłzlák *RejZwierz* 107v, 21v, 143v, 231v, 235v, 248v; *WujJud* 197 [3 r.], 198, Nn; *BudBib* B2; *Strum Lv*, Q2; *BudNT Luc* 5/39; Polyphema onego okrutnego y frogie⁸⁰ chcefłzi pochodzić/ trzeba żebyś mu dał dobrego napoiu/ ktorymby fię vpił. *ModrzBaz* 112v; *Oczko* 24v; *SkarŻyw* A4, 249; *StryjKron* 26; *CzechRozm* 212 [2 r.], 351; Złé niedołzłé/ ále téz złé przełtalé groná/ Nalepłzé gdy dołrzeiá: tákze téz y żoná. *KochFr* 62, 10, 127; *ReszList* 168; *WerGość* 223, 229, 230, 242, 246; *KochPieś* 10, 43, 48; *PudłFr* 29; *BielRozm* 11; Sliwy węgierłkie/ y wiłnie bárzo dobre wędzone *GostGosp* 130, 24, 68, 104, 118, 132, 140; *GostGospPon* 170; *WyprPl* A3, C; *LatHar* 250; *WujNT Mar* 9/50, *Luc* 5/39, 14/34, *Ioann* 2/10 [2 r.]; *JanNKar* B4v; Iáko dobry pokarm włytki członki połila: ták dobry wcynek włytki dułzne wnětrznóći chłodzi. *SkarKaz* 351a, 41a; *KlonFlis* C2.

W połączeniach szeregowych (9): roczni Barankowie [...] nad ine łą lepłze y łthrawniefze *FalZioł* IV 2a; [*lipień*] Dobri/ flodki y zdrowy ku pożywaniu/ bo iako riba iest z byłtrey wody *FalZioł* IV 45a; Mięło zwierząt pałących fie na gorach: iest lepłze y kruwczełyze niż mięło zwierząt doma pałących fie *FalZioł* V 63v, IV 3a, 19d; wino mocne dobre połila ciepłó y pobudza, przeto dawa pomoc żoładkowi *GlabGad* H2; *SienLek* 102v; *GórnDworz* I; *BielSat* N4v.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) gorzałka (8), jadłó, karmia, małmazyja (3), masłó (3), mięso (4), miód (4), muszkatella (2), (na)picie (3), napoj (2), obiád, obrok, ocet (6), pieczeń (2), piwo (11), pokarm (6), potraw(k)a (12), ser, sok (5), sol (4), śniádanie (3), trunek (4), wino (62), woda (3); *barzo dobry* (6).

Wyrażenie: »co (na)lepszy« (2): *GlabGad* H5; Korzenie włytko/ Konie y łtroie ich/ trunki co nalepłze/ y wiele innych rzeczy [*kupujemy od Turków*]. *BielSpr* 58.

Szeregi: »dobry, (a) podły« (2): *FalZioł* IV 42c; w dobrych potráwach zbytku/ á wpodłych ołobliwołći fię łtrzegł. *SkarŻyw* 460.

»dobry, (i) smaczny« (3): *FalZioł* IV 44d; Przyniołł potym trocheł mąki Helizeufz á wfywał w potráwę/ y byłá dobra y łmáczna. *BielKron* [85²]; *RejZwierz* 58v.

»dobry, (a, i) zdrowy« (3): *FalZioł* IV 45a, V 43; Ieſt teſz oſobny ſzpital/ do ktorego przyimowani ſą ci/ ktorzy z choroby ciężkiej powſtawſzy [...] dobrymi á zdrowymi potrawkami/ odchowywani bywaią *ReszHoz* 121.

»(jako) dobry, (tak, a) zły« [szyk 4 : 1] (5): ktore [ryby] dobre á ktore lepiſze/ ktore złe *FalZioł* IV 41a, 45b [2 r.]; *KromRozm I* N2; A Białobocki odpowiedział/ wierę niewiem złałi/ dobrali była [woda] bo ná ten czás vrwał ſie był wnieſ/ chłop iákiſ ſzalony/ s koſzem/ y zamaćił wſzytkę/ iżem iey w gębę niemogł wpuſcić. *GórnDworz* Qv.

W przen (4) : *RejWiz* 80v; wiem pewnie/ iż ieſli on nie będzie początkiem tych gier/ tedy przedſię może im dáć dobry przyimák trefnoſcią ſwoią. *GórnDworz* C2v; duſza przedſię pobożna/ ma ſwoię zaplátę/ y dobre ſniadanie mieć może nim ten obiad nádeydzie. *SkarKaz* 205b, 157b.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-e) pokarm, przysmak (2), *śniadanie*.

γ. *O smaku i zapachu: przyjemny; bonus* *Vulg, Modrz* (15) : *FalZioł* I 4b; I rzekł Pan do Moizeſſá: Nábierz ſobie rzeczy wonnych/ Mirry y Onichi/ Gálbanu dobrej woni [...] y udziałáſz rzecz wonną [...] ku poſwięceniu godną. *Leop Ex* 30/34; *Cyperus* vel *Cyperon*, Rodzay nieyáki rokićiny woniáyacy y dobrej ſmáku/ Niektórzi máyą zá leſny Gálgan. *Mącz* 76d; *Odoramen seu odoramentum idem quod odores in plurali, Ziołá* dobrą wonią dájące. *Mącz* 260a, 260a, 368a; *Calep* 724b.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a) smak (3), *wonia (woń)* (4), *zapach* (2).

Przysłowie: Lucri bonus eſt odor ex re qualibet. To ieſt/ Zyſku z czegobykolwiek był/ dobry zapách ieſt. ModrzBaz 54.

Wyrażenie: »co nalepſzy« (1): Rzekł teſz Pan Bog Moizeſzowi nábierz ſobie wonnych rzeczy co nalepſzey woniey [*Vulg Ex* 30/34] *BielKron* 33v.

W przen (6) : ma Ołtarz/ z ktorego dobrej woniey Ofiary/ od nas Pan Bóg przyymuie *OrzQuin* N3v; A chodźcie w miłóſci/ iáko y Kriſtus wmiłował nas/ y wydał ſamego ſiebie zá nas ná ofiarę y ná zabicie Bogu/ ku wonnoſci dobrej woniey. *BibRadz Eph* 5/2; Otwórzcie wſzy ſwoie: á wonią dobrą przy daniu wam ſacramentów Pańſkich poczuyćie, *BiałKat* 246; *BudNT Eph* 5/3 [2]; ieſteſmy dobrą wonnoſcią Chriſtuſową Bogu [*Christi bonus odor sumus Deo*] w tych ktorzy zbáwieni bywaią/ y w tych ktorzy giną, *WujNT* 2.Cor 2/15, *Philipp* 4/18.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a) wonia (4), *wonnoſć*, *zapach*.

δ. *O pieniądzech: niefałszywy, będący w obiegu; probus* *Mącz, Cn* (13) : A gdi o dobrocz thakiego złotego bil pithan, thedi powyedzał ze dobri zlothi yeſth. *LibMal* 1545/94; *UstPraw* E2v; *Mącz* 323b; kiedi máią zły iáki czerwony złoty/ kładą gi poſpolicie miedzy wiele dobrych/ y thák go przy nich vdádzą *GórnDworz* Q6, Q6; *ZapKoſcier* 1582/13v; *Monetá* Litewſka/ iáko dobra y waźna/ *in ſuo pondere et aeſtimatione*, iáko w Wielkim Kſieſtwie Litewſkim/ ták y w Koronie wſzędzie ma bydź brána. *SarnStat* 410; Miſtrz y Zakon zá mieſzczány Gdánſkie [...] dwánaſcie ſet czerwonych złotych dobrej y ſpráwiedliwéy wagi/ położy *SarnStat* 1079; dobrá ſwé dziedziczne [...] zá ták wiele grzywien M. pieniędzy dobrej monety y liczby [*bonae monetae et numeri*] Polſkiey náiął/ y árendował tylko do trzech lat *SarnStat* 1256, 1078 [2 r.], 1253.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) minca, moneta (4), *pieniądze, (czerwony) złoty* (3); *dobrej (i ſprawiedliwej) wagi* (4); *doſyc dobry*.

Szereg: »dobry a zły« (1): Scis inter bonam et adulterinam monetam internoscere, Vmiełz rozeznąć między dobrymi a złymi pieniędzmi. *Mącz* 251b.

ε. *O wytworach artystycznych i językowych, tekstach itp.* (17) : Ná oštátek [...] fie náuczã dobrze czytãć/ dobrã á zupełnã łácinę w kthorey będzeye wyerłz *GliczKsiãż* 18v; Biłkup Krákwowski Sámuel Mácieiowski dofyć dobre y długie kazanie vczynił *BielKron* 425v; niekałzdy głos/ ale tylko ten ktory dobrze brzmi/ dobrã melodiã czyni *KwiatKsiãż* I3, I3; Harmonia, Latine concentus Dobre ftroyne brzmienie. *Mącz* 153b, 33d, 109c; żeby Pan Bog Włzechmogący ták łubtylnym y ozdobyńm budowaním niebieskim/ potáiemnie wiele rzeczy nam nie obiãwiãł [...] ná kłztałt ksiãg dobrym piłmem nápiłánych *LeovPrzep* F2; [chwalilišmy te wiersze] iáko trefne/ iáko łmáczne/ iáko vczone: potym gdy fie to odkryło/ iz były czyieš inłze [nie Reja i Kochanowskiego]/ hnet łtráciły tę cenę/ y zdály fie bárzo dáleko od dobrych. *GórnDworz* Nv; ksiãdz Mołkiewłki Iwan gdy Kozãń wziãł/ á košciółow tãm nabudowãł/ kazał práwi ná tãrgoch nakupić ksiãg do onych nowych košciółow/ lecz máłto było dobrych/ bo wiele było pokázonych od piłarzow nienáuczonych *BudNT przedm* o4v, k. li8v; dobrego grãnia na lutni/ lutnia łámã przyczynã iefł/ á nie tęń miłtrž co łtrony łekce. *GórnRozm* L2v; *WujNT przedm* 11, 14; czáfem tész dla dobrich rimów té znãki łã dobré. *JanNKarKoch* E.

W przeciwstawieniu: »dobry ... zły« (2): Złym czytánim dobry wierłz zepłuye *BielKom nlb* 7; NAYdžiefł tu frãłzkę dobrã/ naydžiefł złã/ y łrzedniã *KochFr* 35.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) brzmienie (2), egzemplarz (3), fraszka, kazanie, księga, łacina, melodyja (2), pismo, rym, wiersz.

d. *O stanie fizycznym człowieka i procesach fizjologicznych: zdrowy* (126) : Oman s Kampanijey pierłi dobre czyni. *FalZioł* I 44c; Lactuka miedzi inłzemi chwałtmi ktorich požiwiamy iefłh naleplza/ ábowiem fie łniey naleplze wilkołci rodzã, to iefł krew barzo dobra *FalZioł* I 74a; á tym łobie vłta częłto płoczł/ á będziefł miał dobre y biãle zęby. *FalZioł* I 82c; Tež gdy vwarzyłz czebulę przerzeczonã z miodem á z wodã/ á dałz fie napić/ tedy głos czyni dobry y lekkołć wpierłiach *FalZioł* I 133b; Wodka ktora wlpomaga zołãdek/ a czyni w nim dobrã łtrawnołć. *FalZioł* II 17a; Kto gi poranu iada/ zołãdek połila, á dobrã barwę liczu vczyni *FalZioł* III 10c; dobri pokarm/ dobre ciało czyni łwoiã łprawã. *FalZioł* IV 45d; Ty elektwarze potwierdzãiã głowę/ mozg/ y pamieć dobrã czyniã. *FalZioł* V 104v, I 105d, III 24c, IV 22b, V 5, 61v (70); puls wielki á mocny w mierze iednakiey znamionuie moc łercza j dobrã łkładnołć ciała *GlabGad* E4; krew brunatna ta iefł dobra, ale zbytnie czyrwona iakoby gorãczo zołta znamionuie zbytek kolery. *GlabGad* E5v, B5, C7, D5, F5v [3 r.], Pv (17); *BielKom* F, Gv; *GliczKsiãż* B8; *RejWiz* 48v; Przy pierwłzey potráwie przyłzedł połel iz łyn przeyrzał/ zdumieli fie z radołciã. Matká ie⁸⁰ łzłã przyniołłã go miedzy goduiące z dobrimi oczymã *BielKron* 343, 65; Oris halitus et suavitate commendat, Czini dobry dech y woniã z vłt. *Mącz* 206c, 367b, 473d, 495d; Mocz zołty/ iákoby ołzãfrãniony/ á kiedy y obręcz zołta/ bárzo dobry. *SienLek* 26; Spãć albo ležec thãm gdzie wodã łzumi albo łczyrczy (*marg*) Spik dobry czyni. *SienLek* 56, 7, 25, 25v, 26, 144v (11); *BielSat* 2; *RejZwierc* 110, 157v; *BielSpr* 6v; *BudBib Dan* 1/15; *BudNT Gal* 6/14 [12]; rzeczy máiã być do łtrawienia łãtwieł/ á coby łye w krew naleplzã obrociły *Oczko* 28, 12v, 24, 33v; *KochFr* 67; *WerGołć* 227; Mam tész dobry zołãdek co trawi y w wodžie. *WyprPl* B3, B3v.

W charakterystycznych połączeniach: *dobry* (-a, -e) *barwa* (*farba*) [= *cera*] (6), *głos* (2), *krew* (36), *mięso* [= *ciało*] (2), *oczy*, *pamięć* (8), *sen* (*spanie*, *spik*) (3), *składność* (*ciała*, *przyrodzenia*, *zdrowia*) (3), *śluch* (2), *trawienie* (22), *uroda* (4), *wilkość* (14), *żołądek*; *barzo dobry* (2).

Szereg: »dobry albo (a) zły« [szyk 3 : 2] (5): *lok korzenia kofańczowe*⁸⁰ [...] *mięło złe vygriza/ á dobre vrafzcza*. *FalZioł* I 67c, I 94d; *GlabGad* D4v; *ZOłádek/ ieltći Podfkárbi wżytkiego zdrowia/ kthory podawa członkom wilkości/ iákie może mieć/ dobre albo złe*. *SienLek* 3, Sss3. [*Ponadto w innych połączeniach strukturalnych 8 r.*].

2. *Odpowiedni, sposobny, dogodny, pożyteczny; bonus* *Mącz*, *Vulg*, *Cn*; *utilis* *Mącz*, *Cn*; *commodatus* *praecipuus*, *praeclarus*, *saluber*, *salutaris* *Cn* (1313) : [*Chrystus*] *śledl s nijmi* [...] *do ogroda/ nie ijżby rożá albo lilijá zbiérál/ ale iżby mękę wielką cirpiál/ by zrádcy śwému przyśtęp dobry śwé*⁸⁰ *wydaniá dál ij vkázál* *OpecŻyw* 98; [*Jastrzáb*] *Pierwżego roku mało może ku chwythaniu, Trzeciego nalepfzy bywa*. *FalZioł* IV 17c, I 62a, 72c, 105a, III 6c, IV 42a, V 18a, 49v; *GlabGad* Dv, D6v [2 r.]; *MiechGlab* 65; *Bo dobry záwoiek w zimie Kiedy kto weń grzbiet vwinnie* *RejRozpr* F; *GroicPorz* mm; *RejWiz* 78v; *Leop Num* 32/1; [*ogień*] *Dobry w domu/ y w łáźni/ w browárze/ w komnácie/ Ale nalepfzy w kuchni/ iáko śámi znacie*. *RejZwierz* 135; *BibRadz* I *4v; [*Cymbrowie*] *przyśzli przez Alpes do Włoch śzukaiąc lepřzey pářtwy*. *BielKron* 292, 33v, 127, 159, 262, 285v (11); *Ad medicinae usum spectat, Należy ku lekárřtwu/ w lekárřtwo yeřt dobre*. *Mącz* 510c, 138a, 168b, 308b, 427a; *Vżyłem śłowá nie zwykłego/ bom ná ten czás lepřzého nie miał* *OrzQuin* O3v; *SienLek* 6v, 21v, Sssv, Ttt3; *A przetho gdzie ielt dobre Polřkie śłowo/ tám złe czyni/ kto Láćinřkie miałto niego kładzie* *GórnDworz* F6, C3v [2 r.], K3, L6, P7v, Bb5, Ff5v; *HistRřzym ktv*; *W niebepięczeńřtwie nic lepřzego iedno řie vciekác ku pánu*. *RejPos* 133 *marg*; *BielSat* D2, G4v; *RejZwierz* 26v; *BudBib* 2.Reg 19/37, 1.Par 4/40; *Potym day kłásć chróřt: á nalepfzy ielt Sořnowy/ Iodłowy/ Brzozowy/ miářřzy* *Strum* H2v, B3v [2 r.], Dv, D2v, G3v, H2 (22); *vczyli iáko řię potykác/ y iáko z nieprzyiáćielem czynić* [...] *y infze tákowe ćwiczenia řprawowáli/ bez ktorego naczynie/ by nalepfze nic nieważy* [*sine quibus instrumenta, quamuis optima, nihil valent*]. *ModrzBaz* 111v, 3v [2 r.], 8, 21v, 55, 119v; *Oczko* 21; *SkarŻyw* 57, 198, [282], [407], 553; *zá podárkámi był Krolewřkim/ y Koronnego wořřká zdraycą/ áłbo proditorem/ ia niewiem ktore nazwřfko lepřze/ ielři Polskie/ ielři łáćinřkie/ kto řię wczym kocha niech řobie obierá* *StryjKron* 572, 16, 72; *KochFr* 69 [3 r.]; *Przeřtániemy ná gářce/ dobra o tym cześie*. *BielRozm* 23, 25; *Ielřzem Lárdum nie włóżył/ toć nalepfze w drogę* *WyprPl* C2; *WujNT przedm* 19; *JanNKar* E3v; *A mym zdániem lepřřy to znák* [*daszek*]/ *nizz kropki* *JanNKarGórn* G3v, Hv; *SarnStat* 405, 456, 684, 1165, 1228; *VotSzl* C4; *CiekPotr* 51; *GosřCast* 5, 15; *SkarKazSej* 664b [2 r.], 690b, 691b [3 r.]; *Ná dobrá pařzá gdzie lepřza dziedřiná/ Płynie gáđřiná*. *KlonFlis* E2v, E3.

dobry dla czego (7): *Potrawy kwářne dobre řá dla pořilania żołádká/ y dla vmnieyřzenia febrí*. *FalZioł* V 68; *dla nabycia krwi řubtilney y ciała miękkiego tedi lepřzy* [*chleb*] *řřenicřny*. *GlabGad* G6; *Strum* L2, N4v, O; *BielSjem* 33; *JanNKarKoch* E.

dobry do czego (40): *á gářczz z czebule lepřzy niřzi z řřczé*⁸⁰ *inego do thych miářřzych y twardych řib* *FalZioł* IV 45d; *GliczKsiąř* A4; *Mącz* 422b; *Ktory koń* [...] *pod ogonem ielt wářki/ ten do roboty ielt dobry* *SienLek* 186v, 165; *Tákze teř y do řpraw Rzczyřořřpolitey lepřze řá báćřnego á vwařznego cřłowieká trzeřwego á zwyczáynego pięć řłow* *RejZwierz* 145; *BielSpr* 46; *A ielřiby mchu dobrého*

mieć nie mógł/ Tedy Zgrzeby łą do tego bårzo dobré. *Strum* L3v; *ModrzBaz* 47v, 115, 123; *Oczko* A2, 15, 22 [2 r.], 26; *Scriptilis* – Do piśsanią do**br**i. *Calep* 957a; *Tibialis* – Do czynienią piśzczałek do**br**i. *Calep* 1068a; *Trudes* – wżelyakie naczynie do ftruganią do**br**e. *Calep* 1090b, 236a, 235b [2 r.], 369a, 666b, 760a (17); Kácżki máią bydż w folwårcech/ ktore dáią iáiec wielkie mnoŃstwo: y do**br**e też do kuchniey. *GostGosp* 110, 86, 120, 122; Do**br**e do czytánia Ńwięte piŃmo/ bo duŃę leczy y w fwey powinnoŃci ku zbáwieniu ná drodze záttrzymawa *GostGospSieb* *2; *LatHar* 666; *SkarKazSej* 673b.

dobry komu, czemu (37): Wino lrzednie/ to ieŃt niebarzo moczne: IeŃt nalepŃze zdrowym y chorym *FalZioł* I 156b, I 150a, III 15b, 19b, 22b, IV 2b; Pytał drugi czo lepŃzego człowieku, odpowie. do**br**e fumnienie *BielŻyw* 37; *GlabGad* K6v; *KromRozm II* b; *LubPs* R2; *RejWiz* 57; *Leop Eccli* 13/22, 30; *OrzRozm* L4; *BielKron* 29, 294v; *Szczuki/ okunie/ Certy/ łoŃoŃ y ryby białe/ álbo co oŃtrą łufkę máią/ do**br**e zdrowym. *SienLek* 6v; *BielSat* Dv; *RejZwierc* 101v [2 r.], 235v; *BielSpr* 69v; *BudBib* 1.Reg 19/4; *ModrzBaz* 44; WioŃná lékárŃtwam nalepŃza. *Oczko* [43]v, 29 [3 r.], [41]; *KochPs* 53; *BielRozm* 25; *GórnRozm* C; Pokrzywy ráno Ńiec/ poki nie párzą: krowom bårzo do**br**e. *GostGosp* 126, 110, 116; *WujNT przedm* 8; *ZbylPrzyg* B2.*

dobry k(u) czemu (62): Blufzcz acżkolwiek ieŃt gorzki: á wŃzakoż ieŃth do**br**y ku lekarŃtwam *FalZioł* I 48d; Ku iedzeniu lepŃza ieŃth KokoŃz ktora ieŃcże nie niefie: niŃli łtara. *FalZioł* IV 19b; Do**br**y dzień ku kupiecztwu/ y ku myŃlicztwu zwierza rozmagitego *FalZioł* V 50, I 54a, 93a, 99a, IV 42b, 44d (31); Cżwora rzecz ieŃt nalepŃza ku zachowaniu poŃpolitego do**br**a *BielŻyw* 127; *GlabGad* D6v, G6; *KromRozm I* N2; *BibRadz Eph* 4/29; *BielKron* 441, 446v; *KwiatKsiąż* Bv; Teda, Drzewo żywicą ciekące yáko y ŃoŃnia/ ku paleniu á Ńwieceniú nie mnief yáko łuczywo do**br**e. *Mącz* 441d; *Tubera, vel Tuberes, Grziby* które do**br**e łą ku yedzeniu. *Mącz* 467c; *Terra vinealis, Ziemiá* ku łádzeniu winá do**br**a. *Mącz* 498b, 52d, 99c, 164c, 181c, 302d (15); *OrzQuin* R3; *SienLek* 39, 127, Yyy; *RejZwierc* 221; *RejPosWstaw* [110³]v; *Strum* N4; *BudNT Eph* 4/29; Włzelka mowá zła niech z vŃt wáŃzych nie pochodzi: ále ieŃli ktora ieŃt do**br**a ku zbudowaniú wiáry [*si quis bonus ad aedificationem fidei*]/ áby łáŃkę ziednáła Ńlucháiącym. *WujNT Eph* 4/29.

dobry prze kogo (2): MOwiŃz mi żem vbogi/ mówiŃz niémam złotá: Miéy ty chcefzli pół Ńwiátá/ do**br**a prze mié cnotá. *PudłFr* 35, 58.

dobry na co (13): *March*¹ A4; Prawy rog ieleni czo łam łpadnie/ ieŃth lepŃzy na lekarŃstwo niŃ lewy *FalZioł* IV 8d; Włzakże KrzyŃŃtał lepŃzy ieŃth na naczynie ku picíu: niŃli na inŃze rzeczy. *FalZioł* IV 51d, I 33b, IV 4a, 15a, 45d; *March*³ V3v; *RejWiz* 79v; *RejZwierc* 128v; ProŃił Doktor v páná Mikołáią Rádziwiłá Woiewody Trockiego/ plá do**br**e⁸⁰ ná záiac *GórnDworz* S2, C3, Cc6v; RozmyŃł ná wŃzytko do**br**y. *RejZwierc* 149v marg, 143v marg, Bbb2, Bbb3; *BielSpr* 63v, 66; *PaprPan* R; *SkarŻyw* 509; *GostGosp* 120; *SkarKaz* 609b.

cum inf (5): Gdy do**br**i cżas krew puŃzczać: Tedy też do**br**ze bańki fthawiać. *FalZioł* V 59v [*idem Goski* *2], *Goski* A2v, A4, *2; *Mącz* 223a.

W przeciwstawieniu: »złe ... lepsze« (2): *GliczKsiąż* Mv; Fábíus boiac Ńie iákiefy zdrády/ nie dáł Ńie ruŃzać żadnemu z mieyŃcá áż do dnia/ á thák Hannibal vŃzedł s pokoiem ze złego mieyŃcá ná inne lepŃze. *BielSpr* 38v.

W charakterystycznych połączeniach: *dobry* (-a, -e) *kraj* (*kraina*) (5), *most* (2), *pastwa* (*pastwisko*, *pasza*) (18), *przejazd* (2), *przyprawa* (2); *dobry* *bardzo* (11), *tak* (2); *daleko* *lepsz*y.

Przysłowia: ná dzień Świętego Marciná lepřza gęś/ niżli źwierzyná. *OrzRozm* Lv.

Dobra receptá kiy ná fwałołą. *RejWiz* 78v *margin*, Cc5.

Rzotkiew dobra iest ná gody/ ále fmrodliwa iest do rady. *March*¹ A4; *March*³ V3v.

Zwroty: »(u)czynić (*a*: obrać *itp.*) co się zda (*a*. widzi *itp.*) (na)lepszego, dobrego« [*szyk zmienny*] (11 : 3): *RejKup* b2; Jenakże [!] namowy miedzy sobą mieli dlatego, aby do powiatow to odnieść i sprawę dać umieli, aby tam wszyscy obierali, co by lepszego rozumieli. *Diar* 91, 41; *Leop Deut* 12/8, 2.*Reg* 19/37; *BibRadz Ioz* 9/25; Quod optimum factum videbitur facies, Coć fie naylepszego będzie zdało to vczyniřz. *Mącz* 266d; *BudBib* 2.*Reg* 19/37, 1.*Par* 21/23; częřtoby się trafiáły bárzo zawiřłáne trudnořci/ gdyby káždy co mu się naylepszego widzi [*quod sibi rectum videretur*] ku řkutkowi przywieřć chciał. *ModrzBaz* 25, 143; *SkarJedn* 354; Otosz racz WKM [...] ztemi radami ktore są przy boku WKM komunikowac, aco się lepszego zda vczynic. *ActReg* 95, 143.

»(na)uczyć (się) czego (*a*. nieco) dobrego« [*szyk zmienny*] (15): muřzę ich na then nowy rok nauczyć nieco dobrego á im godnego. *LudWieř* B3v; Nyemář žádnyh ták złych křyąg/ z ktorych by fye czego dobrego náuczyć nyemogł. *KromRozm I* N2, N3; Pirwey nyechay one [*dzieci*] czego dádzą dobrego w náuce včyřć niřeliby myáły řluzyřć. *GliczKsiąz* I4v, F3, I7v, K2v, L8v, M, M6; *KrowObr* 149v [3 r.]; *RejWiz* 20v; *SarnStat* 192.

Wyrażenia: »dobry czas« [*szyk 10 : 4*] (14): ku milowaniu (ieřthli mařz pienádze) czas bárzo dobry, y ku inřzem rzeczam *FalZioł* V 53, V 52v, 59v; *GliczKsiąz* A4; Ku męzom ředzyom/ kořczyelnym/ zakonnykom/ prawnykom przyřcz/ dobry czařz. *Goski* A2v, A3v, *2; *Mącz* 223a; *BielSpr* 46; *Oczko* 22, 29; á coby fie do Zapuřt nie wyprzedáło/ przed Wielkánocą/ áz ku Świętkom dobry czař. *GostGosp* 74; Tę řářkę pořyła więc P. Bog ábo przez [...] dobre iákie řpořobne czařy/ y przyczyny: w ktorych cřłowiczé ferce vřłuchawa. P. Bogá kořáćácego. *SkarKaz* 347b; *SkarKazSej* 673b.

»dobra droga« (7): przywářzczyli řobie miářtá y zamki drugie w kráinie ktorą zowá Pozogá [...] áby řobie lepřzą drogę á przelřpiecznieryřzą do Węgieř otvorzyli. *BielKron* 308v; Koły do iázu [...] řimie w dobrą drogę nagotowáć/ tyle ile ich potrzebá. *GostGosp* 86, 50, 63, 76, 86, 90.

»dobre miejsce« = *bonus locus* *Vulg* [*szyk 11 : 11*](22): Kupyec gdy po kupyą yezdzi/ ná dobre myeřce choć dáleko przewoři fie. *GliczKsiąz* M; *Leop Gen* 47/6; *BibRadz Gen* 47/6; *BielKron* 239, 316, 318, 403; *Mącz* 259c; lepiej iest wořřko mnieřřze mieć w mieřřcu dobrym á pomocniki pořtronne mieć dořtáteczne/ thák iezdny iáko pieřze *BielSpr* 18, 7, 22, 24v, 26v [2 r.], 58v (11); Pátrzayře mieřřcá dobręgo/ skádyřř wodę chciał wřiáć *Strum* B3v; *ModrzBaz* 115; *GostGosp* 88.

»miejsce [= *mořliwość*] dobre« (1): mieřřcá lepřřego nie będzie ku temu ná potym/ by cnotá zapłáte řwá w Polřzce miářá. *OrzQuin* R3.

»w dobrych rękach, ręku« (1 : 1): Będzie pytał: Ten młody cřyiego řtádá? á kiedyby był w dobrych ręku byłby tho czudny koř *RejZwierc* 89v; *Skarřyw* 26.

»dobra szkoła« [*w tym: (wy)ćwiczon(y) w dobrej szkole* (4)] (7): Thoć było przed tym v inřřyřch ludzi/ řeć řláli řyny řwe do dobrych řřkoř *GliczKsiąz* Mv; W dobrej gdzyeř řřkole ćwiczon/ řnáć s

połtepkow iego *RejZwierz* 53; *GórnDworz* C3; *CzechRozm* 72, 77v; *PaprPan* K3; DObra to/ Páwle/ (możełz wierzyć) łzkoła/ Gdzie każą pátrzać ná poślednie koła *KochFr* 37.

Szeregi: »dobry, godny« (1): Koły do iázu dobre/ godne/ źimie [...] nagotowác/ tyle ile ich potrzebá. *GostGosp* 86.

»dobry a pogodny« (1): [*postronny nieprzyjaciel*] czáfu ták dobrego do wálzega złego/ á ná swoie tyráńtwa pogodnego/ nie omiełzka. *SkarKazSej* 673b.

»dobry i potrzebny« (2): *LibLeg* 11/29; nie może nic lepszego być y potrzebnieyźzego wśzędzie piefzemu ludu/ iako tákie [*hakownice żelazne*] *BielSpr* 69v.

»(nie) dobry i (a, ale) pożyteczny« = *bonus et commodus* *Modrz* (4): *KromRozm II* b; Kiedyby Wilányuřzowe księgi były/ iáko łą Ieronimowe/ tak mi fię zda/ iżby dáleko lepsze były/ y ku rozmnożeniu chwały Bożey pożytetznieyźze/ á niřfli Ieronimowe łą. *KrowObr* 216v; *RejZwierz* 101v; *ModrzBaz* 44.

»dobry i przystojny« (1): Ten wielki Máieřtat [...] dobry y przyřtoyny ieřt wyřokiemu Stolcowi Celářskiemu/ y zacnemu Rákuřkiemu narodowi *OrzRozm* L4.

»słuszny a dobry« (1): máiać czás do thego řlufzny á dobry/ wdałem fię wto/ źem o tym ćwiczeniu á wychowániu nieco według dáru Bożego piřał. *GliczKsiąź* A4.

W przen (8) : IchM nauką swą dusz naszych nie zwodzą z dobrej drogi, ale pasą na dobrych paszach jako owieczki boskie *DiarDop* 100; Ná dobrych pářtwilkách pářć ie będę [*in pascuis bonis pascam eas*]/ á ná gorách wyřokich Izráelřkich mieřzkánie ich będźie *BibRadz Ez* 34/14, *Ez* 34/18, I 436b *marg*; *BudBib Ez* 34/14; Pan mię rżądzi/ á ná řadney mi rżeczy nie zeydzie/ ná dobrej mię pářzey pořadził [*in loco pascuae ibi nie collocavit Vulg Ps* 22/2] *SkarJedn* 401, 131; *SkarKaz* 162a.

W charakterystycznych połączeniach: dobre (-a) miejsce, pastwiska (4), pasza (2).

α. *O ludziach*: *zdatny, nadający się* (30) : *GliczKsiąź* P5v, P8v; *RejWiz* 174v; Rżekł tedy Achis krol do Dawidá źáłuiąc/ dobryř przed obliczym moim/ ále fię moim rycerzom nie podobalř *BielKron* 68; *RejZwierz* 32v, Aaa4v; Kupiećci řye powoli nágodźi lepszy. *Strum* N3v; Teraz czás przynióřł/ [o *řklenicy*] źem ieřt Głofkowřkiemu dáná: Niemogłám mieć lepszego po řwym plecu páná. *KochFr* 123; *WyprPl* A2v; *PowodPr* 78; řtrzeź fię mądréy [*dziewki*] rądę/ Lepřza trochę prořtaczká/ á w tym ćię nie zdrądzę. *GosřCast* 46.

dobry dla czego (1): Dobry teź Lenart dla koni Dla wieprzow řwięty Antoni *RejRozpr* B.

dobry do czego (4): *RejZwierz* 163v, Aaa3; TEgo do czego mieć chceřz dobry do wřzyřtkiego/ Ták do boiu do rády mařz Niemoyewřkiego. *PaprPan* Z4v, N2v.

dobry od czego (2): Y rżecze/ dobry Rycerz ieřt od zwády/ Popu teź niezle záchowác od rády. *KochSz* C2, C3.

dobry ku czemu (2); *BielKron* 162; Indicabit nulla ad legendum his esse potiora, Hnet rżecze że niemářz lepszych ku czitániu yáko ty. *Mącz* 316a.

dobry prze kogo (1): RŻekł Heretyk: KrzywęgoTheologá maćie. Tákiby dobry prze was/ co krzywych řzukaćie *PudřFr* 6.

dobry na co (2): POwiemći ten Ořmolřki chłop ná wřzyřtko dobry/ Nie tákći do kálety iák do řzábłe řzczodry. *PaprPan* Aa2v, Y2v.

Wyrażenia: »dobra drużyna« (2): Abowiem w dobrej drużynie/ Niewiedzieć gdy czas przeminie. *BierEz* R3v; *PaprUp* G3.

»dobre towarzystwo« [*szyk 4 : 1*] (5): Teżechmy teraz mieli iż nic nie iest żywot ołobny bez dobrego towarzystwá/ á zwłazczá bez łczyrego á prawdziwego przyjaciela. *RejZwierc* 94, 83v, 274; *SkarŻyw* 136; W tym Eneas zacny człek z rodu Troiánłkiego/ Zebrałszy towarzystwá niemáło dobrego. [...] Włiadłszy z nimi w okręty puścił łie po wodzie. *PudłDydo* A2.

a. *O lekach:* skuteczny, pomocny; *praecipuus* *Mącz*, *Cn*; *commodatus*, *efficax*, *praeclarus*, *saluber*, *salutaris*, *utilis* *Cn* (900) : Rzekąc/ by łię był miernie miał/ A lekarłtw dobrych pożywał: Owłzeki by długo żyw był *BierEz* K2v; *galienus* mowi/ yż między inemi zioły czółnek iest namocniejszye y najlepłze wtrawiemiu [!] wiatrow ktore bywaią zamknione wżiwocie. *FalZioł* I 6a; *Plinius* piłze/ polny *Kmin* w *licilley* być najlepłzi y więczłzey moci *FalZioł* I 40b; *Zywicza* *Sołnowa* ktora iest wonna/ łwiatła/ *kruwka*/ ta iesth dobra/ bo *zagrzewa*/ rołpułzcza y czyłci *plugałtwa* z ran. *FalZioł* I 116a; *SKoczkowa* *wodka* iest dobra, á tho iż *trzewa* czyłci a *odmiękhczá* *FalZioł* II 11d; *przepalenie* [...] dla bolełci głoweny [!] *załtarzałey*, iest najlepłze złótem rozpalonym niłzi żadną iną rzeczą. *FalZioł* III 34c; Najepłze lekarłstwo aby pchły niekáły/ *piołynem* na każdy wieczor ciało pocierać *FalZioł* IV 16d; Też ten *napoy* iest dobri. *Wezmi* *Ieżyn* *iagod* czyłcie *vzrzałych* á nie *zgniłych*/ *wyźmi* z nich *wodę*/ á *przyley* do niey *wina* *FalZioł* V 68; *piłuy* z *Reubarbarum*/ *połtori* *dragmy* zaraz dane na łwitaniu/ łą *barzo* dobre. *FalZioł* V 84; *Galbanum*/ *bdelium*/ *łtorax*/ *armoniak* [...] łą na mocniejszye między włzytkiemi rzecząmi miękczącemi/ á ym na łwiesłłze/ tym najlepłze. *FalZioł* V 97; Ta *małc* *biała* iest w *apteczey*/ ktora też iest *barzo* dobra, *zowá* łą w *apteczey* *vngentum album* *FalZioł* V 101; *Lekarłstwo* *barzo* dobre *wygrizaiące*/ To iest *Corołiua*. *FalZioł* V 101v, I 39c, II 2a, III 15a, IV 42b, V 70 (165); *GlabGad* C6v; *nic* *nieżáłowác*/ *co* łye *wroć* nie może. *Najlepłze* *lekarłtwo*/ *gdy* *co* *mięgo* *łtráciłł*/ *co* *narychley* *zápomniec*. *SienLek* 14; *Dobryc* *thez* łoy *wołowy* *vtłuczony* z *rutą*/ *thákiez* *kozia* *krew* z *mąką* *ładzele* w *Ogonicy* *iáko* y w *Dymionach* *goi*. *SienLek* 119v; *Dobré* *tez* *płucá* *łkopowé*/ *gdy* *s* *nich* *ćienkie* *łkiby* *kráie*/ á *ćiepló* *ná* *łinné* *miełtcá* *przykláda*. *SienLek* 148v; *chorému* *go* [*proch rakowy*] w *pićiu* *daway*/ *ták* *długo*/ *áz* *pocznieł* *ránę* *goi*: á *włzákze* *ten* *proch* *dáleko* *lepłzy* *bęđie*/ *gdy* *łye* *ták* *nań* *przygotuielł* *SienLek* 152; *Ale* *nád* *włzytki* *łekarłtwá*/ *tho* *iest* *nálepłze*/ *gdy* *kogo* *pies* *włćiekł* *vijé* [...] *thegoz* *plá* *mięłá* *łztuczke*/ *ná* *ránę* *łwiezo* *przyłóž*/ á *łztuczke* *vpiékłzy* *dác* *chorému* *zieł* *SienLek* 152v, 107, 118v, 128, 132v, 185v (20); *Tenze* *żywot* *iesłi* *phlegmą* *zbytnią* *łye* *nádmie*/ á *od* *wátroby* *zátkány* á *ołłábiony*/ *opuchłinę* *zácznie*/ *nic* *mieć* *nad* *wodę* *tę*/ y *iéy* *łłótem* *ćieplé* *okłádánié*/ *lepłzého* *niemoze*. *Oczko* 15; *Chirágrá*/ *podográ*/ *łciátyká*/ y *bolenié* *człónków*/ á *gdźie* *lepłzą* *pomoc* *wéźmie*? *Oczko* 15v; *nie*/ *zećby* *per* *Iulium* *per* *Augułtum*/ *łeczyc* *łye* *nie* *dobrze*/ *iedno* *ze* *iuz* *wody* *nie* *ták* *dobré* [*jak wiosną*] *Oczko* 29; *Wódy* *Ciepliczné* *najepłze* o *łłóncá* *włchodźie*. *Oczko* [43]v, 21 [2 r.], 23, 26, 28, [42].

dobry dla czego (4): *vczyń* *pláłthr* na *pierłi* *przykládaiácz* *ćiepló*/ dla *dychawicze*/ y dla *káłzlu* *łuchego*: iest *dobry*/ *abowie*^m *odmiękhczá* *flegmę* w *pierłiach* *FalZioł* I 72a, I 23c, V 99 [2 r.].

dobry do czego (6): *ále* *łiárczáné* [*wody*]/ *iákie* *v* *nas* *po* *wielu* *mieyłcách* *łye* *náyduiá*/ *do* *tych* *chorób* [*krwawnic*] *łą* *ták* *dobré*/ *iáko* *gdźie* *najepłze* *być* *mogá* *Oczko* 23, A2v, A3v, 25; *Suppuratorius* — *Dółpuchnieniá* *dobri*. *Calep* 1035b, 646a.

dobry od czego (6): *FalZioł* II 8a, IV 4d; pokrzyki przedawali nyewyalftham na wżyach powyadayącz bycz dobre od nyefortuny Bidla *LibMal* 1545/96; *SienLek* 84, 160; *Oczko* 28v.

dobry komu, czemu (144): ten proch ieft dobry dzieciom na rospadliny kthore bywaią na podniebieniu *FalZioł* I 18b; Theż oleiek Iałowczow ieftth dobry tym ktorzi maią kamień w miechierzu *FalZioł* I 68a; Też oleiek s kwiatkow Bzowych ieftth dobry wilkościam zimnym panuiącym w fuchych żyłach *FalZioł* I 133d, I 63a, II 8a, III 22c, IV 36d, V 70 (136); *SienLek* 53, 149v, 174; Przeto té [wody] które są mierno ciepłe/ zdrowiu nálezmu są najlepże *Oczko* 10v, 16v, 26, [41] [2 r.].

dobry k(u) czemu (60): Woda włośkigo kopru [...] ieft dobra ku piciu na przeciwko kłóciu wnętrznemu *FalZioł* I 63b; á tak íthego oley będzie czyrwony/ á ku wielu potrzebam barzo dobry *FalZioł* I 69a; Theż korzeń tego ziela domowey Liliey/ ieft dobry ku wroščzeniu mięśa/ albo ciała w ranach z złych kroft *FalZioł* I 72a; Tenże proch z miodem/ gdy komu zęby prochnięą albo czyrnięą dobri ieftth ku mazaniu dziął albo zębów. *FalZioł* IV 37b, I 100a, II 5a, III 24b, V 41v, 42 (37); Gdzież maż wiedzieć iż ser młody lepży ieft ku zdrowiu niżli ftary. *GlabGad* K8; Ktey theż niemocy dobry żółty podroźnik/ vczyniwşy s niego proch *SienLek* 58v; Ná pierśi bolące/ przykładay rutę z figami wårzoną/ kthora ma do połowice wyrzecz/ wżákże ktey rzeczy lepşa ieft rutá polna. *SienLek* 83; Pośila ferce pożywanie mierne száfránu [...] Ktemuż też ieft dobry y włośki kopr gdy go pożywa z folą. *SienLek* 83, 51, 98, 100, 119v, 147v (22).

dobry (na)przeciw(ko) czemu (306): Theż naprzeciwo vkąźzeniu węża, ieft dobry sok krwawnikow z winem pity *FalZioł* I 21a; Też koriander przyprawiony í czukrem iako bywa w aptecze, ieft dobry naprzeciwo głowy zawracaniu/ ktore bywa z dymu gorącego albo s flegmiştego. *FalZioł* I 28c; Korzeń tego ziela Tatarfkiego ieft barzo korzenⁿy á zagrzewaiąci á ieftth dobri naprzeciwo boleniu żoładka y infzych wnętrnoŃci *FalZioł* I 32d; Oley s kwiatu tego grzybienia/ ieftth dobry przeciw gorączościam głowy y ynnych członkow *FalZioł* I 92c; Oleiek z gorzkich Migdałow ieft dobry naprzeciwo głuchoŃci/ I też gliŃty z żywota wypądzá *FalZioł* III 13a, I 101b, II 5c, III 16c, IV 4c, V 111 (300); Occurrit pulicibus haec herba, Dobre to ziele przećywko pchlóm. *Mącz* 74d, 36d, 212b; dobré théz y fámo koźie mléko przeciw temu iádowi/ y przeciw náŃsieniu bielonowému. *SienLek* 156, 156, 157.

dobry na co (124): Też ieft dobry balsam na biegunkę ktora pochodzi z zimnych s flegmiştich vilkoŃci *FalZioł* I 22b; Tho też lekarşstwo ieftth dobre na zapalenie wątroby/ y na zbytnie odchodzenie vriny. *FalZioł* III 26a; Też Kamphora z rożaną wodą rozpuŃczóna, á Ńtrochą białku iaiecznego ieft lekarşstwo filno dobre na licze *FalZioł* III 26a; Też gdy kogo człowiek vkąfi/ warzone Mięfo wołowe na ranę barzo dobre ieft. *FalZioł* IV 5c, I 22b, II 20d, IV 26a, V 82v, 101v (87); Piołyn téz dobry z miodem tłuczony/ ná Ńinné á Ńtłuczóné mieŃtcá przykłádác. *SienLek* 148v, 66v, 123v, 158, 171, 181v (33); Druga woła Dyptanu/ dobry ná omdlenie/ Víkromi to niewieŃcie/ w żywoćie gryźienie. *BielSat* D2v [idem *BielRożm* 27]; *Oczko* 31 v; *BielRożm* 27; owá Dryakiew/ co ią z zamorza noŃzą w fáłeczkach/ ná to [powietrze] ieft dobra *GostGosp* 104.

dobry w czym (18): Długi Ńmolnik ieft ocieraiący y zagrzewaiący/ á tak ieft dobry w goieniu ran roŃcieć wnich ciało. *FalZioł* I 9d; ábowiem tha Ńzałata ieft dobra w gorących niemoczach/

fercze pofila. *FalZioł* I 98b; IZopowa wodka ieft dobra w niemoczach/ w boleściach nyrządzanych y krzyżowych *FalZioł* II 6c, I 112a, II 7a, III 15d, 4d, V 59 (18).

cum inf (34): Kozłek wwarzony s korzeniem kofalczowym, z lakriciją/ z dragantem/ ieft barzo dobre pić/ bowiem czyfci pierfi z flegmy *FalZioł* I 150c; POlney Drijakwie woda [...] Thym ktorzy maią Swierzb á thrąd/ lifzaie/ ieft barzo dobra pić natfzczo *FalZioł* II 9d; Też ten plafter ieft dobry przykładać gi na członki w ktorzych panuie kurcz *FalZioł* III 17d; Popioł kretowy dobryfypać [!] na fiłtuły. *FalZioł* IV 14c; Mięfo frocząt młodych dobre ieść dla naprawienia wzroku *FalZioł* IV 26a, I 35b, 108d, 147d, II 11c [2 r.], V 40 (28); Przeciw Bożey kázni/ gorczycá dobra pić z łokiem ogorkowym. *SienLek* 60; Roża tłuczona z octem/ dobra ieft ná żołądek przykładać *SienLek* 96, 59v, 90v, 96v, 148v.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) balsam (3), czopek, drijakiew (3), lekarstwo (62), lektwarz, maść (13), piłuły (2), plastr (19), pomoc (2), proch (12), syrop(ek) (3), trunek (3), wodka (2), ziele (ziołko) (3); dobry barzo (181), silno, tak(o) (4); lepszy daleko, jeszcze (2).

Wyrażenia: »nic lepszego« (7): Nad krew plią przeciw thrucinie nicz lepszego *FalZioł* IV 6c; NA pleurę nicz lepszego nie ieft: iedno krew pułzczać z przeciwny ftrony kłociu z medijany *FalZioł* V 82; Nad proch tych niedzwiadkow nicz lepszego może być *FalZioł* V 111v, V 35v, 38v, 39v, 80.

»rzecz dobra« [szyk 10 : 4] (14): łok tego ziela zmańką ięczmienną/ á ftrochą blaywafu/ á zmieszafz tho czyfcie/ ieft rzecz barzo dobra na wrzedzienicze gorące *FalZioł* I 23c; Theż łok z lifcia wirzbowego z wodką wyfokiego mleczu á ftrochą czukru zmieszany/ w gorączy niemoczy ieft rzecz barzo dobra *FalZioł* I 134d; Wodki palone ty to pić ieft rzecz dobra. *FalZioł* V 68, I 14c, 57d, 72b, 83c, V 23b (14).

Szeregi: »dobry a (i) doświadczony« (6): Proch barzo dobri a doświadczony: gdy kto ranion będzie fmiertelnie. *FalZioł* V 111, V 28v, 61, 74v, 88v, 111v.

»najosobliwszy (a. osobliwy) a najlepszy (i najpewniejszy)« (2): Contra venenatos morsus praecipua remedia, Przeciwko wkąfzenia yadowitych robaków/ nayofobliwíze á náylepíze/ y náypewnieyíze lekárftwá. *Mqcz* 36d 36d.

»dobry a pewny« (1): Też dobre á pewne lekárftwo ná Bożą kážń vfufzone iáycá niedźwidzie *SienLek* 69.

»dobry i pomocny« (1): ktemu też proch ftego ziela w iaiu dany ku iedzeniu/ ieft barzo dobry y pomocny *FalZioł* I 135a.

»dobry a (i) użyteczny (a. pożyteczny)« [szyk 6 : 2] (8): IZop [...] ieft barzo dobry á vżyteczny pierfiam y płuczam y naprzeciwkho dychawiczy *FalZioł* I 66c; Też ieft rzecz pożyteczna y barzo dobra napażać leguchno napuchłe mieftcze/ wwarzywfy/ flaz/ barfzcz/ rożą ogrodną *FalZioł* V 25v, I 34d, 72c, 74b, III 18c, V 47, 59.

W użyciu przysłówkowym (1): [Drożdże w brzuchu uciszyć możecie] Głowkę iedną álbo dwie/ oftu kofmátego/ Zás Orzechow kolących przydawfy do tego. Iák naylepiey w vsćiech fwyh w kąfki máftykuiąc/ Moželi też tym lepfza połknąć/ nic nie żuiąc. *PaxLiz* E4.

W przeni (2) : Bo niemałś lepłfíe pomocy anij lékarftwa w takowych rzeczách/ iako rozmyflaiątz albo rozmáwiaiątz o milym bodze. *OpecŻyw* 168v; A tak na to to łnadź nalepłzy plafr Włzytko pod nim zgoi łe natychmiałt Mieć myłł wolną a łercze przełpieczne *RejJóz* Q4.

3. *Odpowiadający normom moralnym, zgodny z nakazami etyki: cnotliwy, szlachetny, prawy, godny, uczciwy; łaskawy, miłosierny, życzliwy, przyjacielski; bonus Mącz, Vulg, PolAnt, Modrz, JanStat, Cn; rectus Vulg, PolAnt, Modrz, Cn; facilis, frugi Mącz, Cn; probus JanStat, Cn; apertus, firmus, innocens, integer, mansuetus, pudens, sanctus, simplex, sincerus Mącz; aequus, amicus, bellus, benevolens, benevolus, benignus, clemens, gratiosus, iustus, perbenevolus, perbonus, probatus, sequens, summa bonitate praeditus Cn (4519) :*

a. *O osobach (1975) :* Dźiw mnie twemu przyrodzeniu/ Iżeł lepłzy po karaniu. *BierEz* I; Y tám łe mu źle widziało/ Wiele robić á ielć máło: Znowu záfię Bogá żadał/ By mu lepłzego páná dał *BierEz* L2, B4v, D2v, I, L2, L3v (11); Iozeff z męzczyznami ijdzie naprzod/ a panna Maria z onymi dobrymi matronami rozmáwiaiątz ijdzie ł nimi z daleka. *OpecŻyw* 30v, 26, 30, 66; *ForCnR* A4, C2, E; Nyeuyáfto oto łyn twoy ukazał yłz dobry łyn ma myecz praczą o matcze łwey *PatKaz III* 95, 117v [2 r.], 154v; Włzakże nie dziw że tznoliwi býli/ Bo łe z dobré matky narodzili *KlerPow* 3, 10 [2 r.]; *FalZioł* V 48v; Był też pytan Dyogenes czymby mógł narichley nieprzyaciela załmucić, odpowiedział gdi by ty łam dobrym był. *BielŻyw* 76, 49, 50, 77, 88, 139 (16); IEłtli kiedy wzrzyłz iż człowiek mały będzie pokornym, wyłoki mądrym/ łuchy prołtakiem, czudny dobrem [...] dziekuy panu Bogu *GlabGad* P8, N3, N6, P8; yełth wdzyeczen ye⁸⁰ Kro. mcz thego vkazanya y pyłzanya pana Voyewodzynego yłch chce bicz przyaczyelyem y dobrem Samłzyadem ye⁸⁰ Kro. mczi. *LibLeg* 11/163v, 6/55v, 7/36v, 11/61, 70, 70v, 163, 163v; *March*³ v8v [2 r.]; Dobris thy ielł [bonus es tu]/ á w dobroci tvey raczy mie navczyć łprawiedliwołci twoiey. *WróbŻołł* 118/68, Ev, 106/1; *WróbŻołłGlab* A3, A4v; on [Bóg] ielł pan nad pány y krol nad krolmi á bárzo dobry *RejPs* 202v, 16v; *LibMal* 1543/67; *RejRozpr* F3v; *SeklWyzn* b3v [3 r.]; Bo wiem iż w tym dobrym panie Nigdy cznota nie vłtanie *RejJóz* D6, H3, H8v; Rozmnaza też pan Bog dobre dziatky ktore miłuią páná Boga *SeklKat* H4v, D3v, Nv, Qv, S3v [2 r.], Y2; *RejKup* B, d4v, d6v, g7, 12, m6, p7; *KromRozm I* B2, C3v, Dv; *MurzHist* Iv; złoczyńca dobrze nieczyńi/ iako zał przeciwnem obyczaiem/ dobry łędzia łnieobaczenia źle ofádzi/ mądry czowiek głupie łobie pocnie/ cnotliwy niedobrze połtapy/ iako włzyłcy by nálepłzy maią łwé oblędliwołci *MurzNT* 61, 3v, 11, 91 [6 r.], *Luc* 18/19; Acźci tego ná łwiecie/ wiele łe przygadza/ Iż od oycá dobrego/ zły łyn łe vradza *BielKom* B4v, F4v; z Aten Tellus/ ktory będąc męzem dobrym/ łyny myał bárzo czyłte á cnotliwe. *GliczKsiąż* Fv, B2, C, F6 [2 r.], F8, I3v (10); Gdyż on [Bóg] yedno tylko łam yełł ták barzo dobry/ A w miłofyerdzy łwoim ná wyek wyekow łłczodry *LubPs* aa3; Chwalcyelz Páná iż yełł dobry á imyenyu yego/ Spyewaycie *LubPs* dd4, L3, Y2, aa3, aa4, dd3v (13); Iż Fráncíłzek ielł lepłzy/ á niłłi krzćiciel Ian Święty/ y Apołtołowie włzyłcy/ ktorzy tylko Łodz/ y máłe rzetzy opułłili/ ále Fráncíłzek łłuknią grzbietową *KrowObr* 144v, B4, 11, 145, 164v [2 r.]; Miefiąc/ Słóńce/ y gwiazdy iáko łłują iemu/ Swieąc we dnie y w nocy by komu dobremu. *RejWiz* 50; to ielł Pan ták dobry/ á s łwego łwczyrego Miłofierdzya/ wyłłucha káżdego wiernego. *RejWiz* 181v, 78 [2 r.], 102, 130v, 131v, 136 [2 r.]; Oderwał Pan dzieł od łiebie Krolełtwo Iłráelłkie/ y dał ie bliźniemu twemu lepłłemu niłłi ty [proximo tuo meliori te]. *Leop*

1.Reg 15/28; Lepfły tho człowiek [*melior est homo*] kthory kryie głupftwo swoie/ niżli człowiek kthory kryie mądrość swoię. *Leop Eccli* 41/18; Iezus mu ná tho rzekł: Czemu mie zowiez dobrym? Zadny nie iest dobrym/ iedno ieden/ Bog [*Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi unus Deus*]. *Leop Mar* 10/18, *2.Par* 7/3, 6, 20/21, *Esth* 1/19, *Ps* 118/68 (13); NA Grułzce iednemu lie żoná obieśiła/ Ten iey bárzo żálował/ bowiem dobra była. Przybieżał do łáfiádá co nie ták dobrá miał *RejFig* Eev, Cc7, Dd2, Ee2v, Ee3v; *RejZwierz* 47v, 49, 82v, 125v, 140; Pánie weźmiż dufzę moię/ boćiem ia nie iesth lepfszy nád oyce swoie. *BibRadz* 3.Reg 19/4; Skofztuyćieź á obacźcie iáko iest dobry Pan/ á łzczęfliwy to człowiek kthory w nim vfa. *BibRadz Ps* 34/9; A wierne zafię thák łpráwuie Duchem łwym/ iż fię ná káždy dzień zftawáiá lepfszymi *BibRadz* I 143d *marg*, *Ps* 100/5, 107/1, 135/3, *Prov* 27/10, *Eccle* 7/9, 29, *Dan* 3/89, *1.Mach* 4/24; *OrzRozm* Q2; Bog Adámá pirwfszego człowieká dobrego łtworzył/ pátrzże zafię iáko lie dziś dáleko od niego wyrodzili *BielKron* 81; [*Cesarz Tytus był*] ták dobry iż lie mu tráfiło iednego dnia nic nie dáć žadnemu łtudze/ nárzekał mowiác: łtrawiłem dzyeń próžno *BielKron* 147v, 63v, 80v, 84v, 85, 86 (21); *GrzegRóżn* D2v; Dobrze fię tedy z nimi [*dziatkami*] dzieie/ yełliže złaiani łromayá fię/ albo łkarani łtawayá fię lepfszymi *KwiatKsiąź* B2v, A2v, B3v, F2v; Bonis inter bonos necessaria amicitia est, Gdzie wźiłcy dobrzy tám pewna vprzeyma przyziáźń. *Mącz* 172a, 127b, 138a [2 r.], 151d, 244d, 390d (14); *Prot* B3, B3v, D2; *SarnUzn* B8, H3v, H4v [2 r.]; *RejAp* 158; Przetho pan nietelko łam ma być dobry/ ále y poddáne ma przedziáłác ze złych ná dobre *GórnDworz* Gg5; pan dobrym będącz/ s poddánemi cnotliwemi/ nie łurowie iáko z niewolniki/ ále gładce/ á łáłkwie/ iáko dobry ociec z dobremi łyny obchodzić lie muśi. *GórnDworz* Hh2v, G3, H5, M8, Hh5, Hh8v (16); *HistRzym* 6, 12, 34, 73, 88v, 93, 95; Czártby był dobri by miał łáłkę. *RejPos* 54 *marg*, 51v, 53v, 59, 130, 138 (15); *BiałKat* 16 [2 r.], 163v, 183v; *HistLan* A3v; *KuczbKat* 385 [2 r.]; Pythał go Philozoph: Powiedz mi iefliś zły álbo dobry? Powiedział mu Krol izem dobry. Powiedział Philozoph: O kiedyś dobry a czemułz lie ciebie mam bać *RejZwierc* 46; Pięknie káždemu gdy dobry s łwey cnoty/ Bywa *RejZwierc* 221v, 45v, 89v, 119, 166, 238v (43); *WujJudConf* 67v; *RejPosWstaw* [41³]; Drogámi łwemi nálycono będzie cofájące fię łerce/ á od niego (odłtapi) mąz dobry. *BudBib Prov* 14/14; człowieká iednego łtyfiácá znalazłem/ lecz niewiáłty (dobrej) miedzy wźytkiemi temi nie znalazłem. *BudBib Eccli* 7/28 [29]; Y owłzem gdym był dobrym [*magis autem bonus*]/ miałem ciáło nie łplugáwione. *BudBib Sap* 8/20, *Iudic* 11/25, *Ruth* 2/13, 1.Reg 15/28, *Sap* 8/15, *Eccli* 19/20 (16); *HistHel* C3; będzie ónego łotrá z niénaglá niedbał A potym go odpráui iáko nalepfszego áby go ieno zbył. *Strum* R3; Tákowému Pánu nie iest godno/ áby mu kto dobry łużył *Strum* R3v; *BudNT Matth* 20/15, *Luc* 18/19 [2 r.]; *CzechRozm* 65, 88, 184v, 249v; *Paprpán* B2v, P2, Dd2v, Hh, Hh2, Hh3; *KarnNap* A2v; łámemu mieć práwá w swoiey mocy: byłáby to rzecz tyránná/ nie dobrego Páná [*idque tyranni esset, non boni principis*]. *ModrzBaz* 101; tego też chce lepfszy nád przyrodzenie Bog [*melior natura Deus*]/ on naywźyłzy Miłtrz/ Hetman/ mścićiel/ y nágródźićiel. *ModrzBaz* 136v, 25, [41]v, 43v, 44v, 47 [2 r.] (14); *SkarJedn* 401; Cnoty wźyłtki zágáłły/ mąz dobry/ nowiná. *KochDryas* A2v; Bładźilem pókim trółk nieznał/ dziś lepfszy karány *KochPs* 182, 53; błogółáwił ludziom Iozue/ y czytał im zakon/ y obietnice Bożego błogółáwieńftwá/ iefli będą dobrzy *SkarŻyw* 503; Tołmy wźdy náleżli/ czymefmy nád przodki náłze lepfszy: bo wiadomości o tych łwiętych/ kthorey oni niemieli/ myłmy iey dołtáli. *SkarŻyw* 567, 164, 250, 291, 318, 353

(20); *StrykKron* A, 752; *CzechEp* 38, 41 [2 r.], 300, [389], [390], [407], [408]; Boday w łaławie/ y w dobrym zdrowiu do Polłki Prziiechał: dobrych oyców cnotliwy Wolłki. *KochFr* 129, 124; *KochDz* 104; *KochMRot* B4v; *ReszPrz* 62, 71; *WerKaz* 287, 304; *KochPieś* 13, 28; *PudłFr* 56; *ArtKanc* I10v, N19, O4v, P6, Q15; á iáko ze wżyftkich zwierząt ná świećie człowiek ieft naylepfze zwierzę/ ták zásię ieftli niechce podlegáć práwu/ ieftli łađu nad sobą nie ćierpi/ naygorfze/ y nayokrutnieyfze ieft między wżyftkimi zwierzęty. *GórnRozm* A4v, E3v, K4; *Paprup* B3 [2 r.], D4, E2v [2 r.], F2, I, I3, L; gdy nam powinności swe wcale oddasz nie tylko imperare ale iuste et legitime nie iako Nero zprzodku tylko dobrym będąc *ActReg* 31, 31, 87 [2 r.]; *GostGosp* 38; *Phil* B; Dobréy máłce to mężné miłość ferce dáie/ Nie dziwuy/ tálz téz miłość nam rády dodáie *GórnTroas* 43, 61; *KochCn* B4v; O dobry/ o wżelkiey nápełnion lutości/ Vżyi miłóšierdzia *GrabowSet* Pv, G4, Nv [2 r.], V3v; *WyprPl* A2v, B2; Bo to [Bóg] vczynić y może iáko wżechmocny/ y vmie iáko nie dośćigłey mądrości pełny: y chce iáko niewyłłowionym obyczáiem dobry. *LatHar* 190; Chwalćie zemną z wefelem wżyscy ludzie/ Bogá pomocniká náłzego: Bo wielce dobry: y ná wiekuifte czáły trwa miłóšierdzie iego. *LatHar* 230, 35, 153, 154, 158, 230 (14); *KołakSzczęśł* B2v; *RybGęśli* C3v; Czyli oko twoie złościwe ieft iżem ia ieft dobry [*an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum*]? *WujNT Matth* 20/15; Pan Chriřtus y Duch iego święty nigdy nie opuści řtolice Piotrá [...] choćby téz czásem ofoby/ ktore ná tey řtolicy siedzą/ nie nalepfze były. *WujNT* 354, *Matth* 19/17, s. 164 [4 r.], *Ioann* 6/12, *Act* 11/24, s. 470 (22); Kościól Boży iáko máłká dobra [*sicut pia mater JanStat* 224] ma opátrzáć/ áby vbodzy/ którym nie máią z kąd rodzice nákládáć/ mieli fie gdzie vczyć *SarnStat* 199, 192, 706; Fortunę boginią iákąś dobrą mieć chćieli/ V niey być w mocy fzczeńście rozumieli. *WitosłLut* A6; *KlonKr* A2v, E4v; *PowodPr* 66; czemu ná ták dobrego ták wiele idzie złych przygod? *SkarKaz* 4a; Nie idę do pocałowánia twe⁸⁰ iáko Iudałz/ ále z łotrem dobrym wołam: Pomni ná mię Pánie *SkarKaz* 161b, 3a, 8b, 42a, 44a, 520a (20); Ten ieft dobrym co tego nigdy nie żáluie: Ze ieft dobrym, y kogo może byđż wżytek. *CiekPotr* 22, 14, 21, 90; *CzahTr* I4v, L4; z tyśiącá iedná/ Ledwie dobrą zořtánie białagłowá biédná. *GosłCast* 46, 11, 29, 32, 35 [2 r.], 38 (11); *PaxLiz* E4; Nie mogą tám/ řprawiedliwość/ miłóšierdzie/ powśiągliwość/ odpuřczenie krzywdy/ czyřtość/ pořtuřzeńřtwo/ wzgárdá widomych máiętnośći/ y inne dobremu łaśiádowi przyřtoyna/ y do towarzyřtwá ludzkiego potrzebne cnoty zákwitnąć *SkarKazSej* 686a; Kátholicka wiárá ludzi czyni dobre y cnotę miłuiące. *SkarKazSej* 686b marg, 659b, 661a, 686b [3 r.], 693a, 706a (14); *ZbylPrzyg* A2v.

dobry komu (36): *BielŻyw* 31; *LubPs* R marg; Kto łam łobie złym komuř inřfemu będzie dobry? [*Qui sibi nequam est cui alii bonus erit?*] *Leop Eccli* 14/5; *RejZwierz* 74; ćwicżony márinarz nie iedno łobie dobry/ ále y onym dobry co z nim w okřęcie łiedzą. *RejZwierz* 71v, B, 45, 71v [9 r.], 72 [2 r.], 139v (26); Dobry Iehowá czekáiącym go/ duřzy řzukáiącey go. *BudBib Thren* 3/25; *CzechEp* [394]; *Paprup* A4; *LatHar* 63; Poniewáłz áni łobie łámemu Dóbr ieřteś [...] Przepadń ze wżyftkim w vpadek wieczny *CiekPotr* 25.

dobry na kogo (1): [*Nigrytowie*] máłáćze wielcy bo wiele mowiá nieprawdy/ ale ná gořćie dobrzy. *BielKron* 450v.

dobry nad kim (2): O Iáko ieft dobry Bog ludu Izráelłkyego/ Náđ thymi kthore być zna záwždy ferćá czyřtego *LubPs* R; *KochPs* 150.

dobry na czym (1): A on fie iey lepszym być/ ná wżem obiecował *RejFig* Ee2v.

W połączeniach szeregowych (69): *March*¹ A3; [*Józef*] byl w flowie prawdziwy wierny ij przelępieczny w żywocie fwoiem ij w vczynku był profty/ dobry/ fmierny/ tziychy/ a wielmi roftropny *OpecŻyw* 4v, 115v; *ForCnR* D2v; aby [*mamka*] była dobra/ mierna/ dobrich obyczaïow/ nie gniewliwa/ ani barzo froga/ ani też ftrafzliwa *FalZioł* V 36; *BielŻyw* 54; *March*³ T8v; abifczie tes v k m. snym tak miefzkały yako na sgodne a dobre sąffiadi zalezi *LibLeg* 10/66; *KromRozm I* K4v; *MurzNT* 111, 116; *GliczKsiąż* C, C3, Nv, O6; *GroicPorz* b3; *OrzRozm* P3v, S2v; Faryzei [...] byli nád ine przykłądnieyfzy y lepzy/ bo wierzyli kążdą dużę człowięczą po śmierci żyć *BielKron* 118v, 93, 150v, 154, 169, 198, 305; *KwiatKsiąż* D4v; *Erectior senatus erat*, Był nieco trafnieyfzi y Rządnieyfzi/ Mężnieyfzy/ Lepzy. *Mącz* 350c, 114a, 208c, 243c, 414a; thrzebá obierác ná fady ludzie mądre/ dobre/ y ktorych by cnotá iáfna v ludzi byłá *GórnDworz* Hh6, M, Ii, Ii2, Kk3v; *KuczKat* 400; *RejZwierc* 44v, 177; *WujJud* A3; *RejPosWstaw* [41⁴]; *CzechRozm* 218v; On Tytus Cefarz Rzymfki ácz był wielmi fzczodry/ Krotofilny y bączny ktemu bárzo dobry *PaprPan* Nv; fromotną śmierć podiał/ y prawdziwie vmárł dla náfzych złości/ fprawiedliwy Pán zá ludzie niefprawiedliwe/ dobry zá zle/ niewinny zá winne/ świętj zá przeklęte *KarnNap* D4v; *ModrzBaz* 4v, 30, 43v, 59, 64, 87, 138; *KochPs* 178; *SkarŻyw* [236], 337, 358, 436, 479; *ReszPrz* 67; *ReszHoz* 128; *ReszList* 156; *GórnRozm* B3v, E; *WujNT przedm* 27, s. 861; vmiłował P. Bog lud fwoy: dla tego ciebie Sálomoná/ mądrego y dobrego y fpokoynego krolem nád nim vczynił. *SkarKaz* 611a, 633b; *VotSzl* C; *SkarKazSej* 666a, 697b.

W przeciwstawieniach: »grzeszny ... dobry« (1): pan bog zle á grzełzne lvdzi/ za dobre przyjmwie/ z grzełznych czyni dobre/ y fobie wdzięczne/ á barzo miłe *SeklWyzn* b3.

»dobry ... nieprawy« (1): Tákoć zły człowiek z dobrego/ Wnet vczyni nie práwego *BierEz* M2.

»dobry ... nierządny« (1): Ci pánowye (ále wżdam nye wflytcy bo naydzye ich wyele dobrych myedzy nyerządne) pófpolicye chłopce chowáją od miłternego á fmyłnego zwodzenya byałych głow *GliczKsiąż* I2.

»dobry ... ni(k)czemny« (2): *BielKron* 390v; wżeteczny/ hnet będzie názwan bełpiecznym: fkromny/ melánkolikiem: niczemny/ dobrym: bezbożny/ mądrym: y ták o inych. *GórnDworz* D.

»dobry ... przewrotny« (1): [*łakomstwo*] z człowięka nalepszego Wnet uczyni przewrotnego. *BierRozm* 16.

»dobry ... srogi« (4): Dał Bog dobrego Páná/ my frogiego chcemy *Prot* A4v; *RejPos* 337; *RejZwierc* 45v; *KlonKr* B3.

»dobry ... surowy« (1): Brzmić będą moje wdzięczne ftrony. Ciebie dobrego nád dobrémi/ A furowego nad grzełznými. *KochPs* 150.

W charakterystycznych połączeniach: *dobry* (-a, -e) *cora*, *dzieci* (*dziatki*) (3), *matka* (*macierz*) (6), *mąż* (31), *niewiasta* (6), *żona* (24), *małżonka* (3), *ojciec* (14), *pan* (69), *pani* (14), *przełożony* (10), *rodzice* (6), *sąsiad* (13), *syn* (18); *dobry barzo* (19), *iście*, *jak(o)* (2), *nazbyt*, *prawie* (3), *rzadko*, *tak(o)* (24), *wielce* (6), *wielmi* (2); *lepszy daleko*, *jeszcze* (2).

Przysłowia: Chcełzi być dobry/ Nie bądź s cnotą fzczodri. *RejZwierc* 238v.

Lepiey być dobrym s cnoty niż s ftráchu. *RejZwierc* B3, 221v [2 r.].

ptak dobry á toli wżdy w fwe gniazdo nie plugáwi *CzechEp* 323.

Wyrażenia: »anjoł, archanjoł dobry« = *eudaemon* *Mącz* [szyk 20 : 15] (34 : 1): Mily bog który wfmutku nieopuffczá nadzieię wnim maięce/ zeflál dobre⁶⁰ aniola ku Iozefowi *OpecŻyw* 14; chczyal aby marya panna byla od dobrego archanyola pozdrouyona *PatKaz III* 90v, 98v [2 r.]; A fámi dobrzy Anyołowye ktorzy od Bogá nye oddtáli/ y ná wyeczne czáły zoftoyá *KromRozm III* A8; *RejWiz* 156v, Cc6; *BibRadz I* 201b *marg*; Genius, Zły álbo dobry anyoł yáko pogáńftwo o tym dzierzáło/ powiedáyąc że káždemu człowiekowi dwa Anyołowie/ yeden dobry drugi zły/ fá przydani. *Mącz* 144a, 77b; *RejAp* 101v, 102 [2 r.], 102v [2 r.], 201, Ddv, Ff4; *HistRzym* 29, 71v; *RejPos* 164; wlyzlycy duchowie fprawiedliwi/ ábo Aniołowie Bozy dobrzy/ fá fynmi Bożymi *CzechRozm* 46, 7v, 8, 17v, 46, **5; *CzechEp* 202, 259; *ReszPrz* 37; *Calep* 286b; *LatHar* 476; Aniołowie dobrzy fá duchowie/ fludzy y polfowie Boży. *WujNT* Xxxxxv, Xxxxxv.

»dobry (Pan) Bog« [szyk 7 : 5] (12): *OpecŻyw* 18; to fá dobre vczinki/ ktore od dobrego páná Boga fá rofkazane *SeklKat* G2, D3v, Gv, N2v; *LubPs* ff3; *WujJudConf* 65v; *CzechRozm* 215v; pokutowałem/ y odpuścił P. B. dobry/ grzechy moje *SkarŻyw* 308, [236], 337; Zmiłuie fię Bog dobry/ przyimie wzgárdzonego *GrabowSet* G4.

»co nalepszy« (1): Ale że fundáme^{nt} przyiáźni cnotá ieft/ niech fię o to człowiek naprzód ftára/ áby co nalepfzym był *KochCn* B4v.

»czart dobry« (2): V pogan byli iedni Czárći zli/ drudzy dobrzy [...] Tych theż Czartow dobrych wzywali wlyzlycy Czárnoklięznicy iż ich flucháli *BielKron* 467.

»dobry człowiek, człek« = *bonus homo* *Mącz*, *Vulg*; *apertus a. facilis a. frugi a. integer a. mansuetus a. pudens a. simplex homo* *Mącz*; *bonus a. firmus a. innocens a. sanctus a. sincerus vir* *Mącz*; *vir probus* *JanStat*; *homo frugi(s) (bonae), homo de meliore nota, probatissimus vir* *Cn* [szyk 102 : 47] (138 : 11); *BierEz* M2; Alécz ten gofpodárz był człowiek dobri/ a tę cznotę ofobną miał/ iż gofciom dobrze flącz kázál *ForCnR* A2v, C; *PatKaz III* 149; Oznaymvye tobye yz teraz ma moy dwor. y kw y myenyw memv wylkyemv. dobri czlowiek wielky piárz. Janvfch. od ciebie pollem posłani przyyechal. *MetrKor* 46/46v; *GlabGad* Ov, O5v; *BierRozm* 16; iż ten M. był dobry człowiek to flowo nie tylko ieft mnie famego/ ale iefth żywych ludzi barzo wiele ktorzy fwiátofc iego żywota wyfoce wychwalaia *WróbŻoltGlab* A4, A4; *RejKup* m5; *MurzHist* G; *BielKom* Dv; Seth yáko człowiek dobry á flugá Boży/ miał też potomftwo fobye podobne *GliczKsiąż* Ev, I, Nv; *KrowObr* 66 [3 r.], Rr2; *RejWiz* 45v, 131v, 192v; *Leop Eccli* 6/5; *OrzList* ev; *KochZuz* A4v; *RejZwierz* 61v, 83; *BibRadz 2.Mach* 15/12, *Ioann* 7/12; *OrzRozm* L4v; Był Ian dobry człowiek/ który vczył Zydy fprawiedliwości/ nabożeńftwá/ y miłości przeciw bliźniemu przez krzeft wodny *BielKron* 137v, 136, 228v; *Necque boni, necque liberalis functus est officio*, Dopuścił fie tego co ná dobrego człowieka nie przyflucháło *Mącz* 140c, 29a, 36c, 114a, 115c, 138a (18); *SienLek* 10v; *RejAp* 38, 128; dofyć ná tym iż będzie [dworzanin] dobrym cnotliwym człowiekiem *GórnDworz* G3, L2, Q2v; *HistRzym* 29v, 88v; Pan [...] wyliczác raczy/ fprawiedliwość/ miłofierdzie/ záchowanie zakonu/ pofty/ iáłmużny/ y inſze rzeczy dobremu á pocźciwemu człowiekowi należące. *RejPos* 201; Lákomczę trudno zwác dobrym człowiekiem. *RejZwierc* 66v *marg*, A6v, 6, 20, 39v, 63v (16); *WujJud* 53v, Bv; *BudBib Prov* 13/22, *Eccli* 29/17; *WierKróc* B2; *BiałKaz* C4v; *BudNT Luc* 6/45; *CzechRozm* 249; *PaprpPan* T3; *ModrzBaz* 27v, 43, 43v, 95v, 107, 135, 138; *ModrzBazBud* ¶5v; *SkarJedn* 264; *KochOdpr* B4v, C4; *KochPs*

16; *SkarŻyw* 436, 479; *MWilKHist* C3v; *CzechEp* 3; *KochFr* 65; Ale cnoty/ nieczęście żadné nie zhołduie [...] Kto tę ma/ tego dobrym człowiekiem miánuią *KochDz* 104; *ReszPrz* 52; *ReszHoz* 126, 133; *BielRozm* 30; iákołz ołtrfzey kaźni ná te trzebá grzechy/ ktore popełnić złoczyńcy łatwiey/ á dobremu człowiekowi włtrzedz fię łzkody trudniey/ nišli ná ine zbrodnie. *GórnRozm* B4v, B, B3v, F2v [2 r.], F3v, H (12); rzecz całą honesta occasione od wm MMP. oddałem, iako przystoi dobremu człowiekowi, y prawemu wm MMP. słudze *ActReg* 169, 69, 84; *GostGospSieb* +2v; *Phil* F4, I3, M4; *OrzJan* 43, 44, 117; SYnu mój/ łłufznie fię zły człowiek śmierci boi/ Ale fię iéy dobrému lękać nieprzyłtoi *KochFrag* 51; *LatHar* 726; Człowiek dobry z dobrego łkárbu łercá łwego wynosi dobre *WujNT Luc* 6/45, *Matth* 12/35, s. 748; Podłkárbi/ iáko łkárów Dworłkich Sekretarz/ niech będzie człowiek dobry/ łkromny y rozumny [*vir probus, modestus et discretus JanStat* 308] *SarnStat* 335; *VotSzl* C; *CiekPotr* 2, 69, 80 [3 r.]; *GostCast* 68, 72; *SkarKazSej* 699a; Lecź człowiek dobry y nie názbýt chćiwy/ Trzykroć y cztery człowiek to łzczęśliwy. *KlonFlis* B4; *KlonWor* **6, 8, 41.

»dobry z dobrych« = *najlepszy* (1): rodzicy poboźni Chrześciáńcy/ wiela ludzi w cznotách przechodzący/ okrom łyná tego/ ktory ie dáleko dobry z dobrych przelzedł. *SkarŻyw* 388.

»duch dobry« = *eudaemon Mącz*; *spiritus bonus Vulg* (*szuk* 17 : 4) (21): *OpecŻyw* 108v; *FalZioł* II 5d; Duch twoy dobri [*spiritus tuus bonus*] niechay mie przywiedzie na ziemię prawá/ To ieft do otczyzny żywiących. *WróbŻołt* 142/10; iáko dáleko więcey oćiec wáłz niebieski/ da ducha dobrego [*spiritum bonum*]/ tym kthorzy go prołłá. *Leop Luc* 11/13; *Mącz* 77b; *RejAp* 175; *RejPos* 115v [2 r.], 331; Gdzie ácz nie zaráz vmárł włzákże go zaráz duch Boży dobry krolewski opuscił/ á ná mieyłce iego łzátan go gábał. *CzechRozm* 140, 7v, 18, 239v, 244v, 246, *4v; *CzechEp* 259 [2 r.]; *LatHar* 171, 184; *WujNT Luc* 11/13.

»Iezu, pasterzu, nauczycielu, Kryste, mistrzu dobry« [*w apostrofach modlitewnych i Ewangelii o Chrystusie; święty; w tym N sg 1 r.*] = *magister bonus Vulg* [*szuk* 17 : 15] (16 : 6 : 4 : 3 : 3): O dobri Iefu wiłluchay mya a nyedopułfczay abich odłáczon od cyebye *BierRaj* 20; Czo załłuzyl człowiek zly/ to cirpiál pán iezus dobry *OpecŻyw* 134, 23, 148; *TarDuch* E3; A niektory przelożony łpytáłgo rzeknąć/ miłtrzu dobry/ Co vczyniwłzy/ wieczny żywot za dziedźictwo otrzymám? *MurzNT Luc* 18/18; *LubPs* S3; O Páłterzu dobry/ łmiłuy fię nád kołściołem *KrowObr* 175, 217v; *Leop Mar* 10/17; *BibRadz Luc* 18/18; *BudNT Luc* 18/18; Ná gołey łłomie leżał/ bo połłieli inłzey nie miał/ Kryłte dobry/ włzytkoł to dla nas ćierpiál. *ArtKanc* B15v, C17v, I4v, K14v; *GrabowSet* O3v, O4v; ráccźe przyiáć prołby moie. O zbáwićielu łwiátá/ dobry Iezu *LatHar* 155, 24, 25, 71, 98, 184 (10); *WujNT Matth* 19/16, *Mar* 10/17, *Luc* 18/18; O moy IEZV ták dobry y hoyny/ y táki miłołniku bráćiey twoiey/ czemuż my tu ná ziemi zołtáwáć chcemy/ á do ćiebie fię nie kwápm? *SkarKaz* 245a.

»dobry katolik« [*szuk* 2 : 1] (3): záłuię zá grzechy moie/ á rádźę áby ná moie mieyłce Táráłego dobrego Kátoliká połtáwiono *SkarJedn* 210; *CzechEp* 108; *SkarKazSej* 701a.

»dobry krzełcijanin« [*szuk* 38 : 6] (44): *KromRozm* II m; *BielKom nlb* 3; *GliczKsiqź* L4v; iáko Pan Bog dobre krzełcijány/ á wdzyęczny Kołcioł łwoy záchowywáć raczy *LubPs* Vv; *OrzList* f2; *OrzRozm* H; łwięty Márćin opułłiwłzy Rycerłki łtan/ Krzełcijaninem dobrym zołtał. *BielKron* 157; łtátki y ine dóbrá ludzkie gwałtem biorą pod zákrýćim fáłfzywym dobrych krzełcijan *BielKron* 203v, 161v, 163v, 166v, 193v, 275, 322v, 323v; Dobrym Krzełcijaninem nie tego ia zowę/ Co umie diłputowáć/

i ma głątką mowę. Ale kto żywie według woley pana śwego *KochSat* B; *OrzQuin* H; *Prot* C3v; *GórnDworz* Q7v; Fokus ieft káždy krześcíanin dobry/ kthory wiernie iáko rycerz Kryšťufow robi. *HistRzym* 51, 30, 51v, 60, 65, 98 (10); *RejPos* 23, 24 marg, 74v, 152; *BiałKat* 361; *WujJud* 242v; A iřz był dobry Chrześcíanin/ á vbogim dawać nieprzeřtawał: Pan Bog mu teřz tym więcey przyřparzał. *SkarŻyw* 101, 187, 252; żaden/ ktoby chciał być dobrym Chriřtyáninem/ nie ma nikomu/ by teřz heretykowi włáfnemu/ y nieprzyiaćielowi řwoiemu źlorzeczyć *CzechEp* 100, 94; *WujNT* 80, 443; dobry Chrześcíanin ma być gotow ráczey krzywdę ćierpieć niźli fię o nię mścić *SkarKaz* 311b, 8b.

»lud dobry« (5): *BielKron* 444, 447v; Philádelphia [...] było miářto w Lidiey/ lud miářto w řobie prořty/ dobry/ á řpráwiedliwy *RejAp* 38; *RejPos* 56; Do cżego iřbym w towarzýřtwo tákowe rad ludu dobrego iák nawięcey pobudził/ nieco RYMOVV DVCHOVVNYCH nápiřáć/ rzecz mi fię zdářá *GrabowSet* A2v.

»dobrzy ludzie« = *boni Mącz, Modrz; boni viri Mącz, Modrz, JanStat; boni cives, probi homines Modrz* [szyk 123 : 58] (181): *BierEz* H3v, K; Miły towarzýřzu poymi s řobą niektore dobre ludźi/ a ijdź przed pana *ForCnR* B4v, A3 [2 r.], B2v, E; *BielŻyw* 11, 75, 168; *BierRozm* 15; *WróbŻořt* 16/14, ff4; *WróbŻořtGlab* A4v; *LudWieř* A4v, B4, B5; Drvga rzecz kařdemv cżłowiekowi potrzebna ieft/ řława dobra/ miedzy dobreimi lvdzmi/ zachowana *SeklWyzn* 3v, 3v, b3v; *LibLeg* 11/183v; *SeklKat* Qv; *KromRozm I* A2v, K4v, Nv; *MurzHist* D3, N; Abowym [Ewangeliřci] ácz to byli ludźye dobrzy/ prawdźiwi y řwięći/ ále yednák ludźye *KromRozm II* c3v, h3v, o3v; *DiarDop* 99; *BielKom* E7; Lákonowye áłbo Spártánowye [...] chcyeli dobreimi być ludźmi *GliczKsiqř* E7, A2, C, D6v, E4v, H8, K, K6v; áby przez táką náukę y řkutek iey/ zuchwářłtwo źłych ludźi hámowáné było/ á miedzy dobreimi niewinnoć w beřpieczeniřtwie trwářá. *GroicPorz* av; *KrowObr* 133v, 136, 198v; *RejWiz* 138; *OrzList* e4v; *BibRadz I* *2v; *OrzRozm* Q2v; ADryan był Papieřem lat trzynáćcie/ ten teřz nie był pořlednieyřzy od inych dobrych ludzi/ ábowiem był przyřkádny/ vcżony/ řławy/ cnotliwy *BielKron* 168; řřtáwiony dźień będzie/ ktorego řie máiř z iecháć do Norymbergu Mieřiáćá Sierpniá/ ludzie dobrzy/ nie řwarliwy/ pokoy miřuiący/ Bogá řie boiący *BielKron* 217, 148, 195v, 196v, 209, 262 (16); Falsum crimen bonis viris obiectat, Szczirř potwarz ná dobre ludzie wiedzie. *Mącz* 162c, 127a, 243c, 308b, 336b, 365c, 382d, 461d; *OrzQuin* G2; *RejAp* 75v; áby vrząd źle ludzi karał/ nie z nienawiřci/ iedno řeby źłemi nie byli/ á dobrym/ pokoy pořpolity burząc/ nie byli ku przekázie. *GórnDworz* Hh2, B8, M2v, Hh6, Hh7v, Ii2; *RejPos* 52v; *BielSat* D, G4; *KuczbKat* 60, 400; ábychmy řobie y řławy y poćciwey przyiářni y řářki Bořey nabywáli [...] á zwłářczá miedzy dobreimi á cnotliwymi ludźmi/ y záchowáli y rozmnařáli. *RejZwierc* 94, 119v; *WujJud* A3, 138v; *WujJudConf* 144v; *RejPosRozpr* cv; *RejPosWstaw* [41⁴]; kochałeř řię wklámcoch/ á přwáleř mieřzkánia ludzi dobrych *BudBib* 4.Esdr 11/42; *HistHel* D; *Strum* A4; *CzechRozm* 18, 217v; řřtaw nie piřřá ludźiom dobrym/ ktorzi z řkromnoći á z obyczáiu/ nie z boiářni/ pořłufzni řá poćciwoći. *ModrzBaz* 69v, 4v, 14, 32v, [41], 42v (21); Bo [Bóg] będac řpráwiedliwym řpráwiedliwoć miřuiie/ A dobre ludźi okiem řářkávym opatruie. *KochPs* 16, 19, 171, 178; *SkarŻyw* 179, 482; *MWilkHist* A3; *StryjKron* 667; *CzechEp* 212, 259; *KochFr* 16; Dobrym ludźiom Páńřkié drogi/ Nigdy nie vczyniř trwogi *KochMRot* A3; *ReszPrz* 112; *ReszHoz* 119, 128 [2 r.], 129, 130; *ReszList* 136, 164; *WerKaz* 301; *ArtKanc* Q20; *BielRozm* 24; Byłoby było ludźiom dobrym bárzo źle ná řwiećie/ gdyby był Pan Bog źłoći rozumu nie odiřł.

GórnRozm H2, B, Dv, D3 [2 r.], Fv, H2 (10); *PaprPan* I4v; *ActReg* 85, 159; *Calep* 229b; *GostGosp* 122; *Phil M*; *GrabowSet* A3v; *OrzJan* 39; Vczyń dobrze/ Pánie/ dobrym á fczerego fercá ludziom *LatHar* 610; *WujNT przedm* 27, s. 23, 232, 460, 546, 861; *SarnStat* 701; *PowodPr* 73; *SkarKaz* 5b; *VotSzl* A2v, B4, E; Ítárác fię chciey o záwołanie, Y przyiáźń ludzi dobrych, nie małp *CiekPotr* 49, 15 [2 r.], 19, 79; *CzahTr* I2v; Bo to ieft koniec káždy zwierzchności/ áby ludzie dobre/ *et bonos ciues* czyniá. *SkarKazSej* 698b.

»nalepszy dobry« (1): A wízakoż to nalepfzy ná fwiecie dobry/ co nie iedno pokátne dobri ále iáwnie á iáfnie ná wiele ftanow dobroć iego ozdobić y okázác fie może. *RejZwierc* 101v.

»dobry pasterz« = *bonus pastor Vulg* (o *Chrystusie i kapłanach*) [szyk 25 : 20] (45): Modli fie dobry paftyrz za owieczki fwé *OpecŻyw* 53v, [57]v, [170]v; *KromRozm III* E6; *LubPs* S3; po fwiętym Páwle przes trzyfthá lath było niemáło dobrych y wiernych páfterzow álbo biskupow w Rzymie *KrowObr* 21v, 144, 162v, 175, 217v; *Leop* AAA4v [2 r.]; *BibRadz Ioann* 10/11 [2 r.], 14; *Goski* A8; *RejAp* 35v; *RejPos* 121v [2 r.], 122 [3 r.]; *GrzegŚm* 26; *KuczbKat* 245; A tych [kapłanów] naprzednieyfzym wodzem ieft on dobri Páfterz Pan Kryftus/ktory mowi Piotrowi í. Pás owce moię. *RejPosRozpr* c2; *ModrzBaz* 18v; *SkarŻyw* 182, 354; Pan Chriřtus páfterz dobry nářz/ y dozorcá duřz nářznych/ chociaź zábity był y vmárl/ iednák w grobie nie zořtał *CzechEp* 329, 376; *ReszHoz* 138; *ReszList* 144; *LatHar* 98, 281; Iáciem ieft páfterz dobry. Dobry páfterz duřę fwą dáie zá owce swoie *WujNT Ioann* 10/11, *przedm* 37, s. 346, *Ioann* 10/14, s. 349 [2 r.], Aaaaaa3v [3 r.]; *SkarKaz* 611b.

»nalepszy pocieszyciel« (1): DUchu święty [...] Nalepfzy poćiefzyćielu/ Dufz ludzkich náwiedźićielu *LatHar* 367.

»dobry przyjaciel, towarzysz, druh« [w tym: być komu dobrym przyjacielem (11), być dobrymi przyjaciółmi (1)] = *amicus Mącz* [szyk 53 : 3] (44 : 9 : 3): *ForCnR* B2, D2; *FalZioł* +2; *BielŻyw* 12, 17, 39, 107; v k. m profche yako przyaciela nářzego dobrego, y fáfyada bliskiego, y ftarřczego abismye pomyłowal a darował dziefyaczią thifyaczi fłothich czerwonych *LibLeg* 10/62v; ya teras od tego nieodřtepyve y chce zebími bily miedzi řobą dobrimy przyaczielmy *LibLeg* 11/65, 10/63v, 66, 66v, 124, 124v (17); Dobregom towarzyřza w nieřzczęfcium omylił Bo gdym był z nim w więzieniu iegom řyczliwořcz znał *RejJóz* K5; *RejKupSekl* a5v; *MurzHist* G2v; *BielKom* D8v; *RejWiz* A8v; Wiem/ iż Krowicki był mi dobrym przyacięlem *OrzList* e3v, g; *BielKron* 44v, 97v; *KwiatKsiąź* Ev; *Mącz* 7d; *Prot* B4v; *GórnDworz* I8v, M; *HistRzym* 85; *RejPos* 329v; ABowiem ieden křtałt przyaciól ieft/ w kthorym fie záwiera dobry/ cnotliwy/ wierny/ á nieomylny prijaciel *RejZwierc* 89, 61, 116, 273v; *SkarŻyw* 71, 206; Bá moy namilřzy Lukařzu Dobry wierny towarzyřzu. Coź to wřdy fá zá nowiny? *MWilKHist* I3v; Owa y tyř řye przed tą pánią nie wyřiedźiał/ Wářie/ dobry mój druhu: ále bądź ćierpliwy *KochBr* 152; *ActReg* 161; *RybGęřli* B2v, C3v; *CiekPotr* 8, 82; *CzahTr* E3, I3, L3v.

»sam dobry« = *jedyny dobry* (1): A Oćiec Bog od řadnego nie ieft/ řam od fiebie ieft/ dla cřego teź záwřze prořto zgořá rzecřon ieft Bogiem řámym dobrym/ řámym nieřmiertelnym [*qui solus es bonus rex, solus praestans, solus iustus et omnipotens et aeternus Vulg* 2.Mach 1/24] *GrzegRóżn* K2.

»lepszy siebie samego« (1): Nalařł on mąř wřředy cřegoby fie miał náuczyć/ á záwřře pořytek biorąc więczřřy/ řtáwał fie uřtáwicznie lepřřy fiebie řámego. *Leop* B2.

»nad wsze dobry« = *najlepszy* (1): Przyśfiedles miłofciwy/ iużeś dlámnie [!] przifedl/ boże nad wlfie dobry/ takes mie przyciągnął. *OpecŻyw* 18.

Szeregi: »dobry a błogosławiony« (1): przez dobrego á błogofławionego Iezufá/ Zbáwiciela náfzego/ [...] máiefatowi twemu będzie chwałá/ czeńć/ moc/ y wyflawianie ná wieki wiekow. Amen. *LatHar* 20.

»dobry, (a, i) bogobojny« (4): vpominał ie też [Luter] prośbámi nápiáfawzy kfiążki/ áby wyfádziłi ludzi dobre bogoboyne z obu ftron/ ktorzy by to záburzenie vkromili *BielKron* 203; *SkarŻyw* 187; *ReszList* 164; *PowodPr* 73.

»dobry, (i) cichy« [szyk 1 : 1] (2): Wyęc myedzy nye [dworzan złośliwych] nye nápadź ćichego/ dobrego/ fpokoynego. *GliczKsiqż* H7; *BudNT* 1.Petr 2/18.

»dobry, (a, i) cnotliwy« [szyk 51 : 3] (54): *BielŻywGlab nlb* 12; *BierRozm* 16; *SeklKat* A2; *LibMal* 1548/144v; chcefz aby to zniszczono było/ co twoj dobrzy a cnotliwi przodkowie ták długo trzymali? *MurzHist* M3v; dobra á cnotliwa żoná wyełkye yeft ochędożeńftwo małżonká káfdego. *GliczKsiqż* P5v, H7, P5v, P6v; *RejWiz* 78; *RejZwierz* 83; *OrzRozm* C4v; WAleryanus Cefarz [...] był ták fpirwu dobry/ cnotliwy/ miłofierny/ iż dom iego kościołem zwáli. *BielKron* 152v; zabit ieft przyrodzony tego Andrzeiá Ioánninus Auria dobry cnotliwy człowiek *BielKron* 228v, 44v, 137v, 149v, 161, 168v (11); *Mqcz* 366d; chcemyli rozumnymi/ mądrymi/ fprawiedliwymi/ mężnymi/ vtćiwymi/ to ieft dobrymi á cnotliwymi ludźmi/ nie flowy tylko/ ále tész y rzeczą/ w Polfcze być [...] fluchaymy Kápłaná *OrzQuin* G2; *RejAp* 128; *GórnDworz* B8, G3, I2v, L2, M2v; *RejPos* 23, 23v, 52v, 142v, 152; *RejZwierc* 20, 81v, 89, 94, 115, 174v, 175; *BiałKaz* M2; *CzechEp* 65, 376; *ReszHoz* 133; *GórnRozm* B, N2v; *KmitaPsal* A3v; *ActReg* 84; *Phil* F4; *KlonKr* D4v; *VotSzl* D4v.

»dobry a cny« (1): tych dobrych á cnych ludzi vmiejętność/ wiárá/ y pilność/ ták pobożney pracey ich iawnie dofyć ieft fię pokazála *BibRadz* I *2v.

»dobry a ludzki« (1): A tzo mi zalétzáfz Miłofiernego/ zna^mći ieft dobry a ludfki mąż/ ale vtratny *ForCnR* C3v.

»dobry i lutościwy« (2): był lud profthy iako dobytek/ wżakże dobry y lutościwy. *BielKron* 447v; *BielSjem* 2.

»dobry, (i, a) łaskawy« [szyk 7 : 2] (9): Hořpodar moy Ilyafch voyewoda kazal my mowycz w. m. kv řzwemv dobremv y łaskawemv y řtharřzemv przyaczylowy. *LibLeg* 11/162v; *KromRozm II* o3v; *RejPos* 145v; *ModrzBaz* 49v; Tyś łáfkwý/ tyś dobry: do gniewu leniwy *KochPs* 210, 128; Lech Napierwři Monarcha [...] bel Panem dobrem/ y łaskawem Poddanem řwoim *PaprUp* A4; *LatHar* 227; *SkarKaz* 348a.

»dobry, (a, i) miłofierny« [szyk 4 : 1] (5): *SeklKat* S3v; *CzechRozm* 221v; *SkarŻyw* 168; bořtwá P. Bogá twego nie widřifz/ iedno řkutki á vczynki iego widřifz/ iż ieft dobry/ miłofierny/ ćierpliwy/ řprawiedliwy. *SkarKaz* 278a, 278a.

»dobry, (a) miłościwy« (2): Bo ieřth złym řrogim/ á dobrym wedle praw ich bárzo Bogiem dobrym á miłościwym. *RejZwierc* 45v; *LatHar* 24.

»dobry a (i) miły« = *bonus et dulcis, bonus atque optatus Mącz (4): LibLeg 11/155v; Vale mi optime atque optatissime frater, Miei się dobrze mój najlepší y najmiłszy bracie. Mącz 267a, 266d; Rośło dziecię dobre y wśzytkim miłe SkarŻyw 331.*

»nadoskonalsza i najlepsza« (1): *marya była naślachethnyeyśza na duśy nad łtworzenye tako myala bycz nadołkonalfza wcyele y nalepśza PatKaz III 117v.*

»dobry a co nagodniejszy« (1): *naywięcey záprawdę o to się łtarác trzebá/ żeby dobre á co nagodnieyśze [ut quam optimi et quam prudentissimi] á naymędrśze ludźi obierano w rádę ModrzBaz 30.*

»tak dobry jako i niedobry« (1): *Nie dziwuyże się iż Pan Bog w kościele záchowuie prawdę/ tak przez dobre/ iáko y przez niedobre przełozone iego WujNT 354.*

»dobry a (i) poczciwy« (6): *BibRadz 2.Mach 15/12; nam piśmo zákazuie rádowác się z vpádku á s przygody bliźniego łwego/ ále dobrego á poczciwego. RejAp 153v; RejPos 201; RejŻwierc 34v, 126; WerKaz 287 marg.*

»dobry a (i) pokorny« [szyk 1 : 1] (2): *Tráfiło się áłbo s przygody áłbo przez moc/ iż oboie dobrych á pokornych vmárło/ Arunt mąż Tulliey/ y zóná Tárquiniulá pyłznego. BielKron 103; ReszList 144.*

»dobry, (a) powolny« (2): *RejPos 56; [miał Jadam dwu synów] iednego y pirwśzego złego niekárneho/ zuchwáłego/ zazdrościwego/ męzoboycę: á drugiego dobrego/ powolnego/ Bogá się boiácego SkarŻyw 268.*

»(ani) dobry a (i, ani) pozyteczny« (4): *káždy kto się cznotá wśpaniłá á łławá niełmiertelná á rozumem powáżnym onym wodzem wśzech cnot łprawuie [...] nie tylko łobie ále wielu innym łtanom dobry á pozyteczny być może. RejŻwierc 102, [28²]v; Phil B2; CiekPotr 25.*

»dobry, (i) prawdziwy« [szyk 4 : 1] (5): *KromRozm II c3v; WerGośc 208; WerKaz 283; Pan Bog y ludzie duchem prawdy obdárzone/ Apołtoły/ Ewángeliśty y Proroki y inne/ czyni też dobremi y prawdziwemi WujNT 532, 532.*

»dobry, (i) prawy« [szyk 3 : 2] (5): *KromRozm III m; GliczKsiąż L4v; [Bóg] nie vczyini z niepráwego práwym/ áni ze złego dobrym/ procz wśzelákiey nagrody. CzechRozm 218; SkarŻyw 334; CzechEp 94.*

»nie tylko dobry, ale (też) i przykry« = *non tantum bonus sed etiam dyscolis Vulg (3): Słudzy/ bądźcie poddáni pánom we wśzytkiey boiáźni/ nie tylko dobrym y łkromnym/ ále też y przykrym. WujNT 1.Petr 2/18, s. 568, Bbbbbbb2.*

»dobry, (i, a) skromny« = *bonus et modestus Vulg; bonus et moderatus Modrz (5): CzechRozm 249; niektorzi ácz z przyrodzenia dobrzi y łkromni/ ále towarzysłtwem złych ludźi zárázeni/ wiele złego wyrządźaią ModrzBaz 72; WujNT 568, 1.Petr 2/18; SarnStat 335.*

»(nie) dobry, (i, a, ani (też)) sprawiedliwy« = *bonus et iustus Vulg, JanStat [szyk 23 : 7] (30): MurzNT 51; złoty wyek był bárzo czyśty/ gdy ludzye byli łprawyedliwi y dobrzy. GliczKsiąż H2v; GroicPorz aa4; Panći ielt dobry y łprawiedliwy/ á przethoź grzełznikow náuczcy drogi. BibRadz Ps 25/8, 3.Reg 2/32; Iego vczeń był Márcyon/ ktory kładł dwa bogi być/ iednego dobrego/ drugiego łprawiedliwego. BielKron 150, 2v, 81, 155v, 209v, 342v; RejAp 38; káždy/ by też był naigorśzy/ tedy się zá dobrego/ zá łprawiedliwego/ zá powśięgliwego chce vdác Górndworz Ee8v; RejPos*

337; *RejZwierc* 45v, 148; *WujJudConf* 102; *RejPosRozpr* cv; *BudBib* 3.Reg 2/32; *BudNT Luc* 23/50; *CzechRozm* 217, 218v; *SkarŻyw* 312; Zemomił Sin Lefkow bel Pan dobri y íprawiedliwi/ ale niebel waletznim. *PaprUp* Bv, B2, D2; *LatHar* 726; *Luc* 23/50, s. 533; *SarnStat* 701.

»dobry, (a, i) stateczny« [szyk 9 : 1] (10): *GlabGad* Ov; A yáko dobrego źli łobyie przywłáfczác nyemoga/ ták yefli co złego/ tego dobrzy a ítáteczni ludźi [...] z záložcyá y wtydem vzywáya *KromRozm I* A2v, Nv; *GliczKsiąż* F6v [2 r.]; *BielKron* 136; *Mącz* 171d; *PaprPan* T3; *ModrzBaz* 11; kto nád Cápífraná z fámiliiéy Fráncífzká S. lepzy? kto ítátecznieyzy? *OrzJan* 120.

»szczery i dobry« (1): Obłudnie íię obchodząc w wátpliwóść przywodzą Wiárę ízczerych y dobrych ludźi *CiekPotr* 79.

»dobry, (i) szczodroblivy« (2): Nie Królá íwégo dobrégo/ y ízczodrobliwégo Páná/ w tym ále fámí íiebie winuymy *OrzQuin* Bv; *LatHar* 231.

»dobry, (a, i) ślachtetny« = *spectatus et honestus* *Mącz* [szyk 3 : 3] (6): ktorzi będąc zawfze íprzotkow fwoich flachtetnivy/ dobrimy/ y cznotliwimy/ oto zawfze pracziá aby ich wyfłoka cznota y vczinki zgadzali íię zych flachtetnim vrodzenym *SeklKat* A2; *OrzRozm* L4v; *BielKron* 168v; *Mącz* 138a, 405a; *ModrzBaz* 42v.

»dobry, (a, i) święty« [szyk 17 : 6] (23): niéktorzy mowili/ ijze on íeít Kryftus w zákonie obietzany/ fwiéty a dobry. *OpecŻyw* 66; *PatKaz III* 117v; *WróbŻółt* tt4; *SeklKat* Gv; *KromRozm II* h3v; *GroicPorz* av; *RejAp* 102v; Wiele íeít dobrych fwiétych pánów/ ktorzy cznotę miłuiá. *GórnDworz* L2v; *RejPos* 53, 115v; *BiałKaz* C4v,I4; *CzechRozm* 112v, 215v; *KochPs* 24; íerce vwefela/ gdy ze złego nád nádzieię/ dobry íię y święty/ á co wiécy y męczyńnik ítáie. *SkarŻyw* 440, 80; *MWilKHist* A3; *LatHar* 484; *WujNT Apoc* 15/4; *SkarKaz* 578b, 611b; *SkarKazSej* 691b.

»dobry, (a, i) uczciwy« (3): *DiarDop* 99; *KochOdpr* B4v; ciebie íámego dobrym y vcźciwym człowiekiem býć rozumie. *Phil* I3.

»dobry i użyty« (1): Bo ty pánie dobry y vzyty/ y wielce miłofierny ku wízem wzywáiacym cię. *BudBib Ps* 85/5.

»dobry, (a, i) wdzięczny« [szyk 4 : 1] (5): *SeklWyzn* b3; *SeklKat* N3; O íáko dobry/ á íáko wdzięczny [*bonus et suavis*] íeít Pánie duch twoy we wílyftkich? *Leop Sap* 12/1; *SkarŻyw* 102; *WysKaz* 41.

»dobry, (a, i) zacny« (4): niecháí vciebie ten íám będzie dobry i zacny ktorému íię pańfkié fłowo zda nálepzfé i názacniéjzfé *MurzNT* 126; *OrzList* ev; *Mącz* 308b; *WerGość* 214.

»dobry, (a, i) wierny« [szyk 9 : 2] (11): *MetrKor* 40/174; *BielŻyw* 39; bil kv panstvw naschemv dobrim a wiernim przyaczielem. *LibLeg* 11/88, 11/87v; *KrowObr* 21v; *RejPos* 23v; *CzechRozm* 17v; *MWilKHist* I3v; Íákob y Ezau bylić fynowie dobrego y wiernego oycá Izááká *WujNT* 555; *SkarKaz* 5b; *CiekPotr* 82.

»(i, abo, nie (tylko)) dobry, (a, i, a(l)bo, ale, (też) i itp.) zły; dobry ze złym« = *bonus (et) malus* *Mącz*, *Vulg*, *Modrz*, *JanStat*; *nequam, bonus* *Mącz* [szyk 43 : 40] (82 : 4): *OpecŻyw* 134; á íáko nic gorfzego nád złá żonę, tak też nic lepzfego nád dobrá żonę *BielŻyw* 53, 31, 75; *GlabGad* Mv; *WróbŻółt* ff4; Abi bily zly lyvdzye karany. a dobrzi abi syedzyely wpokoyv zobvíttron. *LibLeg* 11/183v, 11/60v; *SeklKat* H4v, I, Qv; *MurzHist* D3; Abowyméci záwždy płod z mátki íie ítáwa dobrem álbo złem. *GliczKsiąż* B8; *KrowObr* 66; *RejWiz* 79v; *Leop Eccli* 14/5; *BibRadz I* 201b marg;

OrzRozm Q2v; Nie był [*Tyberyjus*] bárzo zły áni dobry/ wízákże z wielką powagą pánował. *BielKron* 140, 104, 154, 209, 467 [2 r.]; *GrzegRóżn* G2v; *Albus* au ater sis nescio. Yeśliś dobry álbo zły nie wiem. Kto cie wie yeśliś dobry álbo zły. *Mącz* 8d, 144a [2 r.], 243a; narod ludzki iefzcze iákoż od Kaimá był ná dwoie roftárgnion/ że fie iedni rodzą zli á drudzy dobrzy *RejAp* 102, 35v, 75v, 102, 175, 201, Ddv; *GórnDworz* Hh7v; *HistRzym* 29; żadny duch dobry ze złym fie długo zgodzić nie może. *RejPos* 331, 115v, 121v *margin*, 164, 336v, 337v [2 r.]; *KuczbKat* 60; Pythał go Philozoph: Powiedz mi iesliś zły álbo dobry? *RejZwierc* 46, 3, 33v, 175, Bbb; ktorzy nie dokońcá fá źli áni dobrzy/ [...] do Czyścá idą. *WujJud* 202, 107, 119, 138v, 202; *WujJudConf* 119; *BudNT Luc* 6/45; *CzechRozm*, 7v, 8, 18, 246, 248v; *ModrzBaz* 47; *SkarŻyw* 290 [2 r.]; *CzechEp* *3, 96, 212, 259 [3 r.]; Otoż táka Wolność złym ludziom bárzo ieft ná rękę/ ále dobrem ludziom ieft wielce niezdrawa. *GórnRozm* B; *Calep* 286b; *GostGosp* 150; *WujNT Matth* 12/35, *Luc* 6/45, Bbbbbbb2v, Zzzzz2v; *SarnStat* 310; *SkarKaz* 382b; ná człowieku/ czemuż niémáź znáku? Ták zły iáko y dobry/ w iednym ftoi fzláku *GostCast* 68.

Iron (5): *RejKup* n8; *RejFig* Cc2v; Poiął żonę corę Achábá y Iezabel Athálią/ ktora też byłá dobra iáko y máć/ bo mężá ná to przywiodłá/ iż brácią pobił dla pánowánia *BielKron* [85²]v; Bone vir, per contemptum aut derisionem dicitur, Ty dobry mężu. *Mącz* 26a; *KlonWor* 56.

α. *W funkcji rzeczownika: dobry człowiek; bonus* *Mącz*, *Vulg* (604) : *LibLeg* 6/78v, 159v; Ofiárác to Bogu wdzięczna/ Modłá dobrych wftáwiczna. *BierEz* K3v, Kv, K4, Mv, M2, S2v (9); *OpecŻyw* 191; *PatKaz III* 141; *FalZioł* V 51 v; Dobrze czyn dobrim przybliżyć fie zaište ktobie ludzka miłofć *BielŻyw* 44, 19, 36, 41, 85, 144 [2 r.], 148; *BierRozm* 16, 18, 26; *WróbŻołt* R2v, 124/4; Iż tak wiemy náłz miły panie iż ty dziwnie rofferzáfz nad dobremy miłofierdzie fwoie *RejPs* 158v, 30v, 91, 143; *SeklWyzn* g3v; Iedno Noe cznotliwy z dobrymi wypłynął *RejJóz* F7v, G8v, K8; *RejRozm* 393; A fnać bych mułzył pochwyli. Iuż y dobre przy złych karacz *RejKup* b5, m4v [2 r.], y2v; *MurzNT* 28v; *KromRozm III* c6v; *Diar* 66; *BielKom* B7v, D2v, D3, D5v, E5v, F3; *GliczKsiqz* B2, Cv, H7; *LubPs* F *margin*, O4v *margin*, cc5; Abowiem tu fye sftawa Bożey woley dofyć/ ktory każe gładzić złego s pořzodku dobrych *GroicPorz* c4v; *RejWiz* 79v, 101, 102, 102v, 127v (9); Bowiem fkrýcie offiárowáli fprawiedliwi fynowie dobrych [iusti pueri bonorum] y fprawiedliwości zakon w ftworności ftánowali *Leop Sap* 18/9, *Prov* 13/22, 14/19, *Is* 28 *arg*, *Iac* 3/17; Cierpmyłz thedy w tey owczárni [w Kościele] złe dla dobrych *OrzList* f2; *RejZwierc* 1v, 12, 12v, 79v, 111 [2 r.], 112, 121v; *BibRadz* I 10a *margin*, *Ps* 75 *arg*, *Prov* 14/19, 2.Tim 3/3; A iefliby czterdzyeści było dobrych w Sodomie/ przepuściłzli wftytkim? *BielKron* 12; Vżyway fwego vrzędu fprawiedliwie/ dobre miłuy/ á nieprzyiaciele moie kárz *BielKron* 148v, 112v, 127, 145, 154v, 155 (10); Invidiosum ad bonos, Nieprzyiemno v dobrych/ álbo nie może fie to dobrym podobác. *Mącz* 495a, 44d, 45b [2 r.], 138a, 242b, 417b (12); *OrzQuin* H *margin*; Prawdę powiem/ by mi z nią y rok fiedzieć w Wieży/ Bo fzwiátu k woli klámác dobrym nie należy. *Prot* A2v; *RejAp* 38, 84, 99v, 163v, 174v [2 r.] (12); *GórnDworz* D5v, E5, L3; *RejPos* 23v *margin*, 28, 30, 76, 332 (15); nabożeńftwem/ z dobrymi możefz/ iáśniéc przed pánem Bogiem/ á złé w pobożnych wczynkách/ przewyższác będziefz. *BialKat* 386, 146 [2 r.]; *GrzegŚm* 13; *KuczbKat* 90, 385; Zazdrość ieft dobra gdy złemu dobrego Zařrzyimy/ á zła/ gdy dobrym dobrego. *RejZwierc* 224v, 55, 132, 176 [2 r.], 224v, 270 (36); *WujJud* 90, 130, 142, 242; *BudBib Prov* 14/19; *HistHel* A;

WierKróc A3v, B [2 r.]; *BudNT Tit* 1/8; *CzechRozm* 81v, 248v, 249v; [*Mielecki*] Vmiał wciągnąć zuchwalcá/ Ízanował dobrego *PaprPan* A4, G, N3, P3, Y3, Hh2; *ModrzBaz* 1v, 14, 18v, 47, 101v (15); *ModrzBazBud* ¶ 6; wżywaycie Wefela/ dobrzy/ y wdzięcznie śpiéwaycie. *KochPs* 45, 16, 43, 50, 53 [4 r.], 73 (34); *SkarŻyw* 131, 183, 209, 249, 462 (11); *CzechEp* 41, 249, 258, 369, 420; pieniędzy y źli dostawiaią/ A z cnotą łami tylko dobrzy łpółek máią. *KochFr* 104; *KochMROt* A3 [2 r.]; *ReszList* 156; *KochTarn* 75; TV Mikołay Mielecki leży pogrzebiony [...] ktory niezmierny Zal wżem dobrym zołtawil łwą śmiercią po łobie. *PudłFr* 61, 8; *ZawJeft* 17; *ActReg* 70; *GostGosp* 142; *GórnTroas* 4; *KochCn* B3v, B4v; Bo wftydliwym/ podporą łą/ wyroki wieczne/ Z tych łwą część dobrzy máią. *GrabowSet* G4, B4v, D, G, G2, N, Yv, Y2v; *KochFrag* 18, 20, 43 [2 r.]; *LatHar* 96, 129, 268, 524; *KołakSzczęśl* B2v, D; [*O Fortunie*] Ty płochymi koły czáfy iák chceż mykałz/ Co dobrym z rąk wydrzełz tymże złe potykałz *RybGęśli* Bv; Ale gdzie być może bez łzkody dobrych/ tám złoczyńce máią być tróceni: á zwłafzczá iefli łzkodzą dobrym/ y gorłzą ie. *WujNT* 57, 13, 16, 278, *Rom* 5/7, *Iac* 3/17 (16); *WysKaz* X3, 45; Godzi łie káždému dobremu ná wżięté łálki y dobrodzieyłtwá pámiętać *JanNKar* B2, A2; *SarnStat* 1315; *KlonKr* B3; *PowodPr* 6, 44, 62 [2 r.], 65, 66; Toć práwie páńłki y krolewłki obyczay/ rozumu ná rżady ludzkie nábywáć/ y mądre á dobre á nie pochlebce okołó łiebie báwić. *SkarKaz* 80a, 1a, 6a, b [3 r.], 206b, 383a (12); káždemu dobremu y káždey Dobrey ná tym należy, nie iedno wyłtępku Ale y podeyżrzenia łtrzedz łię wżelákiego. *CiekPotr* 7, 16, 18 [2 r.], 19, 20 *err.*; *CzahTr* [D2], 12v; Lepięy śmierć podiać Z dobrym z ochotą/ Niż w rołkofłzách żyć Z iáwną niecnotą. *GostCast* 76, 12, 35, 69 [2 r.], 72; *PaxLiz* C3v, D2; *SkarKazSej* 661b [2 r.], 693a; *KlonFlis* G2; *SzarzRyt* A4.

[*W formule zakłęcia*: »jakom dobry« = *ita me amet probitas, ita salva sit mihi nobilitas Cn*: co mię theraz Kurem widziłz/ tom ia przed tym człowiekiem był. MICIL. Jakom dobry żećiem coś tákiego o was łyłszál. [*Lukian*] *LucSamosKur* A3.]

W połączeniach szeregowych (2): *GlabGad* O7; Sodomczykowye [...] dobrych/ łtátecznych/ cnotliwych/ łpokoynych/ nye ćirpyeli *GliczKsiąż* H7.

Przysłowia: Dobremu wżythko łie dobrze dzieie. *RejZwierc* 102 *marg*, Aaa3v.

Dobrzy s łwey cnoty przełtawiaią zli być/ Ze złego mułi áż tho kijem wyłić. *RejZwierc* 215v, 13, 221v.

Tylkofz dobrzy zyłku máią/ Ize ie ták przeżywaią *RejZwierc* 232v.

Zwrot: »za dobrego mieć (*a. poczytać, a. przyjać*)« = *numerare in bonis Mącz* [*szyk zmienny*] (5): *SeklWyzn* b3; Iż ich ći łami nye włfyłtcy áni zálwłłe gányą/ ále zá dobre máyą y vczą. *KromRozm I* [P2]; *Mącz* 253c [2 r.]; Gdyż fálzzywe powiełci pocźćiwemu memu. By namni nic niełzkodzą bo ktomiękolwiek znał/ Kożdy mię zá dobrego według łpraw moich miał. *CzahTr* K2.

Wyrażenia: »nalepszy dobry« (1): *RejZwierc* 101v *cf* »nalepszy dobry« [s. 148].

»za dobre, z dobrymi policzeni (*a. poczytani*); miedzy dobre wpisani« (2 : 1; 1): [*aczkolwiek wiele złego czynili*] gdi łie włnali y polepfili łą miedzi dobre wpyłłani y policzeni y naprzikład nam dany *SeklKat* A2; *ModrzBaz* 66v; *KochPs* 3; Iegołmy [*Krystusa*] łmiercią zbáwieni/ wiąrá włpráwiedliwieni/ y zá dobre policzeni *ArtKanc* F3.

Szeregi: »dobry a bogoboyny« (1): Gdy go z roty dobrich á bogoboynych dla yego łotroftwá á nyefátteczności [*wyrugowano*] *GliczKsiąż* E2.

»dobry, (a) cnotliwy« [szyk 6 : 1] (7): *ListRzeż w.* 48; *GliczKsiąż* H7; Abowiem lie to więc dziwno zda dobrym á cnotliwym iż bywáią w vdręczeniu *RejAp* 125v, 174v; niechay to czyni/ co dobremu cnotliwemu należy *GórnDworz* D6; *RejPos* 68, 253.

»dobry z grzesznym« (1): Rzadkoć dobrzy z grzeźnymi towarzyftwo máią. *RejWiz* 180.

»łotr z dobrym« (1): Wołamy ná Exekucyą/ nie [...] żeby łotrą z dobrym zrownáła. *OrzRozm* C4.

»dobry i niewinny« (1): Przełożeni nád ludźmi bogowie [...] moc Bożą máią ná gubienie złych/ y ná ożywienie dobrych y niewinnych *SkarKazSej* 665a.

»dobry, (i) pobożny« (2): Dobre/ pobożne/ ktorzi żywot fwoy z cnotą zgodny wiedli/ wefelem nieśmiertelnym obdárzy [*Et bonos quidem, pios et qui vitam convenienter congruenterque virtuti vixissent, gaudio immortalis donabit*] *ModrzBaz* 136v; *CzechEp* 368.

»sprawiedliwy i dobry« (1): zakon dány nie był dla fprawiedliwych y dobrych *CzechRozm* 249.

»dobry a (i) wierny« (5): dobrym á wiernym fwym/ nigdy nie omieźzka [*Bóg*] ná wfpomożenie ich *RejPos* 49v, 28, 30; *RejZwierc* 132v; *CzechRozm* 114v.

»dobry a złościwy« [szyk 2 : 2] (4): iáko złościwe kárác á dobre miłowác/ pan bog czáfow fwoich będzio raczył. *RejPs* 16; *BielKom* B8v; *RejAp* 156; *RejZwierc* 204.

»złośliwy a dobry« (1): Długóz (powiáda) złośliwy Wáfz będzie znał fąd zyczliwy? A dobry w fwéy doległości Nie dóydzie fprawiedliwości *KochPs* 124.

»złośnik a dobry« [szyk 3 : 2] (5): Od początku ftworzone fá rzeczy dobre dobrym/ á záfie złośnikom złe [*Bona bonis creata sunt ab initio, sic peccatoribus mala*]. *BibRadz Eccli* 39/29 [*idem BudBib*], *Ps* 100 arg, I 471a marg; *BudBib Eccli* 39/29; Złośniki w piekło wepchnie do ognia wiecznego/ A dobre z sobą weźmie do królestwá fwęgo. *KochMRot* C2. [*Ponadto w innych połączeniach strukturalnych 3 r.*].

»(tak(o), ani, nie tylko itp.) zły, (a, i, jak(o), ani, ale itp.) dobry; zły z dobrym« [szyk 125 : 77] (192; 10): *BierEz* L2; *PatKaz III* 122; *BielŻyw* 36, 126, 149; [*Abowiem pamiętałem na sądy twoje*] iakos zawždy fprawiedliwie odpłacał złim y dobrim *WróbŻołt* oo2v, T4v; dobrzi bez zapłaty/ á zli bez pomfity nigdy nie wyda. *RejPs* 184v, 16v, 53, 143, 208; A zli żawždy [!] czo złe czynią z ftrachu przeftawaią Ale dobrzy z dobrej woley *RejFóz* F4v, F7, F8, H2v; *SeklKat* H2v, R2v; *RejKup* y2v; *KromRozm I* A2v; *MurzNT* 61, 199; Ná wefele też fludzy gośpodárzey [...] zebráli dobre y złe [*malos et bonos Vulg Matth 22/10 przekład tego samego tekstu: BibRadz, RejPos 238, WujNT*] *KromRozm III* C8, D2v, D5, E7v, E8, Hv; gdyfmy iuz przyfzli ná tákowe czáfy/ Iż zły z dobrym zárownó śmie chodzić zápáfy. *BielKom* C6v; *LubPs* V4 marg, aa4, cc5 marg; *KrowObr* 53; *RejWiz* 51 [2 r.], 102v [2 r.], 127v, 130v, Dd2; *Leop Ps* 100 arg; *RejZwierc* 59v; ábowiem to fprawuie [*Bóg*]/ iż wíchodzi fłonce iego ná złe y ná dobre *BibRadz Matth* 5/45 [*przekład tego samego tekstu: BudNT, CzechRozm 243v, ModrzBaz 67v, CzechEp 19, 21, 58, 281, WujNT*], *Prov* 15/3, *Matth* 22/10; *BielKron* 81, 93, 135v, 156, 333v; *KochSat* C; Inter bonos et malos nullum est discrimen. Zadney rozności miedzi dobrými a miedzi złými. *Mącz* 49a, 61d, 179d; *OrzQuin* B4v; *Prot* A3v; *LeovPrzep* F4v; *RejAp* 9, 128v, 156, 180, 193, Ff4v; *RejPos* 28, 238, 240v, 280v, 286v (15); *BialKat* 23v; *BielSat* [I4]; *GrzegŚm*

13; *KuczKat* 75, 90, 400; Snádnie rozeznáć s czyrwonym modrego Snadź ielzczę Inádniey złego á dobrego. *RejZwierc* 222, 132v, 142, 155, 184, 252v (44); *WujJud* 130, 202v, 257, 258v, 261; *BudBib Lev* 27/33; *WierKróc* Av; *BudNT Matth* 5/45; *StryjWjaz* C3; *CzechRozm* 48, 243v, 246, 265; *ModrzBaz* 13v, 46, 46v, 67v; *KochPs* 78, 80; śmierć przyść musí/ á zły lię iey ták iáko y dobry nie wwiáruie *SkarŻyw* 305, 153, 509, 544; *KochTr* 11; *StryjKron* 522; *CzechEp* 19, 21, 58, 280; *KochFr* 113, 132; *KochDz* 104; *ReszPrz* 23, 90; *BielSen* 8; *BielSjem* 13v; *ArtKanc* C18, P20v; *BielRozm* 4, 9; *PaprUp* G4v; *KochWr* 30; *GórnTroas* 31; *KochFrag* 16 [2 r.], 51; *KońakCath* C5v; *KońakSzczęśl* D; *WujNT przedm* 39, s. 13 [2 r.], 57 [3 r.], 90 *marg*, 885 *marg* (16); *PowodPr* 44; A iż pomiełzani będą źli z dobrými *SkarKaz* 6b, 206b [2 r.], 243b, 611b, Oood; *CiekPotrSzym* ?)(3v; *GosłCast* 62. [Ponadto w innych połączeniach strukturalnych 96 r.].

b. O działaniach, stanach duchowych oraz stosunkach między ludźmi (2544) : pán nałz má k niemu dobry wzgląd. *ForCnR* B3v; *TarDuch* A6v, D8v; *BielŻyw* 143; *BielŻywGlab* n1b 8; wízakożem to wízitko rozumem íwym y dobrem nałogiem w íobie vmorzył, y ku lepszemu íkłonność onę złą obrocił. *GlabGad* L8v; *WróbŻółt* ff5, pp3v; *SeklWyzn* b3v, b4v; *SeklKat* Fv; *KromRozm I* [H3]; *GliczKsiąż* A4v, E2v, Fv; Abowiem tho ielst rzecz przyrodzona y wtciwa/ obietnicę dobrą wypełnić. *GroicPorz* r2v; *KrowObr* 59v, 61, 175v; zálecám tobie íynu Tymoteušie/ według przedefílych w tobie prorocत्व ábyś boiował w nich dobre rycerstwo [ut milites in illis bonam militiam] máiac wiáre/ y dobre sumnienie *Leop* 1.*Tim* 1/18, 2.*Par* 14/2, *Tob* 4/3, *Eccli* 13/32, 35/12, 2.*Tim* 4/7; *BibRadz I* 261b *marg*, *Prov* 21/2; *BielKron* 10v, 425; *Mącz* 413d; *OrzQuin* M3 *marg*; Nie dáy tego w. m. íobie nikomu powieđác/ áby piekność niemiála być záwíże dobra. *GórnDworz* L14v, Y8v, Ee3v, Hh2v, L14, L14v [2 r.]; *RejPos* 286; *BielSat* L3; *KuczKat* 90, 400; *RejZwierc* 84v, 97v, 98, 269; Boiowałem dobry boy; [bonum certamen certavi] vczynek ielst: Biegum dokonał/ vczynek ielst: Wiárem záchował/ vczynek ielst: nágotowaná mi ielst koruná ípráwiedliwósci toć iuz zapláta ielst [komentarz do *Vulg* 2.*Tim* 4/7]. *WujJud* 114, 106v, 107v, 197, 240; Y dał mi krol wízytko zá láłką Bogá mego (*marg*) wł. wedle ręki dobrej Bogá mego (–) ktorą nádemną okazał. *BudBib* 2.*Esdr* 2/8; Wízytkié ípráwy páńfkie íá dobre [opera Domini omnia bona]/ á czáfu íwego wízytko dáie czego potrzebá. *BudBib Eccli* 39/37, *Ps* 68/15 [16]; *BudNT* 1.*Tim* 4/12; *CzechRozm* 214, 242v, 243v; *ModrzBaz* 8v, 11, 59v, 128; *SkarŻyw* 538; *StryjKron* 522; *CzechEp* 324 *marg*; A Polícze wálzey coby to wáđziło/ gdyby Szláchtá miełzkála w Mieście? pewnie y obyczáie byłyby lepszé/ y ípráwiedliwóść íátwieyíza *GórnRozm* H2v, B, L2; *ActReg* 121; *GrabowSet* Fv; *WujNT* 99, 114, 439, *Rom* 12/17, 1.*Tim* 1/18, 6/12, 2.*Tim* 4/7, Bbbbbbb2; *SkarKaz* 422a; *CzahTr* F2v; *SkarKazSej* 692b, 707a.

W przeciwstawieniu: »sromotny ... lepszy« (1): Táka tych ludzi była odmiáná z żywotá íromotnego ná lepszý/ ífz ieden męczeństwem y śmierciá/ pokutę íwoię zápieczętował *SkarŻyw* 441.

W charakterystycznych połączeniach: dobry jako, rzkomo, tak (6), tak barzo, wieldze; jeszcze lepszy.

Przysłowia: Boć złe rozmowy dobre obyczáie pfiuía [corrumpunt mores bonos colloquia mala]. *Leop* 1.*Cor* 15/33; *KwiatKsiąż* C3; *RejPosWstaw* [41²]; *ModrzBaz* 13, 54v; *WujNT* 1.*Cor* 15/33. [Ogólem 6 r.].

Vbogiego źywot lepszý ielst pod dáłzkíem íwym/ níż kółztowne potráwy w cudzym do^{mv} *BudBib Eccli* 29/27.

Zwroty: »za dobre [co] mieć« = *probare Vulg [szyk zmienny] (10)*: to tilko za dobre miey czo iest Bogu miło. *BielŻyw* 130; *BielKron* 94v; *Mącz* 121c; *GórnDworz* 18, Ff3v; *RejPosWiecz*³ 98v; *Reprobo* – Ganię, niemam zadobrę. *Calep* 915a, 35a; *WujNT ktv*, *Rom* 14/22.

»nie moc dobrym okiem patrzeć« = *nie tolerować (1)*: [*Herod*] nie mógł dobrym okiem ná ty pátrzyć/ ktorzy o innym Pánie w iego páńftwie/ okrom iego famego wiedzieć chćieli. *SkarŻyw* 27.

Wyrażenia: »dobra chęć (a. chuć), żądza, pożądliwość« = *bene placitum PolAnt; benevolentia, recta voluntas Modrz [szyk 18 : 6] (19 : 4 : 1)*: Chceffli gorące náboženftwo mietz/ a żądze dobre ij fwięte? modl fie. *OpecŻyw* 53v; *SeklKat* N2; *Diar* 21; *RejZwierz* 6 *marg*; krol k niemu chuci dobrej nie miał/ y był iego vmył zbáwić go gárdlá *BielKron* 28; *Animo et voluntate ab aliquo dissidere*, Nie módz fie przeciw komu zdobyć ná dobrą chuć/ vprzeymie kogo nienayrzeć. *Mącz* 379c, 123c; *BielSpr* 42v; Nie omiełzkaway łobie czáfu wełolego/ áni cię niech chybia pożytek dobrej požądliwości [*desiderii boni*]. *BudBib Eccli* 14/14, 4.*Reg* 12/14; *BudNT Luc* 2/14, 2.*Thess* 1/11; Nieiełtci to łákomftwo ábo nieprzyłtoyne vrzędow domagánie/ ále to iest dobra chęć/ á przeciwko Rzeczyłpolitey życzliwość. *ModrzBaz* 43v, 10v, 43v, 69, 137; *KochFr* 29; *ArtKanc* H15v; Boże moy lutościwy/ Chęć dobrą mnoż/ á iáko oćiec chęłliwy/ włzytko to co cię boli Oduść *GrabowSet* M2v; *LatHar* 358; *SarnStat* 1025; *SkarKaz* 85b, 638a.

»dobra cnota« [*szyk 15 : 11] (26)*: *GlabGad* A3; abychmy [...] czynili wołá a roskazanie fwięte twoie: ktora náleży w łprawiedliwołci wmiłofierdziu y w inych cnotach dobrych według nauki twoiey fwiętey. *RejPs* 104v; *BibRadz* I *4; z miernołci wiele inych dobrych cnot płynie *GórnDworz* Ff7v; Chcemyli tedy krolełtvo niebiełkie odzierzeć/ mamy fie owłzeki oblec w zbroieł/ to iest wdobre cnoty *HistRzym* 104v, 40v, 48, 53v, 57, 66 (8); *RejPos* 23, 23v; *RejZwierz* 53, 239; Bowiem włzytkich cnot dobrych mozełz tu [*o Mikołaju Herborcie*] być pewien. *PaprPan* C2, G3, Kv, K2v; *SkarŻyw* 516; *ActReg* 169; *SiebRozmył* M2v; Tylo ifkierki/ mowili Philozophowie/ cnot dobrych dáie nam náturá *SkarKaz* 420b; *GosłCast* 31.

»dobre czynienie, działanie, dzieje« (*1 : 1 : 1*): Abowiem zá dobre dzieie/ Pewien człowiek dobrej nádzieie. *BierEz* A3v; Złe obczáie [!] záwłze przekazaia dobre czynienie. *BielŻyw* 85; *WróbŻolt* R2v.

»dobra droga [= *postępowanie*]« = *bona via PolAnt [w tym: przywieł (a. nawieł, a. nawiełziony itp.) ná dobrą drogę (6), zwieł (a. zboł, a. zbić itp.) z dobrej drogi (6), (na)uczyć dobrej drogi (3)] [szyk 17 : 7] (24)*: *WróbŻolt* Y2, kk4v; *RejKup* d5v, k7v, f3; *DiarDop* 100; *BielKom* D3v; Ratz was Pánie Iezu Kryłtufie Synu Boży/ ku leplzey drodze przywieł/ ábyłcie fie obatzyli/ y náwieki wiekom niezginęli *KrowObr* 207v, C3; *BielKron* 177, 213; *KwiatKsiąz* F2; *GórnDworz* A2v, Ee6v, Kk2v; Tedy ty włłzyłz ná niebiełiech/ y zlituiełz fie nád grzechem sług twych/ á ludu twego Izráelłkiego/ pokazáwłzy im drogę dobrą/ (*marg*) Włá. gdy náuczyłz ie drogi dobrej (—) ktoráby łzli *BudBib* 3.*Reg* 8/36, 1.*Reg* 12/23, 2.*Par* 6/27, *Ier* 6/16; *SkarJedn* 296; pokułá czárt do tego wiedzie człeká: áby go záłtrárzył/ [...] ábo iefli tego nieprzemozeł/ tedy z dobrej drogi zbić/ ábo od dobrego/ ktore myłli człowiek tym odwieł chce. *SkarŻyw* 294, 308; *SarnStat* 195.

»dobrem duchem« = *w dobrej intencji (1)*: Co widzác Krol on mádry Sztephan/ połtánowil wybráńce/ y wierzę że dobrem duchem/ lecz kto pátrzy dáley/ síłá złego z tych wybráńcow zá czálem vroł może *GórnRozm* M.

»dusza dobra« [szyk 5 : 1] (6): *GlabGad* L8; *RejWiz* 121, Cc5; dla tego ábyfmy dobrze ípokoynie á w boiáźni żyli/ zoftáwił Bog piekło y roskořz Ráyřką ludzyem po śmierci/ duřzom dobrym y złym *BielKron* 118v; *SkarŻyw* 227; *SkarKaz* 208b.

»dobra intencya« (3): *ReszPrz* 60; *LatHar* [+10]v; Vważenia godne íą te řłowká: czynić dobre rzeczy/ droźnie/ to ieřt dobrą intencją: prawdźiwie/ to ieřt řczyrze bez ochylánia *PowodPr* 3.

»dobra łaska« = *łaska uřwięcająca, Eucharystia* (1): Miedzy Doktorámi teź řwiętyimi/ ten go [*Sakrament*] zowie Eucháryřtyą po Grecku. to ieřt czynieniem dziek ábo dobrą łáfką *LatHar* 186.

»dobra mowa« = *sermo bonus Vulg* [szyk 1 : 1] (2): Bog á Oćiec [...] niech pobudza řercá wářze/ y wtwardza we wřzelákim vczynku y w mowie dobrej. *WujNT* 2.*Thess* 2/17 [16], s. 30.

»dobra myřł« [szyk 10 : 1] (11): Myřzly myala dobre za touarzyřfe bo wřerczu byla pokorna *PatKaz* III 145; *RejRozpr* 14; *RejJóz* D2v; raduicie řię řprawiedliwi/ Wykrzykáicie wřzyřcy dobryi myřli ludźie *MurzHist* I; *HistRzym* 122; iuź oná nędznicá záczynáła poczátek dobrej myřli řwey w řercu řwoim á vznánia řwego/ řlyřzac pirwey řłowá/ vpominánia/ á náuki řwięte Páná thego *RejPos* [308]v, 171, 243; *RejZwierc* 20; *SkarŻyw* 13; rękę do řercá/ to ieřt vczynki y wykonánia do dobrych myřli y woley przyłožył. *SkarKaz* 353b.

»dobra natura« [szyk 5 : 2] (7): íą nie iakie znamiona po ktorich ludzie złey albo dobrej nathury bywaią poznawani. *GlabGad* L8v; *RejWiz* 8; *OrzJan* 51; *SkarŻyw* 136; *SkarKaz*)(3v; Przyimiże tedy odemnie Stániřłáwie Licháński Przyiacielu y Kollego moy tę trochę prace/ ktorey teź poźyczyřz Jákurowi Licháńřkiemu řynowi řwemu/ dzieięćciu náture dobrej *KlonWor ded* **4, 8.

»dobre obcowanie [= *wspólźycie*]« = *bona conversatio Vulg* [szyk 3 : 3] (6): *PatKaz* III 148v; *Leop Iac* 3/13; Máiąc obcowánia wářze dobre miedzy Pogány [*conversationem vestram inter gentes habentes bonam Vulg* 1.*Petr* 2/12]/ áby obaczywřzy wářze dobre vczynki/ Páná Bogá řławili. *KuczKat* 385; *BudNT* 1.*Petri* 2/12; Ktoryź z was mądry y ćwiczony? Niechże pokaże z dobrego obcowánia vczynki řwe łágodney mądrořci. *WujNT* *Iac* 3/13, 1.*Petr* 3/16.

»dobre obyczaje, zwyczaje« = *boni mores Mącz, Vulg, Modrz, JanStat; mores Mącz, Modrz, JanStat; disciplina, bonus modus, elegantes a. probi mores, norma vivendi Mącz; bona consuetudo JanStat* [w tym: być dobrych obyczajów (7), mieć dobre obyczaje (7), (u)czynić [co] w dobry obyczaj (6); w sg (30)] [szyk 165 : 53] (195: 23) : *BierEz* P2; *PatKaz* III 119v, 122v; aby [*mamka*] była dobra/ mierna/ dobrich obyczaiow/ nie gniewliwa/ ani barzo řroga/ ani teź řtrařzliwa *FalZioł* V 36; będziefzli grubey twarzy, patrz aby to zawetował cudnořcią duřze to ieřt cznot y dobrich obyczaiow. *BielŻyw* 35; Dobrich obyczaiow ieřt ten ktory złych ludzi obyczaiie znařzac może. *BielŻyw* 83, 13, 44, 45, 67, 79 (15); *GlabGad* N5, P2v; *ComCrac* 13v; *RejJóz kt*; Rodzicy niemaią bes řluzney przicziny pobudzac ku gniewu dziecy řwoich/ ale ie powinny wnaucze y wdobrych obyczaiach wychowác *SeklKat* H2v, M4 [2 r.], Q3v, Z, Z2v; *KromRozm* I Ov; *MurzNT* 48v, 108v; *KromRozm* III 18v; *BielKom* A4v; Potrzebá tedy wyelka yeřt áby dzyecyom zwyczay dobry z młodu rodzicy nákládáli. *GliczKsiąź* D8v, D6, K3, L7v, Q2; *GroicPorz* d3v, i3v [2 r.]; *KrowObr* 132v, 150v; W dobryć teź był obyczay to Saul chciál dzyáłác/ Gdy wzyął miářto Sycelek/ ofiáry zápalác. *RejWiz* 182v; *Leop* 1.*Cor* 15/33; Ten Seth był řprawiedliwy y řwoie potomki dobrym obyczaiom náuczál *BielKron* 3v; [*Długosz*] řyny krolá Káźmierzá vczył/ chował/ y wyćwiczył w dobre obyczaiie *BielKron* 396v, 9, 11,

25, 75v, 341v (24); *GrzegRóżn* Nv; *KwiatKsiąż* C, C3, C4, P3v; *KochSat* B3; Adolescentuli pietate et morum elegantia imbuti sunt, Nápili fie boyáźniey boskiey y dobrych obyczáyów. *Mącz* 166a; Magister morum, Dobrych obyczáyów ítróz yáko w Rzimie Cenfores, od tego byli. *Mącz* 204b; Mores in plurali. Obyczáyność. Dobre obyczáye. *Mącz* 233c, 64d, 90b [2 r.], 108d [2 r.], 113c, 115d (28); *LeovPrzep* F2v; *RejAp* 27; *GórnDworz* B8v, C, H7v [2 r.], V7v, Bb8v (14); *RejPos* 39v [2 r.], 256; *KuczbKat* 424; *RejZwierc* 7v, 17v, 18v [3 r.], 19, 53v (8); *BielSpr* 5, 8v, 52v; *WujJud* 33v [2 r.], 199, L18; *WujJudConf* 9, 177v; *RejPosWstaw* [41²], [41²]v; TO íą práwie íi ludzie zwyczáiu dobrego/ Więc nie máłz czym brákováć ieden tu w drugiego *PaprPan* R3, R2; *KarnNap* F3; íáadow ábo Praw/ przeciwko tym ktorzi z drogi dobrych obyczáiw vítápi/ [...] vzywáią *ModrzBaz* 4v, 4v, 8v, 9v, 12, 113 (30); *Calag* 577b; *SkarŻyw* 544; *ReszHoz* 139; *BielSjem* 7; Komu dowćipu równo z wymową doftáie/ Niech íczépi miedzy ludźmi dobré obyczáie *KochPieś* 51, 2; [cnoty] rodzą obyczáie dobre/ á zá dobremi obyczáyami idzie miłość. *GórnRozm* L2v, C2v [2 r.], F3, F4v, Gv, K4, L2, L3 [2 r.]; *KochWr* 38; Ethice, vel Ethica, pars philosophiae ad mores pertinens, De moribus, moralis – Czészcz tą philosophy, ktorą [lege: ktorą] dobrich obiczaiow uczy. *Calep* 374b; *GostGospSieb* +3; *Phil* P2; *RybGęśli* C3; *WujNT przedm* 5, 1. *Cor* 15/33; *SarnStat* 48, 370, 851, 915 [2 r.], 943, 1296; *PowodPr* 20; [aby rodzice nie dopuścili dzieciom] roś íáko drzewu w leśie/ tylo w íiáto/ bez dobrych y Chrześcíjánńkich obyczáiw. *SkarKaz* 420a, 277a, 311a; íławný dwor Krolewńki/ ktorý bywał y íest ízkołą wńzech dobrych y pięknych obyczáiw/ y zwiercíádem cnot wńzytkich *VotSzl* C2; *CiekPotr* 4; *SkarKazSej* 687b, 688a, 693b.

»dobry początek« [szyk 3 : 1] (4) : Acźkolwiek nie był krzczon/ ále początki miał dobre/ y Mámmea íego mátká byłą íwiętą Krześcíánką *BielKron* 151v; *SkarJedn* A6; á ty nie vítaway/ Ale dobrych początkow co raz dokonaway *KochDryas* A2; *SiebRozmyśl* G2v.

»dobra posługa, zasługa« [szyk 16 : 4] (18 : 2): dobra pośługá chwálebney zapłáty požáda *HistAl* L8; Ządáią Rzymiánie v mnie miłofierdzya teraz/ á pirwey go mnie íámemu vczynić niechcieli/ chociam vkázował znáki moich dobrych á cnotliwych pośług *BielKron* 109v, 72v, 140, 147v, 162v *marg*, 251 (11); *BielSat* Nv; *BielSpr* 43v [2 r.], 71; mamy nádźieię że weźmiemy zapłátę dobrej zaślugi/ álbo karánie wieczne zá grzechy. *WujJud* 24, 113v; [zabiegać trzeba] byłmy záśię próznym zwáptieniem nieutráćili czáfu pogodnego do poślugi dobrej, *OrzJan* 23, 68.

»dobre postanowienie« [szyk 1 : 1] (2): Day mi táką ręką vderzyć íię w ty pierśi: żebych íuż z nich wybíć wńzytki złe myśli mogł/ y niepráwości wńzytki wytrząśnác: y do wykonánia dobre wńzytki pośtanowienia przywieś *SkarKaz* 353b, 348b.

»dobry postępek« [szyk 13 : 4] (17): *LibLeg* 11/174v; *Prot* D4; zem dobrze íwiádom dobrich á vćiwyh pośtěpkow ílácheckich twoich. *RejZwierc* 182; *CzechRozm* 81v; CZytałes tu męśtwo ich y dobre pośtěpki/ Ale Bog írodze karze káźdego wyśtěpki. *PaprPan* Ff3v, N3v, Dd2v; *ModrzBaz* 8v; *SkarŻyw* 226, [237], 333; *GórnRozm* L; *PaprUp* B, Hv; *WujNT* Aaaaaav; áby mi téż raczył dáć nową poćiechę/ nowe dobré chrześcíánńkie pośtěpki. *SiebRozmyśl* G4; *SkarKazSej* 670b.

»dobra (-e) przyjaźń, przyjacielstwo, towarzystwo« = *familiaritas* *Mącz*; *bona amicitia* *Vulg* [szyk 25 : 5] (23 : 4: 3): mamy myecz wieczni a pewni y prawy myedzi sobą pokoi włáczce y wdobrej przyazny *LibLeg* 6/77v, 6/158v, 7/41, 8/26, 9/52v, 10/60v (16); *LibMal* 1543/68v; *Leop Eccli* 6/12,

17; *BielKron* 60v, 106, 304; Extinguere familiaritates, Dobre towarzystwo w niweczno brócić [!]. *Mącz* 416a, 398b; *BiałKaz* L; *PapRPan* Y3; *KochWz* 137, 138; *ActReg* 122; żeby była jednym świadectwem dobrego przyjaćielstwa y sąsiedztwa między nami *KlonWor ded* **2.

»dobry przykład« [szyk 38 : 11] (49): *SeklWyzn* 2; Siła by sie wskromiło iefzcie w ludzioch złości Aby jedno dobry z ciebie wżytczy przykład brali *RejJóz* L4; *SeklKat* H4v, X3v; *KromRozm I* Bv; *KromRozm II* k; *DiarDop* 107, 109; *BielKom* D4; *GliczKsiąż* Ev, E3; Iz albo oczekawa by sie nawróćili/ Albo dobrym przykładem iżby drugim byli. *RejWiz* 95v; Niech twe kwiatki piękniemi/ cnotami woniáią/ A drugim s siebie ná wżem/ dobry przykład daią. *RejZwierc* 130v, 1, 44, 131; *BibRadz* II 22a marg; *OrzRozm* Qv; ZAcháryasz rodem z Grecyey był Papieżem dzyefięć lat/ dobrych przykładow/ ábowiem swoią ćichością wiele kłiążąt we Włózech y w Grecyey wśpokoil *BielKron* 168; *KochZg* B; Exponere vitam suam iuventuti ad imitandum, Dobry przykład dáć ku náśládowaniu. *Mącz* 310d, 90b; *GórnDworz* T3v; *RejPos* 211, 245v, 318; *KuczKat* 310; *RejZwierc* 17, 18v, 93v, 140, 149 (8); *WujJud* 155; *WujJudConf* 189v; nád dobre przykłády nic nie bywa fkutecznieyższego *RejPosWstaw* [41²]; *PapRPan* F4, 03v; *SkarŻyw* A4, A5, 121; *ArtKanc* K16v, Nv; *GostGosp* 28; *LatHar* 23; *SkarKaz* 514a; Przykład zły po rodzicach/ rad geńto wyzywa. Dobry w cnoty wbiéra/ y dla nich ośtrogi/ Ná pobudkę tym wietfzą/ kłádzie im ná nogi. *GostCast* 35.

»dobre przymioty« [szyk 5 : 1] (6): [*Przerębski*] ku wrodzoney cnocie fwey/ ku rozumowi/ ku czuynoćci/ ku íprawie która w nim wielką byłá/ y ku innym dobrym przymiotom/ przyłączył był niektore páná fwego obyczáie. *GórnDworz* B8, D3v, E6, Ee8, Mm8 [2 r.].

»dobre przyrodzenie« [szyk 12 : 6] (18): *PatKaz III* 120 [2 r.]; *GlabGad* D4, I8, N4, O5v, O8; także ciężkie á wftáwiczne káránie vmysłową moc znikczemniwa/ y przyrodzenia dobrego fkierki w dziątkach [!] zágálzywa *KwiatKsiąż* E4v, B3; *Mącz* 239b, 413b; *GórnDworz* G6v, Gg4; *RejZwierc* 6v [2 r.], 13v; *BudBib Sap* 8/19; fkromny á wczćiwy vbior/ ábo ochędośtwo/ dobrego przyrodzenia zda fie być znákiem [*animi probi indicium esse videtur*] *ModrzBaz* 50.

»dobra rzecz« = *verum* *Mącz*; *bonum* *Vulg*, *JanStat*; *rectum* *Modrz* [szyk 51 : 29] (80): *PatKaz III* 88v; *TarDuch* C5v; Dobra rzecz iest mnie zakon wft twoich [*bonum mihi lex oris tui*] *WróbŻółt* 118/72, B7, ff3; pan bog żadney dobrej rzeczy by też namnieyżzey nikomu bez odpłati nie opułci. *WróbŻółtGlab* A4; *RejPs* 226; *HistAl* B6v; *KromRozm I* H2, Pv; *GliczKsiąż* I7, I7v, K2v, O3v; O íako iest dobra rzecz wyznáć Pánu fwemu/ Powinowátą chwałę íako nawyzłzemu *LubPs* Vv; *KrowObr* 7, 139, 220v marg, 221 [3 r.], 228v, Ss4; coć sie iemu [*Bogu*] będzie podobáć/ toć mnie będzie rzecz dobra [*mihi erit optimum*] po wffýłtkie dni żywotá mego. *Leop Iudith* 12/14; Abowiem nie iest rzecz dobra [*non est bonum*] záchowáć wffelką niepoćciwość *Leop Eccli* 41/20, 1.*Esdr* 5/17, *Tob* 12/7, *Zach* 11/12, *Rom* 3/8, 1.*Cor* 7/26, 1.*Tim* 2/3; *RejZwierc* 5v; ábowiem dobra rzecz iest/ áby ferce było wtwierdzone káfką/ nie pokármy *BibRadz Hebr* 13/9, *Ps* 133/1, *Rom* 3/9, 14/21, *Gal* 4/18; *BielKron* 466v; *KwiatKsiąż* B2; Habere regulam qua vera et falsa discernantur, Mieć próbę álbo naukę dobre rzeczy od złych rozeznawánie. *Mącz* 351a; *OrzQuin* B; *GórnDworz* K6, Ee2, L12v; *BiałKat* 196, 251, 285; *RejZwierc* 70, 138; *WujJud* 143v, 189, 195v, 196v; *BudBib Deut* 1/14, 1.*Reg* 26/16, 3.*Reg* 14/13, *Is* 39/8; *CzechRozm* 242v; *ModrzBaz* 6, 65, 99v; *StryjKron* 140; *CzechEp* 88; Dobra rzecz iest człowiekowi/ nie dotykáć fie niewiáły *WerKaz* 285 [*idem*] 293; *GórnRozm* F4; *GórnTroas* [3];

LatHar [249], 580; *WujNT* 221, *Rom* 3/8, 14/21, s. 430, 1.*Cor* 7/26, s. 730, 744; *SarnStat* 716; *KlonKr* B4; [*Bogu za łaskę*] dziękować dobra rzecz iest y powinna. *SkarKaz* 351b, 313b; *GosłCast* 43; W rzeczy dobrej pomoże/ y łam Pan Bog z Nieba. *PaxLiz* B3v.

»dobre sąsiedztwo« [szyk 13 : 3] (16): napomya Krol ye⁸⁰ M. pana woyewode abi fye zachował wíprawyedlywofczy y wdobrim łáfycztwye przeczywko poddanini K. ye⁸⁰ M. *LibLeg* 10/122v; Krol ye⁸⁰ M rad vziwa dobrego sąlyetftwa y przyasny łpanem woyewodą *LibLeg* 10/153v, 6/78, 159, 7/32, 37, 8/26 (13); *KochProp* 8; *SarnStat* 1236; *SkarKaz* 635a.

»dobre serce« = *cor bonum a. rectum Vulg* [szyk 40 : 8] (48): grzełznici naćiągnęli [!] łuk łwoy nagotowali załtrzały w tule łwoim aby wítrzelali w taiemności ludzie dobrego łercza. *WróbŻołt* 10/3, 7/11; *Leop Eccli* 13/32; *BibRadz Luc* 8/15; *BielKron* 387; *Mącz* 132a; zá łwobodą chodzi wiára z dobrego łercá/ y z vprzéméy miłości pochodząca. *OrzQuin* Qv, F4v; *GórnDworz* B7; *RejPos* 62v; *BudBib 2.Mach* 14/30; W łzakże połłom onym Pan Bog ná ich proftotę y dobre łerce pátrząc/ zblądzić nie dopuścił *SkarJedn* 228, A5, A7v, 16, 327, 358; Bo widział dobre łerce iego/ á iłz zmiłości ku niemu wdawał łię wniebešpieczność *SkarŻyw* 598, 14, 98, 101, 235, 238 (17); *NiemObr* 99, 175; *ArtKanc* M; *GrabowSet* D2; áby vczynek był ná iáwi; ále intencja ábo łerce dobre z ktorego gi czynił/ áby zołtało w łkrytości. *WujNT* 26, 30, *Luc* 8/15, s. 310; *SkarKaz* 40b, 348b, 351b; *SkarKazSej* 673a; Day Pánie Boże wízytkim łerce dobre/ głoś Anielłki/ wftá łzczyre/ ięzyk zbláwienny/ łprawy pobożne. *KlonWor* **2v; *PudłDydo* B.

»skutek [= czyn] dobry« = *opus bonum PolAnt* [szyk 3 : 1] (4): Pan Bog ná łąd przywiedzye wízelkie łkutki ludzkie ze wízytką táiemną rzeczą/ chocia złe áłbo dobre. *BielKron* 82; *BudNT Rom* 2/7, 2.*Tim* 2/21; *GrabowSet* F4v.

»dobre słowo, słowko« = *benedictio, eulogium Mącz; benedictum Calep; verbum bonum Vulg* [szyk 17 : 10] (27): tego połła z liwdzmi. ktore gołczye do nałz opołilaly. zaliemi do was zdozbrim łłowem odprawilj. *MetrKor* 46/175v; *BielKom* D8; wtákycie dzis podeyrzenya chłopcytá przyłzły/ że zá ledwe im kto dobre łlowo rzecze. *GliczKsiqz* H6v, L2, Ov; *LubPs* M2v; *Leop Ier* 29/10, 33/14, *Zach* 1/12; *BielKron* 95; *captare auram popularem*, Stárác łie o dobre łłowa á žyczliwość miedzy połpolitym ludem. *Mącz* 21a, 109b, 111a; *RejPos* A6v; *BielSat* N4; Wydáło łerce moje łłowo dobre [*eructavit cor meum verbum bonum Vulg Ps* 44/2] *GrzegŠm* 30; *BudBib Ios* 21/41, *Ier* 29/10, 2.*Mach* 14/37; *KochPs* 57; Ieden drugiego dobrymi łłowy połilál/ á zwłáłzczá miłá mátká y žoná. *SkarŻyw* 63; *CzechEp* 155; *KochTarn* 77; *Calep* 136a; łkołztowáli dárú niebiełkiego/ y vczestniki łię sftáli Duchá łwiętego/ y łkołztowáli dobrego łłowá Bożego *WujNT Hebr* 6/5, s. 252; *SkarKaz* 314a.

»dobra sprawa« = *bonus labor, bonum opus Vulg; recta actio Modrz* [szyk 97 : 33] (130): racz łaskawie łkrocyc łerca nałfe: aby [...] wdobrych łprawy według woley twey łwiętey łie czwiczyłi *RejPs* 37; *RejRozpr* K4; ku iego czci y chwale wíziłtki nałze dobre łprawy czinić y iemu łamemu poleczac *SeklKat* F; *RejKup* c3v, o3, r8, aa5; *MurzNT* 88v; *KromRozm II* m3; *KromRozm III* G2; [*Chrystus rozkazuje*] aby chrzešcijanie okazowali jałnie przed ludźmi swe dobre łprawy *DiarDop* 100; *BielKom* G2v; *GliczKsiqz* D6v; *LubPs* R2, Y2v; Iuž tám máło rozumu gđzye vpor pánuie/ A by nalepłze łprawy opák on nicuie. *RejWiz* 8v, 21, 49, 89, 156; Bowiem dobrych łpraw chwálebnj wżytek/ y ktory nie ginie korzeń mądrości. *Leop Sap* 3/15, *Matth* 5/16; Bo cnoty/ obyczáie/

trzeźwość/ y poftawá/ Znáczą iż w nim zá młodu/ była dobra fprawá. *RejZwierz* 65, A3, 12, 23v; *BibRadz* I *4, 2.*Par* 19/3, *Eccli* 32/24, *Ioann* 10/32, 2.*Tim* 2/21; [Jozafat rozkazał sędziom] áby fie záchowawali w fprawach dobrych á w boiázni Boſkiey *BielKron* [84²], 45v, 74, 86v, 152, 170v; albowiem z dobrych fpraw chwała/ á z wyftępkow fromota pochodzi. *KwiatKsiąż* O4, Q2 [2 r.]; Gdzie Bog y dobra fprawá/ tám ferce nie mdleie/ Choć więią [!] ze wſząd wiátry nigdy fię nie chwieie. *Prot* B2v, A2; fláchectwo [...] kładzie przed oczy/ dobre/ y złe człowiecze/ fprawy/ y pobudza/ zápala ku cnocie *GórnDworz* Dv, Hh2; *RejAp* 80, 126, 173, 175; żywąc cnotliwie/ Náfláduiąc dobrych fpraw fercem fwym prawdziwie. *RejPos* 156v, 23v, 51v, 61, 115, 220 (14); *RejPosWiecz*² 92; *BiałKat* d2; *BielSat* N4v; á iżby fie iuż ná żadną fprawę dobrą á nákoniec ni nacż nie przygodziło. *RejZwierz* 163v, B3, 31v, 41, 45v [2 r.], 131 (19); *BielSpr* b2v, 38; Przetoż cokolwiek w nas ieft dobrej fprawy/ nie z nas ále z dáremney láfki á dárú miłego Bogá. *RejPosWstaw* 22, [21³]v; *BudBib Eccli* 44/10; *BiałKaz* L2; *BudNT Rom* 13/3, 2.*Cor* 9/8; *CzechRozm* 81v; *Paprpán* A3, D2v, F4v, K2v, M2v (10); *KarnNap* A2v; áby wiedziály [...] kto karze złoſci/ á kto zá dobre fprawy odpłatę dawa [remunerator bonorum]. *ModrzBaz* 11v, 7v, 10v; *SkarŻyw* 482; *StryjKron* 667; *CzechEp* 120; *NiemObr* 74 [2 r.], 151; *BielSjem* 31; *Paprup* B, B2v; *GórnRozm* Kv; Rácż tedy náſze twierdzić dobre fprawy/ Rácż chęć odwodzić/ od brzydkiey zabáwy *GrabowSet* I2v; *LatHar* 350; *WujNT* 30, *Philipp* 1/6, 2.*Tim* 2/21, 3/17; *SarnStat* 986; *VotSzl* B2, E3v; *CiekPotr* 22 [2 r.]; *CzahTr* E; *GosłCast* 35.

»dobre uczynki« = *benefacta Calep, Vulg; bona opera Vulg, Modrz; recta opera Vulg; recta facta Modrz* [w tym: sg 66 r.] [szyk 523 : 254] (777): Tu przykłąd s pana Iezufa wezmi/ a nieprzeftawáy od vczynekow dobrych dlá poſmiéwaniá albo vraganiá ludſkiego *OpecŻyw* 52, 2v, [27]v, 51v, 55v, 188v (13); Trzy fá rzeczy nalepſze ktore fſwyczą, czlouyeka, czyftoſzcz ferca dobrych uczynkow obfyte czynyenyie zdobrem umyſlem *PatKaz III* 144, 137v, 141v, 142, 145, 147v (11); *Murm* [207]; *FalZiol* IV 57d; *BielŻyw* 96, 97; Takieź ie vpomina ku pokucie iżby naſladowali dobrych vczynekow *WróbŻołt* B6, 4/6, Iv, K6 [2 r.]; od ktorych [przybytków niebieskich] inemi wchody zadny nie wchodzi yedno poſtępując z dobrych vczynekow na lepſſe a fcnot na cnoty *RejPs* 126, 127, 172; *RejRozpr* A4v; dobre vczyнки/ fá owocem/ prawdziwei/ nas vſprawiedliwiającei wiary *SeklWyzn* b4, b3v [2 r.], b4v [4 r.], g2v; *SeklKat* A6, D3, D3v [4 r.], E4, E4v (43); *RejKup* g5, i5v, k7v, p7, bb6v; *KromRozm I* A4, D4v, G, H2v [4 r.], [H3] [3 r.], P; *MurzHist* D2 [2 r.], H3, S; *MurzNT* 66 [2 r.], 108v [2 r.], 111, *Matth* 26/10, *Ioann* 10/32, 33; áby był doſkonály czlouyek boży/ ná káždy vczynek dobry gotow. *KromRozm II* i4v, m2; *KromRozm III* D2 [2 r.]; kthokolwiek vtzynekow dobrych nietzyni/ tákowy niema prawdziwey y żywey wiáry *KrowObr* 61, 46, 54v, 56v, 57 [2 r.], 57v [6 r.] (67); W káżdym vczyнку dobrym będzie hoyność: ále gdzie flow wiele/ tám poſpolicie bywa niedoſtátek. *Leop Prov* 14/23, *Ps* 66 arg, 107 arg, *Prov* 21/8, *Mar* 14/6, *Eph* 2/10 (11); *BibRadz* I *6v, *7 [4 r.], 4c marg, *Ioann* 10/33, *Philipp* 4/arg; *BielKron* [84²], 88, 158, 260v [3 r.]; *Mqcz* 482c; *OrzQuin* M4, M4v [2 r.]; *RejAp* 75; *HistRzym* 28, 30 [2 r.], 40v, 51v, 56v (15); Miłofierdzie kwiát wſzytkich vczynekow dobrych. *RejPos* 172 marg, 6v, 98v, 170v, 193v, 201 marg (19); *BiałKat* 218v; *KuczbKat* 60, 90, 145, 335, 385 [2 r.]; cnota wſzytká należy ná dobrych vczynekoch/ kthore pochodzą nie z wymyſłu ludzkiego/ ále z woley á z roſkazania Páńkiego. *RejZwierz* 259v, 104, 129, 176, 259v; Dobremi vczyńkami záſługuiemy łobie grzechow odpufzczenie y Zywoť wieczny. *WujJud* 107v marg, kt, B5v,

64, 66v, 68 (83); Pan Bog nie náfze vczyňki dobre/ ále íwoie wáfne dáry w nas koronuie y odpłaca. *WujJudConf* 113v, 67, 100, 106 [2 r.], 109 [2 r.], 110 (13); gotuie nas y godne czyni ku wydawaniu owocu dobrych vczyňkow/ ábyfmy íe nie sítáli drzewem niepożytecznym *RejPosWstaw* 22, 21v [3 r.], [21²]v [2 r.], [21³], [21³]v, 22 [2 r.]; *BudNT Ioann* 5/29, 10/32, 33, 1. *Tim* 6/18, *Petr* 2/12; Przeto tám dobry vczynek nie tám z cnoty pochodził/ íako z muíy y z ítráchu kaźni *CzechRozm* 89v, 213 [4 r.], 213v, 214, 214v (22); *ModrzBaz* 58v, 59 [3 r.], 68; *SkarJedn* 3, 5, 236, 274, 367, 373, d6; *SkarŻyw* A2 [3 r.], A4 [2 r.], 20, 26 [2 r.], 32 (36); *CzechEp* 316 [2 r.], 325; Od Szymoná Magufá Czárnokfięzníká/ náuczył íię [*Luter*]: íż dobre vczyňki ízkodliwe íą do zbáwienia wiecznego. *ReszPrz* 39, 35, 36 [3 r.], 37 [2 r.], 38 [2 r.], 57 [3 r.] (16); *ReszHoz* 114, 124 [2 r.], 136, 140; *ReszList* 152, 153, 154 [4 r.], 155 [2 r.], 158 (12); *WerGość* 203, 205; *GórnRozm* A2; *Calep* 136a, 405a; Rác z nápełnić íercá náfze weíelem y rádością/ ábyfmy máíac doítátek wízeláki/ niedoítátku dobrych vczyňkow nie cíerpieli *LatHar* 59, [+10]v, 10, 23, 30, 96 (19); niemáfz nic lepízego W íwiecie/ íák íię weíelić z vczyňku dobrego. *KołakCath* C3v; *KołakSzczęśl* B3v, C4; *WujNT* 23, 26 [4 r.], 27 [2 r.], 31, *Rom* 2/7 (207); *WysKaz* 36, 37, 48; *PowodPr* 66; Bo dla tego w wierze íáfká nam daná íeít: ábyfmy dobre vczyňki mogli czynić *SkarKaz* 312a, 4a, 5a, 5b, 310a, 311a (46); Kto dobre vczyňki czyni/ oświeca mu P. Bog rozum. *SkarKazSej* 662a, 661b, 662a, 670b [2 r.], 686a, 686b [2 r.], 688b, 705a *marg*.

»dobry umysł« = *mens bona* *Mącz*; *recta cogitatio, bonum propositum* *Modrz* [szyk 33 : 10] (43); *BierEz* B3; Chceíli íerce maíneé mietz/ a vítawnie w dobry^m vmyíle/ a poddané woli bożé? modlí íię. *OpecŻyw* 54, 122; *PatKaz III* 144; *GlabGad* M3; człówiek gdy czo dobrego ílubeie panu bogu, aby ten ílub był róíropny, aby był dobrym vmyílem vczyňion. *WróbŻólt* Sv; *LibLeg* 11/70; *RejPs* 221; *SeklKat* P2, S4v; *MurzHist* R2v; *BibRadz Iudith* 8/17; *BielKron* 217v *marg*, 460; *KwiatKsiąż* G4; *Mącz* 94a, 134b, 216b; rozumieíacz/ że tho wízytko wíeldze íeít W. K. M. mió/ czo kto dla narodu Políkiego dobrym vmyílem czyni/ podíálem nieco pracey *GórnDworz* A2v; *BielSat* N4v; Nigdy tego Kościoł nie vczył/ áni Mnízy/ żeby fámo vzywánie Sákrámentu bez wíary y vmyílu dobrego miáło grzechy odpufzczáć. *WujJud* 221v, 229v [2 r.], 230, 250, Mm6; *WujJudConf* 221v, 229v; Bądż vmyílu dobrego przeciw twemu íprzecíwnikowi rychło *CzechRozm* 246v, 20v, 138, 244, 246v; dobre ípráwy z dobrego vmyílu [*a recta cogitatione*] y z dobrej chęci pochodzą. *ModrzBaz* 10v, 53v; *ZapKóścier* 1582/40v; *SkarŻyw* 15; *ZawJeít* 33, 34; *Phil* H3v; Drzewo krzyzá twego Ceder trwáły wiecznie/ Niech/ w dobrym vmyíle/ chowa mnie ítátecznie *GrabowSet* N3v; *WujNT* 108, *Zzzzz2v*.

»zachowanie dobre« [*w tym: przeciw komu* (3), *ku komu* (2)] = *laskawość; humanitas, philanthropia, meritum* *Mącz* [szyk 5 : 3] (8); Słyíząc drudzy íego [*Romulusa*] dobre á mióściwe záchowanie przeciw poddaným/ dobrowolnie ízli do niego *BielKron* 99v; to Kfiáżę Budomel íeít dobrego záchowania ku káżdemu goíciowi *BielKron* 450v, 70v, 207v, 454v; *Mącz* 218a, 297c; *GrabowSet* A2v.

»dobre zachowanie« [*w tym: z kim* (14)] = *przyjacielskie stosunki* [szyk 18 : 7] (25): y thom wíchitko bacził na dobre zachowanie nasche ktore mámi zdawnich czassow miedzi sobá *LibLeg* 11/91, 7/10v, 41v, 56v, 91, 92v (9); *KromRozm II* e2v; á tak byli mojí brácia [*mówi mistrz Pruski*] w dobrym zachowaniu z polaki/ y w mióści przez ten čás *BielKron* 231 v; Mieli thowárzyítwo z íobá y záchowanie dobre/ Mauryc z Olbrychtem/ poki na Cefaríkiey poííudze byli obá *BielKron* 237v, 57v, 118, 228, 231, 256, 454, 459v [2 r.]; *Mącz* 44b, 159a; Snadż wáfny Popilius z niego íeít w tey

mierze/ Z Minerwą zachowanie znąc że dobre bierze *PaprPan* M4v; *SkarJedn* 381; aby oczy miłemu towarzyszowi iego otworzył/ á tego z którym wmlodości dobre zachowanie miał/ dał mu widzieć Chrześcíaninem y wyznawcą prawdy. *SkarŻyw* 535.

»dobre zachowanie« = *cnotliwe życie; disciplina, integritas Mącz* [szyk 21 : 5] (26): gdi który Mielfczanin s iednego Miałtha do drugiego sie prowadzi thedi takowego nieprziimá w środek swoy, ałz fwoie poczcziwe dobre zachowanie lifthem wiwiedzie *ListRzeż w.* 19; *KromRozm III Kv*; aby od ludzi rádá byłá o żywoćie y o zachowaniu dobrym/ onego nowego księdzá *KrowObr* 124v; *RejWiz* 15v [2 r.], Cc8; [*Cesarz Antonijus*] więcey fwoim dobrym zachowaniem walczył niżli mocą/ przeto był wezwan w Rzymie Ociec oyczyzny *BielKron* 149v; WAlentynus [...] dla fwego dobrego zachowania/ od wśzytkich był ná ftolec Papiełski wybran *BielKron* 171, 96v, 102; Conijcere maledicta in vitam alicuius, Przeciwo dobreu zachowaniu ziyemu mówić. *Mącz* 205c, 90b, 172a, 223b, 228b; dobre á cnotliwe zachowanie w tym náłzym nędznym pielgrzymowaniu *RejPos* 132; *RejZwierc* 17v, 74, 77, Bbb3; *SkarŻyw* 59, 413; záwśtydzeni cí/ ktorzy potwarzáią wálze dobre w Chryśtufie zachowanie. *ReszPrz A*; *ReszHoz* 129; *KochPij* C3v; z miłości ku poddánym zá wyłługá y dobrym zachowaniem ich/ nádáli ludziom rycerłkim/ prze męłtwo ich y życzliwość wolności od podátkow *SkarKazSej* 692a.

»dobry zmysł« (3): ludzie ktorzi fą ciała łupelnego łpofobni w dobrym zmysle fą. *KwiatKsiąż* B3; *PaprPan* X2v; day to z łálki twoiey/ aby to święte ciálá y Krwie twoiey przyięćie [...] było [...] myśli łkárádych wypędzeniem/ dobrych zmysłow odrodzeniem *LatHar* 207.

»dobry żywot, życie« = *bona vita Vulg, Modrz* [szyk 74 : 12] (70 : 16): *OpecŻyw* 32v; Więłtzą poczcziwość maią mieć ci ktorzy młodziencie vczá niż rodziczowie ich, bo rodziczowie tilko przyrodzenie dawaią, ale miłtrzowie cznoty y dobry żywot. *BielŻyw* 89, nlb 14; byłoć wyele kácerzow w kołćeye krzełciyáńłkim/ ktorzy dobry y fwyętołliwy żywot wyedli *KromRozm I C4, C4v* [2 r.], O3; *KromRozm II ev, e2, q*; *BielKom* D4; *GliczKsiąż* A3, D5v, E6, I2v, N7v, N8, Pv; [*prawdziwy biskup*] náukę prawdziwą przepowieda/ y łam oney náuki prawdziwey żywotem dobrym y święty m połwiattza. *KrowObr* 126v, 54v, 57, 57v [2 r.]; *Leop Eccli* 41/16; *OrzList* e2v; Tám Ioáchym miełzkał/ człowiek dobrego żywotá/ Máiąc wielkie zachowanie *KochZuz* A2; Miłtrz náłz [...] ieft wzorem nam/ od ktorego fię mamy vczýć łpofobu dobrego życia na świecie. *BibRadz I *7, II 110c marg*; IAn łzołty był Papieżem trzy látá y miełięcy trzy/ człowiek miłofierny y dobrego żywotá *BielKron* 167, 149v, 155v, 166, 166v, 167 (14); Ma być tedy fundament dobre⁸⁰ życia wtych lećiech wpoion/ y ma być vmysł ku cnoćie formowan *KwiatKsiąż* A2v, G4; *RejAp* 44v, 45v; *GórnDworz* H5, Aa2; aby wierni náuczyciele á łzáfárze łłowá Bożego/ chocia y nie dziwy/ ále dobrym á cznotliwym żywotem/ podpiráli náuki tey/ iż ieft prawdziwa *RejPos* 46v; áćći wiára wśzytko łpráwuie/ ále bez dobrego á poććiwego żywothá [...] bárzo záłtydła á ozięłblá ieft. *RejZwierc* 206v, 63v, 64, 94, 102, 104 (11); *KarnNap* B2v; fą cí/ ktorzi dzieći fwych iuż dorosłych złemi obyczáyami brzydzą fię/ łáią/ y łtaráią fię iákoby (dali Bog) przywiedli ie ku lepśzemu życiu [*in vitam meliorem*]. *ModrzBaz* 53v; *SkarŻyw* 4, 88, 171, 328, 331 (11); *StryjKron* 76; *ReszList* 157; *ArtKanc* O16v; *KmitaPsal* A5v; Początek życia dobrego czynić łpráwiedliwość *KołakSzczęśł* B3v, Cv; *WujNT* 21, 566, 690; *SiebRozmyśl* G2v; *SkarKaz* 277b, 347a, 350b.

»Szereg: »lepszy a bogobojniejszy« (1): áby [ludzie] pátrząc ná fwą ízkáradość/ ná čás [...] wielkość miłofierdzia Bożego vználi/ á do lepšzego á bogoboynieýžego żywotá fię z więtfzą chęcią/ y z pilnieýžym ítaránim obroćili. *ReszList* 157.

»dobry a chwalebny« (2): *HistRzym* 28; YAn dwudzyefty pirwŷy był dziewięć lat Papieżem [...] był dobrego á chwálebnego żywotá. *BielKron* 176v.

»dobry, (a, i) cnotliwy« [szyk 12 : 2] (14): *KrowObr* 7, *BielKron* 45v, 109v; *Mącz* 154a; wiára ma zówždy kwitnąć ípráwami żywotá dobrego á cnotliwego *RejAp* 44v; *RejPos* 6v, 46v, 132, 356v; *RejZwierc* 37, 64, 131; *WerGość* 203; náтуры wáfze Polkie dobre íą/ cnotliwe/ kárne/ káwkáwe/ dobrotliwe. *GórnRozm* D4.

»lepšzy i doskonalszy« (2): Wyrozwŷy z pácholát/ rofl w wielkich cnotách młodzieniec/ idąc z iedney w drugą lepšzą y dołkonálŷą. *SkarŻyw* 516, A4.

»dobry, (a, i) miłosierny (a. miłofciwy)« (5): tu nauką maczye ku ízwyołfzczy, przyklad ypouod ku dobrym myłofyernym uczynom ítego panny maryey zyuotha *PatKaz III* 154v; *BielKron* 99v; *RejZwierc* 129; *SkarŻyw* 319; *SkarKazSej* 661b.

»dobry albo nalepszy« (1): Wílyfthko co będzie przed oczymá iego dobrego álbo nalepšfego [bonum et optimum]/ gothowam vczynić. *Leop Iudith* 12/14.

»dobry i (Panu) Bogu miły (a. przyjemny)« (3): *RejPosWstaw* [21³]v; puftelniczny y ofobny żywot dobry ieft y Bogu miły *WujNT* 281, 430.

»dobry a poćciwy (a. ućciwy)« = *bonus et honestus* *Modrz* (9): *RejZwierc* A3; áby zówždy [uczynki sie] w was obiáfniály/ áby fie ludzie ćwiczyli widząc wáfze vczynki dobre á poćciwe. *RejZwierc* 104, 102, 105, 148v, 182, 206, 206v [2 r.]; *ModrzBaz* 4v, 53v; Co dobrego á vcćciwe⁸⁰ to rozumiemy być lámo dobre. *KolakSzczeńł* C3v.

»dobry a (i) porządny« (2): *KromRozm III* G2; wŷytko idzie co dáley tho gorzey/ thák w dobrym á w porządnym życiu/ íáko też y w inych wŷytkich cnotách. *GórnDworz* H5.

»prawdziwy, (i, a) dobry« = *verus, bonus* *JanStat* [szyk 3 : 1] (4): *SeklKat* H4v; *BielKron* 213; bo choćiaby ten [kapłan] był zły y grzełzny/ tedy iednák słowo Páńskie prawdziwe y dobre zówżze zołtawa. *WujJudConf* 30v; *SarnStat* 370.

»dobry, (a, i) prawy« = *bonus et rectus* *PolAnt* [szyk 2 : 1] (3): Toć yeft práwe/ dobre á krzełciyáńłkye vzywánye przykazánya tákowego/ ktore obyczáynym zowyemy *KromRozm II* k3v; *Leop 2.Par* 31/20; *BudBib 1.Reg* 12/23.

»przykładny i dobry« (1): Był óciec przykładnego y dobrego żywotá *BielKron* 396v.

»dobry, (a) przyjacielski« [szyk 1 : 1] (2): mi chczaczi swamy przyacielem moym dobre a przyacielskie zachowanie miecz y przirzekania słow íwoych nieodłtepvycz *LibLeg* 10/91, 10/92v.

»dobry a przystojny« (1): należy ná mądrego vftawcę praw/ áby fię czego niedopuřczał w vftawowánium praw/ coby zá dobre á przyftoyne niemogło być poczytano [quod bono et aequo repugnet] *ModrzBaz* 97v.

»dobry a (i, abo) sprawiedliwy« = *rectus* *Modrz*; *iustus ac rectus* *JanStat* [szyk 2 : 1] (3): then ieft dobry á ípráwiedliwy obyczay/ íz cokolwiek plácą v Sądu/ kładą przed Przyfyęźniki *GroicPorz* d3v; *ModrzBaz* 26; *SarnStat* 48.

»dobry i stateczny« [szyk 1 : 1] (2): Státecznýc tež y dobry żywot wyedli Apollinaris y Neftorius/ á mądrzy y vczeni bífkupi byli *KromRozm I C4v*; *GliczKsiąż P v*.

»dobry, (i) szczery« [szyk 1 : 1] (2): *ZawJeft 35*; iż lie nieco w nich widzi bydż różného od dobrého y fczérégo bráterftwá *SarnStat 1020*.

»dobry a (i) świętobliwy« = *bonus et sanctus Modrz (3)*: *KromRozm I C4*; [w księgach] fą wżyfłtki rzeczy albo rofkolzne ku wiedzaniu albo ku dobremu á świętobliwemu życiu skuteczne *KwiatKsiąż G4*; *ModrzBaz 71v*.

»dobry, (a, i) święty« (25): *OpecŻyw 53v, 162*; *KromRozm I P v*; *KromRozm II q*; *KromRozm III 18v*; *KrowObr 126v, 132v, 150v*; *BielKron 166, 419*; vczynki by tež były y nalepże y naświetże nie mogą zbáwić człowieká żadnego/ iedno fczýra wiára náfzá *RejAp 173*; prawdziwa miłość czudności iefł wieldze dobra/ y święta/ á vftáwicznie wywodzi chwálebne fłutki *GórnDworz L12v*; *RejPos 249*; *RejZwierc 105v*; *CzechRozm 81v, 215v*; *KarnNap B2v*; *SkarŻyw 15, 227, 308*; *WujNT 30, 730*; *SkarKaz 313b, 347a*; *SkarKazSej 687b*.

»dobry a (i) uprzejmy« (3): *BibRadz Luc 8/15*; *OrzQuin Qv*; [nasieniem upadłym] ná ziemię dobrą: ćić fą/ ktorzy dobrym á vprzeymym fercem [*corde bono et optimo*] vłyfzawfzy fłowo zátrzymawáią/ y owoc przynofzą w ćierpliwości. *WujNT Luc 8/15*.

»dobry a (albo) wdzięczny« (2): A ták zeznay mi to káždy/ iáko y then ponury á nędzny/ y ten niepomierne á wfzetcznie wefoły żywot/ iefli to dobrym álbo wdzięcznym żywotem zwác może. *RejZwierc 104, 106v*.

»dobry a wierny« [szyk 2 : 1] (3): *GlabGad N5*; *RejPos 62v*; Bo gdy czytafz o Tobiafzu y o poćciwych á pobożnych fprawach iego/ pátrż iáko mu ná potym wyfzły ony dobre á wierne á święte obyczáie iego *RejZwierc 198v*.

»(i, bądź, nie, tak) zły, (i, a, albo, ale, jako i) dobry« = *non bonus sed malus Vulg [szyk 39 : 38] (77)*: *TarDuch C5v*; Wfzakoż ciało takie albo owakie, żadne albo czudne, znamionuie tež dużę dobrą albo złą *GlabGad L8, L8v*; *SeklKat A6, M4, S2v*; *KromRozm I D4v, H2*; *MurzNT 41, 66*; *KromRozm II k, m3*; *GliczKsiąż B7v [2 r.]*; A ku tze mu fz bywamy przetworzeni/ w Pánie Iezu Kryftufie Synu Bożym? nie ku złym/ ále ku dobrym vtzynkom. *KrowObr 59v, 64, 66*; *RejWiz 121, Cc5*; *Leop Rom 3/8*; *RejZwierc 5v, 12*; *BibRadz 4.Esdr 3/22*; *BielKron 82, 118v [2 r.]*, 186, 466v; *KochSat B4*; *Mącz 39c, 218a*; *RejAp 9, 125v, 126, Ee2v*; izby znał [*pan*] co iefł dobre/ á co złe/ á iedno miłował/ drugye miał w nienawifci *GórnDworz Ee3v, Dv, K6, Ff3v*; *GrzegŚm 13*; *KuczbKat 60*; *RejZwierc 18v, 19, 63v, 93v, 147v (15)*; *BudNT Luc 6/45, Rom 13/3*; *PaprPan Cc3*; *ModrzBaz 39*; *KochPs 57*; *CzechEp 3, 88*; *KochTarn 77*; *ArtKanc L10v*; *GórnRozm A2*; *Calep 405a*; *GórnTroas 4*; Dobry człowiek z dobrego fkarbu wnośi rzeczy dobre: á zły człowiek ze złego fkarbu [*de bono thesauro [...] de malo thesauro*] wywodzi złe. *WujNT Matth 12/35, s. 52, Luc 6/45, Rom 13/3, s. 674, 3.Ioann 11*; *SarnStat 943*; Ná ten fąd y ćiało zmartwychwftanie/ y zaplátę fwoię ábo dobrą ábo złą przy duży weźmie *SkarKaz 4a*; *GosłCast 35*.

α. W funkcji rzeczownika (674) :

αα. Dobro, ideał moralny; *bonum Vulg, PolAnt; rectum Mącz (607)* : CHceffli człowiecze mnożytz lie z tznoty w tznotę/ z lafki w lafkę/ z dobré⁶⁰ w lepffé/ [...] romzysłáy [!] rád vmęczenié Iezuła

milégo *OpecŻyw* 160, 54, 156v, [192]v; bog wżytkyego dobrego pelnołzcz polozył w maryey *PatKaz III* 111; *BartBydg* 45b; Mył ludzka od przyrodzenia z żądzi łwey kudobremu łie zchyla *BielŻyw* 170, 42; *GlabGad* L8v, N2, N2v, N4, O7, O7v, P6v; *RejPs* 167, 175; *RejJóz* L3; A każda rzecz tu zołobna Nicz kdobremu niepodobna *RejRozm* 392; *RejKup* I; *KromRozm I* [L3]v; *KromRozm II* ł4; *GliczKsiąż* Ev, Fv, F5v, 06 [2 r.]; *LubPs* Z; *SeklPieś* 20; *KrowObr* 153v; Sprobuemy też rołkołzek łwiátá omyłnego/ Co łe niektorzy kłádá ná mieyłcu łepłzego. *RejWiz* 19v, 1v, 67, 118, 134v, 135v (9); *Leop Ps* 38/3, *Philipp* 4 arg; *LeszczRzecz* A5v; SAM Pan Bog wżytko dobre łpráwuie/ czyni/ y dáie łudziám ná łwiecie *BibRadz I* *2, *Ps* 118/122, *Ier* 7/5, *Rom* 8/28; *BielKron* 81v, 114, 195v, 225v, 450v; Abowiem to yełt łzczéłłwy niedołtatek/ ktory nas ku dobremu przymułza. *KwiatKsiąż* F2v, B2; *Mącz* 415c, 446d; *RejAp* 46; *GórnDworz* L2, V8, Y2, Gg5, Hh4, Kk2; *HistRzym* 109v; *RejPos* A2v, 53; Abowiem bychmy łe tego kiedy náuczylł dobre łżyc/ iáko práwy á poćciwy człowiek ływie/ iužbychmy łe náuczylł wżytkyego dobrego *RejŻwierc* 158v; A coł kiedy łákomłtwo ták wżytki zbláźniło/ A práwie do dobrego oczy záłlepiło. *RejŻwierc* 248v, 22v marg, 96v, 142, [193]v, 231, Aaa3; *WujJud* 189; *WujJudConf* 67; *BudBib Ps* 4/6, *Eccle* 7/14 [15]; *MycPrz* I A2, II Av; *BudNT Gal* 4/18; widzeł/ iz łobie nic nie łolguiać/ wiernie mi ku dobremu pomoc chcełz *CzechRozm* 205, 206v, 214, 248v; *ModrzBaz* 6v, 14v; *SkarJedn* 383; Żywoty ony były mi pobudką nabożeńłtwá/ [...] połłkiem do dobrego/ y do wzgárdy márnóci á proźnoći łwiátá tego wielką podniátá. *SkarŻyw* A2; Nikt zniá gádáć niemogł/ žeby z łey rozmowy zmiékcżony nieođłzedł ku łepłzemu. *SkarŻyw* 193; Dułzá chce do dobrego/ á ciáło y ciélełnoć niechce *SkarŻyw* 261, A3v, A4, A5, 4, 27 (39); *CzechEp* 38 [3 r.], 57, 84, 258; *NiemObr* ktv; *ReszPrz* 72; O Kryłte [...] Ráćz poćzáć w nas wżytko dobre *ArtKanc* A5v, B12v, O14v, Q19, S4; *ZawJeft* 33; *ActReg* 167; *Calep* 528a; Opułciwłzy buyną myłł/ bierz łię do dobrego. *GrabowSet* D4v, C4, V3v, X2v [2 r.]; *LatHar* 40 [2 r.], 603; Co dobrego á vććiwe⁸⁰ to rozumiey być łámo dobre. *KołakSzczéłł* C3v, A2, C2v; Człowiek dobry z dobrego łkárbu łercá łwego wnołł dobre [*profert bonum*] *WujNT Luc* 6/45; Bo wiem že nie miełzka we mnie/ to łeft/ w ciéle moim/ dobre [*non habitat in me ... bonum*] *WujNT Rom* 7/18; Wolnoć ludzka ná dobre potrzebuie łáski y pomocy Bożey. *WujNT* 556 marg, 369, *Rom* 7/13 [2 r.], s. 545 marg, *Rom* 7/18, 19 (21); *WysKaz* 8; *PowodPr* 19; Słufzna rzecz bárzo/ ábyłmy łię [...] y Turkom/ y Poháńcom/ y heretykom do dobrego vbiegáć nie dáli: ále we wżytkich łe cnotách przechodźili. *SkarKaz* 312b, 5b, 203a, 349a, 550a, 579a, 638b; *GosłCast* 43, 71; Moyzełz ácz częłto ná łwoy on łud y ná łiego twárdoć do dobrego nárzekał *SkarKaz* 667b, 661b, 699b, 707a; *SzarzRyt* C3v.

W przeciwstawieniach: »dobre ... grzech« (2): P. Bog w nas nic dobre⁸⁰ nienáyduie/ łedno grzech *KrowObr* 56; *WujNT przedm* 27.

»złe ... dobre« [*w tym: złe odrzucać a dobre obierać (10), rozeznáć (a. rozsądzić a. rozeznanie) złego i dobrego (14), wiedzieć (a. (po)znáć) złe i dobre (22)*] = *malum ... bonum* *Vulg, PolAnt, Modrz* (240): *BierRaj* 23; *OpecŻyw* 59; [*Sokrates*] mowłł že wielika mądroć łeft dobre od złego rozeznáć *BielŻyw* 45; Ręka długa z palczami łey podobnymi [...] znamionuie człowieka ná złe dowcipnego włęcey niż ku dobremu *GlabGad* Pv, L7v, N8, O2; *WróbŻółt* B7, O7; *RejRozpr* A2; *RejKup* B; *HistAl* I4v; Tákżeć czárt pirwłłe rodźice zwyodłł/ obyecuyáć im ná podobyełstwo Bołkye vmyeyłtnoć dobrego y złego *KromRozm I* E3, A2v, H2, L2v, [L3]v [2 r.], N2v, O2; *KromRozm II* M3v; *GliczKsiąż* E2v,

12, I3v, P4v; *LubPs* I4v; *KrowObr* 43v; Gdyż náfze przyrodzenie ták fie z námi łágnie/ Iże wiécey ku złemu niż k dobremu ciągnie. *RejWiz* 89; A toć ieft moje zdánie iż wola do złego/ Závždy ieft w náfzey mocy/ Páńfka do dobrego. *RejWiz* 135v, 22v, 29, 37 [2 r.], 133 [4 r.], 134, 134v, 135 [2 r.], 138; Dziaćki wáífle/ [...] kthorzy dziś niemáią rozeznánia miedzy złym y dobrym [*qui hodie boni ac mali ignorant distantiam*]/ cí wnida *Leop Deut* 1/39, 4. *Esdr* 4/29, *Rom* 9/11, *YY4v*, *BBB3*; Iáko złe dobremu fię sprzećiwi [*contra malum bonum*]/ á śmierć fię żywotowi sprzećiwi/ tak ieft sprzećiwnym złośnik pobożnemu *BibRadz Eccli* 33/15, I *3v, *Gen* 2/9, 17, 3/5, 22, I 356a *marg* [2 r.], *Eccli* 17/6, 2. *Cor* 5/10; kto złego niewie/ dobremu rozumieć nie może. *BielKron* 20, 1v, 2 [2 r.], 3v, 76v, 80v, 156; *Mącz* 168d, 213a, 218a, 392c; *RejAp* 1, 2, 46, 75, 110v, 125v, 199; bo nigdy ludzie nie obieráią złego thą myflą/ áby złe było/ ále fie podobieńfmem dobrego omyláią *GórnDworz Ff3v*, D, H8 [3 r.], *Ee3*, *Ff3v*, *Ff5* [2 r.], *Hh3v* [2 r.]; *HistRzym* 75v [2 r.]; Íkoro Íkołzthuiecie iábłká tego/ będyecie iáko Bogowie/ wiedząc złe y dobre [*eritis sicut dii scientes bonum et malum Vulg Gen* 3/5]. *RejPos* 232v, 33, 51, 51v, 52v, 54v (16); *BiałKat* 216 [2 r.], 218v; *GrzegŚm* 12; przyrodzenie [...] závždy ku gorłzemu niż ku lepłzemu przykłonne ieft. *RejZwierc* 35v, B4, 10 [2 r.], 44 [2 r.], 55v, 214 (22); *BielSpr* 46; *WujJud* A6 [2 r.]; *WujJudConf* 81 [2 r.]; *RejPosWstaw* [21³]; *BudBib* C3v [2 r.], 2. *Reg* 19/35; *WierKróc* A4v, B; *BudNT przedm* b8, *Rom* 9/11, 12/21, 1. *Cor* 11/15 [17], *Hebr* 5/14; Ewángelia [...] złemu fie sprzećiwiáć nie da: owłzem ie dobrym zwyciężáć każe. *CzechRozm* 96, 87v, 134v, 135v, 140v, 141v (12); o zwyczáy w rzeczách dáleko nędzniefzy/ ktery was ná złe mądremi czyni/ á ná dobre nikczemnemi y gnuśnemi [*qui ad malum vos prudentes faciat, ad bonum inertes et ignavos*]. *ModrzBaz* 65, 66v; *SkarJedn* 383; *SkarŻyw* 102, 141, 164, 259 [2 r.], 261 (10); iż fię wielkie rzeczy sftáć miály/ niżby dziećię vmiáło obráć dobre/ á brákowáć złym [*reprobare malum et eligere bonum Vulg Is* 7/16] *CzechEp* 194, *3v [2 r.], 5 *marg*, 7, 89 [2 r.], 233, 258 [2 r.]; *NiemObr ktv*, 90 [2 r.]; *KochMRot* A3; *ReszPrz* 23, 34; *WisznTr* 23; *GórnRozm* E3, I3 [2 r.]; *KochWr* 30; *Calep* 248b; *GostGosp* 2; *GórnTroas* 3, 4 [3 r.]; Nie ráćz/ w íwey pieczy życziwey vftáwáć/ W dobre wiedz: we złym Íkutku nie chćiey dáwáć. *GrabowSet* X3v; *LatHar* 144, 149; *WujNT* 12 *marg* [2 r.], 403, 533, 555, *Rom* 9/11 (18); *SiebRozmyśl* Mv; *PowodPr* 41, 65 [2 r.], 78; Wedle wyflugi/ [...] káżdemu P. Bog pláći/ y zá złe y zá dobre *SkarKaz* 549a, 3b, 4b, 549a, 610b, Oooo3b; Lecz nie dziw/ bofmy ludzie: złé z dobrym warftwámi Przewiamy/ przyznáć to muśimy y fámi. *GostCast* 35; my co fie rodzimy/ Część dobrégo/ dwie złégo ná łobie nośimy. *GostCast* 36, 43 [2 r.], 44; *SkarKazSej* 675b.

»dobre ... złość« (3): *Leop Eccli* 21/15; Ziwie Bog ná niebie/ ktery karze ludzkie złości. A dobre ma ná fwey pyeczzy *KochZuz* A2; *WujJudConf* 63.

Przysłowie: *RejWiz* 22v; Ale do złego człowiek ná koniu rączym przyśpiełzá/ á ku dobremu ná wole fię wlecze. *SkarJedn* 383.

Fraza: »nic dobrego z oczu nie patrzy« [*szyk zmienny*] (2): Abowim złtich oczu iego Niepatrzy nicz dobrego *RejRozm* 407; nic mu [*Kaimowi*] dobrego z oczu nye pátrzáło. *GliczKsiąż* E2.

Wyrażenia: »co(kolwiek) dobrego« = *bonum Vulg* (79): *BielŻyw* 127, 166; *WróbŻółt* S6v [2 r.]; *RejPs* 55v, 79; *SeklKat* V4v; Kupieć wylycza czo tu dobrego vczinil. *RejKup* i6v, n8v, y5v, y6v, aa5; *HistAl* K3v; *MurzNT* A4v, 108v; *LubPs* Dv [2 r.]; *KrowObr* 57, 59; *RejWiz* 31v, 182v; Ktho by thedy co dobrego vmiáł czynić á nie czyni: ieft mu to grzech [*Scienti igitur bonum facere et non facienti*,

peccatum est illi]. *Leop Iac* 4/17, *Lev* 14/13, *2.Par* 31/2, *Rom* 9/11; *BibRadz* 4.*Esdr* 3/28, *2.Cor* 5/10; *OrzRozm* G2v; *KwiatKsiąż* G4; *Mącz* 392c; Bá to prawdá/ iż iefli białogłowy kęs co dobrego czynią/ że im to nie z dobroći/ ále z boiázni pochodzi. *GórnDworz* Y5v, T8v, F17v; *HistRzym* 122; *RejPos* 19, 39, 114v, 142, 166 (8); *GrzegŚm* 12; *RejZwierc* Av, 50, 174, 176; *WujJud* 64 [2 r.], Mm; *BudNT Eph* 4/28; *CzechRozm* 56, 87v, 213 [2 r.], 214v, 215 [3 r.], 244, 259; *ModrzBaz* 102v, 110v; *SkarJedn* 341; *SkarŻyw* 136, 338; A iefliś co dobrego vczynił/ dziękiuy Pánu Bogu: iefli co złego/ nie dopuřczay fię więcey tego. *LatHar* 4; *WujNT Matth* 19/16, s. 439, *Rom* 9/11, s. 555, 625, *Eph* 6/8, s. 735; *WysKaz* 40, 47; Bo gdy co dobre⁸⁰ ípráwimy/ mamy go [*Boga*] dłuźnikiem zá dobre vczynki *SkarKaz* 352a; *PaxLiz* Ev; *SkarKazSej* 657b, 675b.

»co(s) dobrego« = *dobry człowiek* (9): A to czo zá pacholę na wielbłázdie macie [...] A znać iż to muři być/ iednak czos dobrego Bo tho řtan okazaue/ y ofřoba iego. *RejJóz* B8v; *GliczKsiąż* F2, F6v, G5; A iż widzę s poltáwy żeś wždy coś dobrego *RejWiz* 186; *GórnDworz* H2; *RejZwierc* 178v; *RejPosRozpr* b4v; Bo żaden ktory wie/ chyba zły/ nie poymie złey: á ze złey mátki rzadko fię co dobrego rodzi [*et ex mala matre vix bona proles nasci potest*]. *ModrzBaz* 53v.

»dobre doskonałe« (1): od Bogá řwiátłości/ [...] wřzyřtko dobre dořkonałe pochodzi. *CzechRozm* 209.

»drzewo wiadomości (*a. wiedzienia*), umiejętności dobrego i złego« = *lignum scientiae boni et mali* *Vulg* [szyk zmienny] (4 : 1): Teżci máła rzecz řye widżyáła w ráyu yáblká vkuřić z drzewá vmyęętności dobrego y złego *KromRozm I* O2; *BibRadz Gen* 2/9, 17; *BielKron* 2; dał im tákie rořkazanie/ żeby fię drzewá tego/ ktore zwano wiadomość dobrego y złego/ nie dotykáli/ áni z owocu iego pożywáli. *SkarŻyw* 260.

»na(j)wyřsze dobre« (2): *BiałKaz* A4v; POgáńřcy oni ludzye co Bog iefł nie znáiąc/ Tylko cnotę nawyřřřzym dobrem názywáiąc/ Mocnie tho vtwardziwřzy w piřmiech zořtáwili *PaprPan* A3.

»nic dobrego« (63): *BierRaj* 23; *GlabGad* P5; Oto tu nauka iż my řami z řiebie nic dobrego nie mořem działac. *WróbŻořt* S6v; A ten błáđ řnadz by řie was iefřce iał od řywotá mátki wářřey/ á iad wař byřby ku iářřczorce podobien álbo ku onemu wężowi/ ktory ogonem zářula vcho řwoie/ áby nic dobrego nieřlyřiał. *RejPs* 85v; *RejKup* h3, ř2v, dd7; *MurzHist* I2; *MurzNT* A4; *BielKom* D; *LubPs* I4v [2 r.], N5v; *KrowObr* 20v, 43v, 56; *RejWiz* 133v [2 r.], 139, 174; *RejZwierc* 41; *BibRadz Ez* 18/18; *BielKron* 45v, 155v, 169; *Mącz* 348d; *RejAp* 78; *GórnDworz* G4v, T8v; *HistRzym* 51; *RejPos* 180v, 200v, 214v, 237, 337v; Iż ludzie zli ze złego řkárbu řercá řwego/ Nie mogá iřcie przynieřć nigdy nic dobrego. *HistLan* B4, F3v; *RejZwierc* 63v, 104v, 128v, 155v, 167; *WujJud* 97v, 110; *WujJudConf* 63v; *RejPosWřstaw* [41²]v; *BudNT Rom* 9/11; *CzechRozm* 215, 248v; *SkarJedn* 3; *CzechEp* 159; *ArtKanc* L8; *LatHar* 190; *KochFrag* 29; A wždy dziřieyřzy řektarze řpieráią fię/ iż człowiek nie ma nic dobrego czynić dla zapłáty wieczney *WujNT* 848, *przedm* 27 [2 r.], s. 518, 600; *PowodPr* 70; *SkarKaz* 384b; á co zbytek rodzi/ Nie dobręgo: wřzyřtko złę zá řobą przywodzi. *GosřCast* 27, 35.

»nic dobrego« = *nicpoń*; *nequam Mącz*, *Calag*; *homo proiectus Mącz*; *improbus Calag* (9): *Furcam ferebant deprehensi in aliquo maleficio servi, Inde furcifer, řługá ktory řie w czym przewinił. Nic dobrego Niecnota. Mącz* 141a, 162d, 245d, 371b; Wierę tho muři być nicz dobrego/ á řnadź

niethelko miłości nie godzien/ ále áni chlebá/ kthorym fie karmi *GórnDworz Cc7v; Calag 98b; CzechEp [386]*; Tobie nie vfam boś ieft nic dobrego. *CzahTr B2; GosłCast 44*.

»nieco dobrego« (4): Bociém nigdy nieproznowali/ ale zawżdi niétzo dobrého czynili albo mowili *OpecŻyw 41 v; BielŻyw 127; RejKup S; KwiatKsiąż B2*.

»dobre prawdziwe« [szyk 2 : 1] (3): Ktorą poftawę wprowadził też y dyabeł ku żwiedzieniu: áby było pomieszánie/ między prawdziwym dobrym/ á dobrym zmyślonym *CzechEp 38, 38; GrabowSet X2v*.

»skarbnicze dobro« (1): Oblubieniec oznáymuie Bogá być fkárbem wślego dobrego *Leop Cant 2 arg*.

»wielkie dobre« [szyk 3 : 1] (4): Boć on nalićił dużę próżną á dużę łączną nakarmił dobrem wielkim. *WróbŻołt 106/9*; A kiedy to twierdzimy iż on sam ieft (iákoż ták ieft) nawiętzym Dobrem/ tedy wyznawamy iż wżyftki iego íprawy íą dobre *KuczKat 400; KochPs 15; SkarŻyw 538*.

»źródło (i początek) wszego dobrego« (2): sam tylko Pan Bog ieft zrzodło wżego dobre⁶⁰ *KrowObr 153v; ReszList 181*.

Szereg: »dobre i cnoty« (1): niemáż nic ízpátnieyżego gdy fie słowa z vczynkiem nie zgadzaią, á zwálázcza w nauczaniu gdiby kto ku dobremu y ku cznotam chciał kogo przywieć sam zle żywiąc *BielŻyw nlb 14*.

Iron (1):

Wyrażenie: »coś dobrego« (1): Kucharz iádąc ná drodze zbroił coś dobrego/ Ze go wnet obieśili/ iáko podrożnego. *RejFig Dd5v*.

ββ. *Dobrodziejstwo, dobry uczynek; bonum Vulg (67)* : *BielŻyw 128; GliczKsiąż N8*; á iefli thy niekiedy przyydziefz k ízczeńściu/ będziefzli dobry/ wípomionáwży ná to/ dobrym mi fie odpłáćífz. *HistRzym 12*.

Przysłowia: yesly bęndzy myę w dobrym zachowanyą [!] chowal Moy syn Marczyn, tedy Ia chczyę dobrze opatrzych syna swego Iako mowya dobre za dobrę *ZapKościer 1588/80v*.

Długo fie dobre pámięta. *BierEz Q4v; RejJóz K5 marg, L2v, L5*; Abowiem długo dobre záwżdy fie pámięta/ A gdy zle wípominamy/ wnet fie ferce lęka. *RejZwierz 2, 1 marg; RejZwierz 100 [2 r.], Aaa3v. [Ogólem 9 r.]*.

Zwroty: »dobre dobrym oddawać« (2): *SkarŻyw 444*; miłość miłością/ dobre dobrym/ oddawać ieft rzecz wrodzona: nietylko człowiekowi ále beftyam bez rozumnym. *PowodPr 17*.

»złe (a. złość) za dobre, dobre złym (a. złością) odda(wa)ć (a. płacić, a. wracać« [szyk zmienny] (19 : 2): Bo źli w tym kochánie máiá/ Gdy zle zá dobre wraciá. *BierEz K4v; OpecŻyw 101, 109v, 116; HistJóz D2; TarDuch B4v*; Wiele ieft tych ktorzy íwym dobrodziejom oddawaią/ złość zá dobre. *March³ V3*; Oddali mi zle za dobre [*Retribuebant mihi mala pro bonis*]/ oddali mi ítradaním żywota mego. *WróbŻołt 34/12, 37/21; RejKup d4v; LubPs I3, K4, Z; Leop l.Reg 25/21, Ps 37/21, 108/5; CzechRozm 243 [2 r.]; LatHar 164; GrabowSet R2*; kto dobre złym oddawa/ niewynidzie nieízczeńście z domu iego. *PowodPr 17*.

»dobrym za zle oddawać« [szyk zmienny] (3): wżyftko zle dobrocią íwą zwycięza: zá zle dobrym oddawa *CzechRozm 243v, 243v; CzechEp 8*.

Wyrażenia: »co dobrego« [w tym: co dobrego (u)czynić (a. działać) (13)] (16): *BierRaj* 20v; Gdyć kto co czyni dobrego/ Nie zapominajże tego *BierEz* Q4; *GliczKsiąż* K5, Q2; *BibRadz* 2.Reg 9/1; *GórnDworz* O4; *RejPos* 43; *RejZwierc* 252v; *SkarŻyw* 131, 147; *CzechEp* 42; *SkarKaz* 387a; *CiekPotr* 24, 84; *SkarKazSej* 664b, 670b.

»nic dobrego« (5): Nie czyni złemu nic dobrego/ Boć nie będz[ie] wdzięczn tego *BierEz* K4v, H4v; Przyiacielom nic lepszego nie możem vczynić, iedno abyłmy im tego życzyli czo łami požądamy. *BielŻyw* 89; *RejPos* 171; *RejZwierc* 224v.

»nieco dobrego« (2): *BierRaj* 19v; ánim ia oycu twe^{mu} nieco dobrego vczynił/ á przeczże mi dał thák drogie podárze? *HistRzym* 91.

Iron (4):

Wyrażenie: »co dobrego« (1): Pátrż co rofkofzy nam dobrego czyniá/ Ledwie zacnego nie vczyniá świniá. *RejZwierc* [21³].

4. Odznaczający się znaczną wartością, ważnością; *bonus Mącz, Vulg, Modrz, JanStat; potior, rectus Modrz; notabilis JanStat* (966) :

a. Posiadający znaczną wartość materialną; *bonus Vulg, Modrz, JanStat; notabilis JanStat* [w tym: *comp i sup* (68)] (264) : Nowfze wšytko lepfze. *BierEz* O4v, D, H3, K2, L4v, C4v; *ZapWar* 1525 nr 2342; w oleiu czo na subtelnieyfzego to nalepfzego iest, á to też na wirzchu zořtawa *GlabGad* Kv; *RejRozpr* A3, G3; *LudWieř* A4v; *SeklWyzn* 3v; *LibMal* 1548/44 [2 r.]; *KromRozm* I E, Ev; *BielKom* Bv; yeřt ten náuczycyel godzyen dobrych fuchedni *GliczKsiąż* M5v, L8v, M7 [2 r.]; [dłuznik ma przysiac] iáko niema řrebrá/ złotá/ gotowych pienydzy/ áłbo innego lepfzego fantu/ ktorym by dlug mogł záplácić. *GroicPorz* q4v; *RejWiz* 48v, 72v, 192; *Leop Cant* 1/1; dochody moie lepfze řa niź wyborne řrebro. *BibRadz Prov* 8/19 [2 r.]; rzekł mu [*Nabotowi*] krol/ day mi tę winnicę/ damci ták dobrá áłbo lepfzá zá nię/ áłbo zápláce. *BielKron* 85v; pořłáli do Stárořty tegoż Perłatá obiecuiác dary wielkie áby im zamek podał zá dobrymi dary/ obiecuiác kaźdego zořobná dárowác. *BielKron* 248v; [*Bolesławowi rycerstwo radziło*] žeby plony wyganiał: tákże vczynił iz z korzyřciá dobrá do domu řie náwroćił. *BielKron* 350v, 162v, 244v, 314v, 242 (24); Nucleum amisi, Prziřzedłem ku řzkodzie/ zámieřkałem dobrego požytku. *Mącz* 255c, 329a; [gdy strzelcy do tarczej strzelajq] kto naibliźey gwoździá vgodzi/ then nailepfzy klenot bierze. *GórnDworz* I3; *HistRzym* 67; *RejPos* 82v; Ieřczzeby dźieci tákich doczekáli cžářow/ Izby dobre požytki bráli z źemie z řářow. *BielSat* H2; ná řobolá więcej waźa niź ná tchorzá/ bo lepfzá řkorę ma. *RejZwierc* 107v, 168v, 231 v; *BielSpr* 50, 52v, 54v; *KochMon* 20; *BudBib Iob* 22/21, *Cant* 4/10, *Amos* 6/2; řrebro/ złoto/ y żony/ y dźieci nie twoie/ A co iest nalepfzego/ áby było moie *HistHel* D; máiętnoř moia lepfza iest niźli twoia [opes meae meliores sunt tuis]/ bom ia bogářzy niźli ty *ModrzBaz* [41]v, 34; *PaprPan* D2; Kázimierz wřtěpuiac wzakon/ dárował był konia pięknego S. Romuáldowi: ktorego on dobrym zyřkiem zá ořlá ná ktorym iezdził/ odmienił. *SkarŻyw* 575; oboie řpolecznie řzwagrowy řzwoiemu panu piotrowy Lubanřkiemu z dobri zapłaty dźiękuięmi zmaiętnořczy Lubaniá *ZapKořcier* 1587/72, 1579/2v, 1580/4v, 11v, 1581/24v, 1587/72 (11); *BielSjem* 18, 20; *GórnRozm* E4v; *GostGosp* 14, 66; Nie chcę by miał nář řláchćic więcej/ tylko iednę wieř/ á dobrá *GostGospPon* 169; *GostGospSieb* +3; *WujNT* 30, *Luc* 11/13; *SarnStat* 1112, 1164; *KlonKr* F4v; *SkarKaz* 41b; *CiekPotr* 42; Z tey lepfzy iest monety POTROJNY.

nie łtráci Ktory cetnarem miedzi funt złotá zápláci. *CiekPotrŚredz*)?(4; *CzahTr* C4; *GosłCast* 23; *PaxLiz* E2v; Bez zbytku Polak bez gwałtownych zyłkow/ Może fię obyść y bez tych pułmiłkow/ Dofyć mu dobrą lichwę ziemiá dáie *KlonFlis* D3, C3, E2v.

W przeciwstawieniu: »lepfzy ... podlejszy« (1): A ielliby [...] ieden z działu wziął rolą albo siedliłko/ ábo część mnieyřzą ále lepfzją/ á drugiby wziął wietřzją ále podleyřzją *SarnStat* 1165.

W charakterystycznych połączeniach: *dobry* (-a, -e) *dar* (15), *datek* (3), *dochod* (3), *dzierżawa* (3), *kolenda*, *kondycja*, *korzyść*, *lichwa*, *nagroda*, *nagrodzenie*, *osiadłość*, *płat*, *pożytek* (13), *skarb*, *suchedni*, *trybut*, *zapłata* (*placa*) (13), *zysk* (6); *dobry dosyć*, *tak*.

Przysłowia: Bo lepfzy brog niżli łnop gdy tám inych wiele *RejWiz* 54.

lepfzy łnop płzenice/ niż tátárki kopá. *RejFig* Bb8v.

Wyrażenia: »co (na)lepszy« (11); czo lepfzego w miedzie to też iest na cięřřze, á tak ku dołu idzie *GlabGad* Kv, Kv; mnieyřszemu w worek Zawięzelsz więcz po ćichu czo nalepfzy kubek *RejJóz* Ov; *GroicPorz* q4v; co nalepfřą część [*de optimis regionibus*] tych kráin/ wziáwřly iemu/ dáli Eumenowi krolowi. *Leop* 1.*Mach* 8/8; *RejZwierc* 153v; *BudBib* Ioel 3/5; *ModrzBaz* 127v; *BielSen* 13; *Calep* 297b; *WujNT* 1.*Cor* 12/31.

»część na(j)lepsza« = *pars optima* *Modrz*; *pars notabilis* *JanStat* [szyk 4 : 2] (6); *Leop* 1.*Mach* 8/8; przeto iá [*węgierską ziemię*] przemożono/ á co naylepfzją iey część nieprzyaciół posiadł. *ModrzBaz* 127v; *Zupy* nářze Bocheńłkié y Wielickié część nalepfza dochodów y łkárbu królestwá iest *SarnStat* 337, 369, 382, 1165.

»(tak(o)) dobry jako (za) [*ile*] złotych, kop« = *wart* [...] *złoty* (4 : 2); anym vsyal yemu valacha gnyadego [...] thako dobrego yako dwye kopye *ZapWar* 1507 nr 1981, [1519] nr 2246; *Lezar* wzyet y łflugą y trzi konye dobre yako za dwyesczie łlotich *LibLeg* 11/100v, 11/97, 100, 100v.

»dobre (-a) mienie, imienie, majętność« [szyk 109 : 1] (104 : 4 : 2): A ia ták ciężko kopáiąc/ Wiecznie rolą przewracáiąc [...] Nie mogę przyść k dobre^{mu} mieniu. *BierEz* P2, I2, O2, O3v, S2v; *ForCnR* B, C3v; *GlabGad* M5v; *BierRozm* 13; *LibLeg* 8/133; *RejRozpr* A3v, B4v; Ma theřř bydz opatrzone aby [...] *Zamky* ofadzone niebyli lyudźmi ktorzy mayą dobra maiętność *ConPiotr* 32; *RejJóz* E8v; *RejKup* c8v, d3v; *MurzHist* N, V3; [*ze służby wojskowej*] i sława i dobre mienie roście *Diar* 77; *KrowObr* 132; dobre mienie/ zdrowie/ *Záwřdyć* z żonką łpełnieyřze *RejWiz* 60v, 3v, 13v, 37v, 72v, 157v (9); *UstPraw* B3v; *RejZwierz* bb, 124, 129v; *BibRadz* I 141b *marg*; Y to też iest *dar* Boży/ ktoremu Pan Bog da dobre imienie/ á vřywa go w pokoju *BielKron* 80v, 79v, 244, 367v; *KochZg* A4v; *Mqcz* 335d; *OrzQuin* C2, G4v; *HistRzym* 130; *RejPos* B2, 23, 39v *marg*, 326; *HistLan* A2; Abowiem dobre mienie/ á choaiy y bogácztwo pobożne/ trudnoć to złym názywáć/ boć tho łą dáry Boże *RejZwierc* 69, 30v, 102, 106v, 111v, 114 (14); *BielSpr* b3v, 47v; *Strum* Rv; *KochPs* 6; *SkarŻyw* 1, 22, 74, 115, 125 (14); *KochFr* 45, 61, 118; ia nie wátpię/ że to będzie wpodziwieniu/ łzem ořtátnie mieyřce dáł dobrému mieniu *KochDz* 105, 104, 106; *KochMRot* A3v; *KochPieř* 36; *ArtKanc* O15; *BielRozm* 10; *KochWr* 32; *ZawJeřt* 16, 24, 27, 37; *Phil* H3; Ziemię rodzáyną y łwiecki pokoy y dobre mienie doczeřne obiecował im P. Bog y dáwał *SkarKaz* 637a, 85a, 246a; [*cnotę*] náđ wřzyřtko dobre mienie/ Náđ złoto pierły kámienie. *Nadroży* łobie łzácuię *CzahTr* [D]v, L4v;

GosłCast 24; Pożądaią ludzie dobrego mienia/ wrzędow/ ławy świeckiey *SkarKazSej* 675a, 658a, b, 668b, 676b, 694b; A przetoż bracie do dobrego mienia Z nienagłą łtapy *KlonFlis* E; *KlonWor* **5.

Szereg: »dobry i trwały« (1): Bo y ná wsi táki pożytek dobry/ y trwały/ kędy fie ludkowie gołpodárłtwem nie vbożą/ y owłzem bogącą. *GosłGosp* 142.

W przen (17) : Bo czy nalepłfi ziók maią Czo fie wnich ludzie kochaią *RejRozm* 406; *MurzNT Matth* 7/11; *RejWiz* 80v, Cc5; *Leop Luc* 11/13; Wnętrznosci moie porużyły fie ku łzukaniu iey [mądrości]/ a przetożem dołtał dobrej ośiádłosci [propterea possedi bonam possessionem.]. *BibRadz Eccli* 51/28; Wiedzyeli bowiem że tho był nalepłszy pożytek ze włzytkich/ bogoboyność *RejPosWstaw* [41³], 42; *BudNT Matth* 7/11, *Luc* 11/13; *SkarŻyw* 516; *WujNT Matth* 7/11; Bo idą do lepłzego oycá w kościele Kátholickim/ ktory im lepłze dziedzictwo dáć może. *SkarKaz* 44a.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) dar (4), datek, dział (2), dziedzictwo, majętność (4), osiadłość, pożytek (2), zysk (2).

Szereg: »lepszy i trwalszy (a. trwający)« (4): *Leop Hebr* 10/34; *SkarŻyw* 131; *CzechEp* 25; złupienie máiętnosci wálzych przyięłście z wfelem/ wiedząc iż wy macie máiętność w niebie lepłzą y trwaiącą [cognoscentes vos habere meliorem et manentem substantiam]. *WujNT Hebr* 10/34 [przekład tego samego tekstu: *Leop*, *SkarŻyw* 131, *CzechEp* 25].

a. *W funkcji rzeczownika* (9) :

Wyrażenia: »co(kolwiek) dobrego« (8): By Bog dał náleść co dobrego/ Dałbych mu nápoły włzytkiego. *BierEz* L3, I; *MurzNT* 31; *HistHel* C2; Przyłtápmysz iuz do koni/ łpytámy którego/ Vpátruy ieflic fie co łpodaoba dobrého. *WyprPl* B3; *WujNT* 275; *KmitaSpit* C5v.

»nic dobrego« (1): izali niebył gołotą/ ktory niemiał nic dobrego *KrowObr* 57.

b. *Posiadający znaczną wartość niematerialną, ważny; bonus* *Mącz*, *Vulg*; *potior*, *rectus* *Modrz* [w tym: *comp* i *sup* (408)] (702) : *BierEz* O3; trzy rzeczy bog nalepłze łtworzył Napyerwłza czlouyeczenłtwo criłtuła, blogołlauyenłtwo wnyebye, a marya panną *PatKaz III* 117v, 144, 145v; *GlabGad* A4v, L6, L8, L8v, N3; *RejRozm* 406; *RejKup* v8v; Tá rzecz iefł v nas nalepłza ktora nie iefł zbytnia *HistAl* I5v, I5; nye przeto Luter álbo náuká yego dobra/ iż nas ktemu przywyodłá/ iż fye około pífmá y fłowá Bożego pilnyey obyeramy. *KromRozm I* L2, Cv, L2 [2 r.], L2v [2 r.], N3 [2 r.]; *MurzNT* 28v, 81; *KromRozm II* o4, r2; *GliczKsiąż* A3v, Q; *LubPs* gg2; Włzelkie łthworzenie Boże dobre iefł/ ktorego vzywamy tzińiac dzięki Pánu. *KrowObr* 81, C3v [2 r.], 81, 93 [3 r.], 99v, 156v *marg* (12); Nalepłszy mu obercuch dopásć do pyerzyny. *RejWiz* 93, 4v, 44v, 77v, 80v, 188v; Vrzawłszy Bog łwiatłość że była dobra [et vidit Deus lucem quod esset bona] oddzielił łwiatłość od ciemności. *Leop Gen* 1/4, A3v, *Gen* 1/12, 4.Reg 20/19; *RejFig* Ccv; *RejZwierz* 5, 35v, 106v, 135; *BibRadz Gen* 1/4, 10, 12, 18, 21 (9); *BielKron* 1, 2v, 18v, 72, 199v, 410; A w xięgach [...] tak fie około wielu obierác mamy/ yzebyłmy záwzdy nalepłze zá napierwłze mieli. *KwiatKsiąż* Lv; *Mącz* 324a, 367d; *Prot* B4v, D4; y ochędożnym być/ y nie wydwarzáć fie z rzeczami/ iefłth dobre w łobie *GórnDworz* E8, D, E6v, G3v, H4v, I5 (12); *HistRzym* 50v; *RejPos* 335v, 336v; *BiałKat* 26, 336; *HistLan* F6; Ale ácz Przyięgá iefł dobra/ włzákże częłtego iey vzywania chwálic niemamy. *KuczbKat* 285; Gdiż then záwzdy lepłzey rołkolży vzywa co łobie w ciepłey iżbie siedzi [...] niż ten co po łzelinie biega łam niewie częgo łzuka *RejZwierc* 67, 48v, 61v, 69 *marg*, 110, 172 (20): Lepłszy tedy zgołá

łam włobie Dżewiczý j Wdowi łtan iełt/ niźli Małżeńłki *WujJud* 209v, 186, 187v, 211 [3 r.], 212, 257, *Mm6*; *WujJudConf* 197, 198v; *BudBib Gen* 1/4, *Lev* 10/20, *Iudic* 8/2, *4.Reg* 5/12, *Eccli* 44/11; wśyłtkie rzeczy ktore Pan Bog łtworzył y vcźnić raczył/ łą y byli. bárdzo dobre. *BiałKaz* A4, A4 [2 r.]; *BudNT 1.Tim* 4/3; *CzechRozm* 207v *margin*, **4v; Ten/ áza niegodźien tego/ żeby go z ławice rułzono/ ktory lepszý rozumie być pożytek niźli łpráwiedliwość [*qui potiozem ducat utilitatem suam quam iustitiam*]? *ModrzBaz* 31v, 30, 59, 60v [3 r.], 72; *ModrzBazBud* ¶6; *SkarJedn* 235; *KochOdpr* B; *SkarŻyw* A3, 47, 259 [2 r.], 538; *CzechEp* 14, 129; *NiemObr* 11; Mieścá wyłokie/ Władze łzerokie Dobré łą: ále Gdy zdrowie wcále *KochFr* 118, 103; *KochDz* 104; *ReszPrz* 46; *WisznTr* 16; *BielSjem* 4v; Baczę dobrze/ iż przyiaźń iełt łkarb lepszéy wagi Niź pieniádze *PudłFr* 33; *GórnRozm* D2, E4v, Gv; Kmiotká poddánego/ łługę/ Pan ma karác iáko łyná. [...] pomniác że przed Bogiem ták dobry iáko y Pan. *GostGosp* 40; *GostGospSieb* +2; *GórnTroas* 50; *LatHar* 56, 330, 422, 456; *KolakSzczęł* B4v; Nie boyćiefz łię tedy: lepszýcie wy (*margin*) droźszyćie wy (–) niź wiele wroblikow [*multis passeribus meliores estis vos*]. *WujNT Matth* 10/31, *ktv*, *przedm* 15, s. 275, 309 [3 r.], 563 (17); łłudzy nie máią byđz lepszéy wagi/ niźli łynowie [*nec servi debent esse melioris conditionis quam filii JanStat* 1125] *SarnStat* 914, 199, 261; *PowodPr* 41, 68; Niech pokułnik nie mowi: duchowny połt lepszý á ciełefny niepotrzebny. *SkarKaz* 120a, 41a, 162a, 456a, 458a, 579a (9); *CzahTr* K2v, K3; *SkarKazSej* 692b *margin*; A gdy cię łkarzą/ gdy ták bęđziefz zmyty/ Iáko y drugi/ bęđziefz dobry y ty/ Iuź cię wyzwolą/ y bęđą cię zá tem/ Názywác brátem. *KlonFlis* H.

W przeciwstawieniu: »lepszy ... podlejszy« (1): Drudzy łą/ [...] iż máią rozum tylo ná dołstawanie y zátrzymánie y rozmnoźenie dobr łwieckich doczełnych [...] nie ogláđáiac łię ná wieczne y przyłzłe/ áby do nich doczełnych nákręcáli/ iákoby lepszé dla podlełszych nie vpadáły. *SkarKazSej* 658a.

W połączeniach szeregowych (27): niecháí vciebie ten łám bęđzie dobry i zácný ktorému łię pańłkie łłowo zda nájlépszé i názácniefzłé *MurzNT* 126; *GliczKsiąź* O4; *KrowObr* 227v; *Mącz* 419c; *RejAp* 178; *GórnDworz* Ii; *RejPos* 73, 190; *KuczbKat* 300; Bog iełt iłtność dziwna żadnym rozumem nie ogárniona/ włzech mogáca nalepłza y namoźnieyłza. *RejZwierc* 8v, 62 [2 r.], 68, 144v, 165; káźde^{mu} zboźnemu nie móże być po Pánu Bogu nic lepszego/ potrzebnieyłzego y pożytecznieyłzego? *BudNT przedm* a2, *przedm* c4; *CzechRozm* 217v; oboie wyznánie y to krotkie od oycá/ y to zwyłádem y od łyná/ dobre/ łwięte/ chwálebne y Kátolickie iełt. *SkarJedn* [176], 236; *SkarŻyw* 93; *ReszList* 154; *WerKaz* 283; *LatHar* 247; *WujNT* 594 *margin*, 629; *SkarKaz* 633b.

W przysłowiach i sentencjach przeważnie pochodzenia biblijnego [*w tym: comp i sup* (122); *w konstrukcjach porównawczych* (93)] (147): Lepłza trochá dobrego/ niź wiele złego. *BierEz* K4v; Lepłzeć teź plewy z pokojem/ Niźli owies z cięłzkim boiem. *BierEz* L2v, Dv, Ov; lepłfy iełt mąź pokorny nad męźa motzného *OpecŻyw* 35; Nalepłzi włzech bytnołci iełt łwiat bo iełt Boże łtworzenie. *BielŻyw* 3; Rzadkieć iełt czo dobre iełth. *BielŻyw* 130, 15, 97; Bo gdzie niemoże być zgodá Lepłłá łzkodká niźli łzkodá *RejRozpr* E2; Bo łnadz lepłłá rzádna trocha Niźli wielkoć kiedy płocha *RejRozpr* F3v; *SekłWyzn* 3v, f4; lepłza cznota we błocie niź niecznota we złocie *RejJóz* C4 *margin*, H7v *margin*, K5; Bo czálem wierę o głodzie Lepłłi ziwot na łwobodzie Niłz wrołkołłi a wniewoli *RejRozm* 396, 407; lepłłe yedno drugyego/ kyedy oboye dobre. *KromRozm I* Cv, O2v; *KromRozm II* m4v; Lepłzá iełt łpráwiedliwość niź twoiá ofiará/ Złá myłł ferce wyłokie/ lepłza we włzem miárá. *BielKom* Cv,

G2v, G4; *GliczKsiąż* I2; Zawszy iest lepsze vbofthwo wiernego/ niż bogáctwo złe⁸⁰. *LubPs* Kv marg, Kv; *GroicPorz* f4; Cnotá nád złoto y nád drogie kámiennie lepfa *RejWiz* Cc4, 7 marg, 7v marg, 36, 52 marg, 95, Cc4v, Dd2; Dobra iest modlithwá z poftem/ y iálmuzna lepffa niżli fkárby złotá chowác [*bona est oratio cum ieiuinio, et eleemosyna magis quam thesauros auri recondere*]. *Leop Tob* 12/8; Lepffy mi ielth zakon twoy: niżli thyfiące złotá y frebrá. *Leop Ps* 118/72; LEpffe imię dobre/ niżli bogáctwá hoyne: nád złotho y frebro łáfká dobra [*melius est nomen bonum quam diuitiae multae: super argentum et aurum gratia bona*]. *Leop Prov* 22/1, *Prov* 20/10, 28/6, *Eccle* 4 arg, 6, 13, 17, *Eccli* 20/27, 42/14; *Mqcz* 19a, 33c; Lepfzac iest flawá niżli máśc nalepfa/ á dzień śmierci lepzy iest niż dzień národzenia. *BibRadz Eccli* 7/2; Lepzy iest gniew niżli śmiech/ gdyż przez záfrálowanie twárzy rozwefela się ferce. *BibRadz Eccli* 7/4, *Prov* 3/14 [2 r.], 15/16, 17, 27/5, *Eccli* 7/9, 12; Lepze iest poftużenftwo niżli ofiárá [*melior est enim oboedientia quam victimae Vulg 1.Reg 15/22*]. *BielKron* 65; Lepfzac iest garśc z odpoczynieniem/ niż obie pełne ręce s pracá á trapieniem duŕze [*melior est pugillus cum requie, quam plena utraque manus cum labore et adflictione animi Vulg Eccli 4/6*]. *BielKron* 80, 80 [2 r.], 80v [6 r.], 81v, 309v, 326v; *GórnDworz* Ff3v; lepfa iest háńbá máła niż szkodá wielka. *HistRzym* 14, 7v; *RejPos* 34, 334; Lepzy chleb s folá z dobrá wolá/ Niżeli Márcypan zá niewolá. *KwiatOpis* A2v; Nic lepzego w káżdym żywocie iedno rádość á pociechá. *RejZwierc* Bv; lepzy iest zawszy żywy głos niż zdechła fkorá czo iá ná párgámin wypráwuia. *RejZwierc* 15v; lepze iedno dziś niż dwoie jutro/ á co ia mam to ia mam *RejZwierc* 37v; cokolwiek iest názbyt iuż dobrym być zwano nie może. *RejZwierc* 148, Bv, 30v marg, 65v marg, 68, 71 (28); *RejZwiercPodw* 183v; *BielSpr* 28v, 35v; *WujJud* A5v; *BudBib 1.Reg 15/22, Ps 36/16, Ion 4/3*; Liepfa iest powiáda Ecclesiáftic śmierć á niż gorfky żywot [*melior est mors, quam vita amara Vulg Eccli 30/17*] *BiałKaz* C; kto mocniejszy ten lepzy. *CzechRozm* 233v, 231, 238v; lepzy Ricerz niż Pánolzá *ModrzBaz* 76; *KochPs* 126; Lepze woýfko Ieleniow gdzie wodz Lew/ niż woýfko Lwow/ z Ieleniem Hetmánem. *StryjKron* 230 marg; lepfa pewna wolność/ niż rofkołz wátpliwa *KochFr* 72; *KochPieś* 39; *PudłFr* 72; *ArtKanc* S17; *GórnRozm* Bv, K, N2; *GórnTroas* 4 [2 r.]; flowo fwego czáfu wymowione/ nalepze iest [*sermo opportunus est optimus Vulg Prov 15/23*]. *LatHar* 51; lepfa iedná świecká przed sobá niżli dwie zá sobá. *LatHar* 650, [+ 10]v, 600; *WujNT* 596 marg; *GrabPospR* N2v; *PowodPr* 64; Dobry gniew ále ovzdány. *SkarKaz* 313b, 383a; Lepfa kopá gotowa niż dukatow kufa. *CzahTr* C; Miłość ku bliźnim/ im iest fzerfza tym iest lepfa. *SkarKazSej* 664b, 664b marg [2 r.].

W charakterystycznych połączeniach: dobry barzo (11), nazbyt, tak (2), trocha (2); lepszy daleko (8), jeszcze (2), zgoła, znacznie.

Fraza: »co jest (na)lepszego, dobrego« (53 : 28): BielŻyw 16; káždy ftrzeż się od złości á náfláduy co dobrego iest RejPs 56, 139v, 180; A nie iest nicz lepzego ifcie to me zdanie Iedno młodemu człeku groźne wychowanie RejJóz I2; MurzNT 28v; GliczKsiąż G5v, H4v, 17, K; Ale kiedybyś spytał przy iákiey rofpráwie/ Co też iest nalepzego ná tym świecie práwie. Wierz mi iżbyś wftyfzał sentencie rozne RejWiz 11; Chciałem się był nieborak też o to poftárác/ Abych co iest lepzego wždy wmiál rozeznác. RejWiz 36, 10, 11, 19v, 20v [3 r.], 46 (13); Leop 2.Par 26/4, 27/2, Iudith 12/14, Eccle 3/22; RejZwierz 71 v; y prágnáłem náfládowác to co iest nalepzego [et aemularer bonum] BibRadz Eccli 51/23 [24], Deut 13/18, Iob 34/4; BielKron 62v; KochSat C2; RejAp 198; [madrość] wie/ rozumie/

y vmie/ obrąć to czo ieft dobre *GórnDworz* Ff3v, Cv, Ff4, Ff8, Mm3v; *RejPos* 7, 61, 61v, 65 [2 r.], 190 (9); Aczci fie káždemu fwe obyczáie podobáią/ ále ty co obierác maż co ieft lepszego *RejZwierc* 142, 26v, 49, 78v, 126v, 158v (10); *MycPrz* I A2v; *CzechRozm* 206v [2 r.], 213, 214; Infzą mi rzecz moy rozum/ á infzą gniew rádźi/ Widzę co ieft lepszego/ lecz czynię co wádźi [*video meliora proboque, deteriora sequor*]. *ModrzBaz* 7, 30v; *SkarŻyw* 337; *NiemObr* 94; *KochMRot* B3v; *KochPieś* 9; *GostGosp* 1, 120; *KořakSzczęśl* A3; A chceż fię nie bać vrzędu? czyn co ieft dobrego [*bonum fac*] *WujNT Rom* 13/3, s. 518, *Rom* 2/18, *2.Cor* 13/7, *Eph* 4/28; *PowodPr* 3; *SkarKaz* 350b.

Zwrot: »lepsze [rzeczy?] rozumieć« (2): wftępowác téż iednému z wielą ich w fźránki/ co y lepszé bronu y więtfzé śily máią/ y lepszé niż ia rozumieią/ nie grzeciży *JanNKar* A4; á tym [*nową ortografiją*] iefliż nie co dobrého zbudowác [...] wźdy przynamniéy owym co lepiéy vmieią y lepszé rozumieią pobudkę dáć áby fkarbu fwego do źemie nie kopáli *JanNKar* D3.

Wyrażenia: »(na)lepsza, dobra część (a. cząstka)« [*w tym: obrać nalepszą część* (8)] = *optima pars Vulg* [szyk 14 : 4] (16 : 2); *OpecŻyw* 60; *RejWiz* 80 marg, Cc7; *Leop Luc* 10/42; Zda mi fie iż ten lepszą część fwiátá poliada/ Ktory tu fwemi páńftwy s poczciwością włada. *RejZwierc* 23v, 64v; *BibRadz Luc* 10/42; *RejPos* 310; *KochFr* 42; *WisznTr* 7; Náucz mię fżukác cząftki dobrej/ z Martą świętą/ żywotá pracowitego: y lepszey/ z Máryą Mágdáleną/ żywotá bogomyślnego *LatHar* 237, 462, 463; *WujNT Luc* 10/42 [2 r.], s. 238; *SkarKaz* 634a.

»(na)lepsze dobro« (8): człowiek ma być niedbały niocz [*lege: ni ocz*], godowanie nalepsze dobro ieft. *BielŻyw* 103; *WróbŻořt* 117v; *RejWiz* 45v; *RejZwierc* 105, 132v; *SkarŻyw* 538; *CzechEp* 258; *WisznTr* 32.

»dobra rzecz« = *bona res Modrz* [szyk 20 : 10] (30): Powiadał też Socrates że iedna rzec dobra, to iefth nauka *BielŻyw* 54, 101; *RejWiz* 21, 48; *KrowObr* 66; *Priores partes ferre*, Lepfzą rzecz mieć. *Mącz* 281b; *GórnDworz* H3v, Ee8; *RejPos* 333v; *KuczbKat* 355; A to wżytko rozumki fprzećiwne fprawuią/ Iż káżdą nalepfzą rzecz opák wycinuią. *RejZwierc* 247, B2v, 17, 177v [2 r.], Bbb3; *WujJud* 189v, 257; *CzechRozm* 56; *ModrzBaz* 8v, 9, 59; *ModrzBazBud* ¶5; żadney rzeczy lepszey niemáż iedno fłużyć Pánu Chryftuřowi *SkarŻyw* 133; *CzechEp* 3; *ReszPrz* 24; *GórnRozm* F; *LatHar* 443; być co nayrządnieyfzym y co naznácznieyfzym Naylepfza rzecz ieft *CiekPotr* 38; *SkarKazSej* 693b.

»lepszy żywot, byt [= *życie pozagrobowe*]« [szyk 13 : 2] (14 : 1): Potim w wielkiej teřknořci famego fie zabił, aby lepszego żywota dofięgnąć mogł. *BielŻyw* 125; *RejZwierc* 125; *RejZwierc* 134v, 166v; *WujJud* 183v; przez śmierć przechodźimy do lepszego żywotá *BialKaz* D2; *KarnNap* E3; *SkarŻyw* 584; *ArtKanc* S17v; *RybGęřli* D3v; *WujNT* 633; *WysKaz* 12, 48; *SkarKaz* 384b, 387a.

Szeregi: »lepszy i doskonalszy« (7): *CzechRozm* 84v, 89, 173, 207v; *CzechEpPORz* *3, **6v; ftan tych ktorzy czyřtość ślubuią Pánu Bogu/ ieft lepfzy y dořkonálfzy/ y więtfzey zařlugi v Bogá/ [...] á niżli fstan małżeńfki. *WujNT* 80.

»dobry i drożny i prawdziwy« (1): Czynił co ieft dobrego y drożnego/ y prawdziwego/ przed Pánem Bogiem fwoim *PowodPr* 3.

»(ani) (na)lepszy, (ani) (na)droższy« (2): nic nád zdrowie/ Ani lepfzego/ Ani drożfzego *KochFr* 118; *GosřCast* 39.

»lepszy i korzystniejszy« (1): iáko zámilczęc mozem wielkich w rycerſtwie duchownym ludzi/ ktorzy dáleko lepſzego y korzyſtnieyſzego zwycięſtwa doſtáli/ y trudnieyſzą woynę ſzczęſliwie wygráwali? *SkarŻyw* A3v.

»[nie] lepsze i (ani) pewniejsze« (3): *Mącz* 322c; Dwoies mi tu wſpráwiedliwienie pokazá: proſzę cię tedy powiedz mi/ ktore z nich ieſt lepſze y pewnieyſze *CzechRozm* 207, 121.

»dobry i (a) prawdziwy« (4): *KrowObr* 149v; *CzechRozm* 200v; możeli tá mowá tych to nowych Kátholików/ náporząd z ſłowá Bożego/ iż ich w oczy kole/ ſzydzących/ zá dobrá y prawdziwą być poczytána? *CzechEp* 112; *WujNT* 306.

»[nie] lepszy, (i, ani) waźniejszy« (4): *KrowObr* 156, 156v; *Mącz* 288d; widzisz iż to ſłowá lepſze y waźnieyſze niźli twoie iábłká. *SkarŻyw* 413.

»[nie] więſzy i (ani, abo) lepszy« [szyk 3 : 2] (5): A zális ty więtſſy ij lepſſy nad oytta náſſégo Abrama [*numquid tu maior es patre nostro Abraham Vulg Ioann* 8/53] ktory vmarl ij prorocy zmarli/ czymże ſie ty czyniſ? *OpecŻyw* 64v; *Mącz* 266d; *RejAp* 178v; więtſzego mieć nie mogę ani lepſzego [urzędu]/ iedno to Chrzeſćianinem być. *SkarŻyw* 40, 538.

»[nie] lepszy ani wyźszy« (1): kácerſtwo [...] náłázło ſobie godne żaki/ ty kthorzy nic lepſzego/ ani wyźſzego poiąc nád to oni niemogli *OrzList* f.

»(i, ani) zły, (i, ani, a itp.) dobry« [szyk 9 : 4] (13): *BielŻyw* 23, 53; *MurzHist* O3v; co ſípetnego to y złego/ á co cudnego tho też dobrego. *GliczKsiąż* P8v; *OrzRozm* P4v; *GórnDworz* Iv, L15; *RejZwierc* 71, 142; *WujJudConf* 189; *CzechRozm* 243; władzą Krolewſką z gruntu wywracáią/ á równość/ ktora nieiakiem ſpoſobem ieſt dobra/ á nie iákciem zła/ ſtáwiáią ná nogi. *GórnRozm* D2v; *LatHar* 155.

W użyciu przysłówkowym [skostniała forma N sg f] (1): Powiedz co lepſza/ ieſli prawdá przykra/ ieſli leż ſkryta/ pochlebna á chytra. *RejZwierc* 216v.

W przen (1) : Tedy z niey [z wiary żywej] wſzytko dobre/ iáko z dobrego źródłá/ popłynie. *CzechRozm* 268.

α. *W funkcji rzeczownika; bonum, rectum* *Modrz* (151) :

Wyrażenia: »co dobrego« = *aliquid boni* *Modrz* (111): *BierEz* E4v; A gdy go [*Anacharsa*] pytano czo ieſt w ludziach złego y dobrego, odpoyedział [!], ięzik *BielŻyw* 23; *WróbŻoſt* 55/11, S, Sv; Bo gdzie mądry przydzie w proſte rzeczy Co lepſſégo ſnádnie ma ná pieczy. *RejRozpr* Av; *ComCrac* 17v; *RejJóz* A3; *RejKup* f6, k6v; *HistAl* K3v; *KromRozm I L marg*; *MurzHist* H3; *BielKom nlb* 5, E4v; *GliczKsiąż* K6, Pv, Q3v; Czo ſobie nalepſzego człowiek obierác/ ma/ iedno przyſthác ku Pánu Bogu *LubPs* R2 *marg*; *GroicPorzRej* C4; *KrowObr* Ss3; *RejWiz* 136v, 177v; *Leop Ioann* 1/46; *BibRadz* II 90c *marg*; *OrzRozm* P4v, T; *BielKron* 68v, 200, 332; *KochSat* B2v; *Libare etiam, Ofiárowác/* też co pięknieyſzego á lepſzego z xiąg wybrác y zgromádzić. *Mącz* 192a; *OrzQuin* O2, O4; *Prot* C4v, E; *RejAp* 78, 80; *GórnDworz* G4, L16v; *RejPos* A2v; *GrzegŚm* 28; A wſzákoż też widamy owę zápádlá á nikczemną myſl/ iż ſie też ni nacż dobrego nie przygodzi/ gdy chłop ſiedzi iáko kozieł z záwieszoną brodą/ á ni o czym dobrym nie myſli/ iedno tylko iáko kozieł o kápuſcie *RejZwierc* 54, 62 [2 r.], 87, 139v, 141, 142 (14); *RejPosWstaw* 22 *marg*; *BudNT przedm* c2v, *Ioann* 1/46; *CzechRozm* A2v, 1v, 20v, 80, 84v (12); *PaprPan* B2v, B3; *ModrzBaz* 1, 14v, 29v, 44v, 59, 135v; *SkarJedn* 117, 236; pokoy iego/ to ieſt/ on roſkoſzny Ray: gdzie wſzytko co ſtworzył/ co naróſkoſznieyſzego/ y nalepſzego

zebrał. *SkarŻyw* 259, 332; *CzechEp* 43, 85, 264, 333, 383; *CzechEpPORz* *3, **3, **3v; *ReszPrz* 74; *GórnRozm* D3, G; *PapUp* I; *LatHar* 30, 134, 155; *WujNT Ioann* 1/46, s. 615, 728; *JanNKar* D3; *SarnStat* 854; *KlonKr* Av; *PowodPr* 74; Poniząć fię bárzo mamy/ gdy co dobrego w łobie czuiem *SkarKaz* 352a, 351a, 352a, 353b; *CiekPotr* 24; *SkarKazSej* 661b.

»nic dobrego« (40): imienie á vroda nic dobrego w łobie niema. *BielŻyw* 54, 53; *MurzNT* 126; *BielKom* F7; nyemáfz nic lepffego nád łáfkáwego á vbłágánego człowieká *GliczKsiąż* G2, G6v, P6v; *LubPs* N5, N6, R5, Vv [2 r.], Y4v, dd4; *KrowObr* 149v; To iuz tám oná cnotá co iá ták flawiemy/ Iż lepffzego ná fwiecie nic nád nię niewiemy. *RejWiz* 43; *OrzList* f; *BielKron* 79v, 80; *KochZg* A4v; Nihil quicquam est charius pensiusque nobis quam nosmetipsi, Nic nie mamy lepffzego ani wázniefffzego yáko fámi fiebie. *Mącz* 288d, 322c, 419c; *GórnDworz* E5, X8; *KuczbKat* 300; *RejZwierc* 71, 74v, [121]v, 162; *BielSpr* b3v; *WujJud* 189 [2 r.]; *WujJudConf* 189; *SkarŻyw* 15; *CzechEp* 105 marg, 358; *ReszPrz* 66; Znał kto kiedy Poétę trzézwięgo? Nie vczyni táki nic dobręgo. *KochPieś* 23; *KołakCath* C3v.

5. *Szczęśliwy, pomyślny; korzystny; bonus* *Mącz*, *Vulg*, *Modrz*, *JanPrzyw*; *idoneus, prosperus, secundus* *Mącz* (1875) : Idziłz á iufz bęc fkromnieyfzy/ Swoy żywot miey zá nálepffzy *BierEz* N4v; *FalZioł* V 54; *BielŻyw* 163; *LibLeg* 8/160v; *LibMal* 1549/149; *GliczKsiąż* Mv, M5v, Ov; *RejWiz* 6, 57v marg, 69v, 72v, Cc8v, Dd2v; *RejZwierc* 26v; Nie mowże/ Przeczże czáfy przeffzłe były lepffze niżli niniefffze? bo o tym nie pytałz fię z mądrości. *BibRadz Eccli* 7/11, *Tob* 3/6; Widząc Moizelz dobre przebycie morzá/ słykował lud Izráelłki ná dwanałcie vffow *BielKron* 31, 80v, 261v, 438; Animus habitat in auribus. Dobre tużzenie śmiałości dodawa. *Mącz* 10c, 26a, 443d, 474b; *OrzQuin* O3v, S2v; Ale iż postrzał máło co lepffzy niż fráncá/ vmyffliem y thu o nim niéco rádźić *SienLek* 131, 147; Bo záprawdę nie było by co chwálic/ kiedy by ludzie thelko czáfu woiny/ [...] ípráwą/ czuinością/ męfftwem czynili fwemu dofyć: á záfię czáfu pokoia [...] żeby prze głupffwo/ á nikkzemność niemieli vmieć záżyć dobrej chwile. *GórnDworz* Hh2, H6v [2 r.], K4v; A nigdy w lepffzy frymárk nie tráfiłz/ Gdy czás márný prze rofkofzny ítráciłz *RejPos* Bv, 223, 332; *BielSat* N; *HistLan* D3, D4; *KuczbKat* 360; to íą przyfmáki do dobrego ożenienia/ vrodá/ obyczáie/ przyiaciele/ á pomoc. *RejZwierc* 31v, 35, 78, 95, 124, 152 (9); A jako więc wierzch gory Szara mgła odzieje, Na pasterze niedobra, ale na złodzieje lepsza niż noc *KochMon* 19; Y myffliem był w fercu moim [...] ábych doznał co by było lepffzego fynom człowieczym/ co by czynili pod niebem *BudBib Eccl* 2/3, *Prov* 25/24, *Sap* 7/14, *Ier* 29/11; *ModrzBaz* 117v; *Oczko* 13; *SkarŻyw* 102; *MWilKHist* G3; *WisznTr* 15; *KochPieś* 14; *ArtKanc* L2v, M19v; Teraz [...] wáłze rzeczy priuatne lepffze fie stáły/ ále Rzeczpołpolita wielką vymę wzięła. *GórnRozm* B2v; *GostGosp* 36; *ZapKości* 1588/80v; *KochFrag* 25; *OrzJan* 38; *WujNT* 1.Tim 3/13, s. 728; *SarnStat* 956; kácerffwo nietylko zbáwienie/ ále wfzelkie dobre zdárzenie opák obraca. *PowodPr* 15; *SkarKaz* 516b, 519b; *CiekPotr* 5; *SkarKazSej* 668b, 689b.

W przeciwstawieniu: »przeciwny ... dobry« (1): Ciáło miękke wfzędý, vkazuie człowieka dobrego rozumu y obaczności [...] wfzakoż bywa pfofliwy/ boiazny y wífcey przeciwny niż dobrej fortuny. *GlabGad* P5v.

»dobry ... szpetny« (1): Lęknie fie wnet młodzyeniec y rzeczé/ moy pánie/ Toć nie dobra nowiná/ á ízpetne tho známie. *RejWiz* 127.

W charakterystycznych połączeniach: *dobry* (-a, -e) *frymark*, *kupia* (2), *małżeństwo* (3), *targ* (2), *zdarzenie*, *żywota wiedzenie*; *dobry bardzo* (4), *iście* (2), *tak* (6).

Przysłowia: Chceźli mieźkánia dobrego/ Pátrź łobie rowny rownego. *BierEz* I2.

Lepyeyći ieść łuchy chleb/ w dobrej przełpyeczności/ Niźli w domu łwarliwym/ miełło w obliłości. *BielKom* C.

A kogo pan Bog treszcze iuź to dobre znamię *RejJóz* I3v; *BielSat* H2.

Zwroty: »umrzeć, dokonać żywota, pogrzebion w dobrej starości« [szyk *zmienny*] (5 : 1 : 1): Ołtatecznie dobroć y łwiętołbiwołc iego w tym łie vkażała/ iź gdy vmarł w dobrej łtarołci/ niebył ieden w miełcie ktoryby go nieżałował *WróbŻołtGlab* A4v; A ty poydzielz do oycow twoich w pokoiu/ pogrzebiony w łthárołci dobrej [*sepultus in senectute bona*]. *Leop Gen* 15/15; Żyw był potym XLII łat łtáry Thobiałz/ y widzyał łyny wnukow łwoich. Dokonał żywota w dobrej łtárołci. *BielKron* 98, 50v, 97; *BudBib Gen* 25/8; *SkarŻyw* 286.

»żadney godzinki dobrej nie mieć« (1): [*Anna Elka - nowa żona*] dla nyepłodu/ kthorym yą był pan Bog náwyedził/ żadney godzinki dobrej nyemyáłá/ fráłuyąc łie o płod/ częłto przełufłá y przełalłczáłá *GliczKsiąż* C2v.

Wyrażenia: »dobry (-e) byt(o), żywot, życie« [szyk 19 : 2] (16 : 3 : 2): Kot [...] W iednym kącíe łobie łiedział: Po iedney myłzy łápáiąc/ A tám dobre byto máíac *BierEz* K, C3, Pv; *BierRozm* 7; Iź mogę was teraz włzytki vchować kłopota A możecie przez mię vżyć dobrego żywota *RejJóz* O8; *RejKup* p5v; *KromRozm I* A4v; *KromRozm III* L3v; dobrze włzyłcy wiemy/ Iź rychłło s łwiátá poydzyemy/ A to iedno w zyłku mamy/ Gdy tu dobry byt vznamy. *BielKom* F8v; *RejZwierz* 121; ábowiem ludzie w dobrym bycie/ kiedy im łzczęłcie ze włząd pędzi/ [...] połpolicie łie odmieniáią/ y łtawáią łie niełpráwiedliwemi *GórnDworz* Hh3, Bb6, Hh6v; *BielSpr* b3v; Rzeczpołpolita łą Zbory á zgromađzenia ludzkie porządnie zebráne/ [...] á ku dobremu á łzczęłliwemu żyćiu [*bene beateque vivendum*] połtánowione. *ModrzBaz* 2v; *ZapKóścier* 1583/40; *ZawJeft* 27; *GostGospPon* 169; *PowodPr* 68; *CiekPotr* 37; *KlonFlis* G4.

»dobry czas« [*w tym: dobrego czasu użyć* (4), *czekać* (1); *dobry czas upatrzeć* (2); (*począć*) *w dobry czas* (2)] [szyk 23 : 5] (28): *GliczKsiąż* A4v, N3; *RejWiz* 23v; *RejZwierz* 68v, 105v; *BibRadz Ps* 90/10; Czálú dobrego bądź wełó/ á czálú łrogiego opátrź łie. *BielKron* 80v, 198v, 247v, 353v; *Augurato*, id est, *Auspicato* W dobry czas *począć* *Mącz* 20d, 120a; Dármopychá też vnołi pawia myłł iego/ że też áni dobrej myłli/ áni dobrich czálów vżyć nie może. *RejZwierz* 142, 20, 63v, 87v, 227v; *SkarŻyw* 440; *KochFr* 52, 129; *WisznTr* 31; *KochPieł* 22; *BielRozm* 17; *GostGosp* 106; *SkarKaz* 609b; *VotSzl* B2; *GostCast* 20; *SkarKazSej* 694b.

»dni dobre, dzień dobry« [*w tym: dni dobre widzieć, oględać* (6); *dni dobrych uży(wa)ć* (a. *zażyć*) (3), *doczekać*; *sprzyjać dobrego dnia* (2); (*Pan Bog*) *niech ci da dobry dzień* (3)] = *bona dies* *Mącz*, *Vulg* [szyk 10 : 8] (11 : 7): *PatKaz III* 140v; chcełly żyw być náłwięćie á oględać dobre dny/ powłciągáy ięzyka odezłego y vłt łwoych/ aby fáłzywie uiemowyl [!] [*Vulg Ps* 33/13]. *SeklKat* M3v; *LubPs* I2; *Leop 1.Reg* 25/8; *BibRadz I* 276b *marg*; *BielKron* 67; *Mącz* 266d, 410d; *RejPos* 280; Włtayze bráćie miły: Pan Bog cí niech da dobry dzień. *CzechRozm* 11, 40v [2 r.]; *KochPs* 60; Odrzuć to twárde

ferce/ á zázyy dni dobrych wrofkolzy. *SkarŻyw* 532; *KolakSzczęśl* B2v, B3, C; *WujNT* 1.*Petr* 3/10.
Cf znaczenie 9. *Zestawienia*.

»dobra fortuna« (9): *GlabGad* N4, P5v; Nie mógł Mecyus ścirpieć łtać gdzye mu kazano/ ále włtąpił ná gorę z ludem fwoim pátrzyć ktorey łtronie łie łepłza fortuná powiedzye/ przy tey myłłił zołtác. *BielKron* 101v; *Manca virtus sine accessione*, Cnotá króm dobrej fortuny mdła/ niedołtáteczna yełt. *Mącz* 206b; *Stare meliore loco*, W łepłzey fortunie być. *Mącz* 417b, 379d, 485d; *PaprPan* Aa; *WerKaz* 289.

»dobra godzina« [*w tym: w dobrą godzinę [coś robić]* (6)] (7): *Bene auspicare aliquid*, W dobrą godzinę co począc czinić. *Mącz* 21d; *KochPs* 28, 61; Włiáday w dobrą godzinę/ á wjedź ná bogáty Dwór Dubieńłki z łwoiými wćiwiými łwáty. *KochEpit* A2v; *KochPam* 82; GDźiełkolwiek iełt/ Bożeć połłi dobrą godzinę *KochPieł* 9; *WyprPl* C4.

»dobry (-e) koniec, dokończenie, dokonanie, skończenie« [*w tym: ku dobremu końcowi (a. do dobrego końca) [co] przywieść* (12), *dojść (a. przyjsć)* (5), *ściągac się* (5), *obrocić się* (3), *prowadzić* (2); *wziąć (a. brać) dobry koniec* (5)] [*szyk 46 : 5*] (45 : 3 : 2 : 1): *BierEz* S4; małz pewną nadzieję dobrego kończa á pociełznego w częłłiwem [!] porodzeniu. *FalZioł* V 18d, IV 50b, V 52v; *BielŻyw nlb* 6, 101, 169; *BielŻywGlab nlb* 15; y wodá y ogieñ vtrápi nas ále on [*Bóg*] to przedłie włłytko ku dobremu końcu zázwy przywiedzie. *RejPs* 95v; *LibLeg* 11/[32³]v; *Diar* 84; *GliczKsiąż* F2 [2 r.]; Czym łie innym wierny w trapieniu ciełzyć ma iedno mocnym vfániem w Pánu Bogu ktori włzytko ku łepłzemu końcowi przywodzi. *LubPs* P6v *marg*, aav; *RejWiz* 48; *LeszczRzecz* A6v; *OrzRozm* I2; *BielKron* 209v; *RejAp* 24; *GórnDworz* Ee2v, Ee3v, Gg7v, Hh2v, Hh7v (8); *RejPos* 26, 39v, 138, 138v, 139, 279v, 334; *RejZwierc* 78, 101v, 139v, 144, 162v; *BiałKaz* K2; *SkarŻyw* 196, 309; Pátrzyć W. M. w to y dobrze to wważác raczyż/ żeby rzecz tá końcá dobrego nie wzięłá *CzechEpPorz* **4; *ReszHoz* 139; *WerKaz* 303 *marg*; *ArtKanc* S17v; *GórnRozm* Ev; *PaprUp* G; *ActReg* 147; A kthorych zdánia y rády dobry koniec y pożytheczny mieć będą/ niech od ciebie łławę y pochwałę odniołá. *Phil* S4.

»dobre (-y) lata, rok« (6 : 2): *BielKron* 80v; *BiałKat* 266; A czoł też widzę v ciebie/ Rzyć w popiele á myłł w niebie/ Wđdy łepiey iże ia łwiátá Ták vżywam/ w dobre łátá. *RejZwierc* 232a, 239v; *KochPieł* 14; *KochSob* 57; á Kmiotek ma byđz też opátrzon táką rolá/ iákoby chleba nie kupował w dobry rok robotnik dobry. *GostGosp* 8, 48.

»dobry los« (1): Dźiówká twoiá dobry łos (możełz wierzyć) wzięłá/ A włáfnie w łwoich rzeczach łobie ták poczęłá *KochTr* 22.

»dobre (po)mieszkanie« = *bona domus* *Mącz* [*szyk 5 : 3*] (8): *BierRaj* 20; *BierEz* I2; *LibLeg* 10/56v; *Bene habitare, id est, bonam domum habere*, Dobrze łiedzieć/ dobre miełzkanie mieć. *Mącz* 151b; *BudBib Ez* 34/14; *SkarJedn* 376; *SkarŻyw* 560; Niezwierzay łię ledá komu/ Niepułczay mnichów do dobrého miełzkania. *KochFr* 16.

»dobra nadzieja« [*w tym: mieć dobrą nadzieję* (34), *być dobrej nadzieje* (30)] = *spes* *Mącz*, *Modrz*; *bona spes* *Mącz*, *Vulg*; *maxima spes* *Mącz*; *maior spes* *Modrz* [*szyk 134 : 25*] (159): Ten łie łam zdradza y zniłłczeie/ ktorzy źle czyniác ma dobrą nadzieję. *March*¹ A4v; *BierEz* A3v, D4v, L2v; *ForCnR* C; *FalZioł* V 32v; Szczęłcie nie winnego łnadnie opułci, ale dobra nadzieia nigdy. *BielŻyw* 38, 10, 43; *WróbŻołt* cc2v; Przywodzi prorok káżdego człowieká/ áby miał dobrą nádzieję o pánu

obaczywłfy wielką możnołć iego *RejPs* 47, 31v, 43v [2 r.], 47 [2 r.], 77, 113 (15); *ConPiotr* 34v; Mądrze czyniłz Iozephie iż fie nie frałuielz A iż dobrą nadzieię tę o łobie czuielz *RejJóz* I4v, G2, I7v; Wydzzy iż fię iuż Czart łmieie Ieft onim dobrej nadzieie. Gdy zcedł wtakiey omilnołczy *RejKup* c3v, i8v, ł6, t8, Xv; oblecz się we zbroię wiary/ Bąđz dobrei nadzieie bęđzieć o tobie pán pieczą miał *MurzHist* Mv, E4, M4v, Pv; *MurzNT Mar* 10/49, *Ioann* 16/33; *KromRozm II* f; *Diar* 20, 51; *LubPs* F3 marg; *KrowObr* 231; *RejWiz* 14, 46, 61, 109v, 128v; A Iezus obrociwłfy fie/ y wyżrzawłzy ią/ rzekł: Miei dobrą nádzieię [confide] corko/ wiará twoiá ćiebie zdrową vczyniła. *Leop Matth* 9/22, *Matth* 9/2; *LeszczRzecz* A5; Y Coż ieft wełelzzego/ gdy dobrej nádzyeie/ Kto w łwyc łmutkoch vżywa *RejZwierz* 132, 4v, 31v [2 r.], 105, 113v, 123; *BibRadz Is* 54 arg, II 90c marg; poćielzył go w więżeniu [!] przyacielłką rozmową/ y kazał mu być dobrej nádzieie *BielKron* 204, 102v, 125v, 200, 204, 249v, 466v; *KwiatKsiqż* C2, C4v; Spem abiicere de aliquo, Rołpáczáć o kim/ nie mieć o kim dobrej nádzyeie. *Mqcz* 407c; Plus habent spei haec quam timoris, Blifłzłá tá rzecż yeft dobrej nádzyeie niżli wáptienia. *Mqcz* 407c; Id quidem mihi in optima spe pono To ya przimuyę á poczytam zá nayleplzą nádzyeę. *Mqcz* 407d, 151a, 311d, 326c, 342a, 346c (24); *OrzQuin* Y; ále iefli nie vłchnie [kropka dryjakwie połozona na bolące miejsce] á bólu łye vlży/ dobra nádzieiá poleplzenia. *SienLek* 125v; *RejAp* 56v, 71 marg, 131v, Dd4v, Ff3; *HistRzym* 130; *RejPos* 6, 130, 136v, 138v marg, 141v (10); *BiałKat* 91, 383v; *KuczbKat* 235; *RejZwierz* 87, 144, 146, 152; *BielSpr* 36v, 39v, 60; *WujJud* 69v, 105; *WujJudConf* 68; *RejPosWstaw* [21³]; Ale oná pláczáć pogłádała w niebo/ máiáć dobrą nádzieię w Pánu. *BudBib Dan* 13/34 [35]; *BudNT Hebr* 7/9 [19]; *CzechRozm* 111v; *KarnNap* D4v, E4, Fv; Sam tedy Hetman/ [...] ma inłze przechodzić/ dobrą o łobie nádzieiá/ kárnołciá/ ráda/ męłtwem/ łtałołciá/ y włzelákiem cnotámi *ModrzBaz* 116, 52, 118v, 140; *KochPs* 28; *MWilkhist* Iv, Lv; *KochSz* A3v; *WerKaz* 289; *KmitaPsal* A2; *ActReg* 55, 88; A on w nádziei leplzey zołtáwiony/ Iuż máłło pomni dżił ná trołki ony. *GrochKal* 17; Nádzieiá dobrá fercá niech podpiéra *KochFrag* 18, 53; *OrzJan* 135; Vczyniłci dobrą nádzieię o grzechow odpulzczeniu *LatHar* 675; *WujNT* 36 marg, 2. *Thess* 2/16 [15], *Hebr* 7/19; *SarnStat* 1051, 1226; *SkarKaz* 350a, b; ognie owe Szczęłliwe [!] flifom: Bo dobrą nádzieię Czyniá/ gdy párá pádná im ná Reię. *KlonFlis* B3, F.

»dobra noc« [w tym: niech ci Pan (Bog) da dobrą noc (5), miejcie dobrą noc (1)] (6): Zá tym mieycie dobrą Noc. *Prot* Ev; niech fie to z tową łtanie czego łobie żádałz á niech ći Pan da dobrą noc. *CzechRozm* 66v, 10v [2 r.], 40, 256. Cf znaczenie 9. Zestawienia.

»dobra nowina« [w tym: dobrą nowinę nieść (3), powiedzieć (3), usłyszeć (1)] = *bonum nuntium Vulg* [szyk 23 : 2] (25): *BierEz* E; Podczáłzy o Iozephie dobrą nowinę wieżnemu powiada. *RejJóz* K5v, K6v, M8; *RejKup* p7v; *RejWiz* 127; *Leop* 4.Reg 7/9; [Elektorowie] Cefárzowi dobrą nowinę powiedzieli iż fie według złotey buły łtála Ellekcia. *BielKron* 330v, 330v, 412v; Refertae suavitate literae, Pelne dobrych nowin álbo wdziecznołci. *Mqcz* 118b; Rad bych twej miłóci nowiny leplze powiedziáł niż tyto. *HistRzym* 21v, 22; *RejZwierz* 93; *BielSpr* 75v; Ná gorę wyłoká w łtáp łobie opowiedáczu dobrej nowiny Cytonie/ wywyłz w łile głos twoy/ opowiedáczu dobrej nowiny Ieruzalimie. *BudBib Is* 40/9, 2.Reg 4/10; *KochOdpr* B3; Iozeph S. niołł dobrą nowinę do odchláni Oycow ł. *SkarŻyw* 245 marg, 1 [2 r.]; Euángelion po Grecku, ieft dobra nowiná, ábo wełołe pofelstwo. *WujNT* 15 marg, 1 marg; *SkarKaz* 8b.

»lepsza obietnica« = *melior repromissio Vulg* (3): *CzechRozm* 173; Bog koniec zakonowi vczyniwłszy/ w lepłzych obietnicách przymierze nowe záłożył *CzechEp* 32; *WujNT Hebr* 8/6.

»dobre orędzie« (1): Tedys mi dobré orędzié nofil gdys mi rzékl: Pán s tobą *OpecŻyw* 147.

»dobra otucha, potucha« [*w tym: dobrą otuchę mieć* (2), (*u*)czynić (5); *dobrej otuchy* (*do-*, *przy-*)*da(wa)ć* (9); *o czym, o kim* (3)] = *spes Mącz* [*szyk* 24 : 4] (22 : 6): A on zdobrotliwóci fwoiey przywiedzie ku wielkiej rádości fercá náffe á dobrą otuchę vczyni oczekawániu náffemu *RejPs* 48v; *RejJóz* E8; *RejKup* 16v, X; *LubPs* G2v *marg*, Iv *marg*, I3 *marg*, Z5; *RejZwierz* 23v; *BielKron* [85²]v, 227; Fovere spem alicuius, Dáwac komu dobrą potuchę. *Mącz* 135b; Arrigere aliquem seu alicuius animum, Pokrzepczic kogo/ Dodac mu dobrej otuchy/ fercá *Mącz* 350a, 400a; *SienLek* 24; *RejAp* 15v, 41; *GórnDworz* S6; *RejZwierz* 85v; *BudBibKaw* A2v; *ModrzBaz* 62v; *KochPs* 29; *CzechEp* 62, 72; Z dobrą tedy otuchą puścicie koniom wodze/ Zwycięstwo iuz w ręku wálznych/ mam nádzieię w Bodze. *KochJez* B2; *GrochKal* 9; *OrzJan* 23; *SkarKaz* 350b.

»dobry początek« [*szyk* 3 : 1] (4): *BielKron* 26; ieflize [*uczacy się*] fprzodku nieiákie dobre początki maią/ tedy natichmiałt o fobie mnięmaią iakoby wnaukach barzo bieglymi á doftatecznymi bili *KwiatKsiąz* L3; Fundamenta pacis iacere, Dobre początki mieć ku poyednániu. *Mącz* 140b; *PaxLiz* E2.

»dobra pogoda« = *bona a. certa a. idonea tempestatas Mącz* [*szyk* 7 : 1] (8): Towárow pełen okręt náłożył: Vpátrzywłszy dobrą pogodę/ Puścił fie s nimi ná wodę. *BierEz* P2; Bona et certa tempestate conscendas, Niewśiáday yedno w dobrą pogodę. *Mącz* 443d, 164c, 378a, 443d; *Prot* Ev; A zá przyiáznia wiátrów/ y dobréy pogody/ Wyśiadłes na brzeg Prułki *KochPam* 83; *ArtKanc* M5.

»dobra pogoda [= *okazja*]« (6): Sieci tám fobie rozrzucił/ Aby nimi co vchwycił. Potym zá dobrą pogodą/ Vłowił iefł fzczuczke młodą *BierEz* H4, N2v, Q, S; *RejRozpr* Hv; O czym/ zwálzczá o małżeńftwie z Heretyki/ przy lepłzey pogodzie/ fzerzey fię mowic może. *SkarŻyw* 59.

»dobry pokój« [*w tym: dobry pokoj mieć* (7), *mie(wa)ć [z kim]* (4)] = *pax bona Vulg, JanStat; quies Mącz; requies Vulg* [*szyk* 23 : 12] (35): Iefłti vflyfziłz grzmienie tego miefiáczna. wiedz że tego roku obphitołc będzie włzytkich potrzeb/ á dobry pokoy/ á dobroć miedzy ludzmi. *FalZioł* V 49; zyemia Vegierfka y polfka y zemia nascha Moldawfka bili miedzi sobą wdobrim pokoyv y w przimierzv *LibLeg* 11/55, 6/78, 159, 7/8v, 104, 8/26 (11); *GliczKsiąz* N8v; *RejWiz* 68v; *Leop* 1.*Mach* 8/12, 2.*Mach* 1/1; *RejZwierz* 120v; *BielKron* 200v, 327v, 415v, 416; Nihil mihi tecum amplius commercii erit, Chcę mieć s tobą od tych czáfów dobry pokoy. *Mącz* 217c, 137d, 388c; *RejPos* A3v; *HistLan* A3v; *RejZwierz* 101 v; Przeto choćiáby w nalepłzym świeckim pokoju miefzkáiac/ tych doczełnych rofkofzy vzywáli/ [...] iednák vfpokoieni byc nie mogá *CzechRozm* 113; *SkarŻyw* 542; *MWilKHist* B4v; *KochProp* 7; *WujNT* 249 *marg*, Bbbbbbbv; *SarnStat* 184; *VotSzl* F.

»dobre poselstwo« = *bonum nuntium Vulg* [*szyk* 3 : 1] (4): *BibRadz* 4.*Reg* 7/9; *BielKron* 200v, 228; á ieftem poślan ábych mowil do ciebie: á izbychci to dobre pośelstwo odnioł [*et haec tibi evangelizare*]. *WujNT Luc* 1/19.

»dobre poselstwo« (*o Ewangeliu*) = *evangelium, bonum nuntium Mącz* [*szyk* 10 : 2] (12): A nic inego nye yefł tá to Ewányelia yedno dobre á zbáwyenne pośelstwo od Bogá *KromRozm* II c3; Ewánieliftowie fá/ ktorzy Ewanieliá Świętą przepowiedáiac/ tho iefł dobre pośelsthwo fprawuiá

KrowObr 4, 44, 75v [2 r.]; Drugie drzewo żywotne iest Pan Kryftus/ który nam przyniośł pośelłwo [!] dobre zakon łafki/ z duchá á z wody odnowiony *BielKron* 2v, 3, 137, 143; Evangelium, Latine Bonum nuncium. Dobre/ Wesołe/ á wdzieczne pośelłwo á oznaymienie álbo zyáltowanie [!]. *Mącz* 109a; *BiałKat* a4; *BudNT Mar* 1/1.

»dobre powodzenie« = *bonum, salus* *Modrz* (5); *GliczKsiąż* I4; A przeto Krol/ ma się o to pilnie łtárác/ áby cnoćie/ dobremu powodzeniu/ y zacności wśzytkich obywatelów łwych iednáko życzliw był *ModrzBaz* 20, 77v; łzczęście iest nieśtałe/ nietrwáłe/ á ludzkemu dobremu powodzeniu nienawifne. *Phil* M3; *PowodPr* 66.

»dobra przygoda« = *fortuna* *Mącz* [szyk 5 : 2] (7); *KromRozm II* i4v; Hiłtorie łá náuká żywotá/ iáko obrázy álbo świece łprawám ludzkim w vmyłe łwiecąc/ ołtrzegáiąc nas od przygod złych/ á ku dobrym przykłádnie wiodąc *BielKron* 333v; Vos in omni fortuna quaecumque erit complector, Was we wśelákim łzczęściu yákołżkolwiek owa będzie prziyemę/ To yełt álbo w dobrej álbo we złey przygodzie/ yednák ya was záwždy będę miłował. *Mącz* 340c, 134d; *BielSat* I4; *BielSpr* 46; *BielSjem* 13.

»przypadek dobry« = *successus* *Calep* [szyk 5 : 1] (6); wśytki łwe przypadki złe y dobre mamy przypuśćie rozłádkowi Bożemu. *LubPs* L4v *marg*; *RejPos* 265; Przypádkowi żadnemu vność fie nie dáy/ áni złemu áni dobremu/ á bądź práwie człowiekiem á nie owym motylem co leći gdzie go wiátr poniefie. *RejZwierc* 146v, 205, 214; *Calep* 1023b.

»dobra radość« = *przekład n-pers* Εὐφροσύνη (1); Wyłucháni łá/ corkę powili y dáli iey imię Eufrozyná/ to iest dobra rádość. *SkarŻyw* 13.

»dobry raz [= *położenie*]« (2); Niemcy będąc obciáżeni zbroiá y koniem/ niewolen vbieżec z rázu złego/áni gonic z dobrego/ Thurczyn zá tarczá wolen ná wśytki łtrony *BielKron* 312v; Potym ná nie fortelów ze wśyłtkich łtron łzúkác. Vmieć fie podłżáńcowác/ łtać ná dobrym rázie/ Gdzieby był pátrzáiącym z bláńkow ná przekázie. *BielSjem* 36.

»rzecz dobra« = *bonum* *Vulg, Modrz; res bona* *Modrz* [szyk 28 : 23] (51); Powiadał też Socrates że niemamy nic od Boga żádać iedno dobrych rzeczy, bo on wie czo komu potrzeba iest *BielŻyw* 54, 17, 110; nie mozem te⁸⁰ przec aby na niebie nie były znamiona rzecz przyłżlá zlá albo dobrá z woley Bożey vkazuiące *GlabGad* L7v; *SeklKat* E3, E4v, N2v, T2; *MurzNT Matth* 7/11; *GliczKsiąż* A4; day nam dobre rzetzy/ ktorzy fie nádziewamy. *KrowObr* 175, 97, 220v [2 r.]; Kápláni twoi Pánie boże niech fie obloká w zbáwienie/ á łwięci twoi/ niech fie ráduiá w dobrych rzeczách [*laetentur in bonis*]. *Leop* 2.Par 6/41, 3.Reg 22/13, *Sap* 18/9, *Ier* 33 *arg*, 9, ZZ3v; *BibRadz Eccli* 39/29, 31; Wiele inych rzeczy dobrych Rzymowi ten Papieź vdzyáłał *BielKron* 171, 19, 79v; *Mącz* 42d, 214c, 466a; *GórnDworz* Ee8; *RejPos* 326; *BielSat* I4v; *KuczbKat* 410; *RejPosWstaw* [143²]; *BudBib Eccli* 39/29, 31; *CzechRozm* 92, 199v; *ModrzBaz* 52v, 53; *SkarJedn* 245; *KochMRot* A2 [2 r.]; Nie iest rzecz dobra człowiekowi być łámemu/ vczyńmy mu towarzyszá podobnego iemu. *WerKaz* 282; *BielSjem* 14; *GórnTroas* 66; *RybGęśli* C3v; Óciec wáłz/ który iest w niebieśiech/ da rzeczy dobre tym ktorzy go prołżá (*marg*) Te rzeczy dobre, łác łáská y dáry duchowne wśytkie; y cokoluiek [!] zbáwieniu dułżnemu náleży. (–) *WujNT Matth* 7/11, *Tit* 3/8, Xxxxx3; IVżełz rzecz dobra náłzá/ Páнно Miłóściwa/ Niechćiey być W. M. daley iuż w nicym trofkiwa *PaxLiz* D3v.

»skutek dobry« [szyk 2 : 1] (3): A gdyż przyczynę złą baczyćcie/ skutku dobrego trudno się spodziewać maćie *BiałKaz* B; *StrykKron* 175; w wielkiem zgromádzieniu/ gdzie zwierżchności żadney nie máłz/ [...] iáko tám która rzecz skutek dobry wziąć może? *GórnRozm* M3v.

»dobry stan« = *salus Mącz*; *bonus status JanPrzyw* [szyk 12 : 2] (14): Bo ony na takich myślcach bandąc sztrzęgą y bronya sznadneyey praw y dobrego stanu kończyelnego. *MetrKor* 31/620v, 31/621; Boc niéleđa rzeczy potrzeba/ aby kto mógł o sobie cwierdzić/ iż w dobrym stanie iest *MurzHist* P2, K2v, R3; *RejWiz* 123; *Salus Reipub.* posterior illi suis commodis. Dobry stan Rzeczypospolitey/ pośliednieyŝy yest v niego niźli włafne požitki to yest pilnieyŝy ŝwych požitkow niźli požitkow Rzeczypospolitey. *Mącz* 314d; *SienLek* 25; *RejPos* 332; *RejZwierc* 31; *SarnStat* 881, 987; *PowodPr* 26; Nalepŝy stan iest miáftá pod iednym ŝpráwiedliwym krolem. *SkarKazSej* 690b.

»dobre szczęście« [szyk 19 : 2] (21): y to tesz powiesz y zebismi radzy slischely zawŝdi o zdrowiu kazdego snych y dobrim szczesciu *LibLeg* 11/33; *GliczKsiąż* C8, I4; *BibRadz* I *2v; *BielKron* 251, 311, 333; Pergas optimis ominibus, iedź w ymię boże á dobrego ŝczęścia vziway. *Mącz* 263b, 366b, 378a [2 r.], 475c, 483d; *PaprPan* Cv, D2v, T; á tym czálem idzmy do Litwy/ potym ŝię tu z lepŝym ŝczęściem wroćiem *SkarŻyw* 356; *StrykKron* 220, 497; *SkarKaz* 207b; Z lepŝym Oyczyzny ŝczęściem wieczny Pánie/ Rácz mi náznáczyć ták prętkie ŝkonánie. *SzarzRyt* Cv.

»dobra (-e) śmierć, skonanie, koniec, zeszcie, dokonanie, żywota dokończenie« [szyk 19 : 4] (7 : 7 : 3 : 3 : 2 : 1): *BierRaj* 16, 17v, 22; *OpecŻyw* 17v, 190; *SeklKat* H4; *RejKup* n3v; *BielKom* C7; Był ktemu Ian S. nád chorymi y vmieráiącymi miłóŝierny wielce: ŝam im częŝto ŝlůżąc y przy konániu ich oczy im zázierał: pomagáiąc im do dobrego końca. *SkarŻyw* 99, 441; Wŝpomożył nas Kryŝte Pánie/ á day dobre dokonánie *ArtKanc* S18; potrzebá nie máłego/ y ŝtraży nád ŝobą trzymánia vŝtáwicznego/ y modlitwy o dobrá ŝmierć częŝtey y gorácey *LatHar* 639, 65, 277, 637, 640 *margin*, 649, *Aaa5v*; *WysKaz* 48; Lecz ná ŝámę ŝmierć náŝę y miłych náŝych/ nawięŝta iest ochłodá y poćiechá: zeszćie dobre Kátholickie z Sákrámenty koŝcielnemi *SkarKaz* 384b, 381a, b, 384b *margin*.

»dobra wiara [= *nadzieja*]« (9): wŝŝytko to odzierżemy oczkoli z dobrá wiará a trwale boga milégo profiŝt będzimy. *OpecŻyw* 62, 44; A bądźcie dobrej á mocney wiáry/ iż on przyda oŝobney mocy myŝlam wáŝŝem *RejPs* 45v; Boć lepŝey z dobrá wiará niź w roŝpaczy zgináć *RejJóz* P3v; *Diar* 89; *RejWiz* 49; *RejPos* 81v, 147; *SiebRozmyŝl* Kv.

»dobry wiatr« = *ventus secundus Mącz* [szyk 6 : 2] (8): *FalZioł* V 62; Yákoż to bywa/ iż y żeglarze kyedy yáŝno á ciche morze/ á wyátr dobry máyá/ opuŝciwŝly wyoŝlá/ krotofilá myedzy ŝobá/ álbo co inego czynyá. *KromRozm* I Lv; *Mącz* 378a, 510a; *Oczko* 5; *BielRozm* 9; *KmitaSpit* C; Dobry wiatr z flifów łotry czyni. *KlonFlis* H4 *margin*.

»dobry wieczor« (3): Ruben mowi ku Iakobowi (–) Zdarz panie oycze pan Bog/ dobry wieczor tobie Iakoŝ ŝie wzdy raczyŝ mieć/ po ŝwoiey chorobie *RejJóz* B3, M8; A w. m. pánie Myŝzkowŝki przy tym gielku ŝłow nikczemnych moich/ zle ŝie wyleżawŝly/ y czás prožno ŝtráciwŝly/ poŝpieŝay ŝie w drogę/ ábyŝ ná lepŝy wieczor trefił/ niź tu przypołudnie było. *GórnDworz* S3v. *Cf znaczenie 9. Zestawienia.*

»dobry wiek« (3): Tákież ŝercá ŝtałego/ ma być káždy człowiek/ Ani zły áni dobry/ nie ma go ruŝyć wiek. *RejZwierz* 114; *BibRadz* *Gen* 15/15; *KmitaPsal* A4.

»dobre wroźki [= wroźby]« (1): GDy sie przeciw Tebanom postronni broili/ Ludzie mu rozmaite wroźki przynosiłi. [...] Iesli cnotę s stałością mocnie záchowacie/ Pewnie że ty zá sobą dobre wroźki macie. *RejZwierz* 34.

»dobre zdrowie« [w tym: w życzeniach (16)] = *bona valetudo* *Modrz*; *prospera valetudo* *Mącz* [szyk 74 : 13] (87): *LibLeg* 4/26, 7/31, 8/132v; *FalZioł* V5, 10v, 62v; Przeto chorzi ludzie po trofze iedzą á częšto, zafię zdrowi rzadko ale dobrze á to iest zamię dobrego zdrowia. *GlabGad* E7v; *LudWieś* A4v; *RejKupSekl* a2v; Przythym day pan Bog W. M. Ipołem z małżonkiem iego miłością s dobre^{go} zdrowia y w fze^{go} Izczeńcia pomnożeniem na długie czały záchował nam słuźebnikom W. M. ku ofobliwey pociefze. *HistAlHUNG* A4v; *Diar* 21, 90; Bo mię ociec miły vpominał/ Poki ieszcze przy dobrym zdrowiu trwał/ Bych náukę iego pámiętała/ A pokuśam I fale odpierała *BielKom* Gv; *GliczKsiąż* I6v [2 r.]; *LubPs* L2v; *GroicPorz* B, ff3v; *KrowObr* 71 v; *LeszczRzecz* A2; *RejFig* Dd8; Kuchnia. TEn gmách gdyby pomiernie/ ná wżem Ipráwowano Wieleby w dobrym zdrowiu/ ludzi záchowano. *RejZwierz* 136, 134; *BibRadz* I *3; przyiechał Krol Zygmunth do Polfki z Iáfki Bożey w dobrym zdrowiu *BielKron* 415, 36v, 167, 204; *KwiatKsiąż* D2, D2v, N4, N4v; Spero illum tibi salvum adfuturum, Mam nádzieję że sie w dobrym zdrowiu k tobie náwróci. *Mącz* 407b, 97a, 327c, 437a; *SarnUzn* G7; Mocz lifowáty á iákoby złotey bárwy/ známionuie dobre zdrowie *SienLek* 26, 1v; ACz Król Iego Miłość náIz Miłościwy Pan/ którego Pánie Boże mnóz ná wielé lat/ w dobrym zdrowiu y w forthunnym pánowaniu/ [...] wywołać raczył *BiałKat* a2; *BielSat* I4; *KwiatOpis* A2, A3; *GrzegŚm* 38; *HistLan* E2; Przy tym day Pánie Boże W. W. długie á Izczeńliwe przy dobrym zdrowiu pánowanie. *RejZwierz* A2v, 119v; *RejPosWstaw* [41²]v; *PaprpPan* A3; *ModrzBaz* 10; *Oczko* 12v, 13; Y był żyw iáko y wy: á podobno dłużej/ y w lepzym zdrowiu *SkarŻyw* 52, A2v; Dayże im/ pánie/ zgodę/ [...] day w dobrym zdrowiu długo pożycz Fortun dziedzicznych *KochEpit* A4; *KochFr* 129; *ReszHoz* 135; *ReszList* 192; *WisznTr* 25; *BielSjem* 13; *PudlFr* 45; yIz then slachetny pan Marczyn pyechowłky I zela Bęndancz przidobym [!] sdrowyą y przidobri pamyęczy. any I zadnego przimufzenyą yedno swy dobri woli, darował swoyę wżytkyę czeIzcz ymyęny *ZapKościer* 1586/69; *ArtKanc* T5v; *KmitaPsal* ktv; *PaprpUp* L4; gdy wm MM P. dodomu przyiechac będziesz raczeł. dai Boze aby wdobrym zdrowiu, [...] zradoscią czekać będe. *ActReg* 61, 126; *GostGospPon* 169; *GostGospSieb* +4v; *GrabowSet* A2, A2v; *KochFrag* 15; *OrzJan* 30; Y máło ná tym/ iz kto ná wielkie Ikarby/ álbo dobre zdrowie Iię zdobędzie/ iesli onego nie záchowa. *LatHar* 254, 599, 626 [2 r.], 629, 649, 672, 674; Dobrego zdrowia Bogactw hoynie záżyemy/ Tu ná świećie/ y w niebie dziedziczyc będziemy. *KołakSzczęśl* D; *SiebRozmysl* A2; *CiekPotr* 49, 82; *PaxLiz* A2, E3v.

»dobry znak, zamię« = *signum bonum* *Vulg* [szyk 39 : 9] (28 : 20): On rzekł/ lekarz ták powiada/ Iz dobre známioná wida *BierEz* Lv, Lv; Kto w tey niemoczy chętko ije/ dobri znak iest zdrowia. *FalZioł* V 68, V 4, 7v, 13v, 14 [2 r.], 52, 53, 68v; *GlabGad* D7; Raczy że mną vczynić zamię dobre [fac mecum signum in bonum]/ aby ci widzieli ktorzy mie wzgardzili/ á tak by byli poIromoceni bos ty panie boże wIpomogł mnie y pociefzyłes mie. *WróbZólt* 85/17; *RejJóz* I3v; *RejKup* d2; *HistAl* F2; *KrowObr* 131; *Leop Eccli* 42/6; Argiwi [chwalili] Wężá mieniac dobry znak kto go vyrzy. *BielKron* 24; weirzycie wzgorę áno nam bog dobry znak vkazał theę [!] známionuic nam zwycięstwo odzyrzyć *BielKron* 202v, 27, 28, 352v, 409v, 411, 412; Bywáią thez w moczu iákoby mgły nieiákie/ á ty iesli

fyte też ku dnu biorą/ dobre znamię. *SienLek* 25v; Miękość ciała z ciepłotą dobry znak w chorobie *SienLek* Sss3, 21v [4 r.], 22v, 126, 186, Sss3, Sss3v, Tttv; *BielSat* H2; *BielSpr* 35v [2 r.], 49v, 68 [2 r.]; *BudBib Ps* 85/17; *BielSjem* 33; *KochFr* 77; *KochWr* 26.

»dobre życzenie« (1): Benedice, S Błogosławieństwem/ s dobrym życzeniem/ winfzowaniem. *Mqcz* 87a.

Szeregi: »[ni] fortunny ni dobry« (1): Walká vporna á niefpráwiedliwa/ Nigdy fortuna ni dobra nie bywa. *RejZwierc* 228v.

»dobry a pocieszliwy (a. pocieszny)« (2): *FalZioł* V 18d; A ták obácź co fą zá pociechy tego nikczemnego fwiátá/ iefli fie nie podeprzelś pociechámí á obietnicámí od Páná fwego/ ktoreć fie zázwdy ku dobremu á ku pociefzliwemu końcowi fciągáią. *RejPos* 138v.

»potrzebny i dobry« (1): nas do zgody y iedności rzeczy Chrześciánom wiernym ze wfzytkich napotrzebniefzy y nalepfzey/ przywodził *SkarJedn* 245.

»dobry i (a) pożyteczny (a. użyteczny)« (6): Nye żáluye [*kupiec*] prace áni dálekyey drogi/ by tylko kupyą dobrą á pożyteczną odzierzał. *GliczKsiąż* M, A4; *GórnDworz* Ee8; *KuczbKat* 410; *Phil* S4; *WujNT Tit* 3/8.

»dobry i (a) szczęśliwy (a. szczęśny)« (5): *OpecŻyw* 17v; *GliczKsiąż* Fv; *ModrzBaz* 2v; [*królowi wiele przyjaciół przybyło z jego dzielności*] á z dobrého y fczęśliwého powodu rzeczy/ który wielą zwycięztw/ wielkich y znácznych/ iefł ták ofzláchciony *OrzJan* 62; był dány rozum y mądrość/ ná dobrą y fczęśliwą tákich potrzeb odpráwę. *SkarKazSej* 657a.

»dobry a wesoły« (1): Vpros nám iuz wielebná panno z grzechow powftanijé/ boga gorące rozmyflanijé/ niłkie vpokorzenijé/ dobre a wefole fkonanijé *OpecŻyw* 190.

»(ani) zły, (i, ani, albo itp.) dobry« [*szyk* 21 : 9] (30): *GlabGad* L7; *KromRozm II* i4v; *LubPs* L4v *marg*; *RejWiz* 123; *Leop Sap* 18/9; *RejZwierz* 105v, 114; *BibRadz Eccli* 39/29; *BielKron* 82, 312v, 333v; *Adiaphora* [...] Latine indifferentia, Wczefnie/ áni dobre áni złe/ co áni pomaga áni zázadza. *Mqcz* 3c, 134d, 340c; wiela rzeczy ná fwiát przichodzácych pewnymi y nieomylnymi znákami fą/ [...] á wfzakoż niemamy fie ich bać/ áni zá Bogá chwalić: ále ich znáczenia/ chocia złe chocia dobre z wielką ftałością przyymowác mamy. *LeovPrzep* b2v; *RejPos* 264v, 332; *BielSat* I4; pilniefzychmy tego máluczkiego czáfu fwego omylnego niźli tego wiecznego/ kthorego fie pewnie álbo złego álbo dobrego nádziejemy *RejZwierc* 115v, 95v, 146v, 205, 214; *BielSpr* 46; *BudBib Eccli* 39/29; *StryjKron* 175; *BielSjem* 13; *Calep* 1023b; *GórnTroas* 66; *RybGęśli* C3v. [*Ponadto w innych połączeniach strukturalnych 8 r.*].

W użyciu przysłówkowym [skostniała forma N sg f] (3): Y tráfili fyte tákí Staw coby go dawno nie fpułzczano pod ónym fławem fpułzczónym/ tym iego lepřza. *Strum* K4; Day boże/ ábych vmiał ftrzędz twého rofkazánia/ Dobra moiá/ będęli żył wedle twého zdania. *KochPs* 179; Lepieyći tobie (*marg*) dobra iefł tobie. Hebráífm. (–) włomnym ábo chromym wnidź do żywotá/ niźli máiąc dwie ręce ábo dwie nodze być wrzuconym w ogień wieczny. *WujNT Matth* 18/8.

Iron (1):

Wyrażenie: »dobry byt« (1): Dobry mię byt s támtąd wygnał/ Boday thám drugi raz nie ieżdźić/ áni ná tych Seymiéch bywać. A zaż thám wczáfu wzywiesz/ álbo íspráwiedliwości po którą iedźiesz/ doftániesz? *OrzQuin* B3v.

α. *W funkcji rzeczownika; pomyślność, szczęście; pożytek; bonum Vulg; optabilia Modrz [przeważnie z zaimkiem dzierżawczym lub przydawką określającą] (1041) : BierRaj* 18v, 19; *BierEz* Fv; domutz niemám anij rodziny/ anij fyndy/ anij ktorého przyiáciela/ bom wílytko dobreé ítracila dzifíeyííé⁸⁰ dnia. *OpecŻyw* 157v, 9v, 11v, 53v, 101, 190; *ForCnR* A3, E3v; *PatKaz III* 88v, 91v; *TarDuch* E3v; *FalZioł* II 3d, V 47v, 49, 51v, 97v; *BielŻyw* 121; *GlabGad* A4v; *KlerWes* A2; *WróbŻółt* Gv, 118/122, pp2v; *WróbŻółtGlab* A3; A íam pan voye^{da} [!] yzebi ííye oyey M. dobre przicziniał *LibLeg* 11/71; pan Voyewoda wthim przed ííye wzyeczyv thwacz bendzye abowyem tho kv lyepíchemv pana Voyewodzinemv y zyemye ye⁸⁰ bendzye *LibLeg* 11/185v, 11/[32²]v, 62, 163v, 170v, 188; WErzy miły panie zwyfokołci nieba [...] abychmy cię zrozumiełi nad íobą byc pana íwego z ktorego nam wílytko dobre przychodzi *RejPs* 80, 35v, 54, 60, 96, 126 (11); *ConPiotr* 35; *LibMal* 1544/84v, 1548/145v; A przetho miła bracia winnichmy dla náżego dobrego/ Za dłuęie zdrowie iego miłoci pana Boga prońić *LudWieś* A4v; Owa to on k ważemu/ ínadz lepżemu czyni *RejJóz* B6v, A3v, D4v marg, I4, L2v, L3v, O2, O7v, P; dawa nam pan Bog zaplatę naczefnych rzeczach yż nam mnoży wílytko dobre. *SeklKat* L4v, N4, N4v; *RejKup* k5, k5v, k6v, k8, m4, Sv, bb8v; Myć wyznawámy/ iż pod papyestwem yeft bárzo wyele dobrego krzełciyáńkyego *KromRozm I* I4, I4, L; *MurzHist* O3v, T4; *MurzNT* 33v; [Bóg] w łáfkę íwoyę nas przyyáł/ y wíłęgo dobrego/ á ná konyec kroleştwa nyebyelkyego nábwáwł *KromRozm II* c3, b2, i4, k, í4; *KromRozm III* B3, G2 [2 r.], H2v, L2v, M7, N; Prosiemy prze dobre WKM, prze dobre kaźdeęo wlasne, aby się teź takieź ku spolnej obronie gotowali *Diar* 77, 33, 67, 78 [2 r.]; *DiarDop* 107; Wílytko íie mu dobre rodzi/ Kto drogą mierności chodzi *BielKom* E8v; *GliczKsiąż* A4v, Q2; *LubPs* E3, I4v, P5, T2v, bb2 (15); *GroicPorz* í4; *KrowObr* 155v, 162; Dawid nędzny vpadłzy ítánał w írózdku mocno/ Co mu było k lepżemu iuź bárzo pomocno. *RejWiz* 135; Więć z onęgo dobrego dármoc nádanęgo/ Wípomagay kędy moźełz wźdy teź y drugiego. *RejWiz* 187, 36v, 106v marg, 141, 192v, Cc7v (9); Biorę íobie dziś ná íwiádectwo Niebo y Ziemię/ żem przełóżył wam dziś żywot y dobre/ błogofławienítwo y przekleştwo [*Testes invoco hodie caelum et terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem*]. *Leop Deut* 30/19; Vczyń semną znák ku dobremu. [*Fac mecum signum in bonum*]/ áby widzieli ci co mię nienawidzą *Leop Ps* 85/17, 3.Reg 22/13, *Eccli* 13/7, 14/4, *Ier* 22/16, 32/42 (12); *RejZwierz* 92, 108v, 132; przyśzedł człowiek ktory íię ítárał o dobre íynow Izráelkích. *BibRadz 2.Esdr* 2/10 [*przekład tego samego tekstu BudBib*]; Wy ktorzy íię boiće Pána/ náđzewaycieź íię dobrego/ wefela wiecznego y łáfkí. *BibRadz Eccli* 2/8, I 146b marg, 2.*Esdr* 13/31, *Ier* 32/42, 33/9, *Sap* 10/10 (11); iełli zwyćiężymy wílytko íie nam dobre powiedzie/ iełli theź będziem zwyćiężeni/ koniec nędzy weźmiem *BielKron* 244v, 1v, 15v, 35, 68, 87v (17); *KochZg* A2v; *Mącz* 65d, 122d, 196c, 217d; prońę niech oni prawdę tę ku dobremu íwemu z łáfką ode mnie przyymą *OrzQuin* Pv; *SienLek* 18v; *RejAp* 57v, 120v, 178v, [Ff5]; *GórnDworz* C5, K3v, Hh, Hh5v, L15 (28); *HistRzym* 29, 53, 68, 85; *RejPos* 10, 11, 20, 40, 87v (35); *GrzegŚm ktv*; Zaś mnie nie wolno iák chcę o íwym dobrym rádzić. *HistLan* D3v, A4, B2, B3v; [pana] mamy thák dobrego/ thák fławnego/ á y wízyfcy to znamy iż

ku wżemu dobremu pánřtwa řwego bącznego/ pilnego/ y przychylnego. *RejZwierc* 119, 16, 49, 51, 93v, 155 (21); *BielSpr* 76; *WujJud* 60v, 66v, 90v, 184; *RejPosWstaw* 110v; á niechay cię Pan Bog wżem dobrem vbogáci *BudBib Iudith* 13/25, *Deut* 30/9 [2 r.], *2.Esdr* 2/10, *Ier* 15/11, *4.Esdr* 7/6, *Tob* 4/20, 10/13; Iuż więc ták radźcie W dobrym nie řzkodźcie. *MycPrz* I B, I A4, B4, C3v; *WierKróć* A3v; *BiałKaz* Dv, I2v, I4, M3; *CzechRozm* A2v, A4, 18, 122, 171 (8); *KarnNap* Dv, E; *ModrzBaz* 21, 22, 93, 97; *SkarJedn* 117, 203, 240, 375; Od ciębie wżytko dobre ná řwiećie mamy *KochPs* 5, 150, 197, 215; koroná Polřka rość w wżytko dobre zá rozřzerzenim kátholickiey wiáry poczęłá. *SkarŻyw* 357; Podzćie zemną/ á dobre⁸⁰ nieprzebierzem. *SkarŻyw* 595, 147, 208, [236], 257, 444 (22); iż Pořłowie wielcy z dobrym iádá/ opowiadáiąc/ przeto áby řię do Litwy wroćił ich pořelřtwa řłuchác pořil [króla]. *StryjKron* 787; *CzechEp* 11, 18 *marg*, 28, 319, 335, 357; *KochFr* 91; *KochDz* 109; *KochPhaen* 1; *KochMRot* A3v, A4v, B4v [3 r.]; *ReszPrz* 113; *ReszHoz* 138; *ReszList* 177; *WerKaz* 289; *BielSen* 12; Niechći řye/ miła/ wżyřtko dobre wodźi *KochPieř* 17, 7; *ArtKanc* B14, D19, E5v, K8v, N18 (10); *BielRozm* 8; *GórnRozm* B3, C4, D3, F2, F4; *ZawJeřt* 26; *ActReg* 12, 13, 161; *Phil* B3; Kto zginął tego řereu/ boiaźń nie dokuczy/ Y to dobre nie bać řie/ rozum nas ták vczy. Dobre to/ mnie řyn odiał/ nie bać řie nie mogę/ Oń řámego muřę mieć vřtáwiczną trwoęę. *GórnTroas* 32; A to/ řem zálořćią/ długi czas pořował/ Obřitymem dobrym nágrádzác zgotował. *GrabowSet* D2, B2v, D3, K4; Vchoway řłodu/ y powietrza zřęgo: Day wżytko dobre/ z miłoiřerdźia řwego. *KochFrag* 29; Bo czegóź wam teraz do dobręgo wáľęgo niedořtáie? *OrzJan* 65, 27, 30, 45, 67, 129, 137; *LatHar* [+9], 561, 649; *KołakCath* C2; *KołakSzczęřl* A3v, B2v, B3v, B4v; *WujNT przedm* 27 [2 r.], *Rom* 8/28, 13/4, 15/2, s. 734, 785, Xxxxx2v; *WysKaz* 9, 26; *JanNKar* A3; dla dobręgo/ które řie z pokojiu mnoży/ do tegořmy przyřzli y zgodźili *SarnStat* 1096, 28, 990, 1109; *SiebRozmyřl* [A4], Bv; *PowodPr* 64; *SkarKaz*)(3v, 80b [2 r.], 209a, b, 316a (12); *VotSzl* A2v [2 r.], A4v, D4; *CiekPotr* 20, 24, 39, 63, 80 [2 r.], 91; *CzahTr* C4, E4; *GosřCast* 13, 17; *PaxLiz* B3, C3v, E; Vmyřlięm/ práwi/ przywieř iá řobie do towarzyřtwa: wiedzác iż řię zemną dobrem dźielić będzie *SkarKazSej* 657b, 658a, 665b, 670a, b, 671a (13).

W przeciwwstawieniach: »niepożytek ... dobre« (1): Yáko tedy złe wychowanęe nyepożytkow wyele wřobye ma/ ták zás dobre/ wyele dobrego przynosi. *GliczKsiąź* E7.

»dobre ... przykre« (1): Przeto go [Boga] chwal zá dobre/ przykre przyjmuy wdźięćnie *GrabowSet* B2.

W charakterystycznych połączeniach: *dobrego dosyć, mnogo, siła* (4), *wiele* (81); *wszytko (wsze) dobre* (216).

Przysłowia: chczelřli řwego dobego [!] řtrzeź řie zawřze řyřego *GlabGad* B2v.

chczelř mieć co dobręgo/ Muřiř pierwęy dořwiadczać/ iřćie wiele zřęgo *GosřCast* 43.

To nálepřze dobre co řie wżem przygodzi. *RejZwierc* 101.

Zřym dobre ná złe řie obráca. *RejZwierc* 174v *marg*, Bbb3.

Kto miłuię bliźniego dobrym řie odpłáci. *BielKom* Cv.

Ale prořno řłuchemu co dobrego rádzć *BielSat* G3 [idem] *BielSen* 17.

Komu da P. Bog żonę dobrá da mu wżytko dobre. *RejPos* 42v *marg*, 42v.

Ia teź wiem iż tym dobre w oczy záchodzi ktorzy řie Bogá boia y wielbia *BielKron* 81.

Zwroty: »obrocić (*a. obracać*) (się) w (*a. na*) dobre (*a. lepsze, a. co dobrego*), ku dobremu; w lepsze, ku dobremu obrocony« = *in rectum dirigere Modrz; reformare in melius JanStat* [szyk zmienny] (33 : 3; 1 : 1): *OpecŻyw* 14; *TarDuch* D6v; *GlabGad* M3; *RejPs* 196v; Bo iuż pan Bog twe sprawy [...] Zawzdy na wżytko dobre łnadz będzie obracał *RejJóz* Q; Wżytko łię obráca ku dobremu tym ktorzy náłładuią słowá Bożego. *BibRadz Prov* 2 arg; powiedzże mi łwe zdánie iákoby to złe/ ktore iáwne w Polłzce wżytcy być widzimi/ w lepłze łye obroćić mogłó *OrzRozm* D; *BielKron* 2v, 198, 226, 331, 467v; *Mącz* 225a, 246d, 281b, 406d; *Górndworz* B6, Ccv, li4v; *RejPos* 139; *HistLan* F5v; *RejZwierc* 84v, 88v, 138v, 143v; *ModrzBaz* 7v; *SkarŻyw* 136; *NiemObr* 17; Pan Bóg mocen wżyłtko w dobré obróćić. *KochWr* 40; *ZawJeft* 19; *ActReg* 148; *GrabowSet* D2v; *LatHar* 617, 676; *KolakSzczęł* C; które to kłopoty wżyłtkié łą w lepłzé obróconé, zá małżeńłtwem iego *SarnStat* 1226, 909; *SkarKaz* 5a; *CiekPotr* 86.

»wiele dobrego powiedzieć« [szyk zmienny] (2): Auere te iubet, Kazał cie pozdrowić/ álbo/ wiele dobrego powiedzieć. *Mącz* 20a, 366b.

»przemienić (*a. odmienić*), odmiana, odmienienie w dobre (*a. w lepsze, a. k lepszemu itp.*)« [szyk zmienny] (3 : 3 : 1): wyłcye mnydobre*HistJóz* E4v; *DiarDop* 106; *Górndworz* Ffv; *CzechRozm* 90v; *CzechEp* 365; *LatHar* 231; błogółławieńłtwo Boże nigdy nie iest próżne/ ále záwłze w rzeczách łtworzonych nieiáką odmiánę w lepłze łpráwuie. *WujNT* 155.

»radzić na dobre, ku dobremu« [szyk zmienny] (3 : 3): *LibLeg* 11/41; *RejRozpr* A3; *BielKom* E6v; Wżyłscy namędrłszy ludzye tákiemu záwádzą/ Choć mu czáłem nalepiey y ná dobre rádzą. *RejWiz* 8v; A przetożem vmyłłił przyłaczyć ią łobie w towarzýłtwo/ wiedzác pewnie iłz oná mnie miálá radzić ku dobremu [*mihi consiliatrix bonorum*] *BudBib Sap* 8/9; *SkarŻyw* 443.

»starać się o [czyjeł] dobre« [szyk zmienny] (10): *BielKom nlb* 5; *BibRadz Esth* 10/3; łłáchtę miłował y bronił od krzywd y iednáł/ y łtaráł łie o ich dobre *BielKron* 425v, 237; áby Dworzánin the białągłowę kthorą łobie vpodoba/ miał w wielkiey czći/ y powadze: o dobre o iey/ áby łie pilniey łtaráł/ niż o łwe włáłne *Górndworz* Mm2; *RejPos* 40, 43; *KochPs* 188; *CzechEp* 21, 335.

»uży(wa)ć (*a. poży(wa)ć, a. zażyć*) dobrego« [szyk zmienny] (13): *BierEz* L2v, N3; Aby włłego dobrego/ ná łwiećie vżyły. Dayże to miły pánie by łie to łpełniłó *KlerWes* A2; *BielKom* D7v; *BielKron* 80v; *Górndworz* Bb6; *RejPos* 63v; *RejZwierc* 104v, 144v [2 r.]; *SkarŻyw* 308; Nie zeydę z łwiátá: áż hoynie/ dobrego/ Záżywę/ z łálki Bogá włzechmocnego. *GrabowSet* D2v; *PaxLiz* D4v.

»wyni(ś)ć (*a. wychodzić*) [komu] na dobre (*a. nacz dobrego*)« [szyk zmienny] (29): to też niekázdemu nádobre wynidzie komu łłczęćcie ná zbyt łolguie. *RejPs* 137; Bo dobremu na dobre wżytko węc wychodzy *RejJóz* F7v, A3v marg, K4, K8v, N5; *RejKup* d7; *LubPs* I3 marg, K2; *RejWiz* 84; *RejPos* 113, 330 marg; Widzę brácie łtápáłz pyłzno/ Niewiem być ná dobre wylzłó *RejZwierc* [238], 50v, 51, 77v, 92v, 98 (10); *PaprPan* Dd3v, [Hh5]v; *KochPs* 3; *SkarŻyw* 162; *Górntroas* 58; *OrzJan* 42; Boże day łi to ná dobre wylzłó. *CiekPotr* 56.

»życzyć, winszowác, żádać, sprz(y)áć, życzliwy [komu] (czego *a. wszego, a. wszystkiego*) dobrego; winszowác [komu] wszytko dobre« = *bene velle alicui Mącz, Modrz; bene cupere Modrz* [szyk zmienny] (34 : 10 : 4 : 4 : 1; 1): to czo łyą od kogo vrodzy ł przyrodzenya ma myłółzcz ktemu od kogo łyą rodzy ktorą myłółzczyą żáda dobrego themu kogo myłvye *PatKaz* I 9, 9, 9v; Yz pan twoy zada panom

chrześcijańskim y sprzyaye wżego dobrego *LibLeg* 11/48v, 11/135v, 172v, 186v, 188; *LudWieś* B5v; Rołkazał pan Bog wżelkym obyczaiem wřpomagać bliznego řwego á ziczić mu wżego dobrego *SeklKat* I2v, A2; *RejKup* bb6v; *RejKupSekl* a2; nie masz takiego řadnego, kto by nie řyczył dobrego Rzeczypospolitej *Diar* 67; *BielKom* E2v; *GliczKsiąź* A2, N8v; *GroicPorz* mm4; *KrowObr* A2; *RejWiz* A4, 90v; *RejZwierz kt*; *BibRadz Deut* 23/6, 2.*Mach* 15/14; Weneccy pořłowie przyiechali/ winřzuiąc mu wřzytko dobre ná tym przełożeńřtwie *BielKron* 398, 213, 313, 331v [2 r.], 407v, 423v, 465v; *Mącz* 24b, 63c, 320c, 366b; *Prot* D2v; *RejPos* 99, 334v; *RejPosWstaw* [41⁴]v; *HistHel* D2; *ModrzBaz* 1v, 44v, 106, 136; *StryjKron* 637; Pánu Ianowi Zamoyřkiemu/ Hetmánowi y Kánclerzowi koronnemu etc. Láłki Bożey y wżego dobrego wiernie y řczyrre řyczy y winřzuiie. *CzechEpPORz* *2; *WerKaz* 303; *ArtKanc* C13v; *ActReg* 31; W. M. moiey Mćziwey Pánnny powolny y wżego dobrego řyczliwy řługá Sebářtjan Grábovveicki. *GrabowSet* M; *OrzJan* 57; *GrabPospR* N2v.

Wyrażenia: »dobre cielesne« (2): *ReszHoz* 138; Bo tákże byđło dobre řwoie ćielesne/ z przyrodzoney řłonnořci obmyřła/ y o nie řię řtára *SkarKazSej* 658a.

»co (a. coř, a. coź. a. co(ź)kolwiek) dobrego« [*w tym: spodziewać (a. nadziewać) się czego dobrego* (7); *co(ź) powiedasz (a. powiedacie) dobrego* (3)] = *aliquid boni* (a. *bonum*), *bonum* *Vulg* [szyk 129 : 1] (130): *BierEz* F2v; Gdy drijakiew daią pić z winem ćłowieku przyrodzenia gorączego/ [...] thedy go więczy mdłá niź czo dobrego vćzynią *FalZioł* V 69v; *BielŻyw* 153; *GlabGad* A4v; Albo z pańřwa rozlicznego, Co mu może przyřć dobrego? *BierRozm* 15; *RejPs* 87v, 196v; *LibLeg* 11/[32³]; *RejRozpr* K3v; *RejJóz* N7; *SeklKat* O; *RejKup* ř8, ř8v; Yeřli to wdźyćznye przyymyřł/ potka ćye wrychle dáli Bog/ co lepřłego y pożytecznyeyřłego. *KromRozm I* A2v; *MurzHist* E4; Yeřł teź zgromádenyey ná złe/ ále dla czego dobrego řpołecznego *KromRozm III* A5v, A6; *DiarDop* 119; *BielKom* G6v; *LubPs* cc2; *KrowObr* 57 [2 r.]; *RejWiz* 40, 80v, 114v; Čzekałem ćzego dobrego/ álic przypáđło wřlyřłhko złe: oczekawałem řwiátłóřci, á nagle wyřkoczyły ćiemnořci. *Leop Iob* 30/26, 1.*Reg* 20/12; *LeszczRzecz* A6v; *RejZwierz* 18v, 139v; Ktoź zna co ieřł dobrego ćłowiekowi zá řywotá po wřzytki czářy krotkiego řycia iego *BibRadz Eccle* 7/1, 3.*Reg* 22/13, *Mich* 6/8, *Eph* 4/28; *OrzRozm* C4, K2v; *BielKron* 147, 200, 213, 351, 380v, 392v; *Quid* narras, Co powiedářł dobrego. *Mącz* 241a, 320c, 418d; *OrzQuin* B, B4v, L2v; *Prot* C, C4v, D2v; *SienLek* a4v; *RejAp* BB7, 37, 46v; *GórnDworz* H5v, L7, M2, Ee2v, Gg5, L15v; Bo nie mniemay áby co thobie miało przypářć dobrego s pracy áłbo s pilnořci twoiey/ oprócz opářrnořci iego. *RejPos* 172, 14v *marginis*, 50v, 137v, 138, 156 (12); *BielSat* L3v; Abowiem wřzytko mu rowno/ wřzytko mu zielono/ á wřzytko mu záiedno czo mu kolwiek od řczyćcia przypáđnie/ thák złego iáko dobrego. *RejZwierz* 144, 41v, 64, 122, 139, 139v (13); *BiałKaz* L; *CzechRozm* 80v, 212; *PaprPan* Hh3; Čzegoź řię tedy dobrego mamy řpodziewać [*Quid igitur boni sperandum*!]/ ztego rzeczy řobie bárzo przeciwnych vřzywánia ábo przywřłaczćania? *ModrzBaz* 72, 48v, 65; *SkarŻyw* 511; Páni Máđleno řářkáwa Y Mária Iákobowá [...] Coź mi powiećie dobrego? *MWilkHist* C2v; *CzechEp* 365; *ReszPrz* 92; *ReszHoz* 141; *BielSjem* 9, 26; *ArtKanc* I20v; abifmi okolo zachowania zon y dziatek nářlich/ co dobrego wradřili *PaprUp* F; *KochWr* 40; *ZawJeřł* 46; *Calep* 66a; *GórnTroas* 59; *GrabowSet* B2v, T4; Ale ćłowiekowi dobrému meźnému/ náđzieią czego dobrého/ godři řie mieczem řczyćcia řzukać *OrzJan* 43, 21, 58 [2 r.], 129; *KołakSzczęřł* A3v; *RybGęřli* Dv;

WujNT Hebr 6/9, 11/40; *PowodPr* 26, 72, 76; *SkarKaz* 208b; *GosłCast* 31, 53; *PaxLiz* B4v, C2; *SkarKazSej* 693b.

»dawca wszego dobrego« = *Bóg* [szyk 2 : 1] (3): *HistRzym* 52; *WujJud* 55; *WSzego* dobrego dawcą/ y *száfáru* wieczny/ *Tobie* ziemiá *spalona* przez ogień *floneczny* *Modli* się *ddzá* *KochFr* 125.

»dobre docześne« (1): *Bo* *iefli* się *źle* mylić *ná* *wiernym* *przyiacielu* [...] *dá*leko *po* *tyśiá*c *kró*c *gorzey*/ *mylić* się *ná* *tym* *w* *którym* *w*śytkę *ná*dzieię *poklá*dác *mamy*/ *do* *dobrego* *ná*łzego *wiecznego* y *docześnego*. *SkarKaz* 274b.

»dobre duszne, wieczne« (2 : 1): *ReszHoz* 138; *Tedy* *ich* *Bog*/ *choćby* *też* *nie* *z* *gniewu* *á*bo *pomśty*/ *tedy* *z* *miłó*ści *ku* *lepszemu* *duśznemu* *ich*/ *docześnemi* *plágá*mi *ná*wiedza. *PowodPr* 27; *SkarKaz* 274b.

»dobre koronne« (1): *Ale* *gdiby*chmy *łobie* *spó*łu *á* *wi*ernie *pomogli*/ *nie* *byłoby* *ták* *mocnego* *płotu* *ktoryby* *nam* *zá*grodził *do* *porzá*dku *á* *do* *dobrego* *Koronnego*/ *á*bychmy *go* *przełó*mić *nie* *mieli* *RejZwierc* [193]v.

»kościelne dobre« [szyk 2 : 1] (3): *Stáro*fty y *vrzędniki* *Krolewkie*/ *ku* *miłó*ści *Bożey*/ y *obronie* *kośció*łá *pobudzá*ł/ *á*by *się* *o* *dobre* *kościelne* *więcey* *ś*nać *níž*li *ś*ami *pá*sterze *duchowni* *ś*tárali. *SkarŻyw* 31, 31, 115.

»krolestwa dobre« [szyk 2 : 1] (3): *BielKron* 392v; *Paprup* F; [*Jan Tarnowski*] *lie* *ná*rodził *dla* *dobrego* *kró*lestwá *wá*łzého/ y *dla* *tego* *obrány* *ieft* *Hetmánem*/ *á*by *zdrowia* *Rzeczypo*łpolitéy *bronil* *OrzJan* 65.

»dobre ludzkie, człowiecze, człowieka« [szyk 8 : 4] (7 : 4 : 1): *RejWiz* A5v; *Vrodził* *ś*ye *dom* *lág*ełłow *brá*cie *miły* *ku* *dobremu* *ludzkiemu* *OrzRozm* Ov; *látá* *precz* *bież*ąc/ *biorá* *s* *ś*obá *wiele* *człowieczego* *dobrego* *GórnDworz* H5v, Z, Ff8v, Hh3; *Pirwí*ze *dobre* *człowyecze* *małże*ńtwa. *RejPos* 42 *marg*, 42; *SkarŻyw* 189; *Bo* *fundá*ment *pokoju* y *dobrego* *ludzkiego*/ *ieft* *ś*práwiedliwość/ *ktorá* *ziemiá* *ś*toi *SkarKaz* 2b, 2a; *SkarKazSej* 660b.

»nic dobrego« [*w tym: nic dobrego się nie dzieje* (5)] = *nihil boni* *Vulg* (85): *Siebie* *mieniá*c *nieś*częśnego/ *Iż* *nie* *pożył* *nic* *dobrego* *BierEz* L2v, N3; *FalZioł* V 6, 52; *BierRozm* 4; *ś*nadz *z* *Seymu* *ná*łśego *Nieś*lychamy *nic* *dobrego* *RejRozpr* Dv; *LudWiś* B5v; *LibLeg* 11/187v; *RejKup* bb6v; *HistAl* E5v; *ś*ciec *im* *ś*á *nic* *dobrego* *nieobiecuię* *ani* *prorokuię* *prześ*pieczeńtwa *od* *pomśty* *bożyi* *MurzHist* H2, H; *BielKom* D7v, E2v; *GliczKsiqz* E2, Fv, Q2; *LubPs* K2; *RejWiz* 90v, 117v; *Dni* *moie* *prę*tłze *były* *níž*li *ten* *co* *zliśty* *biega*: *w*ćiekli *á* *nie* *ogłá*dáli *nic* *dobrego* [*fugerunt et non viderunt bonum*]. *Leop* *Iob* 9/25, 3.Reg 22/8, 18, *Prov* 14/15; *BibRadz* *Deut* 23/6, 3.Reg 22/8, 18; *Nieprzy*ydziemy (*wierz* *temu*) *ku* *niczemu* *dobremu* *rychley* *ku* *złemu*. *OrzRozm* C4, Bv, C4; *do* *Niemiec* *nie* *prześ*pieczno *iechá*c *nikomu*/ *gdyż* *tám* *ieft* *wiele* *ludu* *roś*puśnego [!] *rozma*ítich *wiár*/ [...] *ktorzy* *poś*tronnym *duchownym* *nic* *dobrego* *nie* *myś*lą *BielKron* 213, 79v, 80v, 166v, 200, 218 (14); *RejAp* AA4; *A* *ktho* *thego* *nie* *baczy*/ *iż* *bez* *biał*ychgłow *ná* *ś*wiecie *nie* *vży*wie *człowiek* *nicz* *dobrego*? *GórnDworz* Bb6, G5; *RejPos* 6v, 39, 110v, 162; *Hoyny*. *Zá* *ży*wotá *łá*komego/ *Gdy* *vmrze* *nic* *mu* *lepszego* *RejZwierc* 231v, 24v, 104v, 144v [2 r.], 169, 194 *marg*, Bbb; *HistHel* D2; *CzechRozm* 215, 227; *ModrzBaz* 44v, 49v, 106; *SkarJedn* 145, 364; *SkarŻyw* 262, 263; *pewna* *to*/ *że* *nam* *Pan* *Bog* *tá*kowe *zby*tki *ná*łze *nicz*ym *dobrym* *wetuie*. *WerGoś*c 258; *ArtKanc* H15v; *GórnRozm* A2, A2v; *KochProp* 16; *GórnTroas*

4; Przetóz zgoła możem fie niczego dobrého łpodziéwác *OrzJan* 70; *LatHar* 2; Nie mamy nic w tym wieku náłzym nalepłzego/ Iáko brzegu dołtápic Zeglárłtwá náłzego. *KołakCath* C5v; *KołakSzczęł* A2, B3v, C2; *GrabPospR* N2v; *SkarKazSej* 676b, 688a, 695b.

»nieco dobrego« (1): nieciáło/ ále vmyłł podnieł ku Bogu/ myłłác nieco dobrego. *SienLek* 11v.

»dobre ojczyzny, patryjej« (4 : 1): prowadźze tho/ ná coś wezwány ielt/ y coś począł/ w imiono Božé: łtofuiać włzyłtko pióro łwé/ ku dobremu Pátryéy łwéy *OrzQuin* E; radbych ná to zdrowie wáżył/ ábych ná dobre ich y oyczyzny ich pátrzył. *SkarKaz*)(2v; *VotSzl* B2; *CiekPotr* 49; *SkarKazSej* 667b.

»dobre pospolite, spolne, społeczne« = *salus patriae* *Modrz*; *bonum publicum* *JanStat* [szyk 28 : 23] (45 : 4 : 2): Elzbiéta krolewna Polłká a poty^m kłięžna Legnitzká bączątł/ dlá połpolitégo dobré^{so} ij dlá rozmnożenia píłma polłkiégo/ [...] ten ninieyłly żywot pana Iezułow wypíłatł dała. *OpecŻyw* *ktv, ktv*; *BielŻyw* 63, 84, 126; *ZapWar* 1535 nr 2413; *KromRozm III* A5v, G2; chocia teraz pospolite dobre Korony tej obmyłłiwać będziesz raczył *Diar* 20, 75; a to wszystko, co ku pospolitemu dobremu obracać miał, ku swemu własnemu požytkowi obraca *DiarDop* 107; BVrmíłtrzá z Rádą vrząd ná thym ieltł/ ...] ná Rathułz łye łchodźić/ o połpolitym dobrym rádźić *GroicPorz* b3v, g2; *GroicPorzRej* C4; *BielKron* 333v; *Mącz* 61d, 206a; *SarnUzn* A3; *GórnDworz* B; *RejPos* 42v; *ModrzBaz* 43v; *ModrzBazBud* ¶15v; A ták/ co z dobrym niechay będzie połpolitym/ Helená niechay w Troi zołtánie *KochOdpr* C2v; *SkarŻyw* 115; *BielSen* 11; *BielSjem* 2; *Calep* 279a; *Phil* B2; *OrzJan* 108; *SarnStat* 84, 171; Káždy z nich łczodrze trzos łwoy náłypował, O łpolnym dobrym łwey głowy nie płował. *KlonKr* A2; *PowodPr* 10 marg, 72, 79; *SkarKaz*)(2v,)(3v, 609b, 610a; *CiekPotr* B4v; Kto łię ná táką miłóć ku połpolitemu dobremu nie zdumieie? *SkarKazSej* 669a; Ołłábieńie teź máiełtatu krolewłkiego y mocy iego ná dobre połpolite/ łzkodliwie bárzo pochodźi *SkarKazSej* 693b, 657a, 663a, b, 665a, 674b (11).

»dobre Rzeczypospolitej« = *salus rei publicae* *Modrz*; *bonum publicum* *JanStat* (45): *ComCrac* 11v; my chuć i wiare łwá ile jeno náwięcej na nas náleżec będzie, uprzjmie [!] WKM ofiarujemy ku dobremu Rzeczyposolitej a sławie WKM naszego Miłóściwego Pana. *Diar* 22; nam nie o własne to lekkie opatrzenie idzie, jeno o dobre RP *Diar* 37, 36, 65 [2 r.], 76 [2 r.], 78, 90 (13); *DiarDop* 113; czáłem píłzemy to/ co ku dobremu Rzeczypołpolitey náłzey drugdy być rozumiemy *OrzRozm* P4v, Q4; *OrzQuin* Hv; *Prot* D3v; *RejZwierc* 145; gdyż to rozumie^m o káždym że dla dobrego Rzeczypołpolitey tho czyni/ tháke y požytkow Pańłtwá Koronnego/ nic prace łwey nie żáłuiąc *MycPrz* II B; *ModrzBaz* [16]; *SkarJedn* A7; A ia z chęcią rad/ zacny Krolewicze Cokolwiek będzie łprawiedliwość niołłá/ I dobre Rzeczypołpolitey náłzey. *KochOdpr* A4; *SkarŻyw* 508; *ActReg* 31, 57, 135, 170; *OrzJan* 51, 130; [Senator] łie y opponowác winien przy Práwie/ y dobrem Rzeczypołpolitéy. *SarnStat* 230, 47, 283, 392, 402, 989 (11); *PowodPr* 26 marg; z łwemi złemi chćiwołłámi/ á nie z powinnym ku dobremu Rzeczypołpolitey łercem/ do tego vrzędu przyłtępuia. *SkarKazSej* 694a, 667b.

Szeregi: »dobre i błogósláwieństwo« (2): *RejPos* 344v; iuż dobre ich/ y błogósláwieńłtwo/ y koniec odkupienia ich przyłtępuie. *SkarKaz* 6a.

»dobre i (a) pociecha« [szyk 4 : 1] (5): *RejPos* 269, 331; *RejZwierc* 174; *MycPrz* II A; Ofuśz oczymie/ á fráfunki wżelkie Obroć ná dobre/ y poćiechy wielkie. *GrabowSet* D2v.

»pokoj, (i) dobre« [szyk 4 : 1] (5): *BibRadz Deut* 23/6; *MycPrz* I [D]; czas ná próżnych słowách trącą/ á ćicho targi y zmywy czyniąć/ ná dobre pośpolite y pokoy domowy nie pámiętáią. *SkarKazSej* 694b, 678a, 697b.

»potrzeba i lepsze« (1): káždy członek ná śwym myeyścu/ [...] śwego włáfnego powinowátftwá ftrzeże/ nye tylko ku śwey włáfney/ ále wśech inych członkow y wślyftkyego ćyálá potrzebye y lepśfemu *KromRozm III* E7.

»dobre, (a, i) pożytek« (3): *OrzQuin* C3; Bo wiedźieli/ że im ftąd wiele dobre⁸⁰ y wiele pożytkow przychodzi. *WujJud* 239; *SarnStat* 1002.

»dobre i spokojne« (3): *ActReg* 135; Słufzna też y to rzecz iest/ áby część tego dobrodzieyftwá/ ktorego od mátki śwey Rzeczypośp: hoynie záżywáią/ oney vdzieláli: ku iey zátrzymániu/ y ku śwemu y nas wśzech/ zá błogofłáwienftwem Bożym/ dobremu y fpokoynemu. *VotSzl* Dv; *SkarKazSej* 657a.

»dobre i szczęście« [szyk 3 : 2] (5): *RejWiz* 60, 186v; Niech to ná dobre y ná fzczeńście tobie y domowi twemu [*Quod bonum faustumque sit tibi domuique*]/ O Cefárzu Auguście będzie *ModrzBaz* 25; *KołakSzczęśl* A3v; Pan Bog ludowi Izráelkiemu służbę fwoię płácił doczełnym dobrem y fzczeńściem *PowodPr* 26.

»dobre, (i, a) uczciwe (a. poczciwe)« (7): *MetrKor* 38/287, 501; oftátni kres dofkonálego dworzániná ten iest/ áby on wiodąc páná ku dobremu/ á poczćiwemu/ zoftał w tey mierze v niego ochmiłftrzem. *GórnDworz* Kk4v, Gg5, Gg7; Byle to było z dobrym y vcziwym twoim. *CiekPotr* 47, 49.

»dobre i (a) użyteczne (a. pożyteczne)« (9): *MetrKor* 40/174; *KromRozm I* A2v, L2v; *OrzQuin* B; *GórnDworz* L15v; *WierKróc* A3; *SarnStat* 392, 402; Mniemam, że dla dobrego y pożytecznego Domu iego, tę pracę y kłopoty podiał. *CiekPotr* 83.

»zbawienie i dobre« [szyk 2 : 1] (3): miłościwy Pan fpráwiwfzy tu wśzytko zbáwienie náfze/ y wśzytko dobre náfze/ iż iuż idzie do Oycá *RejPos* 130v, 274v, 309v.

»(a(l)bo, ani) złe, (a, a(l)bo, ani, i itp.) dobre« [szyk 60 : 30] (99): Lepśza trochá dobrego/ niż wiele złego. *BierEz* K4v; A Gdyby kto Iákolę rozdarł na zchodzie pirwśzego księżycza po wylężeniu/ thedy w nim naydzie dwa kamyki, Ieden ku dobremu á drugi ku złemu iako na czary. *FalZioł* IV 24d; *GlabGad* K7v, M, O6; *RejPs* 196v, 221v; *LibLeg* 11/187v; *RejKup* f8v; *BielKom* G5; *LubPs* aa4v; Bo co iest wdzyćzniefzygdy gdy towarzysz wdzyćczny/ [...] Iuż wśzytko złe y dobre fpołu s tobą niefie *RejWiz* 58, A6v; Obáč tho dziś/ zem przed oblicznością twą przełożył Zywoť y dobre: y zás ná przeciw temu Smierć y złe [*Gonsidera quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam et bonum, et e contrario mortem et malum*] *Leop Deut* 30/15 [*przekład tego samego tekstu BudBib*], *Deut* 30 arg, 3.*Reg* 22/18, *Eccli* 13/31, *Ier* 44/27; *BibRadz* I *7, 3.*Reg* 22/8, 18, *Ier* 21/10, *Eccli* 39/5; *OrzRozm* C4, F2; *BielKron* 16v, 45; *Mącz* 65a, 104c, 320c; *RejAp* BB7, 37, 46v, 61, 180; Lecż ia niewiem ku dobremuli to/ czy ku złemu/ iż my Polacy/ niemamy śwego włáfnego vbioru *GórnDworz* L6v, Y, Gg5; *RejPos* 39, 40 [2 r.], 42, 42v, 46 (29); *BiałKat* 28v [2 r.]; *RejZwierc* 2, 5v, 7, 41v, 76v (9); Rycyrfkie złe y dobre dla pámięci fwoich álbo potomkow ich piáli *BielSpr* 28v; *BudBib* *Deut* 30/15, *Ier* 44/27;

KochOdpr B2; nie ku złemu tá wielkość Wolności łąży/ ále ku dobremu *GórnRozm* B3, B3; *Calep* 66a; *GórnTroas* 29; *OrzJan* 78; *LatHar* 149; Tenże wyznawa/ że od niey wziął wiele dobrego/ y od wiela złego przez nią wybáwion był *WujNT* 398, 23.

»złość a dobre« (1): Zá grzełznymi chodzi złość/ á ípráwiedliwym nágradzi (Bog) dobrem. *BudBib Pro* 13/21.

6. W tekstach lub użyciach prawniczych na oznaczenie pochodzenia z wyższych stanów oraz wiarygodności osób i prawowitego urodzenia; *bonus Mącz, JanStat; liber Mącz; legitimus, probus JanStat; verus Modrz* (75) : Też rzeczón *Patricius* to íełt, półpolitego dobrego oycza lyn *BielŻyw* 168; hy przisíi domnye czterzey naprzoth dobrzi ktorzi naprzoth przysięgli prawdą visnac *ZapWar* 1537 nr 2494; *LibMal* 1544/90v; *GliczKsiąż* Bv, F3v, K6v; [ma być] ták dobry y w teyże potćiwóci íáko pierwey był przed powołáním. *GroicPorz* o2; *OrzList* e4v; Zaden dobry nie ma być poiman áliżby był práwem zwyciężón ále kto íełt trzy kroć popífan w regestr złodzyeyłki/ ten nie íełt dobry *UstPraw* I4, Bv, D3 [2 r.], I3; *RejZwierz* 30; *OrzQuin* Q2; Si modo liberis parentibus est oriundus, íełli tilko od dobrych á świebodnych rodziców pochoci [!]. *Mącz* 268d, 242a; dobrej krwi mężóm to nieprzyłtoi/ żeby miedzy zbroine nieprzyiaciele bez broniey/ [...] przyść mieli *GórnDworz* Z4v; *PapPran* Aav, Bb4v; *ModrzBaz* 61; temu łádowi Duchownému należy dowiedzieć íie y łádzić/ które dżieci dobrégo łózá łá álbo nie [quaerere et iudicare de legitimi vel illegittimi tori liberis seu natalibus *JanStat* 237]. *SarnStat* 214, 643; *KlonWor* 62.

W przeciwstawieniu: »dobry ... niewolny« (1): Bo czełcz moia flawa twoia Vzyła tu niepokoia Aby od kogo dobrego Lecz od łługi niewolnego *RejJóz* G7v.

W charakterystycznych połączeniach: [kto] (z) dobrego domu (2), gniazda (2), łóza (2), rodu, ojca, rodzicow (2), urodzenia (2); dobrej krwi mąż; dobry (-a, -e) szlachcic (2), szlachta (2), ziemiaństwo.

Wyrażenia: »człowiek dobry« [szyk 5 : 4] (9): *MetrKor* 38/321, 46/175; y połłalem ten wipis v. k. m. przes człowieka dobrego a łłuzebnyka mego naymie myesyech woyewodę. *LibLeg* 11/19, 10/61, 61v, 11/20v, 84v, 91 v; *Compromissum, Dicitur potestas decidendi controversiam aliquam data arbitro a litigatoribus* — Przipułzczenie, íprawij ze dwu łtron, na rozłsádek debrego [!] człowieka, pod przepádkie^m zákládu tego ktoribij na decrecie nieprzełtał. *Calep* 229b.

»dobry mąż« = *rozjemca; bonus homo JanStat* (2): A gđzieby íie okołó miotánia Lóów o gránice niemogli oni dobrzy mężowie wybráni zgodzić/ tedy niech lófy z oboiéy łtrony będą miotáne *SarnStat* 1072 [idem] 1264.

»dobrzy ludzie« [szyk 28 : 9] (37): zaprzisiągá thich dobrich ludzi visnavam hy opowiedam ysych then zid do viotłh spraviedlivie ysych schin iego then loy kupil *ZapWar* 1537 nr 2494, 1505 nr 2011, 1528 nr 2458; *LibLeg* 6/115v, 11/18v, 20v, 21, 60v; woythek parobek the wíłithky złodzieye donyey wdom wprawyl łłubuyącz zanye yłz łłá lyudzie dobrzy *LibMal* 1554/186, 1545/103v; áby mu koń był przyłádzón ku przedánium/ pod świádomem dobrych Ludzi ná tym íye znájących *GroicPorz* eev, b3, r; há chłópie/ á więczył tey thy chciál/ dwie oczy mieć w głowie/ íáko ma łłáchthá/ y ini dobrzy ludzie. *GórnDworz* R8; *ZapKóścier* 1582/29, 31v, 35, 35v, 37 (19); tedy łam Káłztelan do bliłkiéy wsi łługi łwé/ álbo którékólowiek łłzłáchćice dobré ludzi [probos nobiles *JanStat* 714] połłác ma *SarnStat* 302, 573, 701, 707.

Szeregi: »uczciwy, (a) dobry« [szyk 5 : 1] (6): Gdzie przitym Beli vcziwy a dobrzi Ludzę wyari godni *ZapKościer* 1584/51, 1582/29, 35, 1584/43v, 1588/79v, 1590/47.

»dobry, (a) wiary godny (a. godny wiary)« (10): kthory ma przyfzygacz Thedy ma posthawycz cztherech dobrych lvdzy a godnych vyary *LibLeg* 6/115v; Gdzie przitym zapifzyę byel slachetny pán czefzimyer dawyt wyelgo potlefký y wyele ynnych dobrich ludzi wyarigodnych *ZapKościer* 1586/65, 1582/31v, 1583/37, 1584/45, 51 [2 r.], 1585/53v, 61, 1587/71v.

»dobry i zacny« (1): Bo ci tam wiedzieli dobre i zacne vrodzenie tich dziątek włafnego Krola fwego *PaprUp* C3v.

7. *W funkcji rzeczownika: majątek, bogactwo* (22) : *ListRzeż w.* 14; *BierEz* I3v; ábowiem y moźni krolowie vćiekác muřfą przed řtrachem twoiem á co iem byli nawiernieyfły rozdrápáią obfituiące dobre ich. *RejPs* 98; Bog [...] przikazuie abyfmy nářym dobrym wřpomagali blizniego potrzebuiącego. *SeklKat* Lv; *KromRozm II* p3; Nie czyń kořztu więřszego niź dochody znořzą/ Boć potym twoie dobre dłuźnicy roznořzą. *BielKom* C5; *RejWiz* 127; tymże řwym włafnym dobrem á nakładem moim vczynilem rzecz tákową *BibRadz I* *2; *BielKron* 13, 181v, 366v, 402; *RejPos* 190v; *BielSat* D4; *HistLan* E2; *ZapKościer* 1585/61; *BielRozm* 31; W řtukiby mię [*wichrowie morscy*] nędznego byli rozřzarpáli, Y roznieřli řzkárádzie, ze wřzyřtkim mym dobrem. *CiekPotr* 63; *SkarKazSej* 700b.

Wyrażenia: »doczesne dobre« (1): iź cie [*Pan Bóg*] řzáfárzem á włodárzem przekládác raczy nád thym docześnym vřczyřonym dobrem twoim od niego. *RejPos* 265.

»dobre pospolite« (1): áby Krol Pan nářz miłóřiwy/ y Arcybřkup z Břkupy řwemi/ dobrym pořpolitem Swieckiem y Duchownem ták řzáfowáli *OrzRozm* P.

»społeczne dobre« (1): Pátrzayże dáley/ iácy byli řzáfárze [...] y iáko řzáfowáli onemi ofiárámi y onym řpołecznyim dobrem kořciolá s. *RejPos* 23v.

8. *Znaczny, obfity, duży; bonus Cn* (144) : *FalZioł* I 57a, 125d, V 18d; dla nabycia lepřzey moci y trwałego przirodzenia [...] lepřzy [*chleb*] iefř rżany *GlabGad* G6, E7v, G3, G4; *LibLeg* 8/133v; *SeklWyzn* f2; A gdy przez Formozá Arnolf był pomázan ná Ceřárřtwo/ miał dobrą řwobodę Formoz ná wřzyřtki řtrony. *BielKron* 173; wřzyřtcy řzli řpołu z Niemcy do Węgier iáko do lepřzey żywnořci źiemie *BielKron* 337, 159, 164v, 170v, 231v, 266v (32); *KochSat* C2; Scripsit se in Graecis literis magnum processum habere, Pifałmi że dobry pořtěp ma w náuce Greckiego yęzyká *Mqcz* 44d, 27c, 37c, 236c, 238b; *SienLek* 166; *BiałKat* 341; *BielSat* C; [*szpiegowie*] maia wřzyřtkę řpráwę nieprzyacielfką obáczyć á powiedzieć dla lepřzey ořtroźnořci. *BielSpr* 68v, 54, 60; Potym day kłásć chróřt: á nalepřzy iefř Sořnowy/ Iodłowy/ Brzozowy/ miąřřzy iáko dobra źerdź *Strum* H2v, H2v, L4v; *PaprPan* Kv, Ff3, X4; *Oczko* 9v; *KochPs* 107, 160; mam iefřcže řám dobry á peřny dzban dobrej gorzałki *WerGořc* 230; *PudłFr* 75; *BielRozm* 15; *GórnRozm* B3v; *Calep* 490b; Piw dogłędác áby dobre wárzono/ z tego řłody řpore/ wymiar lepszy *GostGosp* 140; *SkarKaz*)(3, 353b; *SkarKazSej* 669b.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a) cena, chuć (*chęc*) (7), moc (4), siła (5), (u)rodzaj (21); *ziemia dobrej żywnořci* (7).

Zwrot: »dać [komu] pamieřne dobre« = *mocno ukarać* (1): kthory nie pořřucha/ [...] ták řie z nim obchodźić/ iáko w řzkole z řaki Bákálarz: to iefř/ dáć mu chłofię/ y pámieřne dobre. *GostGosp* 44.

Wyrażenia: »dobra część« [szyk 8 : 3] (11): Biskup Augspurki/ y inni Grábowie/ Opáci/ dobrą część trzymáią tey ziemie/ okrom fláchy y miałt drugich Celárskich. *BielKron* 286, 230v, 268, 284, 291v, 293v; *ReszHoz* 136; dąb stary [...] Padł/ y dobrą część láfu stárł ná wšytkié stony. *KochPam* 81; *WysKaz* 31; *CzahTr* F3v, G3.

»miasto dobre« [szyk 9 : 1] (10): Miałtá leplže tego kliełtwá łá Tubingá á Stuthgárdia. *BielKron* 287v, 197v, 264v, 281v, 287v, 448v (9); *KlonWor* 45.

Szereg: »hojny i dobry« (1): iáko ná buyney á ták nierychłó spráwioney ziemi/ hoyne pożytki y dobre żniwo zbierał. *SkarŻyw* [236].

a. Sowiec odmierzony (50) :

α. O czasie (9) : A tak chwilę dobrą stál nagi/ aliż suknia [!] iego przyniešiono *OpecŻyw* 135; warz to drzewko zbobrowym stroiem/ z opichem/ s szalwiją/ w łoney wodzie z godzinę dobrą *FalZioł* I 17a, V 20a, 65v, 68v, 77; *LibMal* 1546/122v; *HistHel* C; *ActReg* 86.

W charakterystycznych połączeniach: dobra chwila (7), godzina.

β. O długości i odległości (10) : *FalZioł* I 146d, IV 43c; Roście tedy to żiółko ná dobrą piądz wzgóre *SienLek* Yyyv; *GórnDworz* S5v; thák długie końce máią być iáko ná dobrym palcu. *BielSpr* 74v; Stawek ná dobre Stáiánié wšérz y wzdłuż *Strum* P2, G4v; Od ś. Piotrá szli z tymże porządkiem do ś. Páwłá dobre pułmile náłze Polłkie *ReszList* 160; *WujNT* 395 marg.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) łokieć, mila, pułmile (2); na dobry (-q, -e) piądz (3), szzeń, stajanie; na dobrym palcu.

W przen (1) : Tuby trzeba dobrim łokciem/ Cnotę mierzyć *RejZwierc* [238].

γ. O objętości (30) : Pięć żółtkow iaiecznych z trzema dobrimi łyżkoma wina wypić pomaga krwawą biegunkę maiaćzym. *FalZioł* IV 20b; Wezmi Ruty Szańty, Bożegodrzewka/ bylicze, każdego z nich po garłci dobrej *FalZioł* V 26v; małz wziąć siedm ziarn białego kadzidla/ Ruty łuchey łczypiot dobri *FalZioł* V 42v, I 151d, II 23v, V 28v, 39, 81 (23); włoż w ferwatkę miodu czyłtego y soli kęš/ á tego dobry trunek zágrzawłzy wpiy *SienLek* 39, 17; *RejPos* 170; Dawayćie/ á będzie wam dano. miaré dobrą y náłoczoną y potrzebioną y opływáiącą dádzą ná łono wálze [*mensuram bonam et confertam et coagitatam et supereffluentem*]. *WujNT Luc* 6/38, s. 213; *SkarKaz* 279a [2 r.].

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a) garśc (5), łyżka (4), miara (5), szczypiot, trunek (11).

δ. O wadze (1) :

W przen: Bo cnotę tám z rozumem/ dobrym funtem mierzą *RejZwierc* 51v.

9. W funkcji przydawki nie wprowadzającej żadnego znaczenia; bonus Mącz, Vulg (97) : A gdzie idziełz dobra głowo/ Vmiełzli rzecz mądre słowo *BierEz* D3; Hey hey ty dobry mężu/ połtoy mało żnami Widzę ižes ž daleka. z swoimi kupiami *RejJóz* B, E2v, G; *RejKup* d4v, d7v, d8v, H, n3; Mnichu/ mnichu. (-) Ozwę mu fye/ wśłák mye nie zye. A mnye wołáłz dobry pánye? *KromRozm I* A3; Ten dobry człek gdzieś to był ná dobrej biefiedzye *RejWiz* 132, 59, 156v, 173v, 187v; Skądeś do nas przyšzedł dobry młodzieńcze [*bone iuvenis*]? *Leop Tob* 5/6, *Iudith* 12/12; *RejFig* Aa4v, Bbv; To łie iuż ciągn iáko Lis/ myły dobry Pánie/ Poki worká/ kožułzká/ y koniká stánié. *RejZwierc* 102, 107v; *Mącz* 100d; *OrzQuin* C4; *Prot* B4v; kiedy dobra páni czegoś ták wiele ná twarz nákládzie/

nie zda iákoby była w máłzkárze *GórnDworz* Gv, D6v, I7v [2 r.], M8, O4, P6 [2 r.] (20); Gościu dobry iáko nie tu tobie podoba? *HistRzym* 52v, 17v, 63v, 86; *RejZwierc* 181; *HistHel* B2; *PaprPan* F3v, M3v, P3; *ModrzBaz* 48v, 57v; *KochOdpr* D; *SkarŻyw* 311, 413, 546; Przeto śiádz zá ftól/ mój dobry łásiedzie/ Boś dawno bywał przy tákiéy biesiedzie *KochFr* 8, 14, 15 [2 r.], 33, 49, 84, 101, 120; *KochDz* 108; *WyprPl* A4v.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a) człek (3), mąż (7), pan (35), pani (8), żona [= kobieta] (2); miły dobry (5), mój dobry (6), nasz dobry.

Zestawienia w funkcji pozdrowień: »dobry dzień« = salve Mącz (10): Ale tu iest y pani/ dobry dzień gośpodze RejJóz D7, I8; Salve, Dobry dzień/ Pomagabóg/ álbo/ moyá słužká/ yáko dworzanie wzywáją. Mącz 87a; po dániu dobrego dnia ieden drugiemu/ poczał pytać ten czo pozniey przyfzedł GórnDworz T4, N2v; RejZwierc 151, 227v, 234, 234v; Ten mu śniadanie noši/ Dobry dzień powiáda KlonWor 62.

»dobra noc« [w tym: dobrą noc dać (3), słyszeć (1)] (14): A zatym pánie dobra noc Radz o łobie co będziefz moc RejRozpr Kv, K2; Idąc łpac maia dać dobrą noc łwoym łtarłzym SeklKat C4; RejKup n5v; KromRozm I P3; RejWiz 27, 32v; OrzQuin Aa5; Iuž teraz wiécy mowić niechcę: bo nie iuž łpoznio/ y noc nie przybliža: á tak iuž dobra noc: iutroć nie záś da Pan Bog łtáwię. CzechRozm 40; WisznTr 21; KochPieś 25; A ia zatym wam włyftkim/ iuž dobranoc/ rzekę. ZawJeft 44; Dobra noc/ iuž zołtańcie/ nietrudząc nie wiécy. WyprPl C4; CiekPotr 4.

»dobry wieczor« (3): RejZwierc 236; Tomálfz przyfzedłfy do vcźniow. (-) Dobry wieczor bráćifzkowie Społeczni Apołtołowie. Słychálfście co nowego? MWilkHist L2; PaxLiz B4v.

10. W połączeniach z wyrazami typu: mniemanie, pamięć, sąd, oznaczających dodatnią opinię o kimś lub czyjś chlubną sławę; bonus Vulg, Modrz, JanStat (330) : Gdyćby kto cżego požyczył/ Pátrż by mu to ná cżás wroćił: Chcełzli być potym wierżono Dobry łád o tobie miano *BierEz* G; *BielKom* B3; Minus curat famam quam pecuniam, Więtfzją w niego powagę máją pieniádze niż vcźcywość á dobre słowo. *Mącz* 117b, 111a; *GórnDworz* D, Y7; *BielSpr* 26; zato odnas dobrei wzmianki áni od potumłtwa náłzego miec niebeda *PaprUp* K4v; pátrż/ áby twé łpráwy w domu łye toczyły Porządnie: á dobrą cześć v ludzi mnożyły *ZawJeft* 21; *ActReg* 105.

W formule przysięgi [dobra wiara] (6): a wthym zawyáku slyvbuya szoby nycz napomocz nyebraz [...] acz tho wlythko bądye przeczywko thczy mey y dobrej wyerze MetrKor 37/2; Ia N. de s. slyvbuya szwą czełcz, a łzwa dobra wyarą ze łfy mam łthawycz ószobą łzwą, Nayałznyeyfzemu xyążaczyv a panu panu sigmunthowy MetrKor 37/2v, 37/2, 2v, 3v, 4.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) cześć, dzierżenie, opinia, sąd, wspomnianie, wzmianka.

Wyrażenia: »imię, miono dobre« = bonum nomen Vulg [szyk 5 : 4] (8 : 1): Dobrego żywotá iest liczbá (niewielka) dni: ále dobre imię zołtanie ná wieki. Leop Eccli 41/16, Prov 22/1, Eccli 41/15; BielKron 80v; A w hiftoriach zálfę łwieckich ábo pogáńfk ich [!] wielu łlawá y dobre imię áž podziśdzyeń z wielką pochwałá łłynie RejPosWstaw [41⁴]v; CzechRozm 231; Eudoxia – Dobra sława, dobre miono. Calep 376a; GosłCast 12; PaxLiz C.

»dobre mni(e)manie« = *existimatio Calep, Modrz* [szyk 34 : 7] (41): *Diar* 76; *IchM* to, co najwięcej ludzie sobie zachować zwykli, dobre mniemanie i miłość ludzką, to *IchM* sobie tak lekce ważą *DiarDop* 101; *GliczKsiąż* B8; *BibRadz Matth* 6/2; *Mącz* 152c; *LeovPrzep* b; *GórnDworz* D4 [2 r.], D5, 14v, M, Mv (13); dobre mniemanie wżem o łobie fprawіл. *HistLan* E3; *KuczbKat* 60, 325; *RejZwierc* 4v, 37v; Mamy tedy wftydowi folgować/ mniemanie dobre o łobie czynić [*existimationi consulendum*]/ oczu y rozładkow ludzkich wftydác fię. *ModrzBaz* 51, 39v, 40, 60v, 62, 62v (13); *ReszHoz* 131; *Existimatio* – Dobremniemanie, sława, zawołanie. *Calep* 389b; *PaxLiz* E; *SkarKazSej* 670b.

»dobra pamięć« [*w tym: [kto] dobrej pamięci (11)*] = *bona memoria JanStat* (12): *ZapWar* 1513 nr 2063; *OpecŻywPrzedm* C3; *Zołtarz* Dawida proroka przez Miłtrza Valentego dobrej pamięci z Poznania/ [...] na rzecz nałzę polską wyłożony *WróbŻołtGlab* A2, A2 [2 r.]; *LibLeg* 11/138v; *KrowObr* 31 [2 r.]; Bo kto fię zle záchowa/ złą też sławę miewa/ A kto dobrze dobrą też zawnždy pámięć miewa. *RejZwierc* 38v; *LeovPrzep* b; *BudBib* B; łufzny zwyczaj który był chowan zá czáfu dobréy pámięci Witowdá [*bonae memoriae Witowdi JanStat* 855] wielkiego Książęciá Litewłkiego [*niech będzie chowan*] *SarnStat* 1078.

»dobra powieść [= *opinia*« = *aestimatio, existimatio, fama, celebritas famae, gloria, honor Mącz* (28): przyiáciele [...] iedni drugiem czyniá/ i dać gárdł fwoich o dobrą powieść przyiációl fwych nie lituiá *MurzHist* G2v; *Leop Prov* 22 arg; áby to mieyfce w kthorym fię vrodził á wychował dobrą powieściá wyłtháwił álbo podpárł/ zwłafzczá piłzac Rycerłkie dzieie zacnieyfze *BielKron* 334, 204; *Ferro contumeliam arcere, Ręká á mieczem o dobrą powieść/ á sławę fwá czynić. Mącz* 14c; *Habere iudicia et testimonia multa populi, Mieć wielmi dobrą powieść v pólpolitego człowieká. Mącz* 176c; *Proscindere conviciis, Rzucić fię komu na dobrą powieść/ nie zołtáwić czći ná kim zá pieniádz. Mącz* 372b, 6a, 37c, 46a, 68a, 102d (24).

»dobra sława« = *fama Mącz, Modrz; bona fama Vulg, JanStat; gloria Mącz; bona existimatio JanStat* [szyk 147 : 39] (186): Lew fię niegdy polepłzyć chciał/ By dobrą sławę otrzymał *BierEz* R3; *BielŻyw* 50; *GlabGad* A3; *SeklWyzn* 3v [5 r.]; *RejJóz* Q4; grzełfá włfyłci ktorzy [...] sławę dobrą kradną bliznemu *SeklKat* L3; *MurzHist* M4v; *MurzNT* 61; *GliczKsiąż* H6v, P7 marg; *GroicPorz* b3, ee3v; *RejWiz* 15, 19v, 22v, 43v; *Leop 2.Cor* 6/8; Gdyby człowiek dobrej sławy był ofkárzon o iáki gwałt/ tedy powod ma łtáwić łzełć świádkow *UstPraw* Bv, H2v, I3; CZarnkowłkich to sławny dom/ zawnždy w Polłfcze bywał W łzczęłciú á w dobrej sławie/ wftáwicznie plíwał. *RejZwierc* 60, A3, 5, 13v [2 r.], 61, 70, 124, 124v; brácia/ kthorekolwiek rzeczy fá prawdziwe/ [...] kthorekolwiek dobrej sławy/ iefli ktora cnotá/ y iefli ktora chwála/ o tych myłłcie. *BibRadz Philipp* 4/8; then Cefarz [*Karzeł*] miał sławę dobrą od potomnych ludzi. *BielKron* 186v, 54, 65v, 146, 203v, 343v, 403; *KwiatKsiąż* Av, G2, G2v; *Benedicere alicui, Dobrą sławę komu dáwác/ to yełt/ chwalić Mącz* 87a, 19d, 24b, 172a, 213c, 378a (9); *Prot* A3, C4; *RejAp* 11; co może być gániebnieyfzego/ iáko kłamliwą gębá złupić poczciwą białągłowę z dobrej sławy *GórnDworz* Aa4, D5, M6, T8; *BielSat* H; *RejZwierc* 14, 21v, 30, 36v, 104 (11); *BielSpr* b2, 36v, 43v, 66, 71v; *WujJud* Mm4v, Nn3; sławę s tego/ Dobrą potym otrzymał/ iż był bogoboyny *HistHel* B3; *BiałKaz* M2v; *CzechRozm* A8v, 227, 227v, 231, 247; Wierz mi że náłz Polánoś ná to pięknie godzi/ Iáko go w dobrej sławie żaden nie pochodzi. *PaprPan* I; Y dziś to ci Czołowłcy s łiebie pokázuia/ Sławę dobrą miłuiác zdrowia nie lituiá. *PaprPan*

L3v; Z dawná tu Lánckoruńcy w dobrej ławie brodzą *PaprPan* X; [*Ziemowit*] Męłtwá y dobrej ławy Polakom przymnażał. *PaprPan* Dd3, D3v, E3, G3, H4, I4 (28); Są niektorzi/ co nic nieumieią iedno dobrej sławy á dobrego mnińmáńia [*fama et existimatio*] ludźiam włwłáćzác *ModrzBaz* 13, 85v; *ModrzBazBud* ¶5v; *KochOdpr* Bv; dla bliźniego dobrá sławę/ á dla Bogá dobre łumńienie/ záchowác mamy *SkarŻyw* 108, 460; *StrykKron* A3v; *KlonŻal* C3v; *WerGość* 224; *KochPieś* 17, 28, 51; WSzytki rzeczy/ które łá/ zginác pewnie mułzá/ Lecz ławy dobréy wieki nie nárułzá. *PudłFr* 10; *GórnRozm* G2, I3; *ActReg* 41; *Calep* 376a; *GostGosp* 2 [2 r.]; *GórnTroas* 60; KRóm dobréy ławy/ która z cnoty roście/ Nie posiadł człówek nic trwálégo proście. *KochFrag* 30, 49 [2 r.]; *WujNT* 2. *Cor* 6/8, *Philipp* 4/8; iż żaden łzláchćic iman bydź nie ma/ będąc dobréy ławy/ iedno któryby był piérwéy práwem zwyciężón [*qui bonae esset fama* *JanStat* 622]. *SarnStat* 703; może bydź świádkiem/ Szláchćic [...] tylko ma bydź dobréy ławy/ á w pocźciwośći łwéy nie podeyżrzány. *SarnStat* 1159, 141, 269, 328, 506, 555 (27); *GrabPospR* K2; *KlonKr* A2v; ná on čás y v ludźi dobry^m był/ y ławę miał v włzytkich o łobie dobrá. *SkarKaz* 610b; *CiekPotr* 18; nic nie łzkodźił pocźciwemu memu y dobrej ławie mey *CzahTr* A2v; Ná táiemnego nieprzyiaćielá łwego który krádnąc go nádobrey ławie pokátńie go łzczypał. *CzahTr* I4v, B4v, G2v [2 r.], H3, I2, I4v (13); *SkarKazSej* 701b; Kochay fię w dobrej ławie/ záchoway iá w cále. *KlonWor* 41; *PudłDydo* B2v.

»dobre świádectwo« = *bonum testimonium* *Vulg*, *Modrz*, *JanStat* [*szyk* 10 : 3] (13); *GliczKsiąż* D4v; *SarnUzn* D6; *RejPos* 22, 23, 23v, 124; Páweł też chce/ áby Biskup miał dobre świádectwo/ y od onych ktorzi zńim niedźierzá *ModrzBaz* 59; *Calep* 357a; *WujNT* 6/3, 16/2, 1. *Tim* 3/7, s. 831; My Król przerzeczoný/ dwu Komendorów/ mężów dobrégo świádectwá [*viros boni testimonii* *JanStat* 852] y łumńienia/ ná święto Swięteczné/ y tákże Miłtrz y Zakon dwu Woiewód [...] niech obierá [!] *SarnStat* 1076.

»[kto] dobrej wiary« [*w tym: dobrej i całej* (2)] (3); *Gravis testis*, Dobrej wiary łwiádek. *Mącz* 149b; będzie powinien miáńowác ósmńásćie świádków/ łzláchćiców ósiáđłych: mężów dobréy y cáłéy wiary y ławy [*bonae integraeque fidei et fama viros* *JanStat* 508] *SarnStat* 327 [*idem*] 767.

»dobre záchowanie« [*szyk* 2 : 1] (3); *Bene audire*, Dobre záchowáńie á sławę mieć miedzi ludźmi. *Mącz* 19d; *RejZwierc* 55; Sługi y poddáńego cnotliwego wrząd/ życzyc Pánu ławy/ záchowáńia dobrego/ pożytku bez grzechu. *GostGosp* 40.

»dobre zawołáńie« [*szyk* 2 : 2] (4); Záprawdę nie ma też zápámyętác náuczycyelá thego który mu łyná vczy rzeczy tych s kthorych ocyc łam może potým powłtác/ á zawołáńie dobre myć *GliczKsiąż* M6v, C, Lv, N3v.

Szeregi: »dobry i błogosłáwiony« (1): á pámiátká ich [*proroków*] niechay będzie dobra y błogosłáwiona [*sit memoria in benedictionibus*]/ bo káždy z nich ćiefzył Iakobá *BudBib Eccli* 49/12.

»dobry a chwalńy« (1): *Famae celebritas*, Dobra a chwalńa powieść o kiém. *Mącz* 46a.

»dobry i nienaganiony« (2): łift/ który zá podeyżrzány ielt mian/ będzie dowiedźiń [...] dwu świádków łzláchćiców ósiáđłych dobréy y nie nágáńionéy ławy [*bonae et non inculpatae fama* *JanStat* 509] ćielefńá przysięgá. *SarnStat* 328, 767.

»dobry i pocźciwy« (1): [*mąż zdradliwy*] mą dobrá ławę tárğa y pocźciwá/ Wymywáiąc páłzczeķę mńá/ łwá nieprawdźiwá. *CzahTr* I4v.

»(i) dobry, (i, a, a(l)bo) zły« [szyk 4; 4] (8): *RejZwierz* 38v; *Mącz* 152c; śiła do chęci/ ábo niechęci nálezey/ dobra/ ábo zła/ tám tego fławá iemu v nas poľuży *GórnDworz* D5, Mv, M5v, Bb6v; fławá y zła y dobra iefth bárzo głośny dzwon/ á brzmi ná wżytki ftrony fzyroko. *RejZwierz* 36v, 268.

α. W funkcji rzeczownika (16) :

Zwrot: »pisać, mowić, trzymać, słyszeć, myśleć [o kim, o czym] co dobrego (a. wszystko dobre)« [w tym: złego i dobrego (2)] [szyk zmienny] (16): *SeklWyzn* Dv; *MurzHist* T4; *KrowObr* 79v; TEnże fzedł mimo namiot cícho drabá fwego/ Vľyľszá á tám mowią o nim nic dobrego. *RejZwierz* 27; Mieyże w vcźciwości świekrá twego y świekrę twoię/ [...] ábychmy o tobie wżytko dobre fłyfzeli [utinam audiam tuam famam bonam] *BibRadz Tob* 10/13, *Gen* 24/50; *OrzRozm* B; LAndo Papież będąc ofobliwy/ nie maľz o nim co złego y dobrego piľác *BielKron* 173v, 144v; *BiałKaz* M2v; Bo gdyby X. K. co dobrego rozumiał y trzymał o Bożym fłowie/ [...] tedyby ták nigdy nie piľał *CzechEp* 343, 110, 222v; *PaprUp* C3v; Coľz wżdy teź tám o nálezey Polfzce byľo fłyhác? (-) Nic dobrego, nie tylko mowią, lecz y piľzą *CiekPotr* 88; *SkarKazSej* 700a.

11. Poľczenia frazeologiczne o róznych znaczeniach (999) :

Fraza: »coź lepszego (u)czyni?« (w pytaniu retorycznym wyrażającym dezaprobatę) (3): Coź ten lepfzego vcźyniľ: Zonę chce niewinnie fpaľić *BierEz* D3; *MurzHist* M3v; Coź wżdy lepfzego czynimy Iż do grobu nie idźiemy. *MWilkHist* G4.

Zwroty: »dać dobrego« = *dokuczyć* (1): Graviter me afflixit febricula, Udręczila mie Febrá á žimnicá Dáľami dobrego Febrá. *Mącz* 130b.

»iść w lepsze« = *współzawodniczyć* (1): Gdy ná wefele iáda/ Kmieć wieźie tłumoki/ Twarz bába vwáľkuie/ idźie w lepfze wfkoki. *BielSat* D2.

»jeść z dobrym smakiem« = *chętnie* (1): mieľzáia raz kwáľno/ drugiraz gorzko/ więc teź czáľem y fľodko/ áby iedno przy drugim lepfze fie zdáľo/ przeto káźdy ye z dobrym fmaľkiem *GórnDworz* F.

»mieć [komu] za dobre« = *aprobować, pochwalać* [szyk zmienny] (11): Osiel niegdy ná plá pátrzył/ Iż się częľto z pánem pieściľ: Y nogámi się nań wfpińaľ/ Pan mu wżytko zá dobre miaľ. *BierEz* M4v; *GliczKsiąż* O5v; To iefť/ nie będą mu thego mieć zá dobre/ ále zá rzecz niesľufzną. *BibRadz* I 343d marg; *BielKron* 46v, 105, 151v, 219, 310, [332³]; A iżbychci rádzil przy czym maľz zoľtác/ zda mi fie żebyś mi zá dobre nie miaľ/ iżbych cie tákim proľtakiem być rozumiał *RejZwierz* 126v; *CzechEp* 93.

»[na kogo] dobre oko mieć« = *pilnować* (1): Ná ty teľz ktorzy ine w poľtepku duchownym wybiegali/ dobre oko mieli/ áby w pychę y rozumienie o fobie nie vpáľli. *SkarŻyw* 298.

»mieć na dobrej pamięci; być, mieć, zachować w dobrej pamięci« = *dobrze pamiętać; habere aliquid in recenti memoria* *Mącz* [szyk zmienny] (10; 6): ona ľalká á lutoľc páná yego miľoľcy twego/ wdobrey mi pámyęcy yeľť *March¹Wiet* Av; á iże przy národzeniu iego widziaľem żywioly przemienione/ niechay thedy będzie chowane w dobrej pámięci *HistAl* A6v; [Król] Miaľ to na dobrej pámięci, iż byľ sejmu poľedniejszego mianowaľ czas na ś. Bartłomiej ku skończeniu wszyćkich spraw a potrzeb korunnych *Diar* 22; *DiarDop* 117; *LubPs* bb; *BielKron* 133; *Mącz* 348b; *SienLek* 114; *RejPosWstaw* 44; *Strum* Cv, G2, I, L3v; *SkarJedn* A5; ma ná dobrej pámięci/ że nie tylko iednego Miáľtá Rzymfkiego/ ále práwie wżyľtkiego świáťa/ powľzechnym Biľkupem y naywżyľzym Páľterzem iefť *ReszHoz* 134; *WujNT* I.Thess 3/6.

»mieć [o kim, o czym] dobrą sprawę« = *dobrze wiedzieć* [szyk zmienny] (6): Ofthátnią bitwę miał Boleśław z Iárośławem Rulkim kfiążęciem gdy chciał do Polłki bez wieści wtárgnąć/ Krol Boleśław miał o nim dobrą łprawę/ ciągnął przeciw iemu nád Bug rzekę *BielKron* 345, 365, 366v, 395; *SkarJedn* 214; A gdzieby zásię ták miano łłuchác świádkow [...] pierwey o cnoćie/ y pocźciwem życiu iego máiąc dobrą łprawę/ to náłzy Sędziowie ledwieby iednę actią ná dzień ośádzili. *GórnRozm* H2v.

»dobrą znajomość [z kim] mieć« = *znać się dobrze* [szyk zmienny] (3): pomyenyl kilka panow Lithewłkich kthorzi znaiołocz dobra sznym dawno wzyáli y mayá *LibMal* 1548/145; On łam o łobie powiáda: iż znał dobrze dyablá/ y dyabel z nim dobrą znáiomość miał *BiałKat* 341; *SkarŻyw* 362.

»za dobre przyjąc (a. przyjmowác)« = *aprobowác, pochwalić; probare Calag; boni consulere, facere boni a. aequi, constanter et sedate ferre, grate recipere, in bonam partem interpretari Mącz* [szyk zmienny] (50): Aleć tu łłufze ná mądre/ Y krzywdy przyjąc zá dobre *BierEz* I, 13; *RejPs* 83; *RejJóz* A4; *SeklKat* D3v, M; *MurzHist* T2; *BielKom* A4v, E3v; *RejZwierz* A4, 14, 40; ále to was ołtrzegam/ ábyście Długoszá czytáiác zá dobre przyięli co tám v niego naydzieicie. *OrzRozm* K4v; *BielKron* 114, 149v, 195v, 209, 213, 261v (10); *Aegre ferre ac pati, Nierádo ćierpieć. Nie zá dobre przyiác, Mącz* 4a, 4c, 26a, 63c, 89a, 113c (15); *GórnDworz* C6; Czáfem Koń porwie wodzá/ muśi z nowu wfiádác/ Muśi zá dobre przyiác/ chocia będzie biádác. *BielSat* C4v; *RejZwierz* 210; *ModrzBaz* 126v; Vor gut anfehen. Zá dobre prziiác. Pochwalić. Probare. *Calag* 549a; *BielRozm* 22; Odemnie thesz prośze przimicie zadobre to przelpietzne piłanie *Paprup* L4; *Calep* 35a, 135b, 247a; *WujNT Hebr* 13/22; Przyimie włzytko zá dobre co przynieśie rola: Mowi z pokorą: Niech łię dzieie Boża wola. *KlonWor* 77, 79.

»na lepszą stronę wykłádać« = *meliozem in partem interpretari Modrz* (3): cokolwiek bywa mowiono albo łię łtawa/ to włzytko nalepřzá łtronę wykłádayá. *KwiatKsiáz* B3, Q3v; Ale wolę to ná lepřzá łtronę wykłádać: á wymowkę przelřego czáfu onę vczynić/ że trudno zwykłe práwá opuścić/ á nowych łię chwycić. *ModrzBaz* 143v.

Wyrażenia: »dobra biesiada« = *uczta* (13): *RejJóz* O2v; Czart yuż profy łwych Towaryśłow do Piekła na dobra Biefyade. *RejKup* ee6; *RejWiz* 17, 67, 132; *RejZwierz* 65v, 110; Iednego czáfu gdy s krolowá łiołtrá łiedzyał przy dobrej biefiedzye weśoly/ kazał łpuścić plá z lewkiem *BielKron* 114; *RejZwierz* 61, 83v, 165 [2 r.]; IÁko wieczór rad káždy z zártý ná plác iedzie/ Przymówiono mu zártem przy dobrej bięśiedzie *PudłFr* 11.

»z dobrego cechu« = *frant* (1): MAłpá chytra Zophią łwiętą łie czyniła [...] Jeden z dobrego cechu trefi łie do tego/ Rołpowiedzá mu chlłopi/ rzekł pocźkam ia tego. *RejFig* Aa2v.

»najlepsze lata« = *czas największych możliwości człowieka* (1): s ktoremi [ludźmi rycerskimi] żył/ nie iáko pan s łługámi/ ále iáko ociec s łiny/ máiąc s tego wielką rołkołz iż ktho łáthá łwe naylepřze/ v niego łtráwić chciał. *GórnDworz* B7v.

»w, na dobrej mierze« = *śłusznie, włáściwie* [w tym: postanowiony (3), zachowác (a. zachowanie) (4)] (6 : 2): iakoby spraviedlivosc liudłka była na dobrej mierze połtanoviona y roznołcz łtatutow zgodzona. *ComCrac* 17v, 14; *LibLeg* 11/188; *MurzHist* P2; ktora tho dumá/ ku pocźciwemu iá [wolę] łkłoni/ vłpokoi/ y w dobrej mierze záchowa *GórnDworz* Ff6v, X2v, X6v, L15v.

»dobra myśł« [w tym: być dobrej myśli (71), czynić dobrą myśł (12), dodawác (a. przydawác) dobrej myśli (9)] = *nadzieja, ufność; bonus animus Mącz, Vulg; animus fortis Mącz* [szyk 138 : 8] (146):

Bądź Ezopie myśli dobrej/ Ták ciężkiego żalu nie miey. *BierEz* G4; *BielŻyw* 145, 155; *RejPs* 145, 190; Lecz na łmętnę przygody dobra myśl przyłtoi *RejJóz* I3v, B4v, I3v *marg*, I4, K, O3, P, Q2v; *RejKup* B; *BielKom* F8; *LubPs* gg4v; *RejWiz* 16, 35v [2 r.], 49, 54v, 68 (8); Y theraz rádę wam być dobrej myśli [*Et nunc suadeo vobis bono animo esse*]. *Leop Act* 27/22, 25, 36; *RejFig* Aa7v, Dd3; *RejZwierz* 2 [2 r.], 4v, 10v, 34, 38 (9); Thu Dawid po długich fwyh ciężkościach vczuwłzy ráthunek Páńlki czyni łobie tak dobrą myśl iákoby theż iuż do końcá miał być wybáwion. *BibRadz* I 291a *marg*, I 306b *marg*, *Ps* 68 *arg*, *Agg* 2/5 [2 r.], 4. *Esdr* 6/33, *Tob* 11/10 (13); *BielKron* 84, 85v, 210, 214v, 235 (9); Diem eximere vel tollere, Odyąc komu dobrą myśl/ Nádzieyę zepłować. *Mącz* 88b; Exporrige frontem, Ey bądź dobrej myśli/ Wyciągni czoło. *Mącz* 351a, 9d, 10b, 39b, 53b, 124d (17); Ale náłz Pan/ chcąc nam lepšzą myśl vczynić/ powieda nam o Oycu o fwoim/ iż on miłuię was. *RejPos* 133, 135, 139; Gdyż łtárzec ták łstrożnie ná włzem połtěpował/ Ze ni w czym dobrej myśli dzieciom nie zepłował. *HistLan* E3, D4; *KuczbKat* 405; *RejZwierc* 19v, 30v, 46v, 87, 90v (12); *BielSpr* 6v, 39v, 43v [2 r.]; A tać noc przodkom náłzym była przed tym oznáymioná/ áby [...] byli dobrej y bełpieczney myśli. *BudBib Sap* 18/6, *Tob* 11/10, *Eccli* 34/19 [20]; *BiałKaz* K2; *BudNT Act* 14/17 [16], 27/25, *Philipp* 2/19; *CzechRozm* 2; Widamy to/ że ci co się boiá blednieiá/ á ci co się ráduiá rumiáni bywáią: oni się fráfuia/ á tym dobra myśl roście [*istos animos sumere*] *ModrzBaz* 7; *KochPs* 46, 77; *SkarŻyw* 90, 136, 171, 173, 188, 201 (12); *KochTr* 4; *StryjKron* 124; *KochJez* A3; *KochFr* 73; *WerGośc* 230 [2 r.]; *WisznTr* 10; *KochPam* 82; *KochPieś* 8, 28; *ArtKanc* S16v; *KochProp* 11; *Calep* 416, 688a; *GostGosp* 154; *RybGęśli* C4; *WujNT Act* 27/22, 25, 36, *Philipp* 2/19, *Apoc* 11/10; *WitosłLut* A5; *Vítála* dobra myśl fercá náłzego *PowodPr* 10; *KlonWor* 26.

»dobra myśl« [*w tym: dobrą myśl (u)czynić (a. sprawić, a. (u)działać, a. wzbudzić*) (17), (po-, ze-)psować (a. (ze)psuć, a. (prze)kazić) (17); być dobrej myśli (19), używać dobrej myśli (7)] = radość, wesolość; *deliciae* *Mącz* [szyk 124 : 5] (129); *FalZioł* II 3d, V 71v; *BielŻyw* 113; Bo łłáby polak ná trawie Gdy niemász połciá wpotráwie Ykázdy lepšlá myśl miewa Kiedy nędze nieużywa *RejRozpr* I4v, D2v; *RejJóz* D4, E3, G5, I3v, I8v, K6v, O3v; *RejRozm* 408; *RejKup* v7v; Siodłá s łiebie nie łkłáda kto cie [*pracę*] náłłáduie/ Dobrą myśl y vrodę tohá łobyę pľuia. *BielKom* D8, Bv, F4; *LubPs* M3, aa4v, cc2v; *RejWiz* 5, 16 [2 r.], 22, 24v, 37v (11); *RejZwierz* 56, 88, 110, 113v, 135 [2 r.]; *BibRadz* 1.Reg 25/36, 2.Reg 13/28; *BielKron* 187v; Laetor, Wefełę łie/ Dobrej myłly yełtem. *Mącz* 182d; *Vtrunque laetor et sine dolore corporis te fuisse, et animo valuisse*, Raduyę łie dla obu rzeczy yžeš y ná ciele czyłście zdrów był/ y ná dobrej myłly nic nie łchodziło. *Mącz* 182d, 52b, 55b, 73b, 80d, 151d (19); Máło ná tym/ ále iefzcze tenże Oćiec/ łpięwáć y táńcowáć rołkazał/ czyniáć dobrą myśl łynowi iuż wolnemu łwoiemu *OrzQuin* P4, P4 *marg*, S; *Prot* C3, D; á iefł ten łmiech niemal záwdy łwiádkiem thego/ ižełmy dobrej myłli. *GórnDworz* O2, H5v, K, O2, Bb6, Hh; *RejPos* 255v; Bo iuż tego zewłżąd łtrách zewłżąd boiáźń trapi/ Nigdzyey łie z dobrą myłłá od nich nie pokwápi. *HistLan* E3, Fv, D3, D4v; *RejZwierc* 54, 72v, 87, 87v [3 r.], 102v (22); gdy będzie dobrej myłli Amnon od winá/ á rzekę do was/ biyćie Amnoná á zábiyćie iy *BudBib* 2.Reg 13/28; *HistHel* B; *PaprpPan* C4; *KarnNap* A2; *KochOdpr* B; *Oczko* 18v; Bodayže iáwnnéy nie vłzli łromoty/ Którym niełzczęłcie/ y moie kłopoty Dobrą myśl czyniá. *KochPs* 50, 155; Czemu teraz w mękách czyniłz łobie fáłszywą dobrą myłł? *SkarŻyw* 126; *KochTr* 22; *KochEpit* A2; *KochFr* 24, 32; *WerGośc* 230, 236; Dobra myłli/

któréy nie przywabi/ Choć kto ściány drogo wiedwabi: Niegardz moim chłódnikiem chróściány
KochPieś 4, 23, 27, 34; Ale gdzie dobra myśl płuży/ Tým y zdrowié lepíey łúży *KochSob* 58, 63;
PudłFr 12, 64, 72; *ArtKanc* R19v; *ZawJeft* 26; Genialiter – wefelie, zdobrá miłfią. *Calep* 455b;
RybGęśli C4v; *WujNT* 245, 261; *CzahTr* K4v.

»dobra myśl« = *uczta* [szyk 20 : 2] (22): *RejRozpr* Hv; *RejWiz* 17v; PAni dwu ná wieczérzą/ do
liebie prósiłá/ Więc dobrą mył tu łobie/ z nimi vczyniłá. *RejFig* Bb6v; *GórnDworz* Q4v; *RejZwierc*
102v, Aaa3v; *Oczko* 28, 30v; Iuż cię moie łrony znáią/ Y ná bieśiádách śpiéwáią/ Dobra myśl nigdy
bez ciebie. *KochFr* 60, 78, 83; *KlonŻal* A2; *KochPieś* 23, 48; *KochSob* 59; *KochProp* 14; *OstrEpit*
A3 [2 r.], przy dobreymyśli opiwłzy łie [*Baltazar*]/ rołkazał przynieść łtátki złote y łrebrne *PowodPr*
75, 65, 74 [2 r.].

»dobra myśl« = *swoboda, pewność* [szyk 3 : 2] (5): *RejZwierc* 63; w miełcie powiełá [*Tyberyjus*]
kázdemu łwobodá mowienia/ y myłli dobre máią być. *BielKron* 140; *OrzQuin* P4v; A ty [*Wisłó*]
muśiłz tę łwoię dobrą mył połóżyć: Bo krom wiofeł/ krom prumów iuż dźiś łuchą nogą Twóy grzbiet
niewieźdżony włzyłcy deptáć mogá. *KochFr* 88; *ZbyłPrzyg* B.

»dobra pamięć« = *rozum; sana mens Vulg* [szyk 4 : 1] (5): Hoyny teź był [*Arystoteles*] W maietnołci,
ale hoynieyłzy w rozumie/ á był żyw LXII. lecie, pamięci bęłąc dobrej vmarł. *BielŻyw* 90; Chcé zá
dobrej pámięci rozrządzić łwe rzeczy. *HistLan* E, Ev; *ZapKóścier* 1586/69; *WujNT Luc* 8/35.

»dobre powietrze« = *salubris aura Mącz* [szyk 8 : 3] (11): łóże ma teź być połthawiono ná powietrzu
dobrem gdzie ma leżeć izby ie wiatr podwiewáł *FalZioł* V 69, IV 38a; Cefarz chcąc okrutnołć
Szwabow vłkromić ná lepłzim powietrzu, przeprowáđił ie do ziemie Galliey *MiechGlab* 44; *BielKron*
283v, 430, 459v; *Mącz* 21a, 57a; *HistLan* D3v; *Oczko* 26; Wzgárdziwłzy łudzie łtworzyłciéłá łwego/
łmrodem y palenim báłwochwáłłkich ofiar/ włzyłto zárázili. iłz człówiek y dobrego powietrzá mieć
nie może. *SkarŻyw* 130.

»dobre serce« [w tym: *być dobrego serca* (20), (*u*)czynić dobre serce (13)] = *nadzieja, ufność;*
infractus animus Mącz; bona formatio cordis, anima virilis PolAnt [szyk 35 : 34] (69): Miłóciem bywa
nęđznemu/ Cierpieć nęđzę nie łámemu: Y bywa łercá lepłszego/ Widząc kogo nęđznieyłszego. *BierEz*
L2v, C4, D3v; *LubPs* K4; *KochZuz* A3v; NA hárcu mu przed bitwą łyná włápiono/ Ściáwłzy główe/
ná drzewcu przed huł wyłtáwiono. Vřzawłzy onę główe/ nie zmienił połtáwy/ Czynił włzem dobre
łerce/ iáko Cefarz práwy. *RejZwierc* 29, 31 *marg*, 40 *marg*; Bąđź łtáym á łercá dobrego/ ábowiem ty
wniđziełz z łudem tym do ziemie oney *BibRadz Deut* 31/7, *Deut* 1/38, 31/23, *Ios* 23/6, 2.*Reg* 13/28
(13); Bęłąc Sámsón łercá dobrego/ nie báł łie Filiłstynow *BielKron* 52; Widząc w łobie wielką dzyurę
Prułowie/ połtápiłi ná zad/ náłzym łerce dobre vczynili *BielKron* 384, 31v, 50, 57v, [85²]v, 86v (25);
Ferocire dicuntur Iuvenes, Dobrej myłli y dobrego łercá być/ Czúć łie ná mocy *Mącz* 124d, 135d,
190a; *GórnDworz* K4v [2 r.]; *RejPos* 45v; Ochołna połtáwá dobre łerce czyni *RejZwierc* 96v *marg*,
149, Bbb; *BielSpr* 6v, 22, 42, 64; *PapřPan* L3; *ModřBaz* 115; *KochPs* 28; *KochTr* 7; *KochJez* A3v, A4;
Y záwołáno łlepego mowiąc mu: Tułz łobie dobrze [*animaequior esto*] (*marg*) bąđz dobrego łercá.
(-)/ włtań wołá cię. *WujNT Mar* 10/49; *WitośłLut* A6v; *KlonKr* Bv; *KmitaSpit* B4.

praw. »pod dobrym słowem« [w tym: *obiecować* (10), (*przy*)rzec (9), *ślubować* (3); *dobrym a*
cnotliwym (3), *dobrym a uczciwym* (3)] = *słowem honoru; bona fide Mącz, JanStat; salva fide Mącz*

[szyk 23 : 1] (24): *ZapWar 1549 nr 2657 [2 r.], nr 2658*; Słowni gracze ná grze/ rzekłszy łowem dobrym łobie załtawę wykupić/ y ná wltęgę gráią/ á szańce potym łobie po grze płácą. *OrzRozm O2*; *Recipio tibi bona fide, Obiecuyęć to dobrym słowem. Wiernie. Mącz 36a, 192d, 226d [3 r.], 311b, 366b, d (14); ZapKościar 1586/64v; ActReg 40*; przeto obiecuiemy dobrym łowem pod przyśięgą náłżą [*promittimus bona fide absque omni dolo cuiuslibet fraudis, sub sacramento fidei nostrae JanStat 107*]/ tę Koronę królestwa Polłkięgo ząwždy/ cáłą/ zdrową/ y nieumnieyłzoną záchowác *SarnStat 82, 674, 1025, 1084*.

»dobre [= czyste] sumnienie« = *bona conscientia Mącz, Modrz, Vulg; recta conscientia Mącz [szyk 65 : 24] (90)*: więcéy pocięłsy czyłtę a dobre łamnienie/ niżli nauczoné filozofy/ albo porozumieniję. *OpecŻyw [192], 114; BielŻyw 37; SekłWyzn Fv; Diar 44*; PRzyłyęgá komu ięłt nakazáná/ ma ią wczynić wedle łumnienia dobrego/ áby iáko w łercu rozumie/ ták vłty wyznał *GroicPorz y4, f3v, z4v [2 r.]; KrowObr 64, 64v; RejWiz 105v, Dd3*; A koniec przykazánia ięłłci miłóść/ zuprzeyme⁸⁰ łercá/ y z dobrego łumnienia/ y z nie obłędney wiáry [*Finis autem praecepti est caritas de corde puro et conscientia bona et fide non ficta*]. *Leop 1.Tim 1/5, 1.Tim 1/19; BibRadz 1.Tim 1 arg, 5; BielKron 233; KwiatKsiąż Dv*; Religiose testimonium dicere, Wiernie á s dobrym łumnieniem łwiádectwo dáć. *Mącz 351c, 348d, 373a [2 r.], 448c, 454b [2 r.]; Zali ia nie mogę tego z dobrym łumnieniem wźiác co mi dáruią HistRzym 4; RejZwierc 64, [193]; WujJud 238v; WujJudConf 102v; BudNT 1.Tim 1/5; CzechRozm 12v, 29v, 48v, 51v, 113 (11); ModrzBaz 87; SkarJedn 365; SkarŻyw 4, 80 [2 r.], 108, 164, 262 (12); CzechEp 7, 12, 19, 26, 133, 363 [2 r.]; przęłtawiaiać bowiem/ ná łwiádectwie dobre⁸⁰ łumnienia/ niewinnołcią náłżą cięłzyć łię bęđziemy *NiemObr 91; KlonŻal C3v; ReszPrz kt; GostGosp 14; LatHar +8v, [+10]v, 19, 189 [2 r.]; WujNT Act 23/1, 1.Tim 1/5, 19, Hebr 13/18, 1.Petr 3/16 (8); SarnStat 1267*; Potym zásię z Rycerłtwá/ kto [...] domá zółtác ma/ niech da choć y połowicę tego coby dobrym łumnieniem wedłóg łtanu y dochodow łwych był mułiał náłóżyć ná wypráwę woienną z domu łwego *PowodPr 82*; Náurá dobrego łumnienia ma počięchę/ iáko złe ma boiaźń. *SkarKaz 351a marg, 8a, 209b, 350b [2 r.], 351a*; Częgo ia o was dobrem łumnieniem nie mogę/ Miánowicie powiedźcie gđyłzbył tym złą drogę. Vłłá łobie przed Bogiem *CzahTr F2*.*

praw. »za dobrą łwiadomią« = z pełną łwiadomołcią (1): przyyálem y ya tho za dobrą łwiadomyą hy nathom dla lepsey spraviedlivosczi hy prawdi piecząc zwoią ktemv listhu przilozileł *ZapWar 1537 nr 2494*.

»w dobrej toni« = w niebezpieczeństwie (?) (2): *RejZwierc 225*; Nuż hurmem práwie włzytki zaráz roty Ná hetmáńłkie łie náciłkác namioty. Káždemu zá łwe: iednáko łie boią/ Włzyłcy niepráwie w dobrej toni łtoią. *KochSz B4v*.

»dobry towarzysz« = kompan (33): *RejRozpr Av; RejJóz E6v, Q3v; RejKup ee7; GroicPorzRej C3v, C4; RejWiz 57, 139; RejFig Aa3, Bb8v, Cc8v; Sámo mię to wyłwiáđłzy/ žem w káćie nie łiadał/ Z dobrymim towarzýłzmi/ wieczęrzał y łniadał. RejZwierz 75, A4; BielKron 460v; RejAp AA5v, 199*; Ieden też dobry towarzýłz pánu Rylłkiemu dworzáninowi iáko owo trochę ma gębę łkrzywioną: powiedział/ gđy go pan Rylłki/ to tym/ to owym doięđdzał *GórnDworz Q8, T2v; RejPos 357v; RejZwierc 53, 113, 132, 206v, 239 (9); PudłFr [3]; PSáłmy fýłam/ gđzie kogo naboźnégo łłyłżę: A*

fráfzki zás dla dobrych towarzýfzów pífzë. *KochFrag* 54; *CzahTr* 2 [2 r.]; Vczýni fię [*hultaj*] rzekomo páchołkiem flúzálým/ Y dobrym towarzýfzem dáleko bywálým. *KlonWor* 26.

»dobra towarzyszka« = *kobieta lekkich obyczajów* (1): Státiecznego przywiedli/ łotrowie do pániey/ Do dobrej towarzýfzki/ fiadł łobie podla niey. Pomácawfzy zá pieši [!]/ pyta zaczyby bylá/ A oná mu cóś drogo názbýt záceniłá. *RejFig* Aa7.

»wedle dobrego upodobania« = *łaskawie* (1): Bo Bog ieft ktory fpráwuie w was y chćieć y dowieść wedle dobrego vpodobánia. *BudNT Philipp* 2/13.

praw. »(pod) dobrą wiarą« [*w tym: obiecować* (3), *przrzec* (1)] = *słowem honoru* (6): *ComCrac* 19; *Fidem alicui interponere*, Pod dobrą wiarą/ álbo dobrym słowem co komu przirzec/ záltáwić wiarę fwą. *Mącz* 311b; *obiecuiemy pod dobrą wiarą/ okróm wízelkiéy chytrości y zdrády/ pod przyśięgą wiary náfzý/ iż będziemy záchowywáć Koronę Królestwá Polfkiégo záváždy cáłá/ y nienárufzóną SarnStat* 882, 999, 1000, 1080.

»dobra wola« [*w tym: człowiek, ludzie dobrej woli* (19)] = *łaskawość, życzliwość; benevolentia* *BartBydg, Calep, Vulg, PolAnt; animus gratuitus, bona gratia a. venia Mącz; bona voluntas Vulg* [*szyk* 165 : 3] (168): Prośiłz v mnie co iedno chcefz/ Z dobrą wolą wízyfko weźmiefz *BierEz* F2v, F2v, N3, N4, P4, Q2v, Q4; *OpecŻyw* 17, 45; *ForCnR* B2v, B3v; *BartBydg* 18v; *BielŻywGlab nlb* 8; *Nos podługowaty [...]* aczkoľwiek człowieka znamio: dobrej woli [...] wízakoż taki barzo chciwy ku pfocie *GlabGad* N8, P3v; *MiechGlab *2; LibLeg* 7/32v, 11/70, 161; *WróbŻołt* 88/18; *RejJóz* F4v, L4; *SeklKat* P2, S4; *HistAl* E6, E6v; *Rádc*i bych iá był knięmu dobryi woléi/ ale niemogę *MurzHist* K3v, K3; *MurzNT Matth* 5/25; *KromRozm II* n2; *Diar* 76; *GliczKsiąż* Gv, H3; *LubPs* B4v, G3v, N4v, Y2v; *Izałz niewiełz iáko Święty Páweł/ mężow vpomina/ áby żonom fwoim powinowátą dobrą wolą oddawáli/ tákże tełz y żony mężom. KrowObr* 223v; *Dobrothliwie rácz vczýnić w dobrej woli twey [in bona voluntate tua]* *Syonowi Leop Ps* 50/20, 2.*Mach* 12/30; *RejZwierc* 134v; *BibRadz* Gen 21/23; *Cefarz zá tę przychyłność chuć y dobrą wolą/ przeciw łobie y fýnowi fwemu wyfoce dziękowál BielKron* 330v, 25, 28v, [85²]v, 216v, 401, 423v; *Odiöse aliquid facere*, Nie s dobrą wolią co czinić. *Mącz* 260a; *Cum bona venia audire*, S dobrą wolą słuchać. *Mącz* 480a, 4c, 19d, 24c, 25c, 26a (30); *OrzQuin* A2; *SienLek* 24; *GórnDworz* Aav; *HistRzym* 51v; *RejPos* 18, 19v, 23, 119v, 147v, 171; *KwiatOpis* A2v; *KuczbKat* 20 [2 r.], 280, 420; *RejZwierc* 269 [2 r.]; *WujJud* 77; *BudBib Ps* 68/13 [14], *Eccli* 35/17 [20], 2.*Mach* 9/21; *CzechRozm* 221 v; *ModrzBaz* 137v; *SkarJedn* 266, 312, 313 *kust*; *SkarŻyw* 83, 165; *NiemObr* 11; *ZapKości*er 1583/54v; *Ale chléb (według przypowieści) z fołá/ Każę położyć prze cię z dobrą wolą. KochFr* 8, 83; *Nie mam dobrej woli ná was/ y dárú nie przyjmuię z ręku wálznych ReszPrz* 19; *PudłFr* 12, 17; *ArtKanc* C7, C9v, I5; *Vltro – Nad to. Zdobrei woli. Calep* 1133b, 136a; *Lecz iefli dobra wola/ mieśce miewa/ Przyimiełz y žále/ co ten świat rozśiewa GrabowSet* Mv; *CHwałá ná wyfokości BOgu/ á ná žiemi pokoy ludźiom dobrej woley [Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis Vulg Luc* 2/14]. *LatHar* 86, 166, 225, 531; *WujNT przedm* 19 [8 r.], *Luc* 2/14 [2 r.], s. 200 [3 r.], 293, 528 *marg* (24); *Wízákże w náfzý y potomków náfzých dobréy woléy [in ... arbitrio JanStat* 287] to zoftáwiamy *SarnStat* 323, 4, 63, 191, 349, 882 (10); *SiebRozmyśl* F4v; *ták pośpolicie żebrakom fámiz chłopi z dobrej woley fwey/ gdy do nich żebráć*

przyidą vdzielaią. *GrabPospR* M3v; *SkarKaz* 161a, 349b, 454b, 638b; Mułzą mi przedsię co dąć, choć nie z dobrej woli. *CiekPotr* 50; *GosłCast* 31, 71; *SzarcRyt* B3v.

»dobra wola« = *chęć, skłonność; bona voluntas Vulg; spontanea a. ultronea a. mera voluntas JanStat* [szyk 28 : 1] (29): *March*¹ A4v; *March*³ V5; *BibRadz Ex* 35/5, 21; Dobra wola ftoi zá vczynek. *RejZwierc* 98 marg, 98, Aaa3v; *WujJud* 111v; *SkarŻyw* A4v, 22, 165, 206 [2 r.], 224 (10); *ReszList* 152; *WujNT* 80, 2. *Cor* 5/8; A iefliż fię komu nie dogodzi/ iakoż pewienem tego że to być muśi/ tedy profzē żeby ná dobrą wolą pátrząc ktorąm w tey mierze miał całą/ iákoby nalepiey dogodzić káždemu/ nie vdelności moiey/ kájkáwie fię ftáwił. *WysKaz* X3; z tych dóbr wyiechał fczérą dobrą wolą fwą dla rozmnożenia y pomnożenia Królestwá [*spontanea, ultronea, et mera sua voluntate: pro Regni sui augmento et profectu. JanStat* 87]. *SarnStat* 978; Mamy tę dobrą wolą od ciáła być dálekiemi/ á z Pánem być obecniemi. *SkarKaz* 3b, 349b, 383a, 458b, 638a, b.

»dobra wola« = *swoboda, wolność* (5): *KwiatOpis* A2v; Chcełz mię vczcíc? dayze mi dobrą wolą w domu/ A niechay poniewoli nie pełnię nikomu. *KochPieś* 20; *Calep* 88a; rozmnaża fprawiedliwość w ludziách/ vzdrawiáiąc y potwierdzáiąc dobrą wolą y fwobodą ludzką *WujNT* 237, 822.

»dobra wola [czyja]« = *przyzwolenie, zgoda* (3): Item a ktho dzyewka zgyey dobrą wolyą a przyaflywye wefzmye ma dacz polthori kopy a lydzby walaſkyey pyącz slothych afpramy. *MetrKor* 34/135v; *RejJóz* I7v; Ie⁸⁰ M. Zygmunt Pan mądry y dźielny/ ázaż nie z dobrej wolej wálfzēy/ miał wypráwę woienną *OrzJan* 61.

»na dobrą wolą« [*w tym: dąć* (3), (*do*)*puszczać* (2)] = *do wyboru* (5): a ynſchim wfítkim ktorzibi Zakonv naschego poznacz niechczyely tosmi na ych dobrą wolia dacz kazaly y ydz do panstwa wafchego y wnaſchim będąły chcziecz oſtacz *LibLeg* 10/67v; áni gwałtem żadnego/ ku małżeńſtwu przyciągamy/ [...] ále to kóždemu ná dobrą wolą iego puſztzamy. *KrowObr* 224v, 230v [3 r.].

»(z) dobrą wolą« = *chętnie* (3): Owa lew ieleniá zdybał/ A dobrą go wolą zieść chćiał *BierEz* Kv, L4, N3.

»z dobrej wolej, z dobrą wolą, po dobrej woli, za dobrą wolą, w dobrej woli« = *dobrowolnie, bez przymuszenia; sponte Mącz, Vulg, JanStat; ultro Mącz, PolAnt; volens, voluntarie Mącz; spontanee Vulg; voluntate Modrz* [szyk 117 : 2] (75 : 30 : 8 : 5 : 1): *OpecŻyw* 48v, 188; [święci męczennicy] cieſſkié a rozmaijté męki cirpieli z dobrą wolą. *OpecŻywPrzedm* C3v; *MetrKor* 40/821; *LibLeg* 10/59v; Grzeſłá cy ktorzy niemaią w vcziwoſci vrzędu y ynich przełożonych ſwieczkych/ niecziniąc poſſwłnoſcy ym/ nieplacząc zdobrá wolą tego co powinny *SeklKat* H3; *MurzHist* C3, G2; *KromRozm II* i4, m3; *DiarDop* 105; Lepźyc pacierz ieft po dobrej woli/ Niż s kęfym wárkoczem poniewoli *BielKom* G4; *GroicPorz* f3; Páſćie ile ná was należy/ trzodę Páná Kryſtuſowę/ pracą oniey máiąc/ nie zniewoley ále zdobrey woley [*non coacte, sed spontanee Vulg 1.Petr* 5/2] *KrowObr* 4v; á zmey dobrej woli będą wyznawał chwałę iego [*et ex voluntate mea confitebor ei*]. *Leop Ps* 27/7, *Iudic* 5/9, 2. *Par* 31/14, 3. *Mach* 7/8, 1. *Petr* 5/2; *BibRadz Lev* 19/5; Mielzkał [Semowit] potym w Korczyńie piętnáſćie dni czekáiąc przyiázdnu krolewny/ miał ią wolą gwałtem/ iefliby z dobrą wolą nie dano/ pochwyćić. *BielKron* 379; Poſłał do Radwánkowſkie⁸⁰ Pruſki Miſtrz/ áby mu ſpuſćił Ornetę z dobrą wolą/ iefli tego nie vczyniſz ia iey mocą dobędę *BielKron* 418, 56, 58, 65v, 190v, 194 (23); Pati aequo animo, S dobrą wolą cierpieć. *Mącz* 284a; Volens adverbialiter, Chcąc/ z fwey dobrej woley. *Mącz*

506b, 29b, 36c, 410c [2 r.], 436a, 501c [2 r.], 506b; *RejPos* 10v; *KuczbKat* 40, 135, 180, 220, 235, 380; *RejZwierc* 152, 167, 167v; *WujJud* 92v, 191v, 193; Tákowe pofty prawdziwe máią pochodzić z vprzycymey chuci/ nie z przymużenia/ ále z woley dobrej *WujJudConf* 191v, 195v; *CzechRozm* 89v; A záprawdęby to piękna rzecz była/ gdyby Krol/ y ci ná ktorých to woli należy/ fámí z dobrej woli fwey/ wyzywáli do vrzędow ludzi godne [si rex et ii, in quorum voluntate res posita est, sponte sua ad honores evocent homines dignos] *ModrzBaz* 44, 4v, 69v, 98v, 100v, 101 (11); *SkarJedn* 239; *SkarŻyw* 75, 98; *KochTr* 23; *StryjKron* 472; *CzechEp* 258; *KochSz* B2; *WerKaz* 302 [2 r.]; Anno dñi 1586 dnya pryerwżezego [!] Maya przyfzell przet prawo nalzyę Kofzczyerfkę Iako vczywy Andrafz nyefzolowfki swy dobri woly *ZapKościar* 1586/64, 1585/69 [2 r.], 1586/64, 65 [2 r.], 66, 1587/70 (12); *ArtKanc* K7; Powiélz z mufu/ co z dobrą niechceć fie powiedzić Wolą *GórnTroas* 42; *OrzJan* 108; *WujNT* 84, 600, *Philem* 14; *SarnStat* 238, 359, 473, 864, 923 (8); *SkarKaz* 610b; do ciemnice onéy Sam wżedł/ wżedł z dobrą wolą *GosłCast* 74, 73.

»z dobrej wolej« = *sam z siebie*; *ultra Mącz* (4): *Mącz* 501c; y iefli z przymiotu ropá przez pendent z nich [*nerek*] cięcie/ á z dobréy woléy ftánowić fye niechce/ do tego Cieplice nalepfzé *Oczko* 15, 12v; *Morticinus*, Quod est exanguie, corruptum et sponte sua mortuum [...] — Zdechli, zdobrei woli vmarli. *Calep* 674b.

12. n- loc (3) :

Zestawienia: »Dobre Pole« (2): A gdy fie tam oboie woyfko ftoczyło na placu barzo fzyrokim ktore zową dobre pole, [...] Tedy napierzwey Tararzy [!] ftrzałami fwemi krzyżowniki y gorniki potłoczyli y potłumili iakoby grad zboże na polu. *MiechGlab* 10; *BielKron* 360v.

»Dobre Porty« (1): podpłynęliśmy pod Kretę podle Sálmonu. A ledwie ią przeminawfzy/ przyfzliśmy ná miefće nieiákíe/ ktore zową Dobre porty [*qui vocatur Boniportus*] *WujNT Act* 27/8.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (29) : *BierRozm* 5; y był/ dobry/ bywfzy/ zły/ gdzie téfz niemożefz rzec żeby iedna rzecz była/ być a bić. *MurzOrt* B2v, Bv; *Albus*, Biały/ per *Metaphoram*. *Bonus*, Dobry *Mącz* 6c, 26a, 131d, 138a, 166b, 214c (16); Dobry/ to fłowo/ Káždemu zdrowo. *RejZwierc* 238v; *Calag* 79a, 208a; *Perbonus* – Barzo dobri. *Calep* 775a, 135a, b [2 r.], 344b, 804b.

Synonimy: **1. a.** baczny, biegły, przykłądny, rządny, sprawny, własny, znamienity; **b.** doskonały, dostateczny, mądry, należyty, pewny, porządny, pożyteczny, prawdziwy, przystojny, słuszny, sprawiedliwy, własny, właściwy, zacny; **c. α.** okazały; **β.** posilny, smaczny; **γ.** przyjemny; **d.** zdrowy; **2.** dogodny, godny, pogodny, potrzebny, pożyteczny, przystojny, słuszny; **a.** doświadczony, osobliwy, pewny, pomocny, użyteczny; **3. a.** błogostawiony, bogobojny, cichy, cnotliwy, cny, doskonały, godny, ludzki, lutościwy, łaskawy, miłosierny, miłościwy, miły, pocziwy, pokorny, powolny, pożyteczny, prawdziwy, prawy, przychylny, przyjemny (*Bogu*), skromny, sprawiedliwy, sprzyjaźliwy, stały, stateczny, szczery, szczodrobliwy, ślachtetny, uczciwy, użyty, wdzięczny, wierny, zacny; **α.** bogobojny, cnotliwy, niewinny, pobożny, spokojny, sprawiedliwy, stateczny, wierny; **b.** bogobojny, cnotliwy, doskonały, miłosierny, miły, poćciwy, porządny, prawdziwy, prawy, przyjacielski, przyjemny, przykłądny, przystojny, sprawiedliwy, stateczny, szczery, świętobliwy, uprzejmy, wdzięczny, wierny; **αα.** cnota, dobro, dobroć; **ββ.** dobro, dobroć, dobrodziejstwo; **4. a.** trwały; **b.** doskonały, drogi, drożny, korzystny, pewny, prawdziwy, ważny, wielki, wysoki; **5.** fortunny, korzystny, pocieszliwy, pocieszny,

pożyteczny, szczęśny, szczęśliwy; a. pociecha, pożytek, szczęście; 6. uczciwy, »wiary godny«, zacny; 7. bogactwo, dobro; 8. duży, obfity, spory, wielki, znaczny; 10. błogosławiony, chwalny, nienaganiony, pocziwy.

Cf **DOBRAWOLA,** **DOBRO,** **DOBROCZYNNOŚĆ,**
DOBROCZYNNY,[DOBRODAWCA], **DOBRODRUSTWO,** **[DOBRODZEJCA],**
DOBRODZIEJ, **DOBRODZIEJKA,** **[DOBRODZIEJOW],** **DOBRODZIEJSTWO,**
DOBRODZIERŻCA, **[DOBROMOWCA],** **[DOBROMOWNY],** **DOBROPAN,**
DOBRORZEC, DOBRORZECZENIE, DOBRORZECZEŃSTWO, DOBRORZECZLIWIE,
DOBRORZECZLIWY, DOBRORZECZONY, DOBRORZECZYĆ, [DOBROŚLAWIĆ],
[DOBROŚLAWIEŃSTWO], **DOBROWOLEŃSTWO,** **DOBROWOLNIE,**
DOBROWOLNOŚĆ, DOBROWOLNY, DOBROWOLSTWO, [DOBROWONNY],
[DOBROŻYCZLIWY], NIEDOBRY

LW